MC
209.252

Konczek József

Sócsillag

NAP KÚT

Konczek József

Sócsillag

Konczek József

Sócsillag

Napkút Kiadó
Budapest, 2015

A kötet megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

MC 209-252
SZÉCHENYI KÖNYVTÁR
2015

Sócsillag

Emlék a hatvanas évekből
hólapátoló és más éjszakai
műszakok után

Itt minekünk teli tányér jár
babbal! No, a szánk is, de... ne „zab"-állj!
És a Bambit ne hörpintzsd*, csak
méltósággal, 'sz a munka dandártábornoka vagy, hékám!
Ingeden izzad a sócsillag.

* *A normatív hörpintsd* helyett

Ez a könyv a *Vogul szigorlat*
második és harmadik kötete.

A kiadások megvásárolhatók a kiadónál:
1043 Budapest, Tavasz u. 4. * (1) 225-3474 * (70) 617-8231
napkut@gmail.com * www.napkut.hu

© Konczek József, 2015
© Napkút Kiadó, 2015

MÁSODIK KÖNYV

Apácák és lovagok

A mi apácáink szűzebbek

Történelmi képek a Koppány-lázadás leverése utáni időből

(Veszprém, 1002. Apácakolostor bejárata jobbra. Derékmagas kőfalába építve kifelé félkör alakú vízfogó kőtányér, közepén szökőkútszerű vízsugár, a vízben úszkáló vízililiomok. Balra Szent György szobra. Jobbról bejön Bernát és Johann, két harminc év körüli, tonzúrás, vörös-barna csuhás, sarus barát. Bernát a kőfalra telepedik és vakargatja lábszárát. Johann hosszan bámulja a sárkányölő Szent György szobrát, aki vaslándzsáját szúrásra emeli. Megfogdossa a lándzsát, s rájön, hogy az a szent kezében le-föl csúszkál, ki is húzza belőle és játszik vele. Aztán visszadugja, és a szent kezén át megbökdösi vele a sárkányt. Bernát fejcsóválva nézi.)

Első jelenet

JOHANN Úgy ni! Ez jól megmurdelt. *(Krétát kap elő és áthúzza a St. Gregorius felírást, s helyette felírja: VENCELIN. A sárkányra: KOPPÁNY. Elégedett vele.)*

BERNÁT S most irtó büszke vagy magadra, mi? Mintha nem harsogná ég és föld, hogy Szent Istvánunk vitéze, Vencelin miként ölte meg Koppányt. S hasíttatott négybe a pogány.

JOHANN Ja. Hogy példának szögezték Veszprém, Győr, Esztergom meg Fehérvár kapuján. S le is rohadt már azóta.

BERNÁT Melyiken, te? A gyulafejérvári kapun, vagy ezen a másikon itt, a székesfejérvárin?

JOHANN *(zavarban)* Hát, talán mind a kettőn.

BERNÁT De az már öt, te golyhó. A négyfelé hasított Koppányt hogyan szögezték volna öt kapura?

JOHANN Hát, mondjuk egy picikét ide is, oda is...

BERNÁT Tisztára lökött vagy. A székesfejérvári kapura nem szögezték, hanem itt a veszprémi kapura, nem messze ettül a kolostortul.

JOHANN De a fehérvárira is. Nem?

BERNÁT Mondom, hogy nem.

JOHANN Pedig jobb volna az. Mert hát Székesfejérvár mégiscsak királyi székhely, s ott nekünk is jobban jutna falat.

BERNÁT Hiszed. De ha mi itten a laikus mód apácák konyháján akarunk élni, hát idefele kell gondolkozni is. Meg aztán Veszprém előbben van, s a kifüggesztés is azért jutott ide. Azon érveket kell sorakoztatni, amik az itteni völgyi apácák jogait mondják s nem pedig Székesfejérvárét, a királyi székhelyét.

JOHANN De ezeknek az apácáknak itten csak adományt elfogadó joguk van. Övék a somogyi részeken szedett tized, nos aztán?

BERNÁT Hát, nem, mert a király a somogyi tizedeket a mártonhegyieknek adta, a pannonhalmiaknak.

JOHANN Hát még az se idehúz? Hát akkor menjünk mi Székesfejérvárra.

BERNÁT No és hogy ez a Veszprém mégiscsak a királyné koronázó városa, he? A veszprémi püspök meg egyben még a királyné kancellárja is, he? S penig Gizella királyné adószedő joga nemcsak Somogy, hanem Zala, Veszprém és még fönn Pilis.

JOHANN Ja.

BERNÁT Hát akkor a királynéi jog mért kurtíttatik meg a somogyi tizednek elvonásával, s a mártonhegyieknek átadása által?

JOHANN Kérdezz okosabbat.

BERNÁT Szóval, azért csak láthatod, hogy Veszprémnek joga nagy, s a királyi Székesfehérvár sem korlátozhatja.

JOHANN De mégis korlátozza. A király.

BERNÁT Ha ugyan. Való csak az, hogy Vencelin, Hunt meg Pázmán már évek óta szedik a somogyi tizedet is, s nem jut az a király vagy a királyné kezébe, de a szentmártoniakéba sem. Maguknak szedik a tizedet. Mert ez a gyakorlat, sajnos.

JOHANN Hát akkor, majd pont a te apácakolostorod fog megállni vélök szemben? Igen-igen kétlem.

BERNÁT A mi veszprémi apácáink, tudjad, igen kívánatosak... *(Elhallgat, saruját piszkálja, hosszasan, bosszankodva, közben Johann pajzán módon lereagálja a „kívánatosak" szót, s obszcén mozdulatokkal mutatja, mit tenne velük.)* ...hogy ugye igen kívánatosak a hatalomban lenni. *(Most néz föl, és nem érti Johann dévajságának okát. Az besunyja nyakát és grimaszol. Majd fenekét kitolva körbeforog, az újra kihúzott lándzsával hadonászik, s kántál egy-egy csúfolósdit.)*

JOHANN Az úgy volt, hogy Koppány azért halt meg csupán, /mert vaskarddal csapták kupán, / s így is járt az rendszerint, / ki nem tisztelte Vencelint.

/ Szemét lekumta, / nem gondolt Huntra, / s akkor jött a Pázmán / ...hm-hm... vérben ázván. *(Közben elejti a lándzsát, ezt Bernát felveszi, átdugja Johann lábai közt, aki ettől hasra esik.)*

BERNÁT Így ni, most már jól van. *(Elégedetten szemléli.)*

JOHANN No, csak ezt tudtad kihozni belőle? *(Feltápászkodik.)*

BERNÁT Kihozni, kihozni? Bevinni, be-vinni ostoba fődbe, te! *(Megkopogtatja Johann fejét.)* Hogy itt állunk a kapu előtt, te meg az apácák ellen gondolkodsz.

JOHANN Hisz ezek nem is magyarok, hanem görögök.

BERNÁT Hüle fejed. Csak az alapító okiratjuk van görögül írva. Királyunk íratta. *(A még nála lévő lándzsával megzörgeti a kaput, majd visszadugja, s ő is megszuszakolja a sárkányt.)*

JOHANN Várhatod, hogy nyíljék. Mondom, menjünk Fejérvárba. Ott a vitézek közt bor is jobban adódik, ezek meg fehér képű angyalok itt. Mire mégy velök? Itt csak hordhatom majd a vizet, te meg vághatsz farönköket. Száraz kenyéren. Száraz. Száraz. *(Bólogat, bizonykodik.)*

BERNÁT Kuss! *(Karját emeli rá, Johann kussol. Bernát a kapunál ügyeskedik, kukucskál, zörget, nézeget, közben Johann két csillogó aranyat vesz elő, rejti, dugdossa, nézegeti, foggal is próbálja.)*

BERNÁT Én istenem, nyisd már meg ezt a kaput...

(Kinyílik a kapu. Egy fiatal apáca nézegeti őket.)

APÁCA Mit kívántok, gyermekeim?

JOHANN *(felugrik, s rángatja Bernátot)* Megmondtam, menjünk innen Fejérvárba. *(Ordít.)* Ferstén? Mit akarsz te itten?

BERNÁT *(ő is ordít)* Azt, hogy a pénzek itt maradjanak. *(Ujját parancsolóan felemeli. S erre a mozdulatra a víztányér lilomai hirtelenül felemelkednek, mintha figyelmeztetőleg utánoznák Bernát ujját.)*

APÁCA *(csengő hangon nevet)*

Második jelenet

(A rendház-főnökasszony szobája. Szemközt nagy boltív, félbalról jön a fénypászma, középütt a falon üvegmozaik, nagyméretű Jézus-pietà. Bernát nekünk háttal térdel, a Főnökasszony pedig le-föl járkál, köröz körötte. Bernát forog utána. Túlzott áhítattal csüng a Főnökasszony minden mozdulatán, s mikor lelepleződnék, gyorsan térden csoszog, fejét lehajtja, áhítatoskodik. A Főnökasszony rejtve figyeli, szája sarkán mosoly.)

FŐNÖKASSZONY Küldetésedet nem értem. Püspökünk adószedő jogot nem mível, nem dolga. Ami pedig a javadalmazásunkra valót illeti, hát Budáig szedetni kolostori szolgáló testvérek által, arra joga van. S kolostorunk részesedik abból, mit püspökünk juttat. Mit akarsz hát minket püspökünk javára fordítani? Nyitott kaput üttesz, amice!

BERNÁT Valóság, hogy az adószedő együtt szedi az egyházi és a királyi részeket. S Vencelin lovag igencsak jeleskedik benne, hogy a királyi adószedővel egyezkedjék. Tehát a püspök őszentsége aranyai irányotokban azért soványak, mivel nem az ő szolgálatosai szedik be, hanem Vencelin emberei.

FŐNÖKASSZONY S te a megbízottja volnál? S társad?

BERNÁT Az csak egy hóbortos.

FŐNÖKASSZONY *(közben is sétálgat)* S nem tudom, tisztünk-é nékünk itt ezt cselekedni. Kolostorunk részt kap a püspöki javakból, hát működünk, dolgozhatunk. A mi apácáink pedig dolgosak. Erdőn gombát s bogyót gyűjtenek, mézet is kannákban. Gyümölcsöt aszalnak, kertet mívelnek. Termelik az élnivalót. És léleknek is.

BERNÁT *(a Főnökasszony szépségének kijáró csodálattal elbambulva, fénylő arccal hallgatja, kezeit összefonja a hasán)*

FŐNÖKASSZONY *(elgondolkodva, szinte csak magának)* Igaz, nem rejthetem, erdőn kóborolló lovasok meg-megszalasztják őket, s kiket igazán elér a nagy bűn, sokáig való imádkozásokkal tisztulnak. S pedig kolostorunknak kellenek lányok rajtok kívül is, mert kevesen vagyunk szólni az Úr kedves igéit. *(Bernáthoz.)* S falak segítik védelmüket. Imádkozó nővérek a hitet gyakorolják, s faluról jobbágyleányok is jőnek. Három megyén át is felkutatjuk a jobbakat. Kin látom, hogy jóra való, nem adom vissza a vesszőző kénynek, hanem megtartom. *(Dobbant a lábával.)*

BERNÁT *(nyakát behúzva hallgatja)*

FŐNÖKASSZONY S mért nem szólsz tehát?

BERNÁT Csak azért, Anyám, hogy vajjon akad-é itt domestica soror Mária?

FŐNÖKASSZONY S mi gondod vele? Vagyon Mária zalai, van a dunaszögi, s még ki Esztergomból jött.

BERNÁT S vonyarci?

FŐNÖKASSZONY A laikusokat mind nem tudom. S mióta volna itt nálunk?

BERNÁT Napok olta, Anyám. Vonyarci Mária énnekem húgom.

FŐNÖKASSZONY Ja, úgy. Húgod. Lehet, konyhán majd kérdezem. S te erdőn fácánnak csapdát állítani tudsz-é?

BERNÁT Minden munkákat tudok. Még fát megfaragni oszlopnak vagy hasznos szerszámnyélnek, vagy széknek, asztalnak talán. Csak maradnék...

FŐNÖKASSZONY No és, társad?

BERNÁT Mosáshoz sok vizet hordana.

FŐNÖKASSZONY No, majd meglátom. Nálunk egyébként a munka vidám. Krisztusunknak tetsző élet lengi be a falakat. *(Megnyit balra egy oldalajtót, melyen női dalolgatás hallatszik be.)*

DAL *Elmegyek, elmegyek, vissza se tekintek,*
ennek a falunak lakója nem leszek,
ha elmégy, ha elmégy, csak hozzám igaz légy,
igaz szereteted hamisra ne fordítsd.

FŐNÖKASSZONY *(kicsit meghatódva)* Így szolgáljuk itten az Urat. Mert vannak a szívnek eredeti vonzalmai, s azok nem változnak vala. Legfönnebb megvilágosíthatóak, s van, akinél soha is nem. De nálunk sok laikus nővérből lesz avatott soror, Jézusnak menyasszonya, felöltvén a szentséget. S Mária? Mondsza.

BERNÁT Igen, Anyám. Otthonrul eljöve, nem láttuk már hetek óta. Akarnám tudni, legalább jó-é néki itten.

FŐNÖKASSZONY S csábítanád vissza? Akkor nem hagyom.

BERNÁT Nem, dehogysem, Anyám.

FŐNÖKASSZONY *(megint háttal van Bernátnak)* S esküszöl reá, hogy így van, miként mondtad?

BERNÁT *(most is a Főnökasszony után csoszog térden, s nagyon buzgón esküdözik, hadonászik kezével, a szívéhez kapkod)* Ó, én esküszöm, Anyám, a legszebbre, a legis-legszentebbre, a legis-legkívánatosabbra, Anyám, ó, én nagyon-nagyon, hogy a legnagyobban, a legszebben... *(s hogy a Főnökasszony váratlanul sarkon fordulva leleplezi, nevetve)* ...izé, a legszebb... izé...

FŐNÖKASSZONY *(tréfás rosszallással méregeti)* Te... dadogni szoktál?

BERNÁT Nem, nem, csak ha nagyon szép az izé, izé, ha a szép, a szép, Anyám, igen, a szépséges szép, izé... egy kicsit...

FŐNÖKASSZONY *(szigorúra vált)* No, azért, ha ilyen szép is valami, azért még nem kell dadogni, fiam. *(Letérdel Bernát mellé, s mind a ketten hangosan mondják a Miatyánkot a Krisztus-üvegkép előtt. Imádkozásuk közben a mozaik lassan átrendeződik, eltérő színű részletekben fényes Szent Györgyikon lesz belőle, mellette Mihály arkangyal, Illés próféta, sugárzó fény, de ők nem tudnak róla.)*

FŐNÖKASSZONY *(hangosan befejezi az imát)* S add meg, Uram, a sokféleséget, melyben hűséggel tükröztetik földnek égi mása, miként égnek földi mása is...

BERNÁT *(utánamondja)* S add meg, Uram, a sokféleséget, melyben hűséggel tükröztetik földnek égi mása, miként égnek földi mása is... *(Az előbbi énekszó újra, halkan, szépen. Közben a mozaik egyre erősebben fénylik.)*

Harmadik jelenet

(Erdei tisztás. Jön Mária, aki szakadt ruháját férfiszemnek tetszően hordja, s miközben a tüskés szederbokrot kerülgeti, szájába hajigálja a gyümölcsszemeket. Éhes. A bokros-ligetes tisztás balra öntéshomokba megy át, majd patakpartba, ahol fenn lila és bordó vízivirágok, lenn békák, halak. Mária a lábát áztatja. Jobbról jön a Püspök, felkötött bal karját óvatosan emeli. Ruháját igazgatja, majd felénk fordulva kínosan nehezen felsodorja reverendája alját, vizelni készül, ám hirtelen Máriára eszmél, s ekkor nagyot fordul a színpadmély felé, mintha jobbkezével kocsirudat tartana. Figyel, majd megnyugodva hosszasan, nyögve, örömmel vizel. Csobogás hangja. Felénk fordul, ruháját rendezi. Lassan lefekszik a bokor alá, és elalszik. Horkol. Mária kerülgeti, majd megdühösödik. Ráordít.)

MÁRIA Te, rúglak seggedbe, hallod? *(Hátrál, nekifut, fenéken rúgja.)*

PÜSPÖK *(felriad, motyog)* No és aztán? *(Tovább horkol.)*

MÁRIA *(elsírja magát, hüppög, arcát maszatolja)* Azt mondták, hogy igazamat adjam elő nyilván és őszintén, s tréfásan és kedvezőleg, akkor fogok hatni. De ez nem érti, vagy mi? Hé! *(Megrázza a vállát.)*

PÜSPÖK Mi van, mi van? *(Ébredezik.)*

MÁRIA Mért van bekötve a vállad?

PÜSPÖK Azért, mert beleszaladt az olló, amikor vágtam a rózsafát. Fájt az ujjam, mondom, nem baj, aztán fájt a kezem, mondom, nem baj, most meg fáj az egész vállam, s mondhatom, már nem nem baj, hanem baj. Ja, egyébként én vagyok a veszprémi püspök. De nem nyújtok kezet. Akarsz kezet csókolni?

MÁRIA Hát, ha illik. *(Megcsókolja a püspök ép kezét.)* S mit csinálsz itt?

PÜSPÖK Gombászok, leányom. S közben jókat imádkozom is.

MÁRIA Meg alszol, mi?

PÜSPÖK Nem arra való vagyok én, lányom, hogy te megítélj. A leglényeg a lélek tisztaságáról szól, tehát végezzed a dolgodat.

MÁRIA Ja? A dolgomat? Végezzem? *(Leguggol és felcsapja szoknyáját, majd surrogva vizel.)* Ez csak kis dolog.

PÜSPÖK *(szeretettel, a butus lánynak szóló apáskodással)* Hát nem ezt gondoltam, de most már mindegy. Legközelebb menj majd a bokor mögé.

MÁRIA Imádkozhatok is. Akarod?

PÜSPÖK No, látod. *(Visszafekszik, alszik.)* Hrrr... hrrr...

MÁRIA *(meglökdösi)*

PÜSPÖK *(ráförmed)* Mi van?

MÁRIA Csak az, hogy nem tudok.

PÜSPÖK De hisz az előbb tudtál...

MÁRIA Jaj, nem azt.

PÜSPÖK Hanem? Mit?

MÁRIA Imádkozni. Megtanítanál?..

PÜSPÖK Miféle istentől elvadult egy erdő lánya vagy te, hogy még imádkozni sem tudsz? No, figyelj ide. Térdelj le. *(Mária letérdel a Püspökkel szemben, nekünk féloldalt vannak. A Püspök keresztet vet, Mária utánozza, de tükörképként, tehát rosszul.)* Jaj, te, nem úgy kell!

MÁRIA De hiszen úgy csinálom...

PÜSPÖK Ez az, csakhogy én nem vagyok te. Vagyis te nem én vagy. Érted?

MÁRIA Igen. Nem.

PÜSPÖK No, térdelj ide mellém. *(Így tanítgatja, s most már jól csinálja Mária is.)*

MÁRIA És akkor, lehetek a kolostor lakója?

PÜSPÖK Jámbor életeddel. Istennek tetszően.

MÁRIA S mi tetszik neki? Én tetszem?

PÜSPÖK *(nehezen uralkodik magán, a lány combját, vállait vizslatja, s pofozgatni kezdi magát, hogy észre térjen)*

MÁRIA Csak nem a szúnyogokat csapkodod? *(Jól nyakon csördíti.)* Itt is volt egy. *(Aztán pofon vágja.)* Itt is volt egy.

PÜSPÖK *(hasra esik, s mikor feltápászkodik, nagy kék karika nőtt a szeme alá)* ...hogy mi is tetszenék neki?... Hát, úgye, etcetera, etcetera.

MÁRIA Mi is szoktunk rá ecetet rakni borogatásnak. De az most nincs. *(Markába köp, azzal borogatja.)*

PÜSPÖK Jámborságod folytán, bizonyára tetszenél az Úrnak. *(Megint pofozgatja magát.)* Lelked tisztasága folytán.

MÁRIA Szegény Atyám! Igaz, meg vagyok én erőszakolva, méghozzá büdös, lószagú lovagok által, de azért én mégis ékes szűz vagyok, mert nem élveztem aztat. *(Kis latolgatás után.)* Nem annyira élveztem, nem olyan nagyon... izé, így hát a testi dolgokban vallhatom ártatlanságomat, ezért igen?

PÜSPÖK Nagyon igen. Ámbár tudható, hogy az ártatlanság akkor szentséges igazán, ha a hátterében mégiscsak láttatik izgalmasság, s aztat nem míveli a kegyes személy. Mert az ördög mindig azzal igazolja a bűnöket, hogy mondja, nem tudták és nem volt írva, tehát megtévedtek. De ha az írás mindig tudatná a nem helyeset, akkor éppen maga tanítana ki a rosszra. Igaz, tagadólag, mégiscsak tudatna. Tehát kell tudni, és nem kell gyakorolni.

MÁRIA De hogyan tudhatom meg?

PÜSPÖK Lelked által. Az mondja neked. Tehát tudjad, hogy neked kell azt tudnod. Miként oszlopai és falai a városnak, s asszonycombközed melege igen különöznek, tudhatod. S vagyok én a város, a márványírású város én vagyok. S hogyan tudnád a várost szolgálni, aki hajlékony és dús vagy?

MÁRIA Én írni nem tudok, Atyám.

PÜSPÖK Lelkedben legyen az írás. Félek, túl meleg a lelked.

MÁRIA Engedd meg, hogy leboruljak a földre.

PÜSPÖK Boruljál rá, leányom. *(Mária a Püspök combjára hajol, s az simogatja a haját, de nincs a jelenetben semmi erotikus lehetőség. Ezt kell eljátszani! Nem lesz könnyű.)*

MÁRIA És így jó?

PÜSPÖK *(átszellemülten)* Igen. S mielőbb mozdulsz a cselekvésre, annál előbb éled végig. Teendők mindig a hiányból adódnak, s van, ami már nem pótolható. Tehát a meglévőkkel kell nem herdálólag bánni. Mert cselekvésekben gyakorta ördög munkál, szemlélésekben pedig az isten.

MÁRIA Megszomjaztam.

PÜSPÖK Idd tehát az egy istent.

MÁRIA Éhes vagyok.

PÜSPÖK Edd tehát az egy istent.

MÁRIA *(tűnődő, lebegő játékkal)* Énekelni szeretnék.
PÜSPÖK Énekeld tehát az egy istent.
MÁRIA Így van ez?
PÜSPÖK Igen. Ez a kimenetele. Ezt mondja neked a város, ezt mondja neked az egy isten. Ámen.

Második rész

Első jelenet

(A Főnökasszony terme, mint előbb. Püspök kézen vezeti Máriát. A Főnökasszony jobbra áll, fogadja őket.)

PÜSPÖK S mutasd magad a Fejedelemasszonynak.
MÁRIA *(zavarában letérdel, makog)*
FŐNÖKASSZONY *(hozzálép és álla alá nyúl, majd vállánál erőteljesen felemeli)* Szép leányka vagy. Mi a neved?
MÁRIA Mária vagyok.
FŐNÖKASSZONY S honnan jössz?
MÁRIA Csak innen, Vonyarcnak falvából.
FŐNÖKASSZONY Atyád?
MÁRIA Szikár Vén Gergely, másként alsóháti.
FŐNÖKASSZONY S mi jószága vagyon?
MÁRIA Három atyafiával fél telek, ökör kettő, pár bárány, lábasjószág.
FŐNÖKASSZONY S csibe! Liba? Kacsa?
MÁRIA Még tik is. S csibe. Három szakajtóval. *(Nevet.)* Kicsi sárga pelyhesek még.
FŐNÖKASSZONY S bánni vélök tudsz-e?
MÁRIA Igen jól. Kotlófészken ültetni is szoktam. Csalánt szaggatok nékiek, miegymás...
FŐNÖKASSZONY *(örül a válasznak)* No, itten is majd ilyen dolgod lészen.
MÁRIA Szíves-örömest.
FŐNÖKASSZONY Mondd így, szíves-örömest, Anyám. S otthon kik maradtak?
MÁRIA *(fejét lehajtja, szomorú)* Két kicsi, fiúcskák. Én vagyok még, ki innen alig a húszon, s ők három-négy éve megvagynak. S van bátyám, sarus barát, ki vándorol.

FŐNÖKASSZONY *(játssza)* És... és a neve volna Bernát?

MÁRIA *(meglepődik)* Honnan tudja ezt... Anyám?!

FŐNÖKASSZONY *(örül)* Mi itt, lányom, ugye *(kis gőggel)* mindent tudunk. S te mit is kívánnál itt miközöttenk?

MÁRIA Étket, italt. Mindig éhes vagyok.

FŐNÖKASSZONY *(haragosan toppant)*

PÜSPÖK De bizonyította lelkének szomját is.

FŐNÖKASSZONY *(tartózkodóan)* No, majd meglátjuk. *(Nyeles csengővel csenget. Apáca lép be, nem hamar, s neki mondja.)* Új domestica soror jelölt *(rámutat Máriára)*, Mária. *(Az Apácához.)* Vidd Reginának, s majd véle is szólok, küldjed őt. *(Mária és az Apáca elmegy.)*

FŐNÖKASSZONY *(le-föl sétálgat, s a Püspökhöz beszél)* S ha csupa semmi népét gyűjtenénk, jó abból mi lészen?

PÜSPÖK *(tiltakozó mozdulatot tesz)*

FŐNÖKASSZONY *(nem hagyja szóhoz jutni)* Nem, nem ugyan. Gondoskodásod ugyanis megcsappant az javakban, amice. Itt járt Bernát barát, éppen ezen Máriának bátyja, s mondja, te küldted volt, kitudnia, miként ítélem Vencelin lovagot. Igazat beszélt?

PÜSPÖK Nővérem az Úrban...

FŐNÖKASSZONY *(belevág)* Azaz a bészedett füstpénz és Péter-fillér Vencelin kezén vagyon? Gyanítottam én. De gondolhatod, hogy egy sarus Bernát barátnak ezt nem mondom, sőt teszem, mintha igenis hozzád, s tőled mihozzánk rendben eljutnának a pénzek. Mondok, mi itt jól megvagyunk. A titkolás oka szent volt, de most mondd meg az igazat!

PÜSPÖK Én tégedet ezért feloldozlak a teljes igaz eltitkolásának bűnéből, mert valóban szent volt az, hogy ne tudja bárki meg.

FŐNÖKASSZONY *(bosszúsan legyint)* S erre van nekem szükségem?

PÜSPÖK Ámbár azonban tudván, hogy Vencelin est... er ist ein... sag mal mich... ist, szóval van egy nagy-nagy vir potentiae maior...

FŐNÖKASSZONY *(gúnyosan nevet a Püspök kevert beszédén)* S mondhatom, hogy szép leckét kapok én tőled. Latinul ezt úgy kell mondani, hogy Vencelin est... vir vi potentiae maior... nicht war?

PÜSPÖK S no persze németül.

FŐNÖKASSZONY Igaz, mint mondtam, Vencelin igazán férfia a nagyobb hatalomnak, nagy hatalmú férfiú. Hacsak nem *(nevet)* saját férfiúi potenciájára gondolsz, Kegyelmességem. Erdőkben bizonyítja erejét a gallyakat szedő leányaimat hajkurászván. *(Haragosan toppant.)*

PÜSPÖK Tudhatod, nővérem, hogy Vencelin lovag Ottó küldött lándzsájával érintette István királyunkat, ez tehát Ottónak egy hatalma Istvánon. S Vencelin vagyon itten Ottó személyében. Így hát őt bírálnom nehéz volna.

FŐNÖKASSZONY Igen? Érintette, érintette, azt mondod. De hűbéri jobbágygyá az érintés nem tette, s kivált nem tette Vencelinen által, ki csak egy jöttment fegyveres. S hol vagyon a te jogod, ki királynét koronázó vagy? Hol van a te jogod, ki kancellár is vagy? S hol van a somogyi tized? Ki szedi azt? S ha Vencelin szedi, neked miért nem adja? Ha a pannonhalmiaknak sem adja? Kinek adja? Magának adja? S hát hogyan van ez akkor, kegyelmes amice?

PÜSPÖK Ez így van, leányom.

Második jelenet

(Az iménti erdei tisztás málnabokorral. Alma málnát szed, pontosan úgy mozog, mint előbb Mária. Feltűnően egyformán mozognak. Talán csak az különbözteti meg őket, hogy Mária szőke, Alma vörösesfekete. Az előtérben Vencelin combtőig érő csizmában járkál, bőrvértjét oldozza, ledobja, egy vesszőkosárban turkál, ruhadarabok röpködnek, köztük női habos szoknyák, piros papucs is, a spanyol zsoldoscsizmához könnyű kék, ezüsttel kirakott gyapjúkabátkát, a vaskobak helyett széles kócsagtollal díszes, nagy lila kalpagot választ. Illesztgeti rajta a tollat. Jól érzi magát, elégedetten köhécsel. Alma a háttérben igyekszik magát észrevétetni, de úgy, mintha nem is tudna Vencelinről. Ki kell játszani ezt a humort. Közben Johann jött, aki Vencelin körül ugrál, s a toll miatt nem tud közel férkőzni a füléhez. Végül maga elé suttog, de ez túl hangos, erre fordul meg Vencelin.)

JOHANN Láttam, láttam. A kolostorban. Ott, ott ni. Át tudta változtatni a szenvedő Jézus képét Györgybe, Mihályba, bizánci szentekbe, azonkívül a leányt is bizánci keresztvetésre tanította. Ugyanis a homloka után a jobb kezével nem a bal vállát, hanem a jobb vállát érintette meg következőleg, aztán a balt, s még a hasát.

VENCELIN A hasát? A hasára is vetett keresztet?

JOHANN Ja, mert római mód elébben a bal vállat kelletik, aztán a jobbot, így ni! *(Mutatja.)* Ez meg fordítva csinálta.

VENCELIN Hogy? Fordítva? Vagyis előbb a hasát érintette meg?

JOHANN Jaj, nem, hanem a homlokát.

VENCELIN Most aztán semmit nem értek. *(Próbálgatja a keresztvetést, bizánci módra is, római módra is, látszik, nem az ő dolga ez, s fejét csóválja. Majd ráförmed Johannra.)* S mi bajod neked, hogy mit érint meg először?

JOHANN Azért, mert a bizánci módot élik, s nem a rómait. Ezzel be lehet őket vádolni a királynál.

VENCELIN *(hókuszpókuszol, keresztet vet, nevetgél)* Azt mondd inkább, hogy hol őrzi aranyait a kolostor-főnökasszony!

JOHANN Azt most még nem tudom, de ez a vád is jó lesz, és akkor...

VENCELIN *(felpöcköli Johann orrát)* ...s akkor? Mi van akkor? Ha nincsen aranyuk, minek vádolni?

JOHANN No, igen. De ha királyi vallató kérdezgetné a szép zárdaasszonyt?... Mondjuk, parázsló vas fölött?

(Vencelin nyugodtan, komótosan egy irtó nagy pofont kever le Johannak, hogy az felgurul. Ezután kényesen igazgatja csipkéit a kézelőjén, majd végre észreveszi, most akarja észrevenni ugyanis, a sürgölődő Almát, aki jó idomos farral fordul Vencelin felé. Játék: Vencelin kerülgeti, gusztálgatja, Alma játssza a nemtudót.)

JOHANN Meg még azt is akarom...

VENCELIN *(nagyot dobbant rá, Johann összerezzen, s elszalad)*

PARASZT:*(bejön, ügyetlenkedik, megijed, hasra esik a lovag előtt, két tenyerét a tarkójára kulcsolva várja, hogy megrúgja őt Vencelin)*

VENCELIN *(körüljárja, nem érti)* Mi bajod, te szerencsétlen?

PARASZT *(lefelé, fel sem kel)* A tehenem elkódorgott. Hát nem rugdosol fejbe, szép lovag?

VENCELIN Csak nem akarod tán? Mert megtehetem. De csak ha akarod.

PARASZT Dehogysem akarom! *(Feláll, nadrágját, sapkáját porolja.)*

VENCELIN Hát bántottalak én valaha?

PARASZT Bántottak, uram, mások. *(Alázatosan áll Vencelin előtt, majd hajlong, Vencelin enyhe undorral nézi, mint egy bogarat, aztán elfordul, Almához lépdel. Közben a Paraszt Vencelin háta mögött jókora furkóval megfenyegeti Almát, aki behúzza a nyakát. Majd óvatosan kelleti magát, szoknyáját ringatja. Vencelin azonban jobbra kimegy.)*

PÜSPÖK *(balról bejött, látja, hogy Alma mire készül, dühösen bot után kap, a Paraszt kezéből kiveszi, s Alma felé indul)*

VENCELIN No, püspököm *(visszajön)*, a pontosság a királyok erénye.

PÜSPÖK *(kihúzza magát, sértődötten, éllel)* S a kegyesség Istené.

VENCELIN S gondolod, hogy rászorulok, Atyám?

PÜSPÖK A kegyre igen. De nem oldozlak fel.

VENCELIN Ugyan, Püspök, de régi história ez. Hiszen Koppányt én vitézi párbajban öltem meg. S ha nem úgy lett volna, hol lennél most te magad is, Koppány széjjeldúlta volna a te hatalmadat. Ha acélos ruhámban meg nem védelek. Igaz, már alig öltöm magamra ezen acélruhámat.

PÜSPÖK Alig-alig? *(Vitriolosan.)* Pedig hírlik, hogy acélban lépsz be a jobbágyportára. Fejszével reád támadó jobbágy ellen bizony hogy felveszed te azt a páncélt. Amikor kapuról kapura jársz a legényeiddel, beszedni a pénzeket... *(Nyomatékkal.)* Én a somogyi pénzekről beszélek!

VENCELIN A somogyiakat? Kérdeznéd talán a pannonhalmi apátot. *(Kényelmesen letelepszik a ruháskosárra.)*

ALMA *(előmerészkedik)*

PÜSPÖK Az hozzád szólni sem mer. Mert fél tőled.

VENCELIN S neked mi bajod? Megvan az életed? Ugye. S hát köszönd. Amúgy meg, jól tudod *(magyaráz a Püspöknek)*, hogy vannak, ugye, a harcok. A harcok után meg vannak a pihenések, a gyűjtések, ugye, érted. Ez a menete. Így forog. *(Mutatja a kezével.)* S persze a bokor mögött is mindig van valaki. *(Nagyot nevet Almára, s folytatja a malomkerékforgást a két kezével. Ennek Almára értve valami jelentése van, ezen nevet.)*

PÜSPÖK Te a jogodat nem jól használod.

VENCELIN Miért? Én Ottó királyomnak a személyét hordozom itt. Rajtam át ő szól, rajtam át ő cselekszik. Itt ő cselekszik. Ferstén? Püspök!? *(A gyarmatosító arroganciájával ordít.)* Ferstén?

PÜSPÖK Te Istvánnak adószedő jogát el nem veheted. Én azonban, ki a királyné koronázója vagyok, királyi felhatalmazással a veszprémi nagytemplomhoz tartozó helyeken egyházi tizedet joggal szedethetek.

VENCELIN Kivéve a somogyi tizedet. Azt királyotok a pannonhalmiaknak adta. S hogy ezt az én legényeim, meg Hunt és Pázmán legényei gyűjtik össze? Mi baj az? Dolgozni kell. Nincs idő a lustaságra.

PÜSPÖK S nem vagy te Ottó császár. Csak egy közvetítője. S egy jövő-menő.

VENCELIN S hát te? Nem vagy te Isten, csak egy földi közvetítője. S bízatásomnak vannak tanúi, de neked bízatásodnak, biza, nincsen, kisöreg.

PÜSPÖK *(szörnyülködik)* Magadat mered összemérni vélem?

VENCELIN Úgy van. Magamat egy másik közvetítővel. *(Rámutat a püspökre.)*

PÜSPÖK *(újuldozik)* S hát a templomi képek hová lettek? Elvitted őket? Ládákba raktátok?

VENCELIN Ej, ej, tévedsz, te püspök. Még hogy ládákba raktuk. A templom képeit.

PÜSPÖK *(megkönnyebbül)* Hát akkor hová mentettétek el, fiam? Hogy őrizzétek?

VENCELIN Ja! Elmentettük. Még hogy ládákba!!! Kosarakba, püspök, kosarakba, s jól is vannak azok ott. *(Mutatja a kosarakat.)* S majd innen is még tovább mentjük, tudhatod... *(Hirtelen megdühödik.)* Ejnye, hát mi az isten bajod van velem, te Püspök, hagyj engem békén! Hát ki a biztosíték itt? A szövetséged az égiekkel? Vagy a királynővel, a királlyal? Sokra mégy vele, mondhatom. S én? Én mit érek itten? Csak tán valamit? Ugye, hogy ugye, jó püspököm.

PÜSPÖK S magyar földjeinkre is ráteszitek a kezeteket, tudom én.

VENCELIN Bőven juttatott neked a földekből a király. Úgy értve, hogy neked is.

PÜSPÖK Krisztus igéjét mondom. Az én országom nem ebből a világból való. De kell hogy lelkeket segítsek az igaz hitre. S nehéz.

VENCELIN Ja. Apácáid lelkét. Hát annál inkább tiéd a krisztusi ország, minél inkább enyém ez itt, ez a földi uraság. Mert nekem ebből jut több, neked meg abból, amiből én nem is kérek tőled semennyit.

PÜSPÖK Mondottam, lelkeknek mentésére kellenek földi javak az egyház számára. Mert a mi nővéreink, akik a világi mocsokból kitisztulnak vala, az Úr imáit mondván szépet tesznek az égieknek, s az itteni nép között hordják a szent igét, kiszolgáltatják a szentségeket, s magukat munkával megtartani nem hivatásuk. Aztat kell adniok a földieknek.

VENCELIN Hallom. Gajdolsz itten az apácákról. Bahh!

PÜSPÖK A mi apácáink szűzebbek, mert nem tehetnek az őket sújtó méltatlanságról. Menekülnek az áhítatokba.

VENCELIN Könnyű már a lélekre esküdni, ha a test felől biztosítva van az élet. S mi örökké csak irtsuk az életet? Ha pogány, ha keresztény, élet az! Nem? Püspök! Koppányé is élet volt.

PÜSPÖK *(hallgat)*

VENCELIN Hát benne vagy a történetben.

PÜSPÖK *(a kezét emeli, hogy búcsút intsen, de Vencelin erővel megragadja a kezét és kezet csókol neki)*

PÜSPÖK *(meglepődve elmegy)*

VENCELIN *(kicsit utána bámul, majd odébb lépve végre derékon ragadja a kapálózó Almát)*

Harmadik jelenet

(Mária a Püspök vállát, sebét kezeli a tisztáson. A szolgálók vörösesbarna ruhája van Márián. Egy rocskából mosogatja a sebet, majd iszapot pakol rá, bekötözi. A kötés most már nem olyan vastag, mint eddig volt. A Püspök próbálgatja a kezét, könyökből hajlik, elégedett vele. Megsimogatja Mária fejét, az térdet hajt. A Püspök nézi, hogy egy beteg kislányt hoz be egy férfi. Mária vizsgálgatja, dajkálgatja, becézi, a kislány elmosolyodik. Ápolja, végül arcát simítja, megpuszilja, kiviszik. Besündörög Alma. A Püspök rámorog, majd fenyegetőzve kimegy.)

MÁRIA S hát te?

ALMA Ezt én is csinálnám.

MÁRIA Menjél hát a Főnökasszonyhoz.

ALMA *(nem megy el, nézeget)* Mindent úgy csináltam, mint te, hogy én is így lehessek, mint te. És ezt a ruhát is akarom.

MÁRIA Mit csináltál te ugyanúgy?

ALMA Hát, ott a bokornál a málnaszedés, meg a lovag, meg a többi, hiszen tudod.

MÁRIA *(visszaretten)* Mit beszélsz, te boldogtalan?

ALMA Gondoltam, én is úgy teszek, és akkor bekerülhetek, ahogyan te is bekerültél.

MÁRIA Mit tettem én? Én nem akartam a lovaggal lenni. *(Restelli a beszélgetést, elfordul.)*

ALMA *(nem érti)* De hát én mindent úgy, ahogyan te, hát akkor, mivel a lovag... *(Zavartan téblábol.)*

MÁRIA *(iszonyattal nézi Almát)*

ALMA Úgy gondolom, a kolostor is arra való, hogy segítsen az így jártakon. Hát nem ez történt? Ha nem ilyen volnék, talán nem is kellek? Ha meg ilyen vagyok, így sem kellek? Hát hogyan kellek?

MÁRIA *(eréllyel, csendesen)* Most már ebből elég legyen. Ki hiszi el, hogy ostoba voltál? Nézz a lelkedbe, s mondjad, hogy nem úgy vala, miként mondod, mert akartad, te, ördög lánya! Ki hiszi el neked, hogy ártatlan vagy? Menj a katonákhoz, azok valók neked, te céda.

ALMA S hát te mi vagy? Különben, aki nem bűnözött, az mit bánjon meg, nem igaz? Ha bűnöztem, megbánom, fogadj be, én egyházom.

MÁRIA *(dühösen)* Menj innen, te romlott élet! *(Közben öregember érkezik bottal, Mária vele foglalkozik. Kis idő után Alma is segítene, de Mária elhajtja. Alma vállat von, elsompolyog balra. Jobbról Vencelin jön nagy zajjal, két-három katonájával. Mögöttük bujdos Johann, óvatosan kukucskál. Mögöttük jön Bartolomeus, a királyi adóbérlő. Jellegtelen ruha, jellegtelen, sovány ember.)*

VENCELIN *(hátra beszél Bartolomeusnak)* Úgy látom, hogy Hunt jobban dolgozott. *(A katonák pénzzel teli két közepes és egy nagyobb zsákot raknak le.)*

BARTOLOMEUS *(körüljárja, egyet kibont, pergeti a pénzeket, majd kezeit összecsapva „leporolja", fintorog, nyafog néhányat)* Sok közte a réz. Ezüst alig, arany meg nincs is. És kevesebb az egész, mint a tavaszon volt.

JOHANN *(ott botlog, sóvárog, nyúlkál, Bartolomeus a kezére csap, egyazon pillanatban Vencelin seggbe rúgja)*

BARTOLOMEUS Hát a gyűjtést nem hagyhatjátok abba.

PÜSPÖK *(bejön balról Bernáttal együtt, Vencelin a Püspök elébe megy, hódolattal bevezeti. A többiek letérdelnek előtte. A Püspök kegyesen int, álljanak fel, azok ógva-mógva cihelődnek.)*

BARTOLOMEUS *(mintegy zavarban, s külön is meghajol a Püspöknek)*

VENCELIN Úgy látom, Hunt jól dolgozott. De nézzük meg belül is jobban. *(A nagyobb zsákot, amelyet Bartolomeus vizsgált, most teljesen kibontja, ledob egy köpenyt, s arra önti az egészet. Csillogás, pénzcsörgés.)*

BARTOLOMEUS Ccc-ccc. *(Kevesli.)*

BERNÁT *(undorral nézi Bartolomeust)*

ALMA *(visszaóvakodik, Vencelin közelében forgolódik, átfogja Vencelin derekát, céda módra mutatja kapcsolatukat, s miközben Mária és a beteg öreg elvonul, gúnyosan utánuk néz, kezével orrán grimaszol)* No ugye, ki maradt itt végül? Hát én! *(Kacag, Vencelin pofon legyinti, s újra a zsákban turkál.)*

(A Főnökasszony és Bernát megjelenik hátul, és csendesen nézegetnek. Elöl játék Alma és Vencelin közt. Vencelin szórakozottan simogatja Alma fenekét, de szeme a pénzen van. Alma szenvedélyesen megöleli Vencelint, nyakát simogatja, mellét karmolássza, fejét Vencelin nyakába forgatja, derekát magához fogja, combjaival a férfira tapad. Kihívóan játszik, a Főnökasszonyt akarja megbotránkoztatni. Az a háttérben ördögűzést mutat, vagyis a jobb keze középső és gyűrűsujját befogva, kézfejjel fölfelé Almára irányítja gyűrűs- és kisujját, s „Apage satanas!", mondja.)

FŐNÖKASSZONY Apage Satanas. Távozz tőlem, sátáni lélek!

PÜSPÖK *(ájtatosan imádkozik, égre forgatja szemét)*

BERNÁT *(a Főnökasszonyhoz)* S láthatod, íme, Anyám, Vencelin lovagnak minéműségét. Jól leábrázolja ő saját magát. Vencelin lovag az igaz hitben és erényben. Mondhatom. Piha! S még a Püspök előtt sem vádoltad Vencelint. Hát most láthatod. Elveszi a kolostornak való pénzeket, hát itt a baj gyökere. S még ezen riherongy nőszemélyt is könnyen magához csábojtgatta.

FŐNÖKASSZONY *(beharapott szájszéllel fegyelmezi magát, s nem szól, kis idő után rásziszeg)* Elhallgasss!!!

(Most érkezik Hunt és Pázmán, akik Vencelinnel és Bartolomeussal egy igen gyors ritmusú és fényeffektusokkal is játszó jelenetben a koppanó rezeket, a sziporkázó tallérokat négy kalapba dobálják. A röpködő pénzek egyike-másika mint kis csillagszóró vagy tűzijátéki röppentyű, felszáll, majd kihuny, a többi csak világít, zöldes, kékes, vöröses fénnyel. A forgatagban a nézőt el kell kápráztatni a játékkal.)

BARTOLOMEUS *(a Hunt által feldobált pénzeket egy teniszütővel a négy kalap valamelyikébe lecsapja)* Egy a Huntnak, egy Pázmánynak, egy peniglen Vencelinnek, vásároljon selyeminget. Egy a Huntnak, egy Pázmánnak, egy peniglen Vencelinnek, most meg Bartolomeusnak kettő, borra, húsra... egy a Huntnak, egy Pázmánnak, egy peniglen Vencelinnek. Néha-néha a királynak *(nem talál neki kalapot, vállat von, zsebre dugja)*, néha a püspöknek is. *(A teniszütővel egy rezet a Püspök felé hajít.)*

(A Püspök elfordul, keresztet vet, imádkozik. A játék egyre gyorsabb, a második zsákot egy katona önti a köpenyre, onnan szedi most már Pázmán is, Bartolomeusnak feldobálják, az meg egy teniszbajnok látványos ütéseivel osztja-osztja, az előbbiek szerint. Végül a lovagok maguk is a pénzek után kapkodnak, a kavardulásban egymást tapossák, a többiek döbbenten nézik őket és hallgatnak, Bartolomeus harsányan kacag, aztán a zavart kihasználva a harmadik zsákocskát a hóna alá kapja, pénzes kalapját a fejébe csapja, pár tallér lepotyog, s látványosan, nagy léptekkel kinyargal a színről jobbra. A lovagok lassan lecsihadnak, izzadt markukban szorongatott rézpetákjaikat nézegetik, a földre dobják, ez a királyé.)

HUNT Nesze, király!

PÁZMÁN Nesze, király!

VENCELIN Nesze, király!

HUNT, PÁZMÁN és VENCELIN *(egyszerre)* Nesze, Püspök! *(Odadobnak neki pár pénzt.)*

(Vencelin a macskamód törleszkedő Almának is markába nyom egy garast. Alma megköpdösi a garast, és a magasra felhúzott harisnyájába, a combtöve alatt bedugja, játszhatja úgy is, mintha magába dugná, s nagyot csuklik rá, „bevételezi". A főnökasszony lesújtó tekintettel előjön a háttérből, Bernát kíséri. Szemrehányóan vizslatják a lovagokat és Almát, a püspök imádkozik, az égre néz. Majd a sovánka zacskóját a Főnökasszony felé nyújtogatja, habog, zavarban van. A Főnökasszony meg sem látja, a zacskó a földre pottyan, lapos, ráncos. A Főnökasszony Vencelint méregeti, az zavarában a bajuszát piszkálja, Almát ellökdösi, zavartan köhent közben. A Főnökasszony nagyon lassan átrendezi a fejét fedő nagy fekete kendőt, beburkolózik, csak a szeme látszik ki, közben izzó haraggal szemléli Vencelint, aki topog előtte, a Fejedelemasszony már-már kiköp Vencelin előtt, de nem, fegyelmezi magát, aztán igazán királynői méltósággal elvonul balra. A Püspök a földön heverő zacskó után nyúl, de Alma megelőzi a Püspököt, meditál a zacskóval, majd a Főnökasszony után szalad vele. A színen Bernát, a három lovag, Hunt, Pázmán és Vencelin, lassan a többi szereplő is bejön, s egyszerre hirtelen, nagy erővel felzengenek a veszprémi harangok. Némán állnak, majd a két-három perces harangszó közben meghajolnak, s...)

FÜGGÖNY

Vág lovag énekei

Szigligeti betyárkodás

Mottó: Azt is mondják, hogy ez az egész nem volna egyéb kitalálásnál.

Szalonnát meg akácbotot bár akárki vághat,
kis Tapolca patak mentén vághat a világnak
nádi síppal, zöld levéllel, ha a szobát unja,
s hóvirággal van kidugva kabátzsebe bugyra.

Vágott boton szalonna lóg, hagymaszirom pirkad,
vannak-e itt kóborolók, akik tüzet írnak?
Ha az ember kívül-belül jámboran bitangol,
ki-be jár, hogy minél többet élvezzen a parkból.

Öreg rönköt rakna lángra, merengne a lángon,
betonteknőből a láng hol messzire világol,
a legjobb a vidám versnek, szeme van meg szája,
kézzel-lábbal terjeszkedhet, mint az élet fája.

Utcasarkon krisztustábla áll, akár a lélek,
kiszököm a szabadságba, magammal cserélek.
Nosza, uram, vágjunk neki sáron, hét határon,
tűz melegén, víz peremén, könnyű madárszárnyon.

(Szigliget, 1989)

Bévül szentélyt

Egy restaurált régi ház

Tájak lehunyt emlékeit kutatva
a lélek mit kíván egy új lelettől?
Hol bele van nőve a pannon földutakba,
hol – mint a csont – törött szikla mered föl.

S hogy beépült Istvánnak templomába
az erő jele alatt éles érzék,
sztyeppei gőg, makacs Koppány vad vádja,
s fohászok hirdették az égi mércét.

És tartották a nyersmésszel loccsantott
kemény falat, s ha kormos kősziklákon
ma hány meg hány halált, elégett csontok
füstjét, a lelkek foncsorát ha látom,

kövek, útszélen, patakba taposva
milyen parancsoló tükröt ragyogtok,
hogy sebeiteket tisztára mossa,
ki bévül szentélyt áhít, kívül otthont.

(1986)

Jókedvű és borongó

A 26-os szoba Szigligeten

Álmomban magamat halottnak láttam,
álmodtam magamat feküdni ruhátlan,
kórházi, hófehér tiszta vásznat láttam,
karcsú kereveten feküdtem ruhátlan.

Megmostam derekam, feküdtem ruhátlan,
illatos krémtömbbel bekentem a vállam,
mellem és lágyékom, csak úgy dudorásztam,
combjaim, hímtagom körül motoszkáltam.

Álmomban jókedvű és borongó voltam,
szólt hozzám egy asszony, éreztem, hogy ott van,
vele én magamat akkor kigondoltam,
s feküdtem üdén és ma született holtan.

Álmom, hogy elmondom, csendesen elmondtam,
valahogy én mégis Vajk testvére voltam,
füzéres fények közt derengtem, dúdoltam,
dudorászva megébredtem, ablakot nyitottam.

(1986)

Ület

Groteszk az orvosi rendelőben

Mint röntgenkép derengnek felhőfodrok
fejjel irányba nyelt gombostűnek,
s a rendelőben valaki beklopfol
a széklábak közé, még védüveg

sincs a szemén. Hümmögve, dudorászva
teszi dolgát, mint bárki-valaki,
s a folyosón is, amíg kitornássza
magát lehámlott dresszek, alaki
zakók, zekék közt, meg a szendék, szondák...

Hol megmeztelenült lelkek topognak,
s bár szenteltvízzel nem olthatta szomját,
nem szentel alkoránt az alkoholnak.

Majd célba jut. Térdei közt a szerszám,
rodini tett, hogy van ilyen ület.
Padon? Klotyón? Fából karika deszkán?
Bevasalhatatlan kövület.

(1986)

Széljegyzet

Vág lovag hirtelen gyalázni kezdi a hetérát,
aki valójában csak egy elhasznált kurva

Ez természetes, jobb lett volna néked,
hogy héroszul támadván gyakjalak,
lehunyt szemed mögött ha volt ígéret,
én érintettem aranygyapjadat.

S tán tudhatta a megalázás mélyét,
ki faltörő kos, öklelést kíván,
és befutva a szerelem vad éjét,
csak kevereg a túl bő karikán.

Ám vannak, akik vissza is ölelnek,
jó földszagú esték és alkonyok,
és lélegző utak, beszélő lelkek,
akiket Vág még meg nem unhatott.

Szánlak. Tudod, az kifejezhetetlen,
bár igyekeztem jól megmondani,
én mindig azt az egyetlent szerettem,
ki lelkébe fogadta gondjaim.

(1986)

Küsz

„Betűmatematika", azaz logikai
kirakójáték a buta szűznek

Azzal büntetlek, hogy nem beszélek rólad,
te ártatlan kölyöklány, kis hazug,
ki fanyarul vetted hódoló szómat,
moccanó tulipánlila zug,

hol ikrás korsóm csorgatta a mézét,
a szélhajtó küsz hal-halála cúg,
ám önbizalmaim bőven bemérték,
csak szellő volnék, aki odasúg,

s ki lári-fári-sári áriázott,
csak megalázott, nem kell félteni
félelmeidtől a Himfy-táncot,
s lám, te is felragyogtál édeni

éjben, hogy megtudd, mit vesztettél akkor,
amikor gyengéd rád hatásaim
nem termettek, csak megkövesült vackort
ügyetlenséged csontos gátjain.

(1987)

Hazudsz-e majd?...

Vág lovag megudvarolja saját feleségét

A kemencét is fűtsd föl. Hazatérek.
Görbe ágakkal béleld belterét.
Az elhalálozott parázs temérdek
hővel hullámzik újraélni még

mindazt, mi más szemében helytelen,
hogy titkos módon van hozzád közöm,
ki úgy jövök meg, mint egy idegen,
bár arcom nyoma a törülközőn,

kezem, tenyerem ismeri a vállad,
de ne tudj még, a csípőd vonalát
is elfelejtgetem, s ha megtalállak,
régi szavakat ne mondjon a szád.

Hisz semmi nem történt e tárt időben,
vagy annyi csak, mi épp egy pillanatban
mást is kívánt előtted és előttem.
Ám hazudsz-e majd most is? Énmiattam.

(1989)

Melyek mögött a némaság...

Vág lovag a szabadságérzet
szükséges voltáról beszél

Ha megmondanám, mi hoz vissza hozzád,
a semmi lenne mindkét birtokom,
engedtél élni vonzalmaim hosszán,
hát ezután ez: öröklött jogom.

Magamra hagynod eztán is reménység,
mert élek én az elhagyott idő
hulláma közt, mint be nem telt élénkség,
mint magát térítő hittérítő,

ki nem a megtörténést kéri számon,
de azt, hogy engem éltet még szavad
ezen a mindenre érlelt világon,
mely jó hitetés nélkül nem szabad,

s teljen be minden képzelt önmagával,
de fogadd be a férfi vádjait,
mellyel fonákmód vonzalmára rávall,
s melyek mögött a némaság lakik.

(1989)

Vág lovag végrendelete

Szerettem azt, hogy engedelmesen
hajolsz kezemnek, szép a homlokod,
s nem érdekelt a bölcsek csendje sem,
mert újdonságod úgy felizgatott,

hogy hős határral mérted fel a játék
esélyeit, ám éjjel kulcslyukon
velem becsültetted, milyen ajándék
lesz majd nekünk, ha kézbe foghatom

az alakos dicsőség harci táját,
hol aranykürt szól, legendás világ,
a lovagkort játszottuk, most hát lásd át,
hogy csontvázam is utánad kiált,

te kopjamérő erotikus jóság,
harsány öledbe jó volt hullanom,
s majd nézz az útra ki, ha vastag por száll,
sirasd el kopjám, édes asszonyom.

(1989)

Vág a szérűskertben

A lovag mély értelmű következtetésre jut,
s kalandos lénye visszatér mai alakjába

Szüzek, kurvák és márványasszonyok közt
szélszítta szó. Párolgó arc a csönd.
Szemléli Vág a madármélynyi térközt,
a lassan forgó fénysugárözönt.

A tavaszon túl messzire kilátni,
szakad a jég, torlódik mocskosan,
tükörben arca: lelkesen világít,
vagy sóvárog beszédes-titkosan.

Még ujjongások hangzanak fülében,
tölgyerdő méri izmos lépteit.
Korhadt avarként süppedős a szégyen.
S fölnéz a kívül nem lelt istenig.

Gyönge gyerekfejen kézzel motozna,
s őriz magában egy tekintetet,
s érzi, öröktől készen állt a forma,
betölteni, mit elrendeltetett.

(1989)

Megjegyzés: Vág lovag talán Könyves Kálmán királyunk (1068–1116) hűbérese volt, s részt vett a szentföldi keresztes hadjáratban. Látva a krisztusi tanítástól idegen harcok szörnyűségeit, penitenciát rótt magára, s kilencszáz esztendős álom után 1989-ben ébredt föl, bár már előbb is ébredezett. 1999-ben kellett volna mai alakba öltöznie, hiszen akkor telt le a kilencszáz év, azonban ideje a török Hidzsra-naptár szerint számítódik, mivel a keresztény hadjáratot megtagadta, s emiatt török életrajzírói maguk szerint tartották számon.

Vág lovag triptichonja

Őskép melegén

A triptichon első képe.
Vág lovag unja a harcot

Költőm, drága a hagymakoszorú!
A szonett olcsóbb. És a szív? Mogorva,
miként akármely vers, amely egy kevés lélekre szorul,
ám úgy, hogy majdnem laposra nyomja.

Körül testvéri horda csontropogtató, csonttördelő
izgalomban, lélegzetét visszafojtva: „még, még...",
zabál. Benyal egy-egy koponyafedő
alá, lesi a társ máját, veséjét,

s azon retteg, hogy elmúlhat az éhe,
ám titkolja a körömhegynyi kéjt,
hogy homlokos mítoszra kéne
bágyadnia utoljára még...

... az sem volt más! Most is belehortyog
a falakra édes véremmel fölkent
ábrákba, hogy micsoda mennyboltot
próbálgattam, rám zokog vagy hörren

a kétségbeesés, tébolyt követve...
mit is...? Szétkattant állkapcsa legörnyed,
át- meg átlyuggadt kövekre –
sósavként a nyála meg a könnye.

Hogy tudtak óbégatni...

A triptichon második képe.
Vág lovag jeles cselekedete
a Szentföldön

Hogy tudtak óbégatni rajtam
az öröklött jogú pótlatrok:

„Micsoda őrültség a bajban!" –
hogy a tűzben két vasat tartok.

Egyet nekik. S kezem se reszket?
Mint jogos tulajdonom jelét,

úgy illesztgetem a tüzes keresztet?
S ő – engedi? Ő tudja rég,

hogy szeme közt, mint lágy aranydomb,
túlérett genny fényeskedik,

s tavasz, virág, no, csak fakadjon,
ha sor került egyébre is –

kötöznivalónak nevezhet
a szánandó, foszlott sereg,

míg szörnyű szemeket meresztve
retteg ily égett sebhelyet,

míg köröttünk tolongva, félve
gúnyol, hadonász, ráncigál,

míg föltápászkodik legszebb heréltem,
szívem, vállam körül kapál...

Könyörgés a szélhez

A triptichon harmadik képe. Vág lovag
nagy felismerése – nem kell ahhoz
hősnek lenni, hogy meghaljon az ember

Sokágú szélfolyam, levegőcsobbanású
tavaszi áramlás,

köveken, fákon, kilométerköveken, embereken átfolyó szél,
széttagolt terek költőanyaga, szél,

te, bővülő beszéd és mindent felölelő új lélegzetvétel,
sokágú szélfolyam, levegőcsobbanású tavaszi áramlás,

benned van a szavak és a mozdulatok mindensége,
a lombokkal, a kapcsolódó ujjakkal, a szólaló virággal,

sokágú tavaszi szélfolyam,
szél, te, szél –

mondd el a vadat az erdőnek, hogy ne legyen árva az erdő,
mondd el az embert az embernek, hogy ne legyen árva az ember,

nem akarhatod, hogy bekerítsenek minket a kínok,
minek is akarnál te emberré lenni, te, szél?

Szél, abban segíthetnél, hogy túlélhessük az életet,
abban segíthetnél, hogy ne kelljen túlhalnunk a halált,

szél, ne hozz ránk virágport,
szél, ne fényesítsd ki az éjszakai égboltot,

szél, sokágú tavaszi szélfolyam, mindent behálózó hatalmas szél,
ne bánts már bennünket, meg tudunk halni mi nélküled is.

Madárverskép

A triptichon negyedik képe. Vág lovag pironkodva bevallja, hogy azért ő nem akárki

Madárverskép – sisakja tökhéj,
olyan ostoba, szinte fáj,

és kínlódva óvja a fortély
a galambra síró sirályt.

E vijjogó fel-felkerengés,
vitorlás szélbe csattanó!...

...Citera jött ölembe – nem kés.
Alám – csikó. Nem csataló.

Egy tükrös farú forró kanca.
Prüszkölni víz, virág, vihánc,

s hát nem buktam a lenti arcra?...
Ím – lejátszva a vízi nász.

Selyemben sem jöttem elébed,
türelmed is képpé teszem.

Ebbe a mindenféle népbe
mindenképpen temetkezem,

s nemcsak úgy – szánandó sután,
mikor a szavak súlyosak,

mint húsvéti ostya után
a harangszó, a sonkaszag.

A halált is közel engedtem...

A triptichon ötödik képe. Vág lovag
– hogy, hogy nem – valami mosókonyhaszerű
helyiségben sakkozik valakivel

A halált is közel engedtem
a versemhez, ha magyarul szólt,

s még meszelt falba dermedetten
sem hangzott el számról hazug szó.

Ám az, hogy mondom – furcsa vétek,
mert akaratlan fordul át

olyan jelentésbe, mit értek,
s hordom, mint gyász-sötét ruhát...

Az ember az, akinek arccal
magát elsőre megmutatta,

nem konkrétabb egy konyhaasztal,
vagy a szék, mely itt van alatta,

és jó így. Már nem venni sorra,
hogy mi van meg és mi hiányzik,

de sejteni – egyetlen sorsra
hajolva tűnődik egy másik,

ki épp így ül, könyékre dőlve,
az esélyeket elgondolva.

Nem látom tisztán... Arca – körte...
s keze is, mintha enyém volna.

„Jézus? Ő – négy évszak csodája...”

A triptochon hatodik képe. Vág lovag elmagyarázza a szűznek az Írást

– Jézus? Ő négy évszak csodája...
„S a tavasz, aki újra él.”

– Igen. De mindhármat szolgálja,
s teljes a nyár, az ősz, a tél...

„Így hát a teljes kör megéled?
De ha a tavasz elvetél –

akkor Atya, Fiú, Szentlélek
már nem valódi test, se vér.”

– Nos – Tavasz? Ő a fiú. Fényre
ölelt gyermek. Amint kilép

az óhitekből a reménybe,
múlt mítosszá hagyja a vért.

S az ember már nem szenvedésre,
nem Krisztusként a hit keresztjén...

„Értem, lovag! A létezése
bölcs. Nagy szakállt eresztvén...”

– Úgy van. Látod? A régi könyv még
nem ismert ilyen engedelmet,

úgy oltani ki egy törvényt,
amint a múltat neveztem meg...

Megfegyelmezni – ezt nem lehet...

A triptichon hetedik képe.
Vág lovag – a barátjáról

Megfegyelmezni – ezt nem lehet.
A csontokig szivárgó gyönyörű gyászt.
Mindenre ezzé teremtetett,
hát álság minden más megoldás.
S hogy mégis föl nem adhatom,
csak fákkal, felhőkkel veszem körül,
csak rá-rázörrentem az ablakot
a lánycombköz-szagú mezők felől.
Csak hirtelen hátracsapott hajammal,
csak meglátva, hogy elöntött a szeplő,
csak homlokához engedem a hajnalt,
csak leülök, csak viaszgyertyacseppből
madárporontyot illesztek az ágra,
csak pergetem a pitypalatty-magot,
csak kitalálgatom, hogyan kívánja,
elküldöm a szelet, a napot...
Csak elnézem ujjam fodrait,
viaszmadáron ujjlenyomatom.
Látható bűnjelet hagytam itt...
(hogy tudhatom).

Ez – iszonyú.
Hogy a férfi is megszüli...

A triptichon nyolcadik képe.
Tavasszal gyakrabban
elgondolkodunk a halálon

Ez – iszonyú. Hogy a férfi is megszüli
végül – ha mást nem – a saját halálát...
Az önmaga nélküli
módot, amelyre már gyerekként rálát.
Ezt erősíti az öleléssel.

Olyankor fél. Igyekszik magyarázni,
hogy ez nagyon méltánytalan,
mert azt várják tőle, hogy hazudásnyira
bizonyos legyen. Ám arra joga van,
hogy ne vádolhassák a nem tudással.

Kinek sorsa – hogy a szavakkal bánva
– ami mögöttünk van, láttassa azt is:
a lehetetlenültség ízesült kínjára
próbált alkotni feloldozó praxist,
békét nem lehet szerkeszteni –

De úgy kell kivenni, mint szabadságot
a lélek napjait – évente párszor –
hogy a régi kételyhez botorkáljon,
jókor gondoskodjék szál virágról,
s jöjjön hosszan, s majd végképp hasztalan?...

Az öröm – karcsú nő.
Siet.

A triptichon kilencedik képe.
Vág lovag már megint
ábrándozáson kapja magát

Az öröm – karcsú nő. Siet.
Úszik utána kék szalagja.

S bár minden vércsepp és ideg-
szál úgy figyel, hogy visszatartsa,

a lélegzés is körüljárja
– a fény a kertet – minden jelre

figyelve bocsátják útjára,
mintha mégis mindenre lelve...

Az öröm örökké siet.
Lehet, attól tart – itt maradva –,

hogy nagyon megszokjuk? S kinek
míg szól, az idő túllép rajta?

S így rajta is? Ha néha együtt
lenni megengedi, lehet,

hogy előbb-utóbb elfelejtjük
a meg nem érthetett

különbözést... – Milyen jövőből? –
kérdem. S hogy rám néz, hirtelen

a mosolya is úgy dereng föl,
még azt ne higgyem: idegen...

Balassi-szerepjáték

(Nevének változatairól szerzé)

*Bolosoj ősöm,**
Igrici regősöm
Címert nem hordott vala,
Balassi nevemet,
Kiváltképp engemet
Bálintot nem tudhata,
Hanemhogy zenélve,
Zeneszóbul élve
Gyakorta ott koplala.

Blasius Balázsra,
Attul Balassára
Bizonnyal, hogy változott,
S Balassi Válentnak
Violák bólintnak,
Mert nem azon átkozott
Volnék, aki Menyhért
Árulló, meg nem fért
Békén, s reám bajt hozott.

Áldana meg Isten,
Ne ily nagy nyűgségben
Töltsem immár napjaim,
Süssön nap fölöttem,
S lennék asszonyölben,
Miként szagos rozmaring,
Mikor egy szeretőm
Reám vár epedőn,
S Bálintjára rátekint.

* **Bolosoj** – Bizonyítatlan források szerint Balassi Bálint a Bors nemzetségből (Bors vára, Borsod megye) származik. A Pallas Nagy Lexikona azt mondja, hogy a Balázs régi magyar személynév, amely valószínűleg a Blasius (=Balázs) keresztnév szláv változatából ered. A Bolosoj név az Árpád-korban többnyire alsóbb osztályú férfinévként volt használatos.

(A Szent Lukács Feredőben való pajzánkodásról)

Véle hogy füredtem,
Budai vizekben,
Szent Lukácsnak forrása
Hévvel elöntötte,
S vagyok én mögötte
Óvatos egy mozgásba'
Tapasztván tagjait,
Mástól nem láttatik
Víz alatti forgásban –

Nékem én édesem,
Karjai kényesen
Mint ki virágos udvar
Éngemet kerítnek,
Szólani derítnek,
Érintkezvén magunkban,
Sok jó tapsogatást,
Egymáshoz simulást
Szorgalmatost tanultam.

Arca vagyon szemben,
Szeme az szememben,
Nézése tűz, csillagos,
Minden ízem tája,
Őtet meghálálja,
Erőm hozzá ingadoz,
Midőn tudja módját,
S tíz ujjai fogják
Azt, ki néki jót okoz.

(A'kit egy nógrádi Gizelláról szerzett)

Nógrádi Gizellát
Arannyal cizellált
Kupával köszönteném,
Aki borral tele,
Hadd élhetnék vele,
S több kupákba kitölteném.
Köszöntvén reája,
Mosolyodnék szája,
Amikor ő lett enyém.

Az ő haja mint bronz,
Az ő karja mind vonz,
Mikor engem karolhat,
Derekát ölelvén,
Örömmel kitelvén
Érezhetni magunkat,
Ő az, ki vidáman
Van vélem világban,
Aki soha nem úntat.

Lovaglok gondomban,
S van vélem jómódban,
Éhem is azt kívánja,
Terítve nagy asztal,
Jó szóval marasztal,
S vélem szökkenik ágyba.
Hogy ott szép javait
Forgatván kitanít,
S boldogságom virágja.

(Kiben bocsánatot Teremtőjétől nyári esőben hogy kéri, így Júliának reméli mosolyos nézését)

Én Uram, Teremtőm,
Bánatomban nemtőm,
Jó erőiddel áldj meg,
Nagy kérelmezően
Esőben, zöld mezőben,
S bűnös én főmre szállj, kegy,
Szép Júliám miatt,
Ki tőlem elriadt,
Mintha közénk állt hegy.

Sustorgó selyemben
Lépdelne szűemben,
Mint habozó nagy fölhő,
Vágytam közeledtét,
Erre felém jöttét,
Elejembe hogy eljő,
Csendesen rám tekint,
Örömre váltva kínt,
Mely nékem nagyon kellő.

Losonczi Annának,
Mondván Júliának
Szíve bizon igazul,
Ő csak kegyelmezi,
Szánja, védelmezi,
A'kkit megbocsát az Úr,
Énnekem Teremtőm,
Feloldoz derengőn,
S égi permet idehull.

(Az imádkozó Júliát tekintve is csak angyalokra gondol)

Istenem tekintsed
Szívemben te kincsed,
Mikoron én bevallom,
Templomi békében
S melence vizében
Ujjaimat hogy tartom,
Belépvén kit érez
Az keresztvetéshez
Érintsen én galambom.

Kívánom láttatni,
Fátylakon is áthatni
Mely nagy hódolatomat
Mutatván az égnek
És az női szépnek,
Aki néha látogat,
Ünnep-mise jöttén,
Hoz igaz kereszténYt
Hintóval szép lófogat.

Júlia térgyelvén
Tenyere két repkény,
Imára kulcsolódva,
Mintha én szívemet,
Repdeső ingemet
Azok közé béfogja,
Angyalok vigyázzák
Mégis szívem gyászát,
A'kki Júlia foglya.

(Melyben ő fájdalmát az Christuséhoz hasonlítja vala, nem nagyon ijedezvén)

Istenem, lássad meg,
Bennem van lázas seb,
Ébredezvén nyílogat,
Mint fiad-jonhodban,
Lándsa is azonban,
Vérezvén az kínokat,
Egyként fájva-sírva
Tekéntök a sírba,
Halál azhol riogat.

Így én is fonatván
S megkoszorúztatván
Tüske-bánatokval,
Magamot alázom,
Égődvék az lázon
Sírok száz nagy okokval,
S hitvánságom restül,
Összvé gubbadt testbül
Sohajtásom zokogtat.

Templomnak kövére
Hulladoz ő vére,
S Christus Jézus rám tekint,
Gondolom magamat
A'kkeresztfa alatt
Elszenvedni azt a kínt,
Bűnembül kimosson,
Könyvekkel itasson,
S enyhülnék is őszerint.

(Az kit Christinárul szerzett, amikor a templomban meglátja, átal kukucskálván a színes üvegből csinát korpuszon)

A'mmikor Christinát
Az Corpus Christin át
Tekéntgetvén megláttam,
Valék az templomban,
Én Uram feldobbant
Sebén által s verágban
Akit koszorúzva,
Mintha édes rúzsa,
Jézus fájna erántam.

Mert az mejje sebét
S körülte, mind setét,
Odahozta Christinát,
Jézus szánakozván,
S nagy sebét fokozván
Miként néz én főm iránt,
Vagyon vígasztalás,
Szívemre szép palást,
Feledkezvén bármi mást.

Mostan kik bűnömnek
Mondásán eljönnek,
S ellenem rosszat szólnak,
Vagyok mély bánatban,
Csüggedt arc látatlan,
S Jézusról én daloljak,
A'kki fertelmén át
Vígasztal mint bénát,
S engemet ő mond jónak.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYV-TÁR

(Melyet katonacimborájához írott, amikor az egy Istenről vagyon képzete)

Éngem e két ágra
Nyíló reformáta
S katolica vera lél,
Nem vagyok kevesebb,
Ha kettő kedvesebb,
S nem párosít szenvedély,
Sőt mindkettő édes,
Mert a mindenséges
Isten bennük bizony él.

Ezért, atyámfia,
Te vitéz dalia,
Ne is kérdezzed okát,
Miért szívem szabad,
S fenyítteti szavad,
Istenemben vonzatát,
Bármely religio,
Keresztben régi jó,
S kíván tégedet hazád.

Hát nem egymás ellen,
Hanem ha jő ellen,
Bánatára vívódjunk,
Lélekkel, vitézül,
Láthatván, mi készül,
Fényesítsük két kardunk,
Trombita hol harsog,
Így magyari társot
Egymásban csak találjunk.

(Balassi Bálintnak utolsó verse, kit csatába indulása előtt írott, Esztergomban, 1594-ben)

Nincs az én szívemben,
Sok-sok szerelmemben
Nyugovás vagy békesség,
Asszonyok és szűzek,
Gyöngysorként láncfűzet
Hejába, hogy éltessék,
Nékem az táborban,
Ki tőlök távol van,
Vagynak vitézi esték.

Lobogó tűzlángban,
Hemzsegvék falánkan
Mejjes-faros menecskék,
Boszorka-szélt kavar
Mind, s csak egyet akar,
Szándékval, hogy hitessék,
Tűz-kezök nyúlogat,
S mutatják magukat,
Szerelmüköt hirdessék.

Adtam fejem jóra
S hajnal-virradóra
Tüzem csihad táborban,
Táncot ha eljártam,
Asszonyt ha megháltam,
Örültem nagy módomban.
Őrizz, Isten, engem,
Emeld föl a lelkem,
Harcban és halálomban.

Janicsárkeresztelő

A nádas és a vár

Élek én folyton egy másik történetben is,
mint ami a zajló jelen idő. Így szólalt meg bennem Damó,
XVI. századi – valamilyen – lelki ősöm;
igaz, a korábban írt Nádas versciklus hozzám közeli
arcai közt már feltűntem magam is,
később a furcsa Vág lovag, még később Balassi Bálint,
majd Mátyás király beszélt az én számmal,
s a Bornemisza Pétertől Madáchig ívelő szerepekben
– már tudatosan – mondani akarta magát
Batsányi János és Martinovics Ignác is.

Damó verse

Bogokból, burokból, sárguló fűzekbül,
Muzsika-álcájú kósza féldal perdül,
Nem is dal, nem ének, csak olyan dúdoló,
Amit elvakog az eb, elbakog a ló.

Elböhög tehénke, elröfög kocácska,
Felböfög fehére, habzik a folyása,
De azért mégis dal, de azért nem ének,
Csak azér', mer' a dér ütött a fejének.

Ütött a fejének, havas homlokának,
Kertvégi fűcsomón, hol a tücskök hálnak,
Hálnak vagy nem hálnak, rágnak-roszogálnak,
Gondolva emberi hangjukat szótárnak.

De nem dal, nem ének, nem dallam, nem nóta,
Mégis nyög, mégis nyűg, ki tudja, mióta,
Igricek, kurucok ismerik, mesélik,
Dalolják, hümmögik egészen, de félig,

Félig vagy negyedig, lehet, hogy harmadig,
Estétől reggelig, éjféltől hajnalig,
De nem is hallani, csak kicsit hallani,
És nem is hallani, hallali, hallali.

Asszonok erre mikor mennek...

Melly' finoman sárga fűzfagallynak rezge fénye
a gyenge tavaszkor, miként szentségnek kelyhe, fénlik,
s miként az asszonok büszkéllik erre menvén
magukot, a drága csecsrózsás asszonok, aranyok!

Úgy lépek én a zsombékon,
s fogam fagyik fázós egy szájamszélihöz,
nézegetvén a napsütést, s miként lúdtojás sárgája
loccsantván réti tóba, tükröz.

A nap hideg, csak mutattya a szépet,
miként asszonyok is én alázatos szűvemnek részére,
'szt szó nélkül, oszt, ugye,
hogy így ígéret hangzanék mégse.

(1975–1980 körül)

Damó hajnali látomása

Mely' kerek az üdő,
mikoron szél, eső, zivatar és zápor
viharral s csattogó forgásokkal támadoz.
Márciusnak éjjin, rakott háznak széljin
visogató vesszőseprűn bazirgan, ki bajt okoz.

Horja az köveket, kavargat fölleget,
s kútakból víz kiloccsanik.

Tönkös fűzfa réten, ködnek köpenében
vüselli olvadó hónak bocskorajit.

Így nézek én embert, széllel, hóval felvert
hajnali egy álomban,
mint aki közelget,
pediglen nem lelket
látok,
s fűzfát azonban.

Damó a kányákkal

Azt, hogy szíp ibolák nyútogassák nyakukot, s forgatgassák fejöket,
én Istenem, akarom, igen bízon!

S hogy bárán lábakon seregellvén, s ló, baromm, s túkok esmég libák s kappanok is,
oh, be nagyon láthatom.

Vagyok én, la, Damó! réteken meg pocsétákon,
iszamos vízparton, harasztos nagy erdőben
énmagam, ki járkállok, kányákkal kántállok,
héjjakútmácsonya leveliben ferdőzdve.

Damó verse szívbélijéhöz

Fekete gyöpre hajnalharmat,
tégedet egek bétakarnak,
s komolyítasz gyászomban.

Oldjad föl szűem görcsös gondját,
pusztullásokban aztat mondják,
véled megújulnék vesztemben.

Kezem és elmém új országa
fölserken, nem dermed fagy-sárba,
élled szelídülő ösztönből.

Tíz csikó ujjam vállodnak dombján,
nyakodnak szirtján hajolván
dicsérget, kéreget, bólogat.

Én minden vágyam látszó képe,
téged választolak a szépre,
arcodat kedvessen láthatod.

Énbennem ékes magodat éljed,
s légyek, hogy reménylő reménységed,
s legyél te mellettem ballagó.

Damó írja a palánk ostromlásakor

Az én volt hollófekete hajam hófehérre vált,
Az én sok bánatval tele életem nem kíván több halált.

Ég sötét madara zajjal alkonyatkor égen át
Annyi szárnnyal, annyi bajjal seregelik erre át.

Mintha volna, mintha volna én egy nehéz sóhajom,
Erdők lehét, mezzők lelkét elfulladván folytatom.

Aj, miért van, aj, miért kell emberekben gondolat,
Választanak életekvel caplás-patás olly lovat,

Aki szaggassa, gyötörje síró földjét mezőknek,
Szoros gyeplőn körbe-körbe, 'szt sár léssz mindég, dögölj meg.

Illen ez a' zéletemben jött boldogság, mintha tán
Mondhatom, hogy nagyon jól fáj, tisztességös igazán.

Damó imája

Hiszek az életben, hiszek igazában,
hiszek a szeretet megmaradásában,
hiszek magunkban, szerelmes hazámban,
meggyötört szavaink felvirágzásában,
hiszek a bűnöknek lebírhatásában,
hiszek az éltető, termékeny tudásban,
hiszek a magunkhoz tartozásban,
s mert hiszem: hogy ami van – azért, hogy lássam,
hiszek a sebeknek megmutatásában,
valamint azoknak bégyógyulásában,
ránk hazudott hazudások elsorvadásában,
miként bűzös rossznak elmulatásában,
és legjobb mimagunknak feltámadásában.

Nádas

Selyemréti ballada

Májusban a selyemréten
mellyed alja rózsaszagú,
ketten fekszünk tettenérten,
könnyünk szakad, úgy kacagunk.
Hej, Boszorka-Boróka,
sárgarépa, kaporfű, kaporfa, hej!

Gyertya vót és torta sok,
közbe' kávé, kakaó,
faltam, mint a mókusok,
faltad volna, ó!
Hej, Boszorka-Boróka,
sárgarépa, kaporfű, kaporfa, hej!

Aki vén is, hadd másszon,
figyelje az órát,
velem van a menyasszony,
élednek a rózsák.
Hej, Boszorka-Boróka,
sárgarépa, kaporfű, kaporfa, hej!

Kunyhó

Bordások-forgások,
csikaszok a nádas-szélen,
kicsi kunyhó bokrából
bokrosodom szépen.

Csikaszok-ordasok
a nádas szélén,
háztetőcske, izmosodj,
hó alatt kémény.

Csikasszal ütni csikaszt
volna gyönyörű,
aki nem sír szép szemem miatt,
azt kiveri a rüh.

Vénasszony

Ujjaim görhébe vígan mártogatom,
ézes örömébe görbül ajkom.
Fickándó bokor vár szeginn riann.
Aludj csak. Aluszol? Vigyázlak, fijam!

Várépítő

Hajam félrehajtván
dereng arcomon
égbe kapált
lópatanyom.

Törém ketté
ivor poharat,
várba építém
ezt is, meg amazt.

Magasodj, vár,
arcok éljenek,
konok koponyám
gyereknek hajtom meg.

Anya

Anyám, a bimbó, a tulipán-bimbó
kinyílott az ölembe',
édeske véremből, fájó csontjaimból
magát megfestette.

Anyám, én éjjeket virrasztok
drága zsarnokommal,
fáj a fejem, törlöm arcom
lángzó zsarátnokkal.

Boszorka-Boróka

„Körülötted csalánoson,
Bakonyba-bozótba
én híjlak csáboson,
Boszorka-Boróka.

Van nyár szűemben,
s zöddinnye-halom.
Hát te, fijú? Öledben
lúdtojással várfalon?"

Fiú befőttes üveggel

Hol a rúd? Csáklya?
halvonó háló?
fagyott-e rácsra?
kezemre száll hó.

Fejembe' süveg,
szemembe' vízi táj.
Kezembe' szájas üveg,
arcom fáj.

A nagyszemű

Lakok én má'
szakállasan Várnába',
böjti huzat beretvál,
járok piros sapkába'.

Lila nagykabátom
odatalál szépen,
hol a szabadságot
látom, ha nézem.

Apa

Bíbic csattog,
szárcsa sír,
rubintot parázslok
a kedvedír'.

Mezítláb a köveken,
kisebbik patak,
barkává ölellek,
cserje, fűzfagally.

Leány

Lelkemnek lelke,
hadd el ezt, hadd el ezt,
mindigre ölelne
zimankós deres.

Nem hagyom el
vérrel kitőtt ajakad,
pácolt gerendára lehel
belülled a hab.

Fogad, a fogsorod
lesz édes hóvirág,
vérbe fagyott
vértócsa-ág.

El fogsz így törni,
eltörik a szívedet,
emitt az egyik,
ott a másik fele.

Leány

(másodszor)

Ha-hha! Ha-hha!
Korpa meg fűrészpor!

Ha-hha! Ha-hha!
Cementhabarcs, gacsoskő!

Ha-hha! Ha-hha!
Szálgerenda, vaspatak!

Ha-hha! Ha-hha!
Durvahomok, jégcsokor!

A vár elfoglalása

Hogy' béjüttünk vóna
mink ebben a' várban,
ha nincsen bé'
egynehány emberünk?
Az, ki nagy titokban, fényes délben,
az őrségnek biztatása közett
széjjeltárta vala
mind az kapukot,
hogy a nép özönölt
ki és bé.

Bizon, hogy béjüttünk vóna,
bé ám, mint az üdőszerű jóüdő,
esmég beszélünk mi ám
gyeákul meg professzorul-szarul,
item ófelnémetül
meg alsóőrsül is,
meg gávavencsellő –

...s tennap ki béjütt vót,
kilenc almát hozott vót,
mind a kilenc piros vót,
s piroslott, míg piroslott.

(1969–2008)

Az a törökvérű magyar

Próbáltuk tán egymásat
rég, török korodban is,
érces tekintetű szépapáddal,
vagy még régebb –
olyat, akik lássak:
érzékiben nem hamis,
s ősebb óta rád vall.

Bírtad a harcot
magyarulva is, bizonnyal zengtek ott
fülmilék meg fácánkakasok,
s Bálinttal a sarcot
együtt akartuk is,
haj, de szépen mondta az égi
„nyitnikék”: *„nyitni kék!”*
Ejtvén borzot, rókát, vaddisznót, őzbakot,
s kótyavetyén, meg az egész *„ki...aszott”*
sorsunkban csak danolván,
s tevé a szépet:
„Asszon, dalmahodj mán!”

Biza, ollanformán,
mikoron a róna
szélin testvér-toportyán
nem vóna.

(2008)

Janicsárkeresztelő

Állhatna itt egy fa. Bokor.
Odébb, a levélfényes járda-úton
egy janicsárkeresztelő szobor.
Állhatna itt.
Akkor a Duna
ugyanígy folyna, mint meredt fémfelület.
De az alkonyatban valahogy
érthetőbb volna a feszület
titokzatossága.
S mind, az őrületes üres kategóriák.

Állhatnának itt.
Állhatna itt egy fa. Legalább egy bokor.
A lehetetlenség vértanúsága,
a vértanúság lehetetlensége,
mint élő szobor.

(1984)

Épült ez a vár...

Épült ez a vár.
Kocsi-is-futhatja-széles két fala közé
bőven hajigálhatni vala
kőtömböket, fődet, iszapot,
szikrázó márványfejet,
egy mozdulat ívét is,
bőven hajigálhatni vala.
Item-szájnak lepedékízét,
édeskés epét,
szuroksötét francot.

Hajigáltaték.

Épült ez a vár,
hát kocsi-is-futhatja-széles két fala közé
bőven hajigáltaték vala
sár meg sár,
törött dárda, lom,
nyírott fejről a tonzúra-haj,
koponyán kettéroppantott kereszt,
lecsapott kézfej,
pestises lepedő,
csecsemőhullaroncs,
szidás és zsolozsma,
lenyúzott bőr,
bőrünkkel behúzott lámpaernyő,
pénztárca, egyéb –

Épült ez a vár.

Bőven hajigálhatni a semmit is,
és megtaposván
hamuval, nyűtt szerszámmal,
lerágott csontokkal, lópatkókkal,
jól teleültetvén síró fűmaggal, sok hűséges virággal,
épül belőlük ma is ez a vár.

(1970–1989)

Az Úrangyala zsoldkönyvéből

lengeti enyhe szél
a' ttavi nádat,
jégen jár a veszély,
de én várlak.

*

borsó pattog,
hajamból bolha,
szűdbül bül-bül,
nekem ha szólna.

*

mondok én kis magyar dalt,
ollyan szépet,
s megennéd a falhoz vagdalt
krumplifőzeléket.

*

te ján, a szömöd
török fajta,
szeretem, ha nyöszörög,
'sz nincs bugyi rajta.

*

gágog a lúd,
ha bögyibe tömik,
ércsed, oszt dalúd,
„az anyád szömit!"

*

pálcika-lány vót,
nem nyihos kanca,
szólt csak egy párszót,
s mehettem a francba,

pedig nem volt bizon olyan
túl sok űzekedés,
mint amilyen iszonyúan
fájt a kiűzetés.

*

menek a várbul,
ebrúdon kidobtak,
szolga a várúr,
iszap a holnap.

vallon katonát
tanállok az úton,
kalamonált,
én nem tudom:

„má' kevő ittid herbani,
má termő indid váglani,
hám ó menő, sud forladi,
lagi-bagi"

aztán eemongya magyarul,
az ember így nyelvet tanul:

mán herbateját inni köll,
a termő Ingrid tündököl,
a hótt manó csak vízbe öl
kívül-belül

hát montam néki, hallod-e,
de jó a jányok köldöke,
nem ám a kard, az öldöke,
böke-töke!

*

gyött két barát,
kámzsás beszédű,
szép szavuk száz karát,
szűem is szédül,

aszongyák: sose félj,
bazmeg, kenyeres,
vígan élj, ne kefélj,
hasad is üres.

*

én a torony kakasába
azér' kapaszkodok,
le ne essek a kanál'ba,
mer' megkopaszodok.

maj' letelik
évek múltán
ollóval a késbetik,
mintha nem tudnám.

azér' szól hozzám
a szathmáry sándor,
jó lenne, ha megfogóznám,
s kihúz ő a sárból.

mer' itt a két kést
ollónak nevezik,
s feltették a kérdést.
S én? Semelyik!

(1970 körül)

A tájjal maradtam

Mivel megint nyári útvonalakon
mentünk, hol a nagyfolyó a forró délutánban
ezüstösen csillogott, én a lehúzott ablakot
a vonaton egészen alacsonyra nyomtam le
karral. Vállam erejével.

Jónak látszott az idő.
Minden-esélyes
lett a derűs éjszaka, így robbogásra,
mozdonysikolyokra.

Én a tájjal maradtam sokáig.
Úgy néztem a fényes
tölgyerdőt az ablakon a pálya fölé kihajolva,
a fényt, hogy a folyton előbbre vivő
vasúti kocsiból hol a háztetőket, hol a sziklák
homlokát érintgeti, és lankás bukkanásokkal
folyóm a mélybe múlt.

Vitt már engem
vonat ilyen éjszaka.
A külső képekbe szívódtam.
S hátam mögött csupán a nyelv otthonos beszédszava.
Oda sem figyeltem. El nem tévesztethetem.

Hírvivő

Lehet, vagyok Krakkówban,
Szukiennicében,
lehet, vagyok Burghofban,
Bessenyei könyvében.

Járkálok, harang szól,
vagyok tavaszba nyitva,
annyi az arcom,
hogy nem fér papírba.

Mazzag

Azér' vagyok mazzag,
hogy ne légyek bezzeg,
plafonra meresztlek,
kovásszal ragasztlak.

Mazzagra mézet,
mézre legyet,
áldja meg kegyedet
az anyagi nézet.

Helyzet

Van itten szeretés,
van itten szaratás,
sírásra nevetés,
vetés meg aratás.
Neked is montam má',
ne légy élemedett,
aki aztat folytatná,
megfojtva lett.

Oda van a bokám,
ide van a dizájn,
lehetsz mokány,
csak ne idealizálj.

A telexgépnél

Gallontorkú Péró
kút körül kopákol,
spulniról, papírból
kommentálja hazámot.

Kerekecske ropog,
kerekeskút = telexgép,
vigyétek, sorok,
az én hazám igen szép.

Vérző virágok
vannak a ruháján,
én meg bűnt, bort bírálok,
kipököm, próbálván.

Téged befogadlak,
bárhonnan gyüssz,
van-é híja fogadnak?
Montam, hogy küzdj!

Világhír-zúdulat,
távirati zavar,
'sz nemzetközi társulat,
de ízes magyar.

Én itten ketyegek,
mint egy iromba
tigrispetymeg,
s útilapu talpomba.

(2001)

A pittóre

„Mutatlak én tenmagadnak,
tényeken túl nem ragadnak
égbe kancsi nézetek,
s táblán képed nézheted.

Azér' van itt olajfesték,
hogy ne tyúktojással fessék,
s vicsoríts vagy csücsöríts,
megmondja a tükör is:

Leszöl, hajjaj, „*határa*",
vizelnek a karódra,
nem kő másznod bitóra,
én mondom, a pittóre."

Sermones ad Borbalam

Beszéd Borbálához

azaz Mátyás király (1440–1490)
a boroszlói Edelpeck Borbálához,
fiának, Corvin Jánosnak (1473–1504)
édesanyjához

SERMONES REGIS AD BORBALAM

Mátyás király beszédei

(apokrif alapján, a velencei Szent Márk könyvtárból)

„...avagy azoknak volna igazuk, akik Mátyás alkotásában csupán
egy kivételes államférfiúi és vezéri lángész egyszeri csodáját, gyönyörű
és terméketlen rögtönzését látják, a reális magyar erőket és lehetőségeket
messze túlszárnyaló, óriási nemzeti áldozatok árán kikényszerített,
eleve rövid életre termett üstökösi ragyogást, amely már előkészítője volt
»nagyzásával«, tévedéseivel, túlságos vérvesztő áldozataival
a mohácsi összeomlásnak?"

Bajcsy-Zsilinszky Endre *Mátyás király*, 1939 című könyvéről
in Nemeskürty István,
Élet és Irodalom, 1982. augusztus 6.

„Azt gondolom, hogy Mátyás király személyiségének értése-magyarázása
talán éppen egy ilyen, itt következő, bizonyára szokatlan,
»esszészerű vers« megközelítésben lehetséges. Meggyőződésem,
hogy a király mindig széles látókörű és magabiztos volt cselekedeteiben.
Fejedelmi harcát két hatalom irányította, Isten és az idő."

A szerző

Beszédek Borbálához

Mottó
Istenem,
tekintsed alázatomat,
amikor a te neveddel
megyek fiam anyjához, Borbálához

Borbála, te soha nem kérdezel tőlem, engem nem kérdezel, Borbála, mégis a szemednek sugarai és testednek idomai közé fogadsz engem, királyodat, vállad és ágaid közé fogadsz engem, nekem kedves asszony.

Tanítasz a csendes örömre, a belső mosolygásra, Borbála, jól van. Megszokott mozdulataid beszélnek hozzám beszéd nélkül, én pedig beszédeimmel beszélek hozzád. Hozzád, akihez mindig el kell jönnöm, nekem, a királynak, aki beszélek, mert a királynak munkája a beszéd, megmondania, mi és hogyan lehetséges. Ölelj engem!

Egyetlen koronád vagyok, amiért egyetlen koronája vagyok a belső országomnak, uraságomnak, birtokomnak, néked is koronázó királyod, amikor külső országok is öveznek, amint földek a magyar föld körül.

Amiként a hódítottam földek tengelye ez országom, úgy minden érzéseimnek is sugárzó közepe pontja, tudhatod, te vagy, Borbála, asszony. Akiből hatalmasra növekedni csakis belőled, a te gyöködből és törzsedből tudok az időben, mert te vagy az életet adó.

Legjobban tehozzád jövök én el, Borbála, amikor még fiamat sem kérdem. Rendeltem útját ő hogy járja, ékes címeket, hercegségeket bír, amint én akartam, hogy így legyen a te szülted gyermek, akit nekem szültél és országomnak, szerelmes méhednek gyümölcsét, te, aki minden asszonynál előttem ez téged különbnek tészen.

„Mígnem a hold tízszer körbefutott körein..." – így írta szülőanyjának, Borbálának halálakor latin versben felidézve magzati ő korát Janusz, ki kegyünk folytán volt kedveltünk és pécsi püspök. De ehhez a Borbálához csak neveddel volnál hasonló, hiszen tudjuk, s Janusz a szülőanyjáról, én, királyod, rólad, asszonyomról, János fiam anyjáról beszélek. S hiába a nevek hasonló volta, Jánusz nem János. Ő ellenem szövetkezvén szeretetemből magát kivette, nem úgy, mint fiam, Corvin János, a hollónak jegye alatt.

Arra emlékezzél, miként tartottam királyi jobbomat óriásan lüktető meleg testeden, Borbála, amikor magadban fiamat hordoztad, maga a forró nap volt

a te gömbölyő anyagod, asszony. Bakonyi kastélyomban, hol szellő sem járhatott közeledben, mert úgy vigyáztattalak, mint nekem legdrágább élet edényét, Borbála. S hová Budáról két óra alatt is könnyű volt nekem lovagolnom, mert jó volt véled lélegeznem az éjszakát, örvendezvén fiamnak gyarapodását benned. Mert tudtam, csak fiú lehet. Isten és Idő ígérete.

Ünnepként ünnepelem én a testednek szentségét, amikor hozzád eljövök mostan is, annyi évek múltán, Borbála. Negyvennyolcadik évemet írom. Te, szerelmes hitemet anyagba öltöző asszony. Bár katedrálisoknak nagy hangjával és erejével, úgymint testnek csillapulatlan akaratával és kialuvatlan kívánsággal jöhetnék mindig a te anyagodba mostan is, mint mindig azóta, hogy először láttalak Katalin hölgyei között.

Kinek is mondanám meg rajtad kívül másnak, hogy akartalak már akkor. Katalin édes volt, szelíd virágszál, mosolya, maga mutatása is kellemes, Podjebrád leánya, ki elhalt gyermekkel a szülői ágyban. Lelkem nagy bánata eleintén még elfödött előlem téged. Mélyen gyászoltam. S ha ki elborult homlokomra újra derűt kívánt volna, olyan udvari emberem volt, hogy tánckoszorú övezze a szomorú királyt, te voltál legragyogóbb gyémánt abban a körben, Borbála. Tüzemet gerjesztő combos lépésű leány, ki asszonyi sorra beértél. S mélyen tekintő szemed és karjaidnak igen láthatós mozgása, lendülete emlékem. Ilyennek pillantottalak meg.

Királyi udvar, lengeteg szoknyák, puha topánok, boglárok és homlokot díszítő gyöngyök akkor még nem voltak ilyen színekben, amint mostan szokás, mert akkor még halk suhanása vala a táncnak, s a széparcúakhoz díszes férfifajta nem ily könnyen siheredett. Volt méltósága a táncnak. Muzsikás is visíttatni sípját nem merészeli vala. Ám Beatrix jöttén kezdődtek mai szokások, s én testedet éltem titokban, mint jó kenyeremet. S jó volt tudnom, mint telsz el vélem, és csípődnek támaszkodó, voltam én ágaskodó ménje az adtad örömnek, s gyakorta, forró asszony.

Tudta Beatrix, fiam van. Előle akkor már nem rejtettelek. Ne szóljon féligazat az udvar. Királynak van joga mondani, mi igaz. S annál inkább, hogy Beatrix darazsas nápolyi népe dongadni kezdett aszott erejű királyról, hogy rólam, annál nagyobb büszkén mutattam, fiam van. S elegendő vala nekem ez a tudat. Zöngicsélőket mosolyogtam. Mondtam, s tudattam, mi a királyi jog. Húsomból, véremből. S bizonyosodván, hogy nápolyi asszonynak díszkehely völgye, virágos és illatos méhe – ki ugyan nagy gyönyörére volt a királynak –, ám az illatos asszony völgye lakhatatlan az életnek, már ölelni is téged volt jó, Borbála, mert véled az élő életet öleltem magamhoz akkor is, később is, nem üres életet öleltem magamhoz, nem üres amforáját a szerelmi éjnek. Téged szerettelek végig.

Zordnak is láthatott olykor az udvar. Bécs hódoltakor már fiamat küldtem előre, s mutattam a világnak is, hogy ő az utódom. S akkor, hogy Frigyes ezt rosszallotta – előbbi egyezésünk szerint csak törvényes utódé lehetett volna a trón –, s kérdezheti, miért. Azért, mert a változó időben az országnak arca a király, s ő maga az, aki jövendő életét még előbbi egyezés átlépésével, sőt megtagadásával is erősebben kell hogy élje. Tehát ne kössék kezét valamikori ígéretek, azokat jó szóval vagy erővel el kell vesse. Frigyes jól tudta ugyan, hogy ő gyönge a pajzsot emelni a török ellen, és én királyi magam és magom, János, az egyesített erőkkel ellene állani tudnék. De ő nem. Nem voltam sohasem második a harcban. S diplomáciázásban sem.

Hanemhogy a római császári címre választóknak az én paraszterejű világmentő apám vére, ki bennem csobog, nem volt eléggé fakó és gyatra, hogy nékik tessék. Ám tetszik vala Miksa. Ha én mint keresztény császár az erőket mind együtt bírhattam volna, ugyan nagyon hasznot tészek Európának. S nem lett. Tehát ha én nem leszek, fiam keze lészen-e erős, vagy asszonyi kéz veszi kézbe a gyeplőt, mondjad, Borbála. Tehát Beatrix?

Mottó

Istenem,
miért hiszik azt,
hogy csak rossz által
jutni a jóra?

Védem Beatrixot, mert ő a királyné. S ő Nápoly, és rajta át Milánó és Velence is talán. A déli erők. Ám a királyné ékességeivel, játékaival és gőgjével te mégsem akarjál lenni, Borbála. Nem a te becsületes szívednek világa az. Olyan a te szépséged, mint országomé, kit erősen fogtam akaratomra – de mondjad, ilyenkor néked is nem ez volt legjobb, Borbála? Boldogan dúlva kincses aszszonyságodat, én Borbálám, annál is nagyobb volt férfias vágyam, ha láttam, tetszik az. Van egyezség a mi két testünkben, mint léleknek akarata is. Tudom én, Borbála. Más ez, mint a véres beszédű dúlóké, akik távolabbi földekre szabadítva voltak. Tűrve a tébolyult dulakodásoknak emberi formára hajazó zsoldos állatait, hányszor elgondoltam, miként hogy ilyen mód volna megvédve a keresztényi jó.

Töprengéseimet nem nékik mondom, ők nem arra valók. Pápának mondom? Fordul ellenem ő is, hiszen kedvesebb néki Velence, mint a magyar mondotta egész. A Signoria, Velence gőgje, kalmárok eszejárása, alkalmi rövidebb érdekeké, nem átfogó cselekvés. Isten, hát ellenök segíts meg???

Kérdeznéd, mi titka mégis a győzedelmeknek? Főrendűekkel csak egyezkedni akar az én mélyből felbuzogott vérem. Látom, milyen nagy dicséretre szolgál a jó Galeottónál a beszédeim rendje, s Bonfininál is van mi jó rólam. Fizetett emberem, ha pénzért dicsér is. Nem baj, ha igazat mond. A győzedelmeknek titka pedig, Borbála, a nyugodt szemlélet. Mielőtt hadakat indítok, mindig elébb szemlélődni és szövetkezni a törekvésem. Mert szövetség erőmet növeszti, s mi ez is időben vagyon, hogy kifejlik, addig is békén él térségemnek népe a paraszttól báróig, katona, kereskedő is közette. Addig is vér nem ömöl. S jó diplomáciázás olyan, mint harcokat bevégző igazi cél. Ez is a béke. Árát én megveszem rajtok, ha élhetnek. S gyilkoló harcba zsoldost küldöm, kinek mindegy, ő hol van, ha sehol sincsen nyugovása, hazája, földe. Ezen durva alkatú nép elleneimből az én zsoldomba hozva amonnan kivétetik, s ez politikai érdek, másrészt én érdekemen hódításokra őket vezényelem, kétszeres gazdálkodás az erőkkel. Indulat, bosszú sohasem vezényli hadi lépéseimet, ráció inkább. A trombitahangú ordítozókat, mint harcra serkentőket, tűröm, de nem vagyok mögöttük sohasem. Magam a dob mély szomorú hangját ismerem mindig, mert jelzi utána menőknek holtát a mezőben, így méltóbb az a férfiemberségben. S magam is lehetek áldozat. Így a király országának érdekét vívja, s nem a király érdekét szenvedi ez az ország. Ez a mód. Mi tart hát élőnek engem, mondd meg, Borbála, ha nem Isten?

Mottó

Istenem,
a te palotádban
talán
ártatlan volna a játék

Hasított sárga-vörös buggyos nadrágban – s az oldalán spádé – hull a királyné előtt majd térdre, majd hasra a nápolyi fiú, kit legnehezebb tűrnöm. S mosolyog a királyné. S mind udvarhölgyeinek vihogása és kaccantásai közben a fiú magát túlságba vivően mind fennebb túrja a lépcsőkön, s míg mellettem a királyné arcát is nem takarja, rám néz, szólok-e hozzá, a fiú pökedelem szemtelen fattya, mikor a királynéi topánt csókdossa, s úgy tűnik, hogy még a topánból kivillanó királynéi bokahajlatot is. Vidoran így szórakoznak. De avila non captat muscas, vagyis sas nem kapkod legyek után, hát tűröm. Tűrnie kell a királynak. Én akartam, hogy legyen itt udvar nápolyi mód. S a fiú, mint török követet utánoz, ilyen a játék. Ám így mégis megszégyenít engem a királyné, hol nem inti le a nápolyi kacagásokat. Majd meg a kendős táncot játsszák

a királynéi teremben, s az ujjhegyen csípett kendőt a mondott fiú úgy veszi át Beatrixtől, hogy egészen válla körül kapod, s felsőkarját és meztelen alsókarját is simítván, csak kacag a királyné. Majestatem regis... *„Királyi méltóságot a viselkedésben szívesen látnék"* – mondom a királynénak, amikor ugyanez ujja hegyén vezetem az esti hosszú asztalhoz. S visszaszól nevetve, latinul ő is. Ugyanis nem királynéi, hanem királyi, azaz férfiúi méltóságot kérek tőle. S kacag. S ő mond latinul: *„Vigyázzon hát felséged a saját (férfi)méltóságára!"* Ezt teszi a latin szavak férfi meg női ragozása. Ekként megint megcsúfolt a királyné.

Ezért hát igaz magyarázatát mondom a történetnek, amit Galeotto mesél. Dicsér ugyanis engem, a királyt, aki az apára hasonlító gyermeket nem éppen asszonya hűsége bizonyítékának mondom az asztalnál, ebédkor, hanem ellenkezőleg, többieket mulattatva mondom, hogy csélcsap asszony a szeretőjét, s nem férjét ölelvén fél, hogy rajta lesz kapva, ezért folyton a férjén jár az esze, így őtet idézvén magában, a gyermek is férjének hasonlóra fogan. Belátom, igen durva tréfa vala. Magam sem vonnám kétségbe, hogy igazi és tiszta az asszonyi hűség, amely férjére hasonló gyermekarcot ad. Ám bizonyos helyzetekben a király megengedheti magának, hogy ugyan mosolyogva, de ilyen magyarázattal – mely mondom, nagyon közönséges –, megnevettesse az udvart. Láttam, mint sápad el Beatrix, szája rángatózik. Mert ő értette talán egyedül a szavaim élét. Hogy idegen férfit ölelve is nem tudna nékem olyan utódot adni, ki engem hasonlít.

Mert a királyné terméketlen. Így a sértés kecses tréfával – mely ugyan otromba volt, mondom – visszaszállott a királynéra. Bár a sértés így sem igaz, mert Beatrix jó erényű és tiszta asszony, szabadon játszó, de nagyon hűséges. S magam is kesergém, mért voltam olyan sértő hozzá. Mert voltam akkor csak egy balkáni.

A királyné régóta nem fiatal. Az az 1476. évi szeptember, amikor Nápolyban nagy pompával ünnepeltünk, s majd Fejérvárt itthon decemberben koronázva lett magyar királyné, bizony már messze van. Ma a királyné bírni vágyóbb, gőgje keményebb. S gondolkodtat el engem máskor is ez az udvari nép. Vala egykor, hogy udvari énekes sorolja mindazon gazdagságokat, amelyeket erővel megvettem, majd személyemet dicséri, mondván apollóinak termetemet, arcomat csinosnak, s a meghódítandó sok országot előre mondja.

Kéri nagy díját a túlozó beszédnek. S mondom neki akkor, hogy magamat tekintve én termetben, s ha mondjuk, szépségben, vagyok inkább csak közepes. S mert nem jó a túlzás, mondom néki, díjad majd akkor legyen, ha mondott szavaid igazak lesznek. Szégyenítettem, nem kell hazudni. Más hízel-

gés olyankor volt, amikor tréfából egyszer magyar közmondást mondom, hogy „Nincs rosszabb a sajtnál." Azonnal asztalomnál a hízelgők kezdik mondani, hogy valóban, a sajt milyen csúf és utálatos dolog. S mondom, nem jól figyeltek. Mert én a népem bölcsességét mondtam, azt, hogy a *„nincs"*, vagyis ha nincsen valamink, az rosszabb még a sajtnál is. Mert a sajt a semminél talán mégiscsak jobb. Mivelhogy latinul a *„nihil est"* az *„a semmi van"*, ami rosszabb, mint a sajt. Magyarul pedig jól van megmondva, hogy *„semmi nincs"*, mert mi kétszeresen tagadunk. Ez ugyan logikailag éppen erős állítás volna, hogy ha semmi nincsen, akkor valami mégis van jól megmondva. Magyar esze járása tehát más a latinhoz. S ebből is láthatod, Borbála, milyen nehéz nekem idehoznom olyan értelmet, mely a miénktől eltér. S mégis kell, mert idegent közel hozva s látván még inkább megbizonyosodhat magáéban az, ki nem idegen. Így kell az ismeret, s ez a nem gyilkolása másnak, azért, mert ő más.

Látom, szavamra tudsz mosolyogni, Borbála. Alkonyodik, gyújts fényt. S jól van. Jól van, hogy beszélek hozzád, mert könnyebbül szívem. S látod, ha magyar módunk van, s nem hízelgés egyfelől, hazug hang másfelől, mint két túlzás, akkor előbbre jut a világ is. Akkor nem *„a semmi van"*, hanem – bár ez csak játék a szóval – ha semmi nincsen, akkor *„a valami van"*. Mi ez a van? Van – az erős Magyarország. Nézd határait, hol tengerekre látnak. Ez a van. Való, hogy legnagyobb birtok ez országban harminc vár, majd húsz kastély, majd ötven város és ezer falu, ez mind a fiamé. Ez a *„van"*. Lásd, miként tudja a magyar elme megmutatni a világnak leképeztetése által, hogy egyfelől ha semmi nincsen, mégis minden van. Mert van élet. A fiam, aki által minden van. Még az is lehet, hogy az, ami egyszer van, az már soha többé nem lehet *„nincsen"*. Azért, mert az, ami *„van"*, megint lehet belőle *„van"*, mert már tudjuk, hogy milyen volt. Így gondolom én magamat fiamban. Ha tudja, amit folyton mondok, ne bocsátkozni háborúba, ha nem elég erős hozzá. Kell a szövetség. Így kívánom a majd levő országot.

Borbála, te soha nem kérdezel tőlem, engem nem kérdezel, Borbála, mégis, a szemednek sugarai és testednek idomai közé fogadsz engem, királyodat, vállaid és drága ágaid közé fogadsz engem, nekem kedves asszony.

Tanítasz a csendes örömre, a belső mosolygásra, Borbála, jól van. Megszokott mozdulataid beszélnek hozzám beszédek nélkül, én pedig beszédeimmel beszélek hozzád. Hozzád, akihez mindig el kell jönnöm, nekem, a királynak, aki beszélek, mert királynak joga és tennivalója, hogy beszéljen, hogy megmondja, mi és hogyan lehetséges. Ölelj engem, Borbála!

(folytatás a 231. oldalon)

Lélegzik az időben

Madách Imre a magyar történelmi színben

Hej, Budavár

Batsányi János érti Bornemisza Pétert

Te aranyba-vérbe foncsorozott
VÉNUSZDOMB!
Az ország homlokába épült szeméremtest,
Buda, Budavár!
Kié vagy?

Eső áztatta utakban folytatódik minden.
Vadludak húznak a vár fölött.
Vonulatuk, mint a halcsontgerinc hajlik át
egy véghetetlen áradásban.

Budavárán túl, hej, Budavár!

Martinovics naplójából

Egy feloldatlan dilemma

A császárral tudatni kellene, hogy oly nagy mozgalom
érlelődik, melynek időt előbbre vivő izgalmai
jelen vannak mint a kor jellemző arcvonásai,
s ha ezt megérti, lazítani lészen kénytelen a szoros államraison-köteléken.

Másrészről a népanyagban tudatosítandó
eme kor-jellemző arcvonások időszerűsége.
S meg kell alkotni két társaságot,
melyeket együtt szemlélvén látom őket mint külön erőket is.

Ugyanis a szervezéssel megsegítve sajátlagos karaktereiknek
egymás előtt titkosságát úgy lehet majd felmutatni,
mint magányuk lelkesítő belső erejét,
holott pedig kettejükben két testvértörekvés testesül.

Ily erővel aztán rendben láttatható, hogy az ilyen revolutiós
lehetőség, amely ki is robbanhat, ha már az említett államraison
kötelékei szorítván nem vennék észre a kényszer
megengedtetéseket teremtő kibontakozását,

lesz a zúdulat kora. Tehát a császárt erről jól tudatni kell,
s mely követni való tanácsunk az itteni reformoknak engedése.
Bölcs uralkodó létén tehát a várt eredményünk természetes,
s java a társadalomnak, s tisztelhető bölcs uralkodó.

Tehát, íme, népmozgalmi forradalmak sara és iszapja nélkül
csupán az uralkodó belátásra építvén végül az elérhető,
hogy népemnek mindenkor magasabb erénnyel jelzett embereiként
királyok békülhessenek szent respublikához.

Ugyanis – ha nem tennék – a vázolt módon lévő társaságok
valóra váltanák azt a revolutiót, mely, mondom, elkerülhető.
Végül mindenképp az idő s korszellem erőforrásai
rajzolják önarcukat. Ám akkor már a gőg s kény ellenére.

(1986)

A hencegő apát

Martinovics utolsó tűnődései

Nem sarkallt más engem, egy csupán. S ez nem más immár,
mint elmúlás hiúság, dőre vágy.
Tévedés volt, hogy elégnek véltem felmutatni:
van a változtatásokra kettős szervezésű társaság.
A fennálló ellen van kettős, egymásra lépcsőződő taktika,
s teljessége és ereje, amelynek egymással
s a mindennel kell összekapcsolódnia.

Tévedés volt az önhittség, hinnem, hogy jól teszi,
ha fejébe veszi mindezt a hatalom
mint értelméhez szóló érvet, amely mögött nyomatéknak áll
a forradalom.
Mint Párizsban, ahol a szavak elhárítása után
tömeges népharagnak
romboló dühe mutatta ki, hogy melyik oldalon
kell tudni hát a valódi hatalmat.

Én, Martinovics hencegésemet vallom meg.
Olyan hatalom
belátásában bíztam, kit tévedésből
okosnak véltem ott az ellenoldalon.
Már tudhatom, hogy kötélhez és bakóhoz szokott
történetétől nem várhatok mást,
mint továbbra is erőszakot.

Nem sarkallt más engem – ámde kérkedő módon talán
a francia példával szólva is –,
mint az, hogy érettségünket mutatva megoldást találjak
feltörni készülő
rontások ellenében is.
S magunkat kínáljam, hogy általunk öltsenek testet
a változások,
kik értelmünk lévén vagyunk hatalom,
önmagunkért bírva a két társaságot.
Bűnös tévedésem lett, hogy túlzottan hittem magunkban,

hogy ostáblajátékra hívtam a hatalmat, mert a szabályt én tudtam,
a reszkető orrcimpáknak mégis elhittem,
hogy nem dühös
képességünk lesz képes az értelmükre hatni.
De jól megértett érveim folytán
sem lettem más, csak bűnös.

Így hát örökre inkább magunkra haragítani
kell őket? Nem szólni? Nem adni ki
a titkot, hogy emez oldalon van mindent bíró nagyobb értelem?
S mely részeit, mint két szájszélet, szorossá zárni kénytelen?

Ő, a szemközt-oldal másként oszt meg, sugallja: „Mondd,
mindenható vagyok.
Ne mondd, hogy nem, hiszen beláthatod,
hogy semmit szólsz, ha a mindennel rajtam kívül mondod ki magad,
s lőn neked a semmi. Íme, fejed hull, s nemcsak szavad,
hanem magvad is szakad."

Így én, Martinovics végső szégyenemben
a szerkesztetlen tájakra
és a szervezetlen tömegre hagyom
megoldandóul
a fürtös, kéttörzsökű forradalmat,
ki tévedés ára vagyok, mert magunkkal egyenrangú
partnernek tiszteltem
a minden ízében fenségeskedő,
de csak fojtani és lefejezni tudó,
velejéig képtelen hatalmat.

Kinek fölötte mi állunk. Oly nép, akiért önző hiúságból
kiálltam. Magunkért.
Az örök ellenfél fejével gondolkodva is
magunk közé többé nem lapultam.
De halálom – mert lesz – hogyan is lehetne az,
hogy mindnyájatoknál erősebben
hittem magunkban.

(1986)

Zokogás kódja

Batsányi János érti a vallomást tévő
Martinovics Ignácot

Próbált menekülő,
de visszavethetetlen
történetben való.
Konkrét figyelmem része
teremtés-szakasz a teremtésben.
Önértékű rögdarab.
Bizalmak összege.
Zokogás kódja.
Veled írtam
uralni való napok
közé a mentő rontást.
Szikladögökből, ájulatból
éles arcomat,

igen.

Ajkamba préselt szó

Batsányi János érti a halott Martinovics Ignácot

Virulsz.
A sérült tekintetből
kisütsz, mint az izzás.
Annyira egy vagy,
hogy rajtad kívül nincs más
e kásás-ködös sárból,
csak ez a te, ez a foghatatlan
volt.
Teremtő, szabdalt akarat.
Szavad
olyan, mint egy látvány.

Ajkamba préselt szó, szótlanság.

Tartozom

Madách Imre érti a verset író Batsányi Jánost

Tartozom.
Idetartozom.
Tehát megkövetelem
magamat.
Egy felzsibongó élet
boldogság-dörejű fájdalmaival.
Tartózkodom
a teljesség hiányától.
Ide
követelem
magamat.
A történet szálait szorítom ökölbe.
Sustorogjon fölöttem a szemmel követhető teljes ég.
Mélyből felhúzó medúzaernyő volna ez?
Elért partok előtt csattanna el?

Mint egy gigászi buborék?

Csak kérdezetlenül

Madách Imre érti az elzárt Batsányi Jánost

A szándékok a jövőből visszamaradnak
idáig,
ha kihal az idő.

Egy vagyok vele.
Tudhattam.
Szikrázó kín ragyog, kutat.
S csak kérdezetlenül,
amint elmozdul az árnyék,
megyek
az ismerős arc mögött.

És feltéptem az igéből
a sérelmek kincsesházát.

Nem ennyi volt

Madách Imre érti a halott Batsányi Jánost

Egy tűnődő félmosoly pátriának?
Megdöbbenni alig felékesített tömörség?
A jaj oka, értelme?
A gyönyör sarcai magunkon?
Egy lüktető és létezhetetlen tekintet?
Forró légzuhatag?
Örvénylő utalás?
Egy soha-volt harsány mosoly hazának?

Nem ennyi volt a részeiből összeillesztett időtarab.

Madách

A teljességgel feléli

Kívánják lenni az eszményt,
amely téridőben,
egymásra hangoltan
feléli a teljességgel
valamennyiünket
önmagává.
S ez láncozza-forrasztja, fürtözi őket
egymáshoz.
Törvény,
melyet a létező tud.

Végiggondolni kötelezőt.

Mindennel betöltött idő

Szintézist!
Ha töredékekből is.
Összeveszekedtetett
részletein egy műnek,
mely magától amúgy is elforogna.
Hátáról a talpára tett bogarat.
Katicát
meg teknősbékát.

Eszmék térbe fogott mozdulatain
bölcselő időragozást.

Száz évek!
Tán Amerika aranyába futni el?
Vagy rendszertáblák futurum exactumát,
de világ-latinul?

A tenger illatát, akár a tudós kutatást.

Van valami közösebb az álmokba-hagyatottságnál.
Vagy élni csak tragédiáját a minden-lehetőnek?

Egymaga domb-ég-víz-határ.
Mindennel betöltött idő.

A hagyatékozó Madách

Selyem- és gyöngyház-színűek
és mustárfényűek és alabástrom-tömörek
ezek a párnák-paplanok,
amelyek közé halok,

süpped arcom.

Horpadásait
arcomnak pergamenráncait írd meg utód-idő.

A homlok és a szem alatti táj vetületeit,
mint lomblegyintést, szárnycsapást.

Én mindnyájatokba hagyatkozom.
Termékenyítek és ízesítek,
magatokért, ha kívül rajtatok,
hogy legyetek jövő idő.

Tenyerembe gombolt makacs körmeim,
az egymás mellé fegyelmezett ujjak,
embriókként becsukódó testek,
robbanó gránátalma-magok.

Oly' Édenéi,
melynek határait, szenvedő naptáridőm lepergő homoksivatagát,
a mustár-szomjat
osztom, okozom közétek.

Hát azt félitek, azt az istent,
ki külön-külön van meg, s csak együtt mindnyájatokban,
s boltos értelmeteket építi meg?

Mert a Jóisten a Jóistent a Jóistennel tölti be.

De – bennetek.*

(1985–2002)

* *Folytatás a 329. oldalon*

Káré Magda udvara

Felejthetetlen váci piac

Pezsegve hugyozott a ló az egyik mellékutcán,
dinnyeárus ébredezett a szekérderékban,
prizmákban állt a jonatánalma, a káposzta, a sárgarépa.
Hej, váci piac, állj meg, s te is, gyerekkor, hova futsz már?

A tűzkő-, a gombostű- meg a fakanálárusok,
a perec-, a lepény-, a sósrúd-, a palacsinta-
árus sátorközein mint egy csintalan pacsirta
csapkodok, bolondozom, futkosok,

mintha ennyi volna a teljesség, a világ, a nyár,
mintha ezekből a piros, sárga meg ezüst színekből kitelne minden,
mintha nagyanya is élne még, gyerek, s kinek béna viaszarcára se riadsz,

s mintha innen folytatódna bogármorajjal, virágkötegbálákkal a tüzelő határ,
mintha soha nem volna ok elmenni innen,
te hatalmas, te felejthetetlen váci piac!

Kiben a mindenség

Juhász Ferencnek

Istenem, a mézes finom sárgadinnye illata hajnalban!
Amikor a ponyvákat lehúzzák a gumikerekű kocsikról.
És rézcsengőjét rázva ártatlanul áll egy kiscsikó,
a piacon, ahol az élet nagy zajjal van –

emlékeimben is. Ahogyan ezt a mai buszpályaudvart áttöri
a sátrak lobogó sárgája, és beszövik, beindázzák
a virágok, a facsemeték, a lombok, a folyondárok:
a cserépvázák
seregéből előhajló terjeszkedő ágak ezrei,

és tíz- és százezrei, és a margaréta, a tulipán, a rózsa,
a szegfű,
és csokrokban és nyalábszámra, kötözve, mint a kéve,
jaj, korábban még a pünkösdi rózsa is buckó fejével.

Mind itt van most is, hogy belezendül
a vér, a gyönyörű évszakokban élő kisgyerek vére,
aki én voltam. Kiben a mindenség fért el.

Kikiáltó-versek

Szócsodák a váci piacon

Azaz szöveg-reinkarnációk édes egykori beszélt nyelvemen a gyerekkori 1940-es évek vége felé, amikor a váci piacon mindenféle árusok hangosan kínálták portékáikat.

A fakanálárus

...leáll, föláll, keresztbe' áll,
itt a kanál, a fakanál,
itt a kanál, a fakanál,
markojja meg, jó' kézre áll,
kevergetni-kavargatni,
férjeurát pofán csapni,
mindig azon jár az esze,
mindig azon jár a keze.

Itt a kanál, a fakanál,
kicsit, nagyot bőven tanáll,
veszi ember, veszi asszon,
hogy egyet is ne szalasszon,
veszi legén, veszi leán,
kavargatni igen kiván,
veszi pulya, veszi öreg,
mer' ez úgy áll, mint a cövek,
s kinek kézre nem áll, az a-
zegész stócot vigye haza.

A csibeárus

Itt a kotló kiscsibékkee,
nagy szakajtó tíz jércévee,
itt a kotló, ott a kotló,
vigyázz, gyerek, belebotló',
s úgy szemezze komámasszon,
farral künnebb hajógasson.
Itt a kotló, húszat kotlott,
má'az ángyom belépótlott,
így ez a tíz minn' megmaratt,
lecsipdost'a konyhafalat.

Kokascsibe nincs es közte,
azt a Bodré tépte össze,
másodika kútba fúlott,
harmadikja csak eehullott.
Mivel má' nem tizenhárom,
illyen olcsójér' kínállom,
s ne bámíszkoggy, kósza gyerek,
fuss anyódhol, oszt' vegye meg,
s ki csak kotorgál a kasba,
a kiscsikó rúgja hasba.

A cukorkaárus

Itt a cukor, krumplicukor,
mit a nyeeved alá gyugol,
szikráddzik a vattacukor,
izzatt markod pöngőt kupor,
veszi angol, veszi német,
inkább vegye a nénémet,
s bocskorszíjj meg deják-abrak,
a méhecskék ráragadnak.

S mindenféle kandírozott
gyümőcscukrok, cukorsípok,
a mazsola meg a dió,
ettű' hízott ee a bíró.
Drazsé meg a karamella,
dagad, mint a Tera melle,
ettű' rekkentik a Dunát,
ettű hizlalják a gúnárt.
Ettű' röfög a kocája,
tizennyóc a malackája,
a kan disznyó rejáugrott,
mee' megett'a kandiszcukrot.

A handlé

Úri nadrág meg a zakó,
illyet hord a váci bakó,
eszt meg horta a biztos úr,
feszített is benn'piszkosúú',
s kockás kabát, allig használt,
slingelt szoknya, slicces nadrág,
ezek meg a gizda Manyi
ee nem táncótt izgalmaji,
ebbe ugrát sárba'-hóba',
sárgaselyem viganóba',
s a fejkendő, a nyakkendő,
a berliner, a na'kkendő,
meg a kalap, meg a nyaksál,
három forint húszat taksáll,
a cejgnadrág, a kanavász,
horgy'a béres, horgy'a kanász.
S neked, fijam, vasaatt nadrág,
mit az a jó anyád ad rád,
hogy a se...ed ee ne vásson,
mikó' csúszkász a pallásonn.

Csak Rózsa Bandi mosolyog

Gyöngysor-olvasó a halott barát emlékére

1.
Kapar az idő, mint a tyúk,
nehezen érzi jól magát.
Groteszk betonlap rá a múlt.
S minden dolgokban bénaság.

Káré Magdolna bennem él.
Varázsrokkája van neki,
ha jobbra üt, engem vetél,
ha balra, a múltját üti.

...Csak Rózsa Bandi mosolyog.
Tenyerén gyöngysor. Pergeti.
Fiúk? Milyen a „mi-dolog"?
S villáma? Fergetegei?

És – a hegycsúcson, Vác fölött
már elnézzük Naszály felé
a felhőt. Barnák a rögök,
szaglik az áldott szilvalé.

Tán üveghegyen inneni
lólábú metafizikát
villantok ide isteni
éllel, ha kőleves se várt.

Ülj le, Bandi! Ez itt a völgy.
Zománcvörös az égi máz,
a nyúzott akácfa, a tölgy,
a lefutott bordás faház.

Sötét Dobó-kockával játszom.
Várkapitány, a verseid!
„Szarvasagancsnyelű huszonhárom...”
A csontjaim, a csontjaid.

Bandi! Ki merte mondani
a múltnak: „AZ nem én vagyok!”?
Magát jövőnek vallani
vélte. Ki az, ki mosolyog?

... Csak Rózsa Bandi mosolyog,
a fénylő sebre rátakarni
a jó erőt. Szólít e mód,
e Dózsa-virág Rózsa-Bandi.

E Dózsa-Rózsa Gandhi-Bandi
egy mezítlábas főguru,
ki úgy tud semmivé maradni,
hogy szétrobban egy háború.

2.
A vers, amit az ember ír,
a láng, amit az ember óv,
tükörarcú, akár a víz,
s az ember szól. És nem motyog.

A láng, amit az ember óv
nem tüzesíthet ránk vasat.
S ha kihúny, villámot lopok.
Parázslik szavad.

Azért ő így vagy úgy, leír...
sebet sebbel takarna el?
Sebbel-lobbal? Hogy lángol a papír,
s majd elhamvadni kell?

Hallgassak? Éljen más a szóval?
De mi emel? Naszály felé visz
a szél. Lángban áll a hegyoldal.
Sit tibi sancta terra levis!

Legyen a föld könnyű neked,
Bandi, az ég nehéz, panaszkodj,
de nem görög mítoszban égett
füstaranysárgára arcod.

Nincs közöm görög istenekben,
nem sas – szesz tépdesi a májam.
Ám a Démon nem ismeretlen,
ha rólam szól hazámban.

Ugyan! A történelmünk érti,
mi az a rejtély Vác fölött,
s hogy mit takart el a férfi,
miközben betonport köpködött.

(S tudtuk: Istennel egybeérni
a hegycsúcs-száraz tény fölött
csak azért is, mégis megéri,
bár takargassanak ködök.

Hiszen az, aki hegyen él,
csontjait kockára veti,
nem zsigerekből beszél,
az Istent élteti.

S hogy ott a börtön? Lerovom,
hogy Vác fölött az Úr, nem űr,
s leckét ad a ravatalon
Tulp doktor, a tulipánkezű...)

(1995)

E megsuvadt és vízmosásos

E megsuvadt és vízmosásos
parton, merre a rét kifut,

anyám, jókedvű régi május
nyit újra-újra kiskaput.

Gyíkok napoznak fény-homokban,
s a kora nyári hő elől

a boglya – szinte beleroppan –
enyhülni zöld árnyékba dől.

Tyúkok röpülnek, szűk taréjuk
sercen s kilobban, mint a láng,

szárnyuk alá árnyéknyi éj fut,
odahagyva a vadcsalánt.

Itt egy hajnali rókanyomban
csengettyűt bont a gyöngyvirág,

s a patak, amin áthajoltam
egy kutyaugatás iránt,

habosan surranó vizekkel
őrzi körül a lépteim,

tudja régtől: „nem bánt, hisz ember,
és nem tud mást, csak félteni."

Káré Magdolna stilizált halála...

Kezedből kifutottak mind a ráncok,
zsenge levelek hátát beerezték,

Káré Magdolna, kicsike akácos,
topolyaerdő és tavaszi melegség.

Itt, ahol éltél, hosszú szelek járnak,
az ágyások egyenes szélein

szarvait előreböki a málna,
idetipeg egy lengő kankalin.

Saláták jönnek, laza virágok,
s kertek is jönnek, kézen fogott

növény- és embertársulások,
de belőled nem maradtak,
csak ilyen virághasonlatok,

sima nyakú szó, szarvasok bőgése,
fellendülő ág. Rőzseszedő

fény ösvényein merészen
lépdelnek elő

az évszakok agancsos-ágas fejjel,
ők őriznek a szemükben téged,

s én hiába szólítalak, ne menj el,
riadsz, menekülsz, időm el nem éred.

Káré Magdolna és a Czeizel-képlet

„Tudod, mink ezt így szoktuk, fiam..." –
– mondta paraszt-nagyasszony dédanyám,
s ez pontosabban szólt, mint az, hogy „...causa finita!"*

Aztán... mesélne.
Meleg tenyere éle erre a világra de nagyon ráférne,
hogy átfogja arcát, befonja, vagy legalább
éreztetné vele, mi a jó,
fejét csóválná, mi ez a dáridó,
hiszen nekünk arra nincsen gyászunk,
hogy azzal valakit megalázzunk.

Jöjj el, jelöld meg a dolgok határait,
mondd meg újra, ez ilyen, az olyan,
„az ott a filozófia, ez meg itt a kukorica,
az ott a zabosbükköny, odébb a kút,
azért van minden, hogy megtanuld,
te csak ne félj, hogy ez apróság, hogy ez jelentéktelen,
azt is gondold el, hány Krisztus függ s hány kereszten,
látod, ez is, az is ugyanaz.

Bejárjuk a patakpartot meg az akácos szőke ösvényeit,
de, mondom, fiam, ez a kukorica itt.

Mindennek megvan a helye,
és így vagyunk vele,
így vagyunk vele valamennyien.

Ez itt, látod, a kukorica levele,
vigyázz, később felvérzi a karodat."

* **Roma locuta – causa finita**, azaz Róma szólt, nincs több vita

Így beszélt, és láttam,
hogy az imádkozó Hanni tenyere
ugyanúgy simul össze, mint a kukorica levele,
s lehet, hogy mise után az én tenyeremre
simul majd így a Hanni tenyere,

és Roza szoknyája rezeg és Zsuska szoknyája rezeg,
s a csipkék, a selymek, a lányszagú hullámzó völgyek-hegyek,
és minden mondja magát, és mást is, és ugyanazt mondja,
mindnyájan így vagyunk vele.

Haj, édes dédanyám,
vala,
vele.
S leszünk-e?
Vele?
Vala?
De jó volna!
Szegény, szegény Káré Mária Magdolna.

Epilógus

Az életből hiányzol.
Sorod véget ért. Ülsz a fák alatt.

Árnyékod átér a világon.
Idekiáltalak.

Mondanám, hogy a kukorica zöldül,
s nem foghatsz kapát lemorzsolt ujjaiddal,

mondanám, hogy a munka most sem könnyű,
s a lehetetlenségbe illansz.

Sírod mellett kardvirágok nőnek,
rózsa, gyökértalpas tulipán –

fényben megremeg a temetőkert,
idehajlik az árvacsalán.

Apró koporsódat
két tehénke olyan lassacskán húzta,

hogy kibámultak a csikók az ólból,
elsírta szemét a búza.

Rád csukhatnám szemem szemfedőjét,
de az életnek idézlek,

sorsodból látom, milyen más a környék,
nagyra tárt egész arcommal nézlek.

(1970)

Harangok városa

A harangok
pogácsákat szaggatnak a szélből.

Meghajnalodott.
Búzaszínű fény dől

a térre.
Körül megkelnek a dombok.

Mennyi frissen sült kenyér!
Tejfolyók és harangok.

A harangok városában
élt egy ember.

Két bot közt, egy lábon
lendült ki a végtelenbe.

Mint dühös harangnyelv, kövekbe ütődött a lába.
Az ablakból néztem.

Fák tudják, hogy ez dráma,
csúcsuk meging, harangoznak a szélben.

Most reggel van. Kezemben bögre tátog,
leng súlyosan.

Ez a város
a harangok városa.

(1966)

Körtefa

Körtefa bombázta a kertet.
Aranydarazsak

és rigók pereltek
az éggel. Felrobbant a nap.

Répa sortüze fúródott a földbe.
Gyökeret vert a láb.

Kifakult szelek zörögtek.
Füstöltek a fák.

A patakpart, a rét – sár, rom, szilánk,
vérző látvány a fák alatt.

Csillag sírdogált. Zilált
beszéd rezdült, megnyílt a fogak tárlata.

A tüzeket tudatni? Fortyogva lehulltak,
ám az a gyerek

a félelemben sem lett kitanultabb,
csak értelmesebb.

Én voltam. Az ismert helyeken
nem találok menedéket.

Csak azt érthetem,
hogy háborúkkal feleselő háborúk közt élek.

(1966)

Kattog a fény

Kattog a fény. A dombokon
mint orsók, pörögnek a fák,

elfogy a lomb,
így fut tovább

az út a réteken,
hol ökörnyál-huzallal szór az ősz,

és járom ezt a végtelen
mezőt.

Zörögnek az ősz gépei,
erdő vetéli a fényt,

szövőmester értheti,
miért ilyen serény

idő ez. A táj nem embertelen,
a táj ember nélküli,

általam, velem
reményeit szüli.

Hát zölden hajladozz,
búza, őszi vetés, erős

fagybíró kenyérfű. Havat hoz
az idő.

(1966)

Piros alma, körte

Majd átbújok az életen,
ott kert lesz, alma, körte,

jön velem a szerelem,
köszönünk az őrnek.

Leülök majd egy kőre ott,
fűvek sétálnak gyenge lábakon,

látom, hogy múlik el minden halott,
szarvasbogár húzza bánatom.

Elgondolom, ami történt,
azt is, ami nem,

az almát és a körtét
a keblembe teszem.

A szerelem épp virágokat tépdel,
dalolgat, s lehet, hogy énrám gondol,

akkor is törődöm minden lépésével,
akkor is vigyázok rá, ha elbarangol.

S hát tenyeremre fektetem az arcom,
lassan a fény rácsokat húz a fákra,

ha látna valaki, azt hinné, alszom,
de nem lesz, aki látna.

(1966)

Öreg Makrait a szél ütötte meg

Öreg Makrait a szél ütötte meg.
A szél a hegy mögé szökött.

Másnap az istállóba tört be,
és lázadást szított a tehenek között.

A tehenek utánafutottak a legelőre,
ott a szél széjjelcsomózta a virágok bugyrát,

a gyümölcsfákat teherbe ejtette,
és más tetteit is tudják.

Barnára égette
az asszonyok karját,

akik ruhát öblögettek
a pataknál.

És megfürdött mezítlenül,
keréknyomon is forrt a víz.

Aranyzöd fejű kacsák között a víz alá merült,
és ölelkezett éggel, fűvel, fával is.

Ott ment el a dűlőúton,
kikericsek és fáradt gallyak mellett,

öreg Makrai hanyatt fekve hunyorgott,
és a tehenek még akkor is legeltek.

(1966)

Tétova vérem

Hétkor

Néha jó így csendesen ülni – hétkor.
Most a zsúfolt város elárnyasodik,
és a mélyzöld gesztenyelomb lehajlik
majdnem a földig.

Kinn a téren pár gyerek álldogál még
új kerékpárral, ütögeti nyergét,
úgy beszélget. S hallgat az iskola a
másik oldalon.

Itt az éjszaka megül már mögöttem,
mintha rám tárulva, figyelve várná,
hogy mikor lépek be: a nagyszobában
gyújtani villanyt.

Tétova vérem

Hazudhat a félelmed újra s újra.
Érlel új nyár. Mire téli hajnal
pora s jégszikrák hada sercen, újra
s újra hazudnál?

Mert a folyton változatokba búvó
téli természet leigáz még engem,
combod és éltető tüze két emlődnek
nem melegít majd?

Mert a meggyilkolni tudó közönnyel
egy leszek én? Szoknyád libegése játszik,
mintha gúnyolná heves és megint csak
tétova vérem.

Egymásra vetített arcok

Itt, e versekben ma a régi ritmus
feszesen s méltó helyen jól kiérzett,
megbecsült súlyát kívánom találni.
Könnyül a szív is.

Így, ha kezem ír, ideérzem azt is,
mire buzdít s szól: „Nono!" – Berzsenyi úr,
lépve őszben, míg pipaszó belengi
bajsza irányát.

Ámde átfintorog arcomra ősi Róma
véceírnoka! Van, ki érti,
aki jó rég, Csezmice dombjai közt
tudta az írást.

(1983)

Az esztendő higgadt számbavétele

Most pár hétig még meleg éjszakákon
s ködbe búvó reggeleken friss szellő
járja át majd ezt a talajt, a kerti földet,
az ágyást,

azután hűvös futamokkal jön meg
őszi hónapok vacogó novembert,
rossz, didergő napokat ígérő
jóslata, szél, hó,

s torkig érő télbe, hideg sugárba
állva, hópelyhet nyelvre véve újra
itt leszek sajgó rügy égre virágzó
zöld tavaszával.

Roham

Nyári órákon, mikor esti fényben
csillan még út, rét, csupa kóbor árnyék
éled, készülget, legelőkön lép át
távoli ködbe,

elhűl már út, rét. Ránk az esti égből
barna felhősáv tör ki, eltakarja
fönn az égerfákat, az éjszakának
orma kibukkan.

Esti égből – mintha motorkerékpár-
hadseregként – érkezik ismeretlen
rajban, őrjítő zeneként az éhes
éji bogárnép.

Téli erdő

Mert a hónak hisz, aki szépet óhajt,
bármit összehord tavasz, nyár vagy ősz is,
belesimul hűs havak és hidegek
zárószavába.

Értve – szó másról ne is essék most már,
csak a hó hűs és csuda fényes, óvó
rendje vigasz, mert ez ad nyugtot, erőt,
kibírni mégis.

Ám a tél gőgjét, mint a futó rendnek
megalázott és letiport szolgái,
fű, fa, széjjeldúlt erdő mutatják,
hókeze mit takar.

Hódög

Láttam ércpajzstálaid árkon-bokron,
csinnadrattás téldög, időtlen bagzás,
tábori nyüzsgés, s lakomáid tája
hókupacokban.

Csontfehér mítosz! Az az elhülyült fa
jéggyöngyfűzéred soha le nem dobni
hordta. És elhűl az is, ami lenni
lenne helyette.

Később ércpajzstálaid áztak erdőn-
réten, mellvértek ledobálva sáros
hóba. Kérdőjelet hugyozott föléd a
kutya remegve.

Tévedéstörvény

Tán a bízó hitre hagyatkozó vágy
tévedéstörvénye volt? S volt a régi
hű csalódások oka? Szégyen íze
jött a reményre –

Bár a szépségforma talán örökké
a te felsajgó tenyeredben éledt,
s én is vártam – nos, ki az, helyettem
aki betölti?

Úgy, először jó volt, általában
tévedésre. (Jó sok elégtelenül
megelégült szó helye vár szavakra.)
S látni se bírlak.

Meztelen átok

Tán a rontásvágy szava vétkezett úgy,
hogy félelmed heves, vad hazugságorgiákkal
most is a régit mondja.
Démoni vád volt.

Nem érzed tán azt se, ha kinevetlek.
Mégis – érző arc hűl el, szótlanodik.
Én leírom, hogy mit is hazudsz rólam:
„nőszemű férfi".

Ó, te! Mondhatsz bármit az én megszokott
bátor, és régen is, ma is jó, erős
bizonyosságom mosolyára. Jaj, te,
zagyva fejű nő!

Phaón szégyenkező arcában Szapphóhoz

Tetszenek nékem, de te félted is tán
őket – édes, dísztelen szöghajúid,
s más leányok, Szapphó, kik élő ének
titkait őrzik.

Körbeülnek téged a parton, érző
ujjal érintgetve a húrt, a karjuk
mint oldó hullám, kibukik ruhából,
vagy ruha nélkül,

mint a szellő, úgy mozog – illatos szél
éled enyhén s dúsan a csípejükről,
éri lángokkal kivirult arcom –
Ne haragudj rám.

Kacagó gömbtükrök

Harangszó

Hiszik

El tudtam hozni őt is,
akit a szívem felől,
s hogy a szobaajtón botlatva se nevessék
ki. Nem ismerheti annyira a küszöböt.

És ágyba nyúlkáló ajtónyitogatás
se vigye. Hiszen van foganatja a kellemnek.
Tehát lassú lejtésű dallam jó,
nem ám szánkázó mittudomén.

Szenvednek maguktól, látom,
akik hiányukba, gyengéd ábrába szeretnek bele,
s hadonászó, sípszavazó
izgalmukban azt hiszik, játék.

Tevő-vevő

Tevő-vevő.
Sért, azt mondja, bocsánat.
Megint megsért, megint mondja,
bocsánat, megint megsért, s megint
mondja, bocsánat. Elakadt a tű? –
Azt gondolom, hogy mindig
aláz engem.

Te vagy ez, nekem-nekem döccensz,
tépdesel, a szemléletig
botlasz, rövidre tördelnél, én egész hangokból építek, nem érted?
Különben olyan lesz ez is,
mint ősszel a köszmételiget.

Mésszel beveretted, s tavasz volt, lenyesetted újra.
Senki nem szólt, hiszen a tiéd.
Mondd, milyen lesz az,
aki nemszeretni szereti a szeretetet?

Árok

A brutálisan betakaratlan árok,
amit a kérésedre ástam, az a két méter mély árok
még összetartott minket a kertben.
Aztán úgy kívántad, ne ígérjen már jövőt. Katlant se.
Ízt talán a szilvafáról.

Másról sem. Mozdulataid násza, dísze
foszlik, mint meggyfáról a héj.
Fák története volt ez, fojtva szárazságba
meg minden vízbe.
Semmiért.

Szerelmetlenem! Soha
éjszakákkal miért nem érlelődtél, soha?
Álmodlak én a kertedben: meztelen világítasz, ruha
nem is kell,
sírgödör a meggyvirágszirmos csatorna.

Aki

Becsukja helyettem az ajtót.
Lábadra takarót hajt, üldögél magának.
Az, az majd jó lesz,
hogy elverje titokban a szomszéd két kutyáját.

S hogy vissza ne hajigálja
a hozzád lefejezett sövénybokor fejrügyeit,
s még a tormákat is tűrje kiforgatni,
még az eldobott ásót is hagyja esőnek.

Én akartam, hogy idő vesztén is rend legyen körül.
Azt gondoltam, épít.
Most jó, hogy lesz, akire mondod, jó, jó lesz úgy.
Úgy is.

Tovább

Sziklát
mint házat cipelsz. Kimegy az ablak a házadon.
S kinn vagy. Lázban, hogy mégis belül.
S nem is. Zúgó szalmaméhkas.

Lankaszt izzó teher,
amit örökítesz,
s ma is az, ami volt.
Az ő várakozása magabiztos.

Elmartad a képességeidet.
Mozdulatlan szájszél alól nevet kifelé.
Pusztuljak én innen!
Ő majd aztán.

Se

Ez a kilencedik vers. Majd
nehéz érteni,
hogy miért van más helyütt a sorban. Körbetekert
nádpapirusz, beölelt rímek is mutatják.

Kötetlen így. S kívánom,
hogy legyen. Írtam ilyenmód,

helyét keresi, van így más is, a világon
se lesz, meglehet, nem lesz, nem is, hordom még,

azért fuvallatosan friss, hogy nem hozzá
szenvednek már a sorok.

De akkor miért vonzott, mint aki fokoz?
Szálkás férfinak ő engem nem szült meg.

Helyben

Lehet, jó volna a jegyzett ház, bár talán bírálják.
Nem baj, ha engedi belülről átmosolyogni.
Bár, bár –
a kedves rugdalózás most csak emlék.

Jaj, program működik.
Befelé lehetetlenség, mint valami
helyben járás, lefogyó díszalakulat,
személyes és egy.

Úgy masírozik bele egy hordóba,
mint jelentéktelen. És nincsen,
mondják, említésre sem méltó.

Nem

Gondoztam volna életet, nem volt neki.
Gondoztam, s nem volt neki elég jó.
Én nem más lettem.
Amire való.

Bizony, szabad.
Nem félelmes kényszer.
Haragot sem őrzök.
Régit, újat.

Telefondadogva
agyamba didereg.
Nyilall.
Hát akkor mit is?

Kevés

Kevés,
ami jut, tehát beosztom a kötelességek
szakaszait. Rák- s Baktérítő
évszak-javallataira ügyelek, borral gerjesztem az ételt,

levelet írok mártós tollal, könyvekbe
olvasom magam, ahogy kívánom.
Talán csupán az ég
dörren, rój mélyebbet, van sürgetőbb –

Elhagyottam szokta mondani, hogy a nagyszőnyeg,
tudod, meg a söprés, és jó erős kezem van,
hajaj! Állok falaim közt. Eső van.
Mire is volt néha olyan iszonyatos?
Hogy monoton munkák közt is versen töröm a fejem?

Írás

Itt
itt

azért
csak legyen

éles
élű oszlop

egyik
oldalán se írás

mert
simára csiszolva

van
az

mind
a négy

Latin szeretők

Álmok Mario Vargas Llosának

Öle elé egy könnyű plédet...

Visszatérő álmom, hogy öle elé fogva
egy könnyű plédet, fenyődeszka lépcsőn lépdel fölfelé,
lássam nyüzsgő farát,
majd visszafordulva hajol rám.

Sokszor álmodom, már dübörög a vérem,
s homlokomba tolul,
torlódik. Olyankor is, amikor nem álmodom,
csak felidézem.

Igyekszem olyan gyengéden aludni,
hogy el ne riasszam,
amint a könnyű plédet fogva lépdel,

visszafordulva hajol rám, suttogja:
„Gyere már végre, gabalyodj belém,
s meg ne szakítsad...!"

Nem fogsz visszaölelni...

Azt mondtad, hogy nem fogsz visszaölelni,
nem önt el tűz, s még lélegzeted sem gyorsul,
csak békésen eltűröd,
ahogyan szeretlek.

Tetszett a játék.
Barbárrá színezed így a jóságot,
motozzon csak ott belül a mámor,
hogy játékos ellenállást sem talál.

Így még nagyobb feszülésekkel hódol
s kevergőzik a gyönyör öblöd kelyhében.
No és amikor mégis elvisítod magad, a két lábad is szétáll?

Teljes mélyemből adagolom őszinte adómat,
utolsó cseppig hálásan,
hogy milyen aljasul jól tudsz hazudni.

Őszinte szeretőm

Jobb tenyeremmel a farod félgömbjét birtokolom,
s ballal a melled csecsbimbóit, a nyelvemmel csúcsosítom,
majd nyelvemmel a nyelvedért kanalazok.
Meg is leshetne valaki.

Lássa, hogyan adod magadat,
szájad hogyan telik ki vérrel,
amikor a hátamon, derekamon érzem zavart kapkodásod,
s még jobb, amint az ágyékodat préseled alám.

Sosem szerettem húzódzkodó társat,
hanem az érett asszonyt, aki vagy, egészséges kedvű.
Lakmározzál belőlem.

Habzsolom én is csillagos, meleg csöcseidet,
s várom, mikor hördülsz már szokás szerint:
„Édes bikám, most jó nagyokat lökdössél!"

Áldott legyen

Torkának lágy húsára sóvár csókkal
akkor jó lecsapni, amikor már élvez,
amikor hű izgalma lebegve semmivé lesz,
Istenem, számolj a magukat megadókkal.

A barna asszonnyal, ki öle aranyfolyamára
buktatott, s kitárta kincsesházát,
azt sem bánva tán, ha megaláznák.
Markomban remegett-rángott telt lába szára.

Ködből emelt tekintetével (ahogyan tükrök
tudnak kiélesedni csak), s a félrehajtott hajtincs,
a homlokom letörlő simítás gyengédsége

tiszta percével, az izzadságunkban lucskosra fürdött
habzó ágyneművel, melybe egy kicsit belehalt is,
áldott legyen boldog asszonyi elégtevése.

A virágidomú asszonynak

Döntsd elém újra két illatos emlőd,
kenyértészta döccen szakajtóból,
melegükbe temetkeznem mindig olyan jó volt,
pipacs-bimbója élő napommá nőtt.

Gyerekként járok, nevetek, sugárzó
óriás csend csitul, lélegzik köztünk,
mi piros mezők mámorába vesztünk,
s én úgy rándultam meg, mintha a zászló

megérzi, jó kéz tartja, s jaj, lobogjon.
Hullasd arcodra, szájadra selyemként,
én hadd nőjelek be, akár a repkény,
olvadjak rád, akár a sajgó ólom.

Terüljek dús virágidomaidra,
csípődnek dombján jóllakott kezem
fogózzék, mikor beléd vétkezem,
megnyílok kitüremlő szavaidra,

s döntöm magomnak erős áradását,
és felviharzó elnyugvását érzem,
s hogy saját jövőmmé halok a kézben
– kopár ünnep esőzokogásán.

A szerelem, a gyöngyös...

A szerelem, a gyöngyös kacagású?
A kakatoló fácán-díszbeszédű?
A május-éjszakát választva társul?
Vagy augusztusban a búzaszagú szérűt?

Mindenhogy jó volt. Azelőtt is szerettem a lelke
hullámzó felindultságát minden nőben,
vagy arcát, alakját, idomát, mellyel betelve
boldogan saját kardomba dőltem.

Nem tudom: jobb volna
sejtelmesnek lenni? Több izgalom? Vagy érdem?
Nem tudom. Csak azt, hogy akkor beszéltem róla,
ha megéltem.

Szerelmem te, halálom te!

Mint le-föl járó szekérrúd a kapugádor-torkolatban,
a gyeplővel visszafogott két ló tülekvése és horkanása,
amint közelednek feléd, s ott állsz velük szemben,
s verődnek és törekszenek, erősen kinyúlik hozzád a rúd:
tudom, hogy álmodsz –

Valahol a hasad üstje mélyén lapul egy gyerek,
hátával a gerincednek támaszkodik és ujjaival is,
úgy néz belőled, úgy mereszti rám a szemét,
úgy sóvárog, úgy éhezik rám, hogy fölfaljon,
magává egyen.

Ne haragudj, hogy csontom a csontodba koccan,
arcodról legyűröm a húst, olyan keményen csókollak,
ahogyan fájóan izomkötegeid közé tolakszom,
mert így van ez nagyon jól, így van ez a legjobban,

szerelmem te, halálom te!

Kacagó gömbtükrök

Csendülő

A nap nagy bárddal nyesgeti az erdőt,
és belecsendülnek a gyöngyvirágok,
én a réten állva kiabálok,
férfi, ki a gyerekkorból felnőtt.

A hegyi patak évek óta mélyül,
erős kövekkel vési-vájja medrét,
és szarvas reszkető ágyéka érzi meg a nemlét
jövőjét egyetlen menedékül.

Hát „lily of the walley" – angol nevű gyöngyvirág,
te „völgy lilioma", ki fehér csengők özönét
árasztod, a völgyben öntve szét –

mondd, Gille de Rais milyen gyönyörkirály?
S akarlak-e én halálodon túl, vagy csak holtig?
Ha kéjem liliomtengerben nyögdösve tipródik?

Mondj szellőt

Majd átmegyek a versből a szobán,
a napsütéses tornácra kilépve
még néhány pillantást vetek igékre,
jelzőkre... de más idő fogan.

Őszi délelőtt susog a hársfalombokon,
s mint lassú citerán a dallam, hangok simogatnak,
ha magad vagy,
veled van szád, beszéded, nyakad és a homlokod –

Csak mondj szellőt és esőcseppeket,
s hogy lélegzik a föld, s hogy a szavaid könnyű szárnyak,
s mert kettős táblát hagytam benn az asztalon,

míg felfüggesztve áll a játék, kigondolhatom,
ha minden pillanatot élvezek,
pattot adhatok a rosszkedvű halálnak.

(Az Éden gondja

A Hercegnek

Az idő, mint nagy tölgyfa, révedez.
Nem intek feléje mosolyogva.
Nélkülem is száll, száll, mélye odva
szabad. Nincsen rács, retesz...

Így gondolom. Ülök itt az esti
árnyékokban. Meggy ízét kívánom,
s árnyékon, irányon
csillagot repesni.

Mert az, akinek az ég próbálja sorsát,
Herceg, önként hagytam el a kasztot,
s nem válthatsz át mítoszoddá,

annak kedvéért sem, aki arcomba sziszegné
követelő magát, aki engem kiválasztott,
s őrjítő Édene sem varázsolt szebbé.

A hercegruhás clown a bohócruhás herceghez

Herceg, visszacserélhetjük a ruhánkat,
mégsem leszek már olyan bolond,
aki – szenvedve – mindent kimond
neked. S színekbe fárad.

Te akartál pihenni nevemben,
s bohócruhámban. Bohócruhásként
miért nem érzed jól magad e kóc-lét
rongyaira vetkezetten?

Herceg, a kényed mindig arra vágyott,
ki én vagyok. A képzeteim tőlem elragadtad,
és mindig meghalt kezeden a zene, a madár,

hagyd rám végre a tarka világot,
hisz így is, úgy is, amúgy is magad vagy,
kontár hatalmad egy nagy sárhatár.)

A pacsirtanevetésű

Nyelveket oktatsz. Régebben, amikor franciául
tanultam, vagyis láttam, ízleltem és hallottam ismerős hazám helyett
mindent, ami más, sokáig elcsendesedett
bennem a lélek, és azóta is ámul,

hogy például „lile des vallées" és „lile of the Valley" –
a gyöngyvirág neve hasonlóan hangzik franciául s angolul,
ám, lehet, aki idegen nyelvet tanul,
lelke is más lesz? Az olvasnivalóé?

S pacsirtaként szállt egy szó a sóízű felhők fölött.
A tengeri népek vajon milyen szárnyon lobognak?
S hát te, kit a szó nem ilyen gondba hagy?

Akadozó beszédemmel szólítok meg hány meg hány időt,
s a szavak szökkennek, lubickolnak, a térségekben s tobzódó korokban,
nem árt nekik sós szél, villám, sorsharag.

Gyöngy lánca

Mint betonon pattogó gyöngysor, szárazon, keményen,
„pearl, pearl, pearl",
a gyöngy angolul így pöröl,
de lágy, akár egy édes tejes kukoricaszem a magyar költeményben.
Ám a gyöngy belseje a tenyésztett
titok éjszakája. Gyöngynek
lenni igazság, kit meggyötörnek,
mégis élet.
Magát feltárni kagylónak az ős-ős-csábítás
asszonymozdulatával
nyílni, a hímet megigézni –
kagyló zárul így a társ
fosztogató behatolására,
s vérzik.

Földarcodba

Hullajtsd földarcodba álmodásaim,
s minden lélegzésed égre löktet,
s mező párolog himnusszá fel körötted,
átszűrve a kínt.

Ami égre kel,
a csend igézetében
érzem,
milyen lehet az istent érni el.

S hogy mi húz felfelé? Ezt nem tudom.
Csak a múlt éli (tudatlan),
hogy miképpen taszít, miként fogy, miképpen apad,

van úgy, hogy felforr a fagy,
s az önellentétekbe tért úton
csak örvény, csak katlan.

Sáfránytorkú

Látom én is,
a vihar felcsapódó fagerendái között,
mint mókusok, ugrálnak ösztönök,
s nem véd fétis.

Barna borulatokon túl,
közel az aranyvízhez,
mely vonz, ha arcot érez,
nyári dél harangja kondul.

A sár bakancsai is megteremnek.
Elég volt eddig is hordani.
Hosszú és nyers lesz megint a nap.

De egy pillantás a melegébe enged,
s álldogálunk új versek alatt,
miközben a réteken meadow-saffron virít
(magyarul a sáfránytorkú szelíd kikerics).

Mozdulatlan

Azért jöttünk itt el, a hársfasoron,
mert valaki lépdel a hátam mögött,
izzásom visszasüt rá, hogy támolyoghat tonnákká nyögött
porózus napon. Esélyeit nem sorolom...

...ugyanis beérhet.
És didergő szavaim sejtik, bogáncshorgos tündöklés lesz akkor,
amikor hátulról ölel, mint lovakat a nyakló,
de hajthatok-e térdet...

Várd tőlem az öröm helyeit,
s napfénnyel köszöntök rád
a hársfa mellett.

Ott van, nézd, a híd, itt emelkedik és süllyed a melled,
patak sodra lágyul, fölötted motoz a zöld ág,
így kell ennek lennie, s éppen itt.*

* *Jegyzet a 340. oldalon*

Versek a Duna-parton

– Szonettek egy régi bölcsészvonzalomról –

Én elnéztem, hogy friss korom szitál
a rakodópart mészlépcsőire,
ujjamon pillogtattam egy szárnyas tátikát,
és felsejlett benne az ízek lágy ínye.
(Önidézet: Napló, 1965)

Mari telefonált

Mari, mikor a hirdetőoszlopnál
Vártam, hogy fiúdnak telefonálj,
Esküszöm, azt hittem, ha szót se szólnál,
Enyém lehetne szád, a néma száj,

Amelynek rúzsos, rajzos fintorgása
A fülke üvegén üzent nekem,
És úgy beszéltél, hogy akárki lássa,
A nagyjelenet – jelentéktelen.

Te, te, te – szememben hajladozó lány,
Gyengédségedből fel-fellobbanó láng,
Játszó édesnővérem, védtelen,

Lélekpróbának bölcs, szellemes botrány –
Mért van, hogy szájam széle most is megráng,
Mint szájad tükre – ablaküvegen?

Hess innen!

Amit találtam, mind leírható volt,
S mosolyogtak, hisz rábólintgatunk,
Mint hivatkozható, élő tanúk –
S csak azt tudtam: felettem kék az égbolt.

Valami más is van még, ami megfog.
S mi az, mit átengedhetünk nekik?
mivel az ő jövőjük eltelik:
a letakarva meghódított célok!

Láttam csillanni szemükben az érdek
színét, s az is lehet, nem bántam őket,
de nem volt jó, hogy én olyan legyek.

Az én világomba a tiszták fértek.
S bár volt ott még hely, addig fel se nőttek.
Hess innen, zöngő zöld-arany legyek!

Megfagyott óriáskő

Én elefántot rajzoltam, ormányos
Böhöm nagy hőst, aki mégis szelíd,
És könnyedén és játszva élteti
E tűrhetőbbé élhető nagyvárost.

Az elefántok énekelni tudnak.
Hát nem hitted? Hát ne hidd el nekem se!
Hogy tévedésem vétlen rendbe mentse
Csacska reményét minden pincezugnak.

Drágám, angolhajú lágy barna nőstény,
S mezítlábkám, barátnőm, hajnali
Száz lélekfőrend s Indiám időnként.

Hogyan zúdult közénk a semmi-törvény,
Mely nem engedett a karjaidba hajlani,
S csak állok. Megfagyott óriáskőként.

Ugyanolyan

Először is – jó birtokba venni
A partot, ahol szemközt, túl a vízen
Szimmetrikus horgászdamil szisszen,
Mint itt, s ködökben oszlik képtelenné.

Ugyanis látni való az, hogy másként
Miénk egy elfoglalt széles határ,
Mint kikapdosni belőle (s amivel aztán hazajár,
És ismétlődik, eszik, alszik, ráér...).

Először is nagyon pontosan
Meg kell nézni azt, ami a Duna-parton történt,
S tudni, ha nem látszik is,

Hogy alkottak rá törvényt,
Miként (ha fölöslatva is)...
Végeredményben ugyanolyant.

Terjedelmes idők

Bizonyos mennyiségű megalázás
Kell hozzá, hogy eltörjön a mosoly szájamon,
Én hideg kövön ülve egymagam is vállalom
Az alulról felfázást.

A Dunán terjedelmes idők úsznak.
Köd van. És nincs helye hajónak, ladiknak.
Halott az ott? Nem, nem, tán hasonlít csak.
S ez itt nem vérszag, csak kisfiú-húgyszag.

Ugyan, ladik! Az – Tiszán szokott járni,
S itt kis ökrök a motorosok, a part pedig jászol,
Láncuk csörög, s lám-lám, fehéren habzik –

Jaj... nem! Hiába vágynék idillt bármi
e hideg reggelen. A Duna gyászol,
S a parthoz korhadt rönk verődik. Bagzik.

Szüzek

Drágám, ez csak a rímek kényszer-képe,
Bocsáss meg, annak mondlak, aki nem vagy.
Ámbár egy lélek-teljességre mért agy
Az „egyáltalán" csodájába férne.

Lehet, valóban ez marad örökké?
Ülni veled a kopott lépcsők rendjén.
Mint két friss lélek. Ördögnek a tömjén.
Két nyers idegzet. Van, ki elé lökné –

Így hát az édes genitáliáink
Ki voltak röhögve, drágám, tehát megalázva,
És ragyogott a szentté kiherélt

testvérhős, dicsérve morcos Káint.
Én nem tudtam hozzád bújni, bár nagyon fáztam.
Tehetnék szemrehányást? Igen. Mindenért.

A jó filozófus

Nem lenne jó menet közben vennem föl a lépést
Átlagnépemmel, mert úgy nem tudhatom,
Hogy jó-e úgy, s lehet, hogy félreértés
És késő – egy ütemben, egy úton.

Ugyanis, még mielőtt a dolgaimhoz kezdek,
Akarnám tudni, ki, miért, milyen,
Hogy miben vétkeznek, akik vétkeznek
A később kívánatos ritmus törvényeiben.

Hiszen, úgy vélem, elménk azért roppant
Tehetségű a lépések alatt,
A történelem lábdobogásában,

Mert az érdekli máig is, hogy milyen csizma koppant
Koponyánkhoz, ha a menet nélkülünk haladt
Tovább. S nyomán csak véres, sáros kása.

Nyugodtan félreérti

A vers a kezem el ne engedhetné,
Bár... ne vezetgessen, csak tudjam, itt van,
Kettőzzön meg igazságaimban,
S ne – eltörvén – arcomat vágja ketté.

Magamon kívül kell látnom a férfit,
Ki idő adta előnye okán
Élte a törvényt bátyon és apán
Túl – s magát nyugodtan félreérti.

Kívül emígy. S hát nem is tudható,
Mire volnék, míg belül eltakarnak,
S ekként ugyanúgy nem látszik az arcom,

Gőgicsélve lennék nagyapó?
Hát hogyan érteném magamra az ilyen hatalmat,
Hisz ugyanaz, mint aki ellen harcol.

Kanpofák

A bokrok közül egy kanpofa, rusnya –
Amikor titkos testrészedhez értem,
Én megaláztatást még olyan mélyen
Nem éltem, mint akkor, márciusban.

És ezt tették később is. Úgy lapoztak
A test, a lélek lapjai között,
Hogy összerezzentek tőlük az ösztönök,
S ők elemezgettek. Húsz évek hosszat.

Nem bakördög, vagy Pán! Csak puszta kéjleső,
Bár barbár egytől egyig. Meztelenségében,
Hogy ártatlanságunkat eltakarjam.

Azt kívántam, hogy bibliai kéneső
Hullna rájuk, övék mind a szégyen.
Olyan kanpofák közt nem fogantam.

A szerelmesnek

Voltak, voltak már költők, s szép számmal,
Kik fölérzik a fájdalmat a földből,
S hogy gömbölyül a vihar, mikor döndül,
Azért mondják, hogy szép. S nem ímmel-ámmal.

Hát ne tudták volna néven nevezni,
Hogy vértől lucskos földre vértől lucskosabb
Idő ez – ugyan a képei még titkosak –,
S nem oldoz fel, csak mélyebbre mereszti

Karmait a sündisznóként kucorodó Földbe,
Mely maga is tüskékkel védené magát,
S már-már kéjes görcsben forrnak eggyé,

Jaj, iszony elélvezni bármely asszonyölben
A szerelmesnek, akit kielégülés hat át,
Ahelyett hogy riadalmát világgá remegné.

Halott, nyugodj!

Halott, feküdj! A gyökér rád vigyázzon,
Vitézi szolga, dárdákkal, vasakkal,
Ügyes kulissza voltál, bátran taglalt
Léc meg vászon, festék meg léc meg vászon.

Ügyes játszó. A jogra felsereglő
Erőt varázslatoddal lekötötted,
Szemsugarak csendültek meg körötted,
De... arcodon emberi volt a szeplő.

S az új barbárok buzgón hörögtették,
Morgatták-zúgatták gépeiket
A benzinszagba bugyolált mezőkön,

Peregni kezdett rólad is az elöregült festék,
S azzal együtt az idő téged zárójelbe tett,
Hogy – ha van tavasz még – özönöljön.

Dajkálj életre

Erősnek kívánt volna a bajnok.
S még... malmok volnánk, vagy mi? – „Őrlő malmok.
Gyémántot őrlők." Én? Ingó boka.
Az érzékeny csend legtetőfoka.

És hallgatás, amint a helyemen,
A lépcsőn ülve figyelem,
A túlsó parthoz véresen verődöm,
Mint vízbe lőtt vagy bedarált elődöm.

(A szerelem itt hallgatott velem,
Mint békésen elvérző türelem,
Eloldhatatlan.

Duna! Ártatlan Duna, azt kívántam,
Mint rét feküdnék alattad virágban,
Minket dajkálj életre új alakban.)

Őszbe hajló ívek

Bartók Béla ménesei

Jánosi Zoltánnak a Szétbotozott nemzedékért

Megszólalni könnyedebben,
mint a szóban szörnyedelmem,
s lágyan, mintha nyugodalmam
élne minden újabb dalban.

Vívódni halk hajlatokkal?
Nem vívódni hajlamokkal,
harc érlelte figurákkal,
csak lélekmély Bach-fúgákkal?

S dübörögve, ha a dallam
úgy dübörög fűben-falban,
ágaskodik, fényeskedik,

Bartók Béla ménesei.

Arany-ezüst

Az Alsósztregovára utazó
Fráter Erzsike képében távozóhoz

Hej, te magadat mutató
gyöngypataki réce,
indigóba borul a tó,
érett öled érce.

Durrogó-brummogó
mackóbőr se, más se,
csak ez szakad, az őszi hó,
hogy az arcod vésse.

„Na Sztrehovou tágyem..."
Kőszál-asszony ümmget
Terítsen rád ángyom
vagy a húgom inget.

Fejéret-habosat,
gyököd sava sárgát,
világra hogy hasadd
hóhasadnak ágát.

Pörzsike-Erzsike,
csak egy lángot szólj mán,
lesz mejjedbe nyers ige,
te hóttig nyoszolyólyány!

Öledbe, ha hús-iga,
gyufa feje tarló,
szögmezejed aranylik a
hasogató naptól.

Jó volna csak mindigre
élődni-halódni,
szenvedélynek arany-ezüst
nyűgét befogadni.

Mikszáth úr második esküvője

Gyapjú száll a tüskefára,
kapd el, Bundás, régi szógám,
nekem lett az kitalálva,
mire jó, ha nem látszom már.

Juhpihével, báránypelyhe
szálló ősszel, pipafüsttel –
kerék fordul, térül helybe,
szilva buggyan nehéz üstben.

Őszi köd is itt hömpölyög,
s ha szerelem, idetoppan,
van itt kalap, fej meg könyök,
az vagyok még, aki voltam.

Kisze-báb az Ipolyban

Schéner Mihálynak,
amikor együtt szidtuk
a szotykákat, a pipulákat
meg a sunykókat.

Szemöldökül rakva
sárba fagyott fecske,
bámulhat a napba,
mekeg, mint a kecske.

Feje helye rocska,
hej, a haja szöszmöt,
nyávog, mint a macska,
s bírná a gyömöszköt.

Mégis folyton köpköd,
csiganyakú sárkány,
szukakutya ördög,
balvégzetű bálvány.

Sok száz nevét mondjad,
majd nem tud igézni,
bikabocit borjad
szeme aki nézi.

Öreglegény

Sugár szava aranysárgán
felvillant az alkonyatban,
mégsem volt ő aranysárkány,
s győzte borban vagy konyakban.

Reményei rendben voltak,
s attól, kit a hite hintált,
kapott végül egy lágy holdat,
hamuba sült palacsintát.

Másnap

P. Mihálynak

Ez a hajnal titkos tücskök
békés takarója,
de a parazsat, a füstöt
két tenyerem óvja.

Szálljon a tűz, haló lángja
virágokba hullan.
Minek ide magos máglya
fölélni a múltam?

Kelyheink ha kiürültek
kormot köp a kályha,
őszbe, sárba-sírba sürget,
de a tavaszt fájja.

Hej, de mégis ropogósan
perdüljön a rondó,
horzsolódjon rózsa torzsa,
májusunkat mondó.

Arcomat majd könyökölöm,
fülig ér a térdem,
vigyor is lesz az örömöm,
vicsor is a bérem.

Bazsalikom

Agyagbarna országomban
bazsalikom nyílik,
mosolyomat gond szántotta
sárig meg a sírig.

S jő kincsőke, selyem-asszony,
gyönggyel, sárarannyal,
két csípője vigasztaló
beölelő angyal.

Mintha fácán, ollyá levén
csaliton, mezőben,
ágainak mohos közén
ujjongjak, verődjem.

Most már ködös hajnal fogad,
bazsalikom harsog,
bontják-rontják országomat
haragvó harangok.

Diszkó

Diszkre-hopszra, lélek rossza,
éjszak hosszat sürög-pörög,
öklös markát dagonyozza
piros szoknyás lába között.

Nem is ő az, csak a mámor,
mely rángatta, ostorozta,
búgatta, forgatta, végül
kilökte, mint üres arcot.

Rock ballada

Röpített, mint görcsös-gacsos
hullott vakolatú
téglafali mítosz,
s vállamban a tatoo –

Kigörcsölt sarkai
arcomat ha érik,
síkmosolya angyali,
hóplakát a térdig.

Meztelen a szégyen,
tipegő, ragacsos,
szakadt hirdetményen,
ráfut a villamos.

Csak egy pillanatra
ismertem az arcod.
S bondítsak miatta
lélekszót, harangot?

Pokolfa

(allegória)

1.
Nincs vállamon kaszanyél,
se ásó-, se kapanyél,
mikor jutok haza már,
sűrű erdő hazavár.

Nincs vállamon kapanyél,
mikor jutok haza én?
Ásóm, kapám, se kaszám,
engem csak a csuda vár.

Engem csak a csuda vár,
nincs vállamon kaszanyél,
szegénylegény vagyok én,
sűrű erdő a hazám.

2.
Messzi földi babérfa!
Mért szült engem paraszt-anya?
Beléd halok, babérfa.
Két ágad közt akasztanak.

Mért szült engem paraszt-anya?
Zsivány vagyok, te szép fa,
magyar vagyok, betyár vagyok,
beléd halok, babérfa.

Bitang vagyok, felkötnek ott,
három napig elkorhadok,
negyednapon kézen fognak,
vijjoghatnak betyárdalok.

Három napig elkorhadok,
költő vagyok, beléhalok,
kézen engem sosem fognak,
belédöglök, hogy én vagyok.

3.
Te rab-leány, kun leány!
Hun nem leány? Hun leány?
Fonnyadt gazdád az a nyamvadt
basibozuk veterán?

Székely leány, úz leány,
orgonafát húzz reám,
híjjad ide lánypajtásid,
s megleszünk az esztenán.

Vót egy babám, cigánlány,
hevertünk az esztenán,
forró csöcsét számba nyomta,
nesze, gádzsó, szídd ki mán!

Hejj, te szőke cigánlány!
Zöldell a rozs, puha mán,
punád alá hadd teríjjem
földig szőrű su-subám.

Te vagy, akit szeretek,
mingyá' belégebedek,
azé' jáccnak szívemmel a-
zördögök meg egerek.

4.
Jajj, Pokolfa, Pokolfa,
vinnél engem pokolra.
Mért kellek én, mért lettem én
vénen beléd bomolva?

Feketenyár fehér fa,
habzó meggyfa, fehér fa,
lennél inkább, lennél inkább
lánggal égő babérfa!

Jajj, de lábam letér a-
zigaz útról, fehér fa,
esőharmat sírjon fölém,
borulj fölém, te szép fa.

Bolondmalom

Sanyi bácsi postagalambja.
(A Csalimese nyomán, „a malom elment eprészni".)

1.
Eprész-malom a horhoson,
egyrészt nagyon korosodom,
másrészt békám ugráltatom,
ne lépj, hékám, búvár-malom.

Kisbékámat ugráltatom,
ne zavargászd, búvár-malom,
egyrészt én is búvárkodtam,
másrészt mégis gúnárkodtam.

Korosodom, kórósodom,
nem jó nekem a horhoson,
ott kószált az atyám lelke,
de valaki elemelte.

Jobb nekem az e m e l e t e n
lelkemet ha emelgetem,
dú-dá-dúmat dúdolgatom,
gyöngyöskémet búbolgatom.

2.
Lapát lappog a víz alatt,
jaj, de régen nem láttalak,
galambdúcom dúcolgatnám,
inge-blúzod gombolgatnám.

Korosodom, kórósodom.
Lenne jobb má' a horhoson?
Kószált ott az apám lelke?
Vagy valaki fölemelte?

Glú-glú-glú-glú, galambocskám,
sötét mohám, galambpostám,
míg az időd el-glú-glúzod,
kalandos az inge-blúzod.

Emlékezet óta

Menj végig egyszer a szülőfalumban a márvány sírkövek között, ahol az erős lépésű asszonyok virágot és örömöt varázsolnak még a temetőben is – mert velünk vannak ők, akik elmentek, és tudják nagyon, hogy sírhantjukat ápolni, vizet hozni az élő virágokra itt emberemlékezet óta épp' olyan szokás, mint vasárnap templomba menni, hallgatni a békés szavakat, s megpihenni a templompadokra támaszkodva, ahol az imakönyvek ott várnak, mindenki ott őrzi, mert itt nem szoktak lopni, s nézd meg a gyermekeket mise közben, a két-három éves kislány-virágokat, akik fel-le szaladgálnak, node szájukra csendet jelző ujjacskáikat illesztik, ami közben szól az ige, vagy az asszonykórus dalra kezd. Aztán? Ülj le a templomkertben egy kőre, és gondold el, hogy mire is vagy te!

Élvező lelkünk

(reggel)

Honnan tudnád, melyik felem
győz itt veled, ha győz velem?

Csak azt tudom, nem ellenem,
s nem ellened, mert énvelem.

(Bár nélküled sem.) Bár veled
néha, mintha ellened.

S nem ellened. Csak úgy velem,
mintha minden életem.

(délben)

Melyik feled, melyik felem
találta ki a szerelem

erős kötésű, végtelen
játékában, hogy légy velem?

Az nem volt csak az értelem,
hisz nem lehetne értenem.

Tán lehetett a jobb felem?
Titokba fordult érdemem?

(este)

Honnan tudod, melyik feled? –
Fölizgult lélekhelyzetek.

Sötét jóságom? Birtokod?
Melyet nem tudni nincs jogod.

Vagy élvezően védtelen
csended mélyén a végtelen?

Mely rám borul vagy elterül?
Kéjes méltóvá kényszerül?

(éjszaka)

Az is lehet, hogy énvelem
nem győz, csupán, ki védtelen,

ahogy remél, reménytelen,
de ragaszkodni kénytelen,

hogy ne lehessen nélkülem
és titokban sem kívülem,

aki oly bűntelen terem,
ijedten és önkéntelen.

Mint ahogyan...

Mint ahogyan a patak partján
szomját oltó őz megáll, körülnéz, iszik, lép,
a bokrok mögé szökken,
pedig a helyére, ahol állt,
nem törekszik más vad,
vadmacska mancsa se csap,
róka oda nem ódalog,
távoli erdőből nem indul toportyán,
sem akkor, sem máskor, és a haloványkék
időközökben sem ígér tusát semmi, se halált,
ilyennek látlak,
máskor az érzékek türelmetlen-gyors parancsa
izgalomerdőt mond, iramoltat, mielőtt még
valami a hálójába fog, leírni sem tudom,
azt, amit a mozdulat tud,
és nem tudja más, csak a mozdulat,
amint az ösztön tudatlanja
úgy úszik el messze, mintha nem is értem, miért,
hogy torkán vérgyöngysor buzog,
s mint idegenre lép a megművelhető talajra.

(az alma...)

Mint ahogyan ősszel az alma, télen a hógolyó
boldog marokba gömbölyül, s mint ahogyan
a tavaszi szél szít szerelmes színt a szóban,
én belül voltam valamin, de legbelül,
de úgy, hogy nem tudtam, hogy voltam.

...Ami mostmár hihetetlen.
Bogár a nyár, begyűri potrohát,
szétkócolhatatlan haj száll, mint az évszakok nyugalma,
és igazabb a vackoríz.
(És hallgatok, mint akit megütöttek.)

(két fej...)

Mint ahogyan két fej összehajol,
csillámló füvek zengenek,
zsibong a boly,
rá kis ágat tesznek keresztbe, nézik,
hogyan tolong, próbál, áll meg s továbbhalad,
keres, néz, szimatol,
külön-külön, de együtt sereg,
mint egy maroknyi fény,
s kit ujjadon futtatsz, kit csak figyelsz,
el is felejted őket,
mégis törődsz mindegyikkel,
azt hiszem, hogy én
így vagyok veled,
mint eleven tekintet,
s hogy nem is tudom, melyik vagy te
és én melyik vagyok, hogy te zsibongsz,
tolongsz, megállsz, szaladsz,
vagy én kutakodom,
vagy nem is,
de látnak minket?

Mint ahogyan két fej összehajol,
ki talált ki, vagy kik találtak ki minket,
hogy lehet ilyen összekapcsolódó két tekintet,
mintha még soha, sehol, semmikor?...

(az egészséges tölgyfa...)

Mint ahogyan az egészséges tölgyfa oldalán
a taplógombák évről évre egyazon helyen teremnek,
mint ahogyan egykor, azelőtt, rég állt itt az a lány,
először őt ismerem föl benned,
s mintha valami a jóra téved,
hiszen ő is lehetett volna ez,
de ő más, érzékenyebb történet,
vérzékeny, oldva, mentve, feloldva,
mégis felfoghatatlan és kigondolhatatlan,
hogy igaz legyen,

te nem sokkal később, valóságos alakban
állsz ezen a helyen, az ő helyére
és a te helyedre léptél, nem töltöd be
hűlt nősténytillata helyét,
csak engem, s velem a fát, akit még ki sem döntöttek,
így történetét.

Öröklétem

Bárcsak ölelne, sóváran kívánna,
akarna hozzám szorulni, vágyamhoz símulni,
akarna fogadni büszkén egy éjfélen túli
álomban két combja közti katlanába.

Ringatna lassan, s táplálna magával,
az ölén át, a száján át, a csókján át a nedvek
vallomásával, „ne félj, nagyon szeretlek,
szabad légy, mint a hajnali madárdal".

A nap most épp vöröslik. Omló ködből
forog elő, mint rég a melle dombja
buggyant kezembe... Mibe kapaszkodnám,

ha nem belé? Ki sejtelmeim álmában dörömbölt,
aszonyszagát a reggelekbe ontva.
Ő újjászül majd akkor is, ha végképp nem vagyok már.

Délidő-harangszó

A délidő, a délidő-harangszó
savas esőkkel is kiirthatatlan –
Itt a dús lomb szőtte aljban
boldog minden, mintha nem haragszom.

Csak emésztődjenek mérgező eszközei, tárgyai
egy pusztítást teremtő szabadságnak,
mely ma is rám csap.
Tisztább az érett trágya is.

Csak hajnalokká élni,
s csak távol dél és délidő-harangszó,
s csak türelem, csak türelem, csak tűrve, csak –

hogy elbitangolt képzetét,
felsistergő érzetét
kialudni élje. Műanyag.

Lamenta

Ecetfa nő a sírodon,
hozzád beszélek, míg rovom
a temetői kört, a nyár
elmegy, s megjön megint a sár,

miből lettünk, ha így igaz,
s azzá kell lennünk, nem vigasz,
s hogy a cipőmön hordalak,
nem megaláz, de hódolat

az anyagnak, hogy rám tapad
így lelkesülve általad,
és úgy érzem, a föld alól
még mindig hozzám tartozol,

s hogy végül én is sár leszek,
mégis az lesz az élvezet,
mint sejtjeinkből egykoron,
terem megint? Nem is tudom...

Akit teremtél, elhagyod,
hamutartódra csillagok
hiába ülnek, fáj neki,
a csillagok a könnyei.

Hogy nem vagy itt, rossz nékem is,
az ember gyarló, végre is,
hogy elszakadtunk, mielőtt
még gondoltuk a temetőt,

s hogy mégis összetartozott
a sorsunk, életet hozott,
s a gyermeked vonásai
hajad, a vállad másai,

s hogy nálad járt, arról beszél,
a téglafalról túl a tél
tán besodort egy kis magot,
mely apró ecetfát fogott.

Így, lásd meg, eztán összetart
az ecetfa, a megkavart
időben így vagy itt velünk,
és hárman együtt nevetünk,

mint amikor a karomon
ült a kislányom és nagyon
szorosan, egymást fogva át
tipeg-topogtunk, kis család.

Ez volt a játékunk, ami
nekem a minden volt, mai
ésszel is így, s hogy visz tovább,
közhely, kislányok és anyák,

az anyákból a nagymamák,
s ez így és így és megy tovább,
s hogy arcuk mégis felragyog,
nem úgy, mint könnyes csillagok,

hanem lélegző arc, beszéd,
ki érzi élő fű neszét
s az ecetfáét, azt, amit
nehéz nekem kimondani,

hiszen nekem se lesz tovább,
ki almafák meg körtefák
varázslatában éltem itt,
s most egy ecetfa élteti,

hogy lesz, ahol, ha porra hül,
a hamvad, s hamvam elvegyül...
Még meg kell fogannod nekem
az ellenkező életem,

ott sárból készült bútorok,
és sárszoba és sárborok,
és sárvendég és sármosoly,
mely hamvasszürkén áramol,

mint régi filmkockán az arcod,
amint húnyt szemmel fénybe tartod,
s az akkor volt időbe hív
a negatív, a negatív.

S meg kell fogannod, sárfiam,
hisz így vagyunk mindannyian
apák, hogy fiam is legyen
és kislányom, az életem.

Meg kell fogannod sárba fúlt
őszömön túl egy sárfiút,
ki sárkolonccal jár, nehéz
a lépte, földig csüng a kéz,

akár a mélyi mélyidők
őserdejében arcba nőtt
szőrzettel, amint megrian
a sárfiam, a sárfiam.

Majd sötét éjjel összetett
kezekkel kell hogy kérjelek,
e forgatagban, hol feszes
szájam fölött az ősz neszez.

Fogannod kell a sárba fúlt
sorson túl a sárfiút,
vigyázza ő a gyermekem,
ki mindig nem lehet velem.

Mert embersorsok közt lobog,
szava, akár a doktorok,
s velem is elfeledteti,
hogy a magány jut neki.

Hogy nincs testvér, ki védené,
s mikor a nap már véget ér,
ül az erkélyen, messze néz:
„Hogyan is van ez az egész?"

(Lám-lám, lamenta lett e vers,
képzelgés, hogy még rám nevetsz,
e forgatagban, hol a sár
mindent-mindent földarál.

Ősszel születtél, Mérleget
mondott a jel, s még féltelek,
mint ajándék-forradalom,
malomidő, időmalom.)

(Erika halála után)

Levél Radnóti Miklóshoz

Régen volt születésnapodon, Radnóti Miklós,
klasszikus mércében írok a tiszteletedre,
ki tudtad,
a férfit a nőhöz a mindent bíró vágy
viszi el.

A szót próbálgatom egyre, a hószín léptű
békéről, ugye, Afrodité ?? S néked köszönhetem,
mint azt Balassi Bálintnak,
hogy édes hazám.

Enyhe szavaddal e kis Magyarországon,
lelki bátyám,
széjjeltekintve sok elhagyott asszonyt látok,
s édesapát nem ismerő
kisgyereket.

Féléletűek.
S majd ezt örökítik
ők is. A teljességet ígérő apáknak
szégyen-stigma a szemük fölött.

...És szólhatnak istenek, ősök, vallások...
hitek. Nincs más, nincs más jövő,
mint ez a legszebb szándékában
előre megalázott
és mégis szerelem.

Sűrű, őrületes

Tudta, hogy én vagyok az. Ott ült velem szemben a kisvendéglőben, ahová hívtam, s ahol találkoztunk már néhányszor az utóbbi időben is. Régen gyakrabban. S ezek az újabb, ezek a féltalálkozások?

Van a pillantásoknak olyan rezdülésnyi villanása, azt úgy szokták mondani, hogy elkapni a tekintetét, de nem, ez nem az mégsem, inkább úgy mondom, hogy valósággal rám sült a nézése, ez a nézés az egész testét átjárta előbb, majd rajtam volt, rajtam égett, mint forró anyag, amely sisteregve, süvöltve ökögött, bugygott, dőlt rám. A nézése.

Mint a főzött édes mák, a kinyújtott laptésztába vágyó mák, hogy betakarózni, hogy belül lenni, hogy akkor jó, jó, és megint jó és jó és jó. Megint.

Mégis inkább a nehéz bodzalekvár olyan, olyan ez, ilyen ez, ahogyan ízlelődik, és az is, amikor augusztusi langyos eső szalad át a szekérkeréknyom-úton, középütt is bokáig ér a fű, és valami teremtés utáni pillanat tündöklete, szaga, illata van ott, a mindent felejtő időé, amikor ő az érett sötét fürtöket moncsolja, nyomja, tépi, csavargatja, nyelvét kicsit kidugva élvez a játékban, és amint kacagva csöpögteti, facsarja, csorgatná inkább, mellemre, arcomra hullatja, folyatná, pöttyögteti a fanyar bodzalevet, hatalmasan gyönyörű a kis sikolyaival, és amint kicsiklandja nyelve hegyét, nekem is mozdul, és mázolja, maszatolja, simítja, tenyerével lapsogatja, pepecseli magára, a körmei félholdjai indigóélénk színűek, és kacag, és néz, és csücsörített szájjal közel hajol, mondja a nevemet, és a fejét hátrahajtva belekiabál az eső mosta égbe:

– Jóska, Joske, Joskele...

Most valahogyan lejjebb volt az arca, a feje, amint az asztal fölött szembenézett rám ez az antracit szép hallgatagság. Nem a friss készület esett jól, nem az, hogy leadott a súlyából, s ettől feketemária-füstzománc-arany lett. Erős kötésű válla, tenyerembe kívánkozó vádlija, az a sündörgő csípő, amely most nyugodt, és a dacoló csecsrózsái, az a duzzogó önkínálás, nem az, nem az. Hanem az, hogy éreztem, közben is állandóan nekem volt. Hogy készítette magát, akkor is, ha elküldtem, mert elküldtem, keressen egy barbár és kitartó fiútestet helyettem, hiszen én nem tudom annyira legyűrni őt, szinte alázni, amennyire nem volna ellenére az érzékeinek.

Bár... hiszen van a játéknak olyan lehetősége is, amikor a szorosra zárt érzékek ellenszegülnek... minek, mivel szegülnek szembe? Ezzel az egész lassan

lejtett körforgásra-csiszolódásra rendelt mindenséggel, ez, ez a különös kéjű felülemelkedettség, felülség, ez a kiszállás a pulzáló anyag öntörvényt sürgető szokásából, a lenézett – de nem megvetett – magunk szokása fölé emelkedés, mint a vasvödör-kristálykútmély eltökélt és üdítően felelőtlen – mert rettenthetetlen – elmélyedése... és feltör és megjelenik az érintetlen-érzékmező a mi számunkra, nekünk, akik ismerjük egymást mindenestül, az eddig nem érintett érzékfelületek jövőjét együtt próbáljuk, nem tudom, valami hócsillaghersegés vagy síkos flanelsál-hullámzó-butára-lakottság, vagy... mégiscsak inkább az a kéngőz-csodazamatú enyhület?...

Tudta, hogy én voltam az. Ha egyszer átlépünk egy határt, és tudván tudjuk, mit cselekedtünk, jó és helyes számot vetni a helyzetünkkel, a magunk létrehozta állapot bensőséges idegenségével, a belülről kifelé, a gömbtükörbelsőből kifelé az üvegre tapasztottság néma sikolyos irgalom-remélésével, a meleg torz arcunkat értő és empatizáló – de a meg nem engedéssel együtt sem elutasító – magunkat tudással. Ez így meditálandó.

Mármost az, hogy milyen volt a nyakába omló hajfürtök illatízes és dús nekem adódása, amikor én akarva és nagyon szándékosan engedtem annak a belőle sugárzó jónak, a jobb tenyérrel arcát tartva – szemből, mint egy érhálós gyümölcsöt – és másik kezemmel a vállának az érző szívén nyugodva a nyakváll felborzolódó gödrébe csúsztam a szájammal, s nedvesen és sokáig emtetve jártam-járogattam a hajlaton, bal tenyerem később a gerincére csúszott és egészen a vesék fölött visszahullámzóan fogadta a mozdulatot, mert az én mozdulatom volt az, és nem akartam abbahagyni ezt a közelséget, mert ő volt az, ámde mégis valahogyan fájóan simult ki belőlem, amikor a kettőnk hűvös örömei után voltunk.

Moll, húsvét környéki fodros szél-szellő volt, és láttam őt, amint a kerthelyiségbe-kiültünk-rácsléces-vendéglőiszéknek a zöld repecskeit kaparássza a kirajzolódó combja mellett a lefelé-fordított-tenyérrel-összetartozó-mutatóujjával. Mondtam, te, én beléd őrülök.

Nagyon szégyelltem magam. Hogy magamat megveretve – és őt magammal oda elhívottan – is akartam ezt az egészet, és aztán, hogy visszalopakodtam, tudtam, ennek híján nem lett volna a gyönyör, amit neki is kínáltam, és ő engedelmesen jött velem, hogy kimenjünk, hogy – bármilyen ostobán hangzik is –, hogy ide... mint valami húsvét közeli szellős falusi kocsmaudvarra, ahol van aztán tulipánkehely meg minden, és hogy kortyolt a vörösborból, és ha

elsőre tudatosítottam volna magamban, hogy úgyis visszajövünk, akkor nem is ért volna semmit az egész, ez a méretlen szilajság, amivel mentem. És a szégyenemet csak tetőzte, hogy unatkozva, beleegyezően és fáradtan tudtam, olyan kiábrándító, hogy semmi másért nem jöhetek vissza, mert igazából ő várt a visszaóvakodásomra, és óvó kezet nyújt, mert soha igazán nem is jött el velem...

S most ott ült, és tudta, hogy én voltam az.

Tudta jól, hogy én törtem be oda. És hiába szórtam szét újságokat... kiborítottam a ceruzás tálcát, a szőnyeget is elrángattam, föllöktem pár széket, tudta, persze, az első pillantásra.

Nem hiányzott a vitrinből az arany pecsétgyűrű, amelyet visszaadtam, ott őrizte aztán, hogy az apja után átvette az orvosi rendelő munkarendjét, a helyiséget, a bútorokat, mindent. Nem hiányzott az a színarany felmeredő falloszú kis ördögfigura sem, amelyet ő kapott tőlem, azt sem vittem el. („Úgyis visszajössz majd egyszer a gyűrűért." És a tenyerén taksálgatta, keserű mosoly.)

Hogy a pénz sem hiányzott, ez már okozott egy kis fejtörést a számára, hiszen a pénzzel az általa elképzelt célomat is könnyeden elérhettem volna, de aztán – kis ámulattal –, gondolom, rájött, hogy miről van szó.

Jólesett eljátszanom a képzettel, amint mutatóujját a szája közepére illeszti a kis csodálkozás közben (néha csókot is így intett nekem, mondtam, ne, olyan kurvás...) áll a rendelőszoba nagy fehér csempeköves közepén, enyhén ütögeti a száját, valami belső mosoly is... mély elégültség, a közhely felfedezéséből adódó enyhe undora, pisszenéssel kísért ellankadása, s egy perc alatt megvilágosodott előtte, mielőtt még felhívta volna a nyomozó figyelmét.

Azt hallottam egyszer, hogy egy visszahódított szerető nem tudott addig megnyugodni, míg a fiú újra meg nem pofozta, mint akkor, amikor féltékenyen elzavarta, újra meg nem pofozta, és utána tette magáévá a lányt. Akkor érzett kielégülést és szerelmet. Hiába volt a virágcsokor, a szalagos bonbondoboz, mi más, a gyengéd újraudvarlás, a bizonykodás, hogy közben is... azóta is csak... Anekdotának érdekes.

„Nézze, a nyomokat nem tapostam el, semmihez nem nyúlok, de az íróasztal jobb felső fiókja szerintem üres. Nézték már?"

Mondta azt is a nyomozónak, hogy szerinte a receptekért tört be a... ugyanis az apja előre megírta a recepteket, lepecsételte, alá is írta, ő pedig az édesapja nemrégi halála óta is ott őrizte azokat a – nyugtatókat, altatókat, barbiturákat rendelő – recepteket. Valami kegyelet tartotta vissza, hogy

kidobja őket. Aztán észrevette, hogy van olyan is, amelyen csak a drogot kéri apja kézírása, de nincs aláírva, nézegette ezt egy kicsit akkor, majd aláírta az ő saját lánynevével, amit az esküvő után is megőrzött, a betűi is hasonlítanak apja betűihez, a kis f felső szára éppen úgy hurkolódik, mint apjánál, rányomta a pecsétjét is, visszarakta a megírt receptek közé. Akadt olyan is, amit már nem rendelnek, ezeket sem dobta a kosárba. Igaz, amikor a nyomozó telefonált neki, hogy: „Asszonyom, betörtek az éjjel a rendelőjébe, kérem, jöjjön ide, megnézni, mi hiányzik" – azonnal mozdult benne a gyanú, hiszen az utóbbi időben a kollégáinál gyakran előfordult, hogy szenvedélybetegek betörtek orvosi receptekért, igen, a jó öreg doktor bácsihoz – némelyikük alig túl a harmincon –, aki felügyeli őket, adagolja az éltetőt, aki szóval tartja őket, amikor nagy körre ülnek össze, beszél nekik vigasztalót, festi a jövőt, a mindenkire váró boldogságot, miközben ők a hamarosan érezhető zsigeri boldogság ígéretére szomjazva hallgatnak toporgó türelmetlenséggel, végig kell ülni, aztán jön az áhított recept, lehet vele szaladni a gyógyszertárba... igaz, igaz, mindjárt volt ilyen gyanúja.

„Asszonyom, nem hiányzik érték?" „Mondom, hogy a kollégáim..." „Értsen meg – s halkan megérintette a doktornő kecses könyökét –, nekem konkrét bizonyítékok kellenek. Mindenütt vettünk ujjlenyomatokat, nyugodtan mozoghat, már az íróasztalt is dokumentáltuk. A feltevésével pillanatnyilag nem tudok mit kezdene. Megbocsát?"

A nyomozó aztán a fotóst instruálgatta a másik szobában, ő pedig odalépett a fiókhoz. Tényleg üres volt.

Finoman, nyugodtan, gumikesztyűben, nejlonzacskóval a cipőn, nem erőszakos zártöréssel, hanem nyom nélkül, ahogyan szoktam, ahogyan eltűntem az életéből is.

S most azt mondja, hogy azt gondolta eleinte: öngyilkos lettem. Nem lettem.

No igen. Nem lettem. Micsoda segget tud fordítani az embernek az, hogy van egy szakaszhatár, egy pont. A teljes értelem a pont előtti és a pont utáni rész összeolvasásával alakul ki. Ha közéjük kerül a pont, a szakaszhatár, akkor a második rész már nem azt mondja, hogy nem lettem öngyilkos, hanem – függetlenül az előzménytől, az „előzménytől" – azt, hogy... nem lettem. Hogy nem vagyok. Múlt időbe visszagörbült jövő.

Ezért nem volt jó elvennem a szájamat is a nyakából, mert akkor van egy szakasz, egy pont, eddig, és ne... ha valamit egyszer már nem lehet folytatni, akkor... akkor...? Mi van azzal, ami nem lett? Ami nem lesz? Doktorok, okosok, tudósok, mi lesz azzal, aki nem lesz? Nem rólam van szó. Én – vagyok.

Tudta, hogy az apja naplójáért törtem be. Ott őrizte a receptek alatt.

S tudta azt is, persze hogy tudta: el akarom venni őt az apjától. Az apjától akarom elvenni. A napló titkának, titkainak ismeretében, birtokában akarom elvenni őt az apja, igen, az apja módszereitől. A módszereitől.

Tudta. Hogy el akarom venni őt. A drogambulancia nyomorultjait módszeresen életre éltető, életre hitető!!! sarlatánságtól, az apja sarlatán gyakorlatának a követésétől, a folytatásától. S ez már szakmai vita.

A drogot birtokoló – a hatalom. Annak kis adagjaival folyik az egész, abból juttat.

És az apja drogos volt. A drogvigasz sarlatánja? És ő tudja, hogy el kell őt venni tőle valakinek, a drogvigasz módszerétől, hitétől, gyakorlatától. Valakinek.

Itt ül szemben. Nem tehet mást.

Azt hiszem, hogy a dolgok nem elmúlnak, hanem mintegy félretevődnek, -tétetnek, s vannak akkor is. Nincs róluk szó. Ideig. Pihentetőleg.

Az meg kész röhej, hogy én az apja pozícióját rohamoznám itt. **Hogy azt a hatalmat akarom, amit ő gyakorolt?** S amennyiben maga is drogos volt, azt adta az embereknek is, amit ő él. Mondván: „egyétek és vegyétek..." *Ehhh!* A krisztusi jó, amely önmagát adja, bizonyságául a jónak, a jó hitetésének, a „veletek én is" – meggyőzőnek gondolt – módjának, ez a jó, **biztos, hogy ez a jó szeretet?**

Nincsen egy máshonnan veendő? Nem lehetne másból is megújulni, mint csak belülről? Hiszen – ha felteszem, hogy én kívül vagyok – az a gömbtükör, amely a belül lévőt magának visszatükrözi, vajon neki ugyanolyan eltorzult arcot mutat, mint amit én innen kívülről látok? Ez a tanú-azonosító-más- szobából-ablak-onnan-tükör nekem ide eltorzult arcú kétségbeesettnek mutatja őt. Annak az elélvezés előtti arcgörcsnek az aranyzuhatag gyönyörét ígérő végső szent kín? A meghalás-közeli-elfulladásban, az agyérgörcsöt közelítő féktelen odaadódásban, a legmélyebbre facsaró kéjokozásban?

Nem is igaz, hogy drogos volt az apja. A naplóban sem utal rá semmi. S attól most igazabb a jósága, a „belül lévőknek", az érintetteknek, a tőle külön lévőknek nyújtott külső jó? Attól most igazabb?

És ő? Ő az apja nyomán... csak még nem látom meg rajta? Azt hivén, hogy az apja drogozott, s már ő is? Elindult az úton, amíg nem voltam vele? Azt hiszi, hogy apja a betegeivel együtt élte a jót, s most ő is ugyanezt teszi? Velük. Magával is? Ez a hagyományozás, ugye, az úgynevezett történetiség, hogy úgy mondjam. S ha nem küldtem volna el magamtól? Miért küldtem el? Bármilyen őrületes is, azért, hogy megtudjam, egy fiatalabb más be tudja-e tölteni annyi-

ra, hogy utána nem kellek neki. Féltékenységből zavarni el azt, akit szeretünk? Azért tenni őt kívül?

„...nem fog a macska egyszerre kinn s benn..." Persze, de akkor hogyan kell a kinn után visszahívni? Nem lehet kétszer ugyanabba a folyóba...!

S hát az ember, a teremtés koronája sem más végeredményben, mint az anyja csecsbimbóján a védett bőrzsákban cuclizó kengurubébi?

A költő unokatestvére – nem volt művész Hiába volt kiváló orvos, kiváló zeneesztéta, zenét is szerzett, s volt kiváló novellista. Azért, mert nemcsak kipróbálta magán, hanem gyakorolta is a drogot. Mondván hogy tudja, hol a határ. Végül is nem tudta. Csáth Géza a féltékenységről bizonyára többet tudott, mint a drogról. Lehet, én tudok többet a féltékenységről.

Mert én a szerelmesem elgyötört kínarcát magamra vettem. Drog nélkül. S most itt vagyok a feloldódás előtti végső fintorban. A fintorig eljutok. Igen kemény testgyakorlatokkal kínzom magam. S még mindig nem vagyok elég kemény.

Eléggé antracit.

Azt hiszem, hogy a hallgatásnál igazabbat nem tudnak egymásnak nyújtani azok, akik szeretik egymást.

Puma és kockakő

A puhaléptűek,
a nyers nyershúsevők!

A pumaléptűek!
A nagyverők!
Node... Rökk!!!

(Mármint Szilárd, mint az utca)

A sorompónál

Csoóri Sándornak

Az útelágazás torkában egyik oldalt sorompó van,
és afféle szokásosan mély keréknyomsáv, közepén fővonulat,
de a másik ág is, amelyet szabadon hagytak, s járható is,
ugyanolyan keréknyomsávos, hiszen mondom.

Először azt akartam mondani,
hogy én itt minden gond nélkül szoktam menni a völgyhöz,
de az a fiú csak cöccögött a szájával, s közben cigarettát szívott,
milyen érdekes, hogy egyszerre tudta csinálni.

Előttem volt az almáskert, habzott a gyönyörűség májusában,
olyan jó volt, hogy még magamtól is óvtam igazán,
így hát csak azért is a völgy felé tettem pár lépést,
a kutyák elég szépek voltak, de nem azért mondom.

Kívülről jó ez

Betörő esőroham, éjszakában hirdető esőcseppsorozat
és mezőszag is-is mondhatja ezt a margarétás falut,
ahol bíbor bogyóját lóhere lengeti, méhek zsonganak
minden zápor elvonultával.

Kívülről jó ez a pincesor, a rakott kőgádor
még bent is domborítja – persze fordítva –, mégis
lehajtott fejjel szoktunk járni a hordók között,
vigyázva, nohát nem iszunk máshol se.

Halat elég gyakran fognak horoggal úgy estefelé,
olyankor van ez, amikor a labdarúgócsapatunknak sikerült
megint megőrizni legalább egy pontot, vagyis vasárnapokon,
mert a molyhos alkonyatban is van öröm,
amit összeszedhet magának az ember.

A gyöngyösök bemutatása

Utassy Jóskának

Mintha vödör merülne alá,
a nagy akácfa előrehajol, szájjal issza
ezt a belé ömlő alkonyatot, gyöngytyúkok
csevegnek a fűben, majd fokról fokra
fölricsajozódnak – akár egy gőzmozdony,
olyan zakatolással robognak át a réten.

Ni, a kis gyöngytyúkok, a jelentéktelen
madárka: leginkább egy maroknyi óvásba
férnek, a fürge fürjnél nem nagyobbak,
tollasan a száraz fűbe rejtőznek, csapatostul
vonulgatnak, belülről izgatódnak,
persze tavasztól őszig
tucatból tízet is elvisz a héja.

De az akácfa úgy bukik előre a szélben,
mintha láncos kút vödre inná a szürkéllő időt,
magába menekítve a gyöngyösöket,
s úgy tartja a szóbeszéd is,
hogy elmenekülnek a házból a patkányok
a gyöngyösök elől.

Az érlelődő délután villanásai

Szikrázó fénycsokrai voltak, mezőnyi
sávjai, erdőidéző lángjai, nyers
kristályözönlései, zuhatagai –

Ma már az érlelődő délután:
motozó tekintet a harmatos meggy-
üveggyöngy roskadó fa lombjaiban,
nyugatnak húzó felhők lassú iramát
is szemmel követő gyarapodás,

szóval, ez itt a befelé töltődő idő,
így nyár közepén, amikor az égbe akasztott kaszákat
már ismét kézbe vették, a rügy odamozdul
a marokba és harsányan
dől villanások alá táblákban a búza –

Ilyen napot! Az áthajló
éledezést ilyen meghaláson túlra,
megtorpanásnyi délből szakított pihenő múltán
szótlansággal kísért harsogást,
ezt a délutánt én akartam.

HARMADIK KÖNYV

Folytatásos jegyzet

Szarnyu-atér

Dalmahodó tájakon
a Világügyelő* az úr.
Ő a magyar-vogul isten.
Szarnyu-atér
eget és földet teremtő
Nurin Teremnek ő – kedves fia.
Aranyfejedelem.
Ő parancsol Hadistennek.
Ő parancsol Betegségistennek.
Ő parancsol erdő
és vad Vigyázójának is.
Ő parancsol.
Hegyek és munkaeszközök
Teremtőjének is ő parancsol.
Szarnyu-atér.
A Teremtő Aranyfejedelem.
Arany.
Arany.

* Világügyelő vagy Aranyfejedelem (Szarnyu-atér), a nemzeti hősök közül a legnevezetesebb. A legfőbb istennek, az Eget és a Földet teremtő Nurin Taremnak (Torémnak) a fia. A Világügyelő vigyáz a világ rendjére.

(Az álmodó álma)

Jobb oldalról előttem,
talpam alól bal szememhez,
majd azon túl a koponyámat
félkörben átölelve fut,
aztán a jobb halántékomnál oldalt
halad egy élő vonal, körspirált rajzol,
maga fölött sokszorozza
magát, és ez a hűs,
opálos fényű, kábelhez hasonló,
rugózó hálózatos idom
szellős csatornaként
húz, húz fölfelé.

Héjakútmácsonya

Én azt mondom, hogy nem csúnya
fickó héjakútmácsonya.
Mint elátkozott gyom, szikár szabadlegény,
amint itt lengedez az országút felén.

Lám, szűk gallérja épp' olyan szoros,
mint régen fönn a széllel mámoros
bokázó kedvű cimborák nyakán
a vármegyék kenderkötél-hurokja volt talán.

Azért ő rá se ránt, hogy itt a régi csordakút
körül porviharok kerengenek, s a bőgő barmok porba fúlt
lelkét csak szelek zengetik.

Éjszaka gyertyát gyújt magából,
s énekel nekik.

Zaklatott gyerekkorom

Magyarnándor Nógrád megyei faluban születtem. A falu déli bejáratánál lévő mezőgazdasági telepen akkor a főépületben lakás volt, s ezt bérelte ki apám. Ebbe a házba a falut átszelő Debercsényi-patak során ma is meglévő, de részben átalakított, egykori szokásos falusi házból költöztünk át. Apám, aki Zsitvagyarmaton született (ma Zsitavce, Szlovákia), Komáromnál az Ipolyon titokban szökött át, itt napibéres forgalmi szolgálatos lett. Ez azt jelentette, hogy a jegykiadás, a távirda, a vonatok fogadása, a málházó kezelése egy ember feladata, az övé volt. Eleinte helyettesítő, majd a vizsgák letétele után kinevezett állomásfőnök lett, s volt egy váltókezelője is, Zima nevű. Tehát kis állomásokon dolgozott. De ekkor már Szokolyán laktunk. Féléves, ha voltam. Mielőtt megnősült, Bánkon, Diósjenőn, Szokolyán, Nógrádban, Berkenyén, tehát ezeken a kis állomásokon helyettesített, ekkoriban ismerkedett meg anyámmal, úgy az 1939–40-es évek táján. Anyám a szokolyai – a váci–balassagyarmati vonalon lévő – állomás fölött emelkedő dombon élt akkor apjával és anyjával, s négy testvérével – ő második szülött. Az erdészház, nagyapám szolgálati lakása egy tágas, sokszobás épület, a gyerekkori első három-négy évem ehhez kötődik. Tehát az esküvő után először Magyarnándorban két helyen, majd Szokolyán az erdészházban laktunk. Ekkor már apámnak piros sapkája volt, csákó, nem tányérsapka.

Szokolyán, a dombon álló erdészház mellett a vadászkastély valamikor Almási grófé volt, később más gazdái támadtak, ahogy közeledett a háború. Geiszt uraságot is emlegették. Nagyapám, Dornay (később Dornai) Sándor Kállóról származó szegénylegényből lett vadhajtó vadászaton, majd fokról fokra erdész-vadász, aki már a szokolyai legényeket szervezte a gróf vadászataihoz. De nem a gróf alkalmazottja volt, hanem állami erdész-vadász, s a gróf afféle demokratikus hajlandóságú barátkozó természet, „Kérem, Dornay", „Kérem, gróf úr"... valahogy így. Mindezt én akkor nem tudtam. A kis bagoly kiesett a fészekből, s másnap nem találtam a virágföldes ládában, ahová betettem, ne fázzon éjszaka, és zokogtam, hogy hová lett, s anyám hiába ígérte, hogy meglesz másnap, s nem volt, nem tudtam felfogni, hogy ha anyám valamit megígér, az másként is lehet. „Elvitte a macska!" – mondta a nagynéném is, akkor tizenkét éves, én pedig kerestem a kisbaglyot. Azt mondták még később, hogy az ilyen fészekből kiesett jószág nem marad meg amúgy sem, azért lökte ki fészkéből az anyja, s még valami betegséget hozott volna rám. De ezt csak később mondták. Ott voltam az első nagy bánatommal, és sírdogáltam a

bodzabokor alatt. A réten margaréta nőtt, magas szárú virágai közt úgy sétálhattam, hogy a homlokomig értek a fehér szirmok. Sokáig tudtam nézegetni, milyen érdekes, hogy a szirmok hogyan takarják egymást, alul egy kis bog fogja össze őket, fenn meg van egy sárga dombocska, és szabályos és nagyon szép az egész. Ki csinálta ilyenre? – kérdezgettem, de leintettek. Sáros idő volt, emlékszem, tavasz vagy ősz, amikor a rókát öt-hat férfi végigüldözte a patak mentén. A faluból voltak ott nagyobb fiúk is, apám is, nagyapa munkásai közül is, és a rókát végül a lyukában fenn, valahol a kőbányán túl megfogták.

Apám egy bodzafa puskával és egy fahuszárral tért haza, nekem csinálta. Gumival működött, és pár lépésre kilőtte a belé tett fadarabkát. Anyám számon kérte: „Hát te, nem vadásztál velük?" Nem szólt, csak magyarázta nekem a bodzapuskát. Pedig apám csinos egy katona volt a cseh seregben. „A cseheknél..." – ahogy mondta. Van ebből a korból fényképe, szürke egyenruha, sárga rangjelzések, „gyeszetnyik Koncek", tizedes. Géppuskás század parancsnoka lett mint továbbszolgálatos, de leszerelt, aztán átjött az Ipolyon. Szokolyán a rétet szerettem nagyon. A fő zöldjét, a virágokat, az udvaron ültetett tulipánok tüzes kelyhét, a rózsákat, a fehéret, a sárgát. Olyan érzésem volt, hogy ezt a sok gyönyörűséget talán meg sem érdemeljük, mi, emberek, és hálásnak kell lenni, hogy ez ilyen. Ilyen elmondhatatlanul csodálatos. A patak vize bokáig ha ért, tiszta vizű volt, és a partján élénken virult a kökörcsin, a gólyahír, a nőszirom. Nyáron szitakötők táncoltak az illatos vadvirágok fölött és fűszeres, bódító illata volt a vízpartnak, ősszel meg a vadkörte lehullott, és szeszesen erjedő szőnyegére szálltak az őrjöngő-verekedő darazsak. Makrai bácsi a két hófehér ökrével a kastély előtt ment el az erdei úton, bejött az udvarra, leült a favágató tőkére – hiába, hogy favágító, Szokolyán ezt favágatónak mondtuk –, ott ült, szívta a sodort cigarettát és a karizmaival ugráltatta a karjára tetovált angyalok szárnyait, közben rám-rám somolyintott, amint bambán néztem az angyalkákat, hogyan mozgatják a szárnyuk csúcsát. Szokolyán jó volt. Amikor leégett az istálló, még az is inkább az összebújás jó izgalmát hozta nekem, az oktalan gyereknek, mint a félelmet. A lovakat felszerszámozva vezették elő, hogy a megszokott módon hagyják el az istállót, s ne féljenek annyira. Mind megmenekült, de igen dobogtak a patájukkal a gerendapadlón. Ezt a módszert később hallottam a lovak kimentésére, de emlékszem, hogy ott így csinálták. Egyáltalán én annyi mindenre emlékszem ebből a két-három-négy éves koromból, hogy még többet mesélhetnék. Azt mondták később, ez nem igaz, mert a kisgyerek nem emlékszik. „Mert te különleges vagy, mi, mint a tejbetök?" Jó, de akkor is úgy van. Magdi, a nagynéném pedig vigasztalgatott, hogy ne törődjek velük.

Mi a kastélyban laktunk már ekkor. Azt hiszem, Geiszt uraság bízta nagyapára a kastélyt, ő meg beköltöztetett minket, már megvoltak a testvéreim is, anyám engem 19 évesen szült meg, s négy év alatt a többi három testvéremet is. Az oroszokat a kastély is, a falu is túlélte, különösebb károkozás, garázdaság nélkül. A parancsnok persze elvett két szobát tőlünk a kastélyban, s ott húzták le-föl a telefonzsinórokat, a füles sapkás legények meg valami nagy cérnaguriga-szerűségre, amelyet a nyakukban hordtak, tekerték fel a többit. Apám a parancsnoknak tolmácsolt, igaz, nem oroszból, hanem „szlávból, fiam", mint mondta később. Nevét a falu később is jó emlékezetében tartotta meg: ő volt az összekötő a falu meg a parancsnok közt. Szokolyán egyszer kergetett meg egy „ruszki" egy fiatalasszonyt a kertben, de lefogták. Persze búzát, kukoricát a parancsnok követelt, de nem fegyveresekkel. Apám egy másik civillel járt a faluba tárgyalni. A fegyveresek majd az ötvenes években a padlásokat lesöprő állami emberek védelmére jelentek meg Szokolyán.

Káré Magdolna dédanyám – anyám szava után nagyanyám, nagyanya –, akinek lányát, Széles Annamáriát, anyai nagyanyámat Dornay nagyapám úgy 1918–20 körül elszöktette és eldugta Káré Magdolna elől, Kállóról, hát Káré Magdolna akkoriban került a szokolyai házhoz, amikor mi már Tiszalökön laktunk. Vagyis ötéves korom körül, 1947-ben. Szokolyáról vagonban költöztünk. Az összezsúfolt bútorok alatt feküdtem, s éjszaka, amint a mozdony megrántotta a szerelvényt, rám dőlt a konyhaszekrény, azt hittem, meghalok. Ez a halálfélelmem aztán tüdőlázas betegségemben később visszajött, mert mondják, azt kiabáltam, hogy fogják meg a szekrényt, rám dől a szekrény.

Nyaranta engem, a legnagyobb gyereket nagyapa házához adtak, Káré nagyanyával a mezőt jártuk, kalászt gyűjtöttünk, ő meg a „perkálszoknyájára" varrott zsebekbe rakta külön a kakukkfüvet, a cső zsenge kukoricát, a szilvafák alatt botjával kiturkált gyenge krumplit. Azt mondta, hogy „bengészünk", vagyis böngészünk. Én meg gyanítottam, hogy ő lop. Mondtam neki, ne lopjon, azt mondta, ez nem lopás, hanem bengészés. Pedig hát Kállón ő férjhez menvén nagygazdaasszony lett. Kemény sor jutott neki, mert Széles Sándor, a férje nem volt jó gazda. Földjei, állatai, lovak, tehenek, szárnyasok az udvaron, béresekkel dolgoztatott, de nagyanya maga hajtotta a lovakat, ha a selypi cukorgyárba vitte a répát becserélni cukorra. Aztán Széles dédapám meghalt, a földeket be kellett adnia a téeszcsébe, az ötvenes évek elején, Káré Magdolna már addig sem tudta megművelni, ha eleinte még el is fogadták Kállón művelésre, végül már a termés kétharmadáért sem, nemhogy felesbe.

Ekkoriban már Tiszalökön laktunk egy kertes házban, melynek a végén homokbánya volt, s tavasszal odasütött a nap, ott játszottunk a szomszéd kislányokkal. Apám Szokolyán fegyelmit kapott (Vácról), mert összeveszett a gőgösködő „vonalfőnökével", otthagyta a vasutat, kitanulta a buszkalauzságot, s átköltöztünk Tiszalökre. Busszal járták a környéket, Debrecenbe is elmentek, s a sok kofa kosarai, csomagjai a busz tetején tornyosultak. Apám nagy bőrtáskába szedte a pénzt, adta, lyukasztotta a jegyeket, este az egész asztalt teleborította fémpénzekkel, s elkezdte nagy sóhajtással összeszámolni, oszlopocskákba rakni, becsavargatni papírba. Már aludtunk, s reggel, vagyis hajnalban megint elment, mire ébredeztünk volna.

Azért itt se volt rossz, de nagyon vágytam vissza Szokolyára, ott nagy mező, erdő, patak volt, madárhangok az erdőn, gyík napozott a homokban, sikló úszott a patak enyhén hullámzó vízfodrai közt. Nyaranta igen boldog voltam Szokolyán, az időt is elfelejtettem. Van egy festmény, Renoir képe, *A mezőt átszelő út* (1873), ez a kép olyan, mint amilyen a szokolyai lejtő volt, a falu felé vezető országút mellett. Szinyei Merse Pál ugyanebben az évben festette a *Zöld gyepen* című képét – ez az egyezés is külön érdekes, mert a két festmény ihlete ugyanaz, s készülhetett volna mind a kettő Szokolyán. Még inkább a *Mező pipacsokkal* (1902), a gyermekkorom boldogságát őrzi. Sajnos, azóta ezt az oldalt, lejtőt bebokrosították, a vadvirágos mezőből csak egy kevés maradt a szélein. Most ott vaddisznó, őz jár, ahol gyerek voltam. Szokolyán az is jó volt, hogy nagyapa tehénőrzőivel, Szirota Janival meg Léránt Pistával lehettem. Én voltam „Dodka", ez a fehér térdzokniban csetlő-botló kis úrigyerek, aki cigarettát lopok nekik nagyapa ládikójából, átadom az üzeneteket a nagynénémnek, aki akkor már tizenhat éves körüli, eltanulom tőlük a cigarettázást, örülök, ha faragott botot kapok tőlük. A tehenek nyugodtan legeltek, bamba jószág, nem sokat törődtek velük, legfeljebb néha jól oldalba vágták a botjukkal, főleg a Riskát, mert szeretett elmászkálni a faluhoz közelebb eső veteményesekbe. Krumplit, nyers kukoricát sütöttünk, a kora őszi pásztortűz füstje ma is az orromban van. Aztán szeptember, elkezdték felszedni az őrjítően illatozó, érett, nagy marhatököket, a krumplit, veresedett a galagonya, megint el kellett menni Szokolyától. Aztán Tiszalökről átköltöztünk Polgárra, mert ott jobb lakást kaptunk. Itt apám a buszkalauzsággal még jobban járt, mert a kofák itt is nagy csomagokkal utaztak, s gyanítom, hogy a bilétát sem kellett mindig kiadni nekik, ő meg beérte kevesebb díjszabással. Polgáron először a vasútállomástól a község közepébe vezető kövesút első kereszteződésénél jobbra, az utca elején laktunk, szemközt nagy kukoricás volt. Ott az állomással

szemben a dohánybeváltó volt, és az asszonyok, akik ott dolgoztak, szivaroztak. Május elején a nyárfának olyan finom, érinthetetlenül gyenge a levele, úgy játszik a fényben, a szellőben, ez a szokolyai rét fáira emlékeztetett. A ligetben EPOSZ-os fiatalok (EPOSZ a parasztfiatalok szervezete volt) színdarabot mutattak be a deszkákból összerótt színen. Azon csodálkoztam, hogy az asszonyt játszó szép fiatal lány igazából, nem csak „játszásiból" meghámozza a krumplit, amint szakajtóval az ölében üldögél és beszélget valakivel. Később ugyanő azt énekelte, hogy „Az én anyámnak nincs selyemruhája, / Az én anyámnak nem is állna jól, / Sötét fejkendő az ékessége, / Filléres boltban vette valahol..." Ezen én elsírtam magam. Hiába mondták, hogy nem igazi, csak játék. (De hát – jut eszembe – Szokolyán is elsírtam magam, amikor Magdi nagynéném a Kőmíves Kelement tanulta, hangosan olvasva többször is a verset.)

Polgáron a kukoricástól felénk, az utca felé állt egy nagy udvar, közepén gémeskúttal. Ólak, színek, kukoricagóré, napraforgószár, ökrök, lovak. A gazda egy öreg, pipázó bácsi, olyanféle, mint a Széles dédapám lehetett, néha az udvaron sétálgatott és pipázott. Egyszer – vagy Hajdúszoboszlón, vagy Debrecenben – találkoztunk a lányával, aki ott tanult, orvosnak. Azt hiszem, Debrecenben inkább. Ezt az öregembert egyszer egy fekete autóban ütötték-verték, amikor – többszörös le-föl autózás után – egyszer csak kirángatták a házból és begyömöszölték a gépkocsiba. Van egy film, a *Felmegyek a miniszterhez*, ahol ugyanez a jelenet látható, csakhogy a film az egészet tréfának állítja be. A házunk előtt elhaladó autóból az öregember kiabálása is hallatszott. Anyámat hiába faggattam, mit csináltak a bácsival, leszegte a fejét és nem mondott semmit. Iskolába Polgáron kezdtem járni, az 1948–49-es tanévben. A tanító úr biciklivel járt az előtte való nyáron, és írta össze az iskolaköteleseket. Ez még a nagy kukoricással szemközti házban volt. Amikor megkaptam az első félévi bizonyítványomat, még ott laktunk, de nemsokára a központba költöztünk. Nekem az első osztály – érthetetlen volt. Hogy miért kell ott nekünk egy padban ülni, és hallgatni, amit mondanak. A tanító úr mögött pedig a falon volt egy nagy Krisztus-kereszt, s fölötte plakát meg írás, egy jókedvű fiú, és azt mondta a tanító úr, ő most elolvassa az írást, s mi magyarázzuk meg, mit jelent. „Szabad hazában művelt ifjúságot!" Ez volt a plakát felirata. Senki nem jelentkezett. Engem szólított föl, és én nem tudtam. „No, no!" – biztatott. Motyogtam valamit valami ifjú újságról, s mindenki nevetett rajtam. No, akkor a Barta Laci, aki túlkoros volt, de nagyon okos gyerek, nyújtogatta kezét, s ő aztán meg is magyarázta. Láttam, hogy a tanító úr bólogat, a többiek nem szólnak, én se. Barta Laci pedig örömmel leül, mert megdicsérte a tanító úr. Ha engem nagyon faggatott volna, én megmondom neki, hogy mit bólogat olyan

nagyon, amikor a Barta Laci azt sem mondta meg, mi az, hogy szabad meg haza, meg pláne, mi az, hogy művelt, s az ifjú-újság helyett is ifjúságot mond. Behúztuk a nyakunkat, s azt hiszem, mások is voltak úgy vele, hogy nem értettek semmit, de nem mertek szólni. Pedig ez a Perjési tanító bácsi jó ember volt. Azt hitte, ezzel meg van oldva a dolog, pedig hajjaj... A Papp Vendel igazgató úr is jó volt hozzánk, mindig mosolygott. Segítettünk neki könyveket lehozni az emeletről. Mindjárt ez első nap megmondták, hogy délután menjünk el az iskolához közeli kis könyves-papíros boltba, és ott átadják a Katekizmust.

Szép napsütés volt, a kukoricás utcából jöttem, be a sarkon, ahol egy bádoghirdetés volt kiszögezve, rajta egy fiú magasra tartott egy kerékpárgumit, s az volt odaírva, mert anyám megmondta, amikor kérdeztem, hogy „EMERGÉ GUMI GYŐZ!", ott volt a Várkondi Ildikóék fűszeresboltja, szokott is velem játszani Ildike, aki anyámat „Dodi néninek" mondta, mert azt hitte, ez a családnevünk, hát, elmentem a Katekizmusért. Föllapoztam, és olyan nagyon érdekes, jó szaga volt a könyvnek, hogy hazáig azt szagolgattam. És volt benne sok rajz, mindjárt az elején egy szakállas bácsi a lap tetején, azt mondták, az a Jóisten, és vigyáz mindenre, ami alatta volt. A kertben ráncosra fonnyadt magvaváló szilva hullott a fáról, nagyon finom volt. Legközelebb, az egyik vasárnap, amikor az iskolába mentem, az udvaron egy harmadik osztályos fiú masíroztatott négy-öt gyereket, szép fehér ing meg fekete rövidnadrág volt rajtuk, piros fonott zsinóron síp, a mellzsebbe dugva. Az első egy kis háromszögletű zászlót vitt rúdon, az volt az őrsi zászló. Elbámészkodtam. Valaki azt mondta, ha jól viselkedem, én is lehetek majd úttörő....

Egyszer eljött hozzánk Ildi. Bekocogott a konyhaablakon, s mondtam, nincsenek itthon, csak én. Beengedtem. Leültünk a szobában a padlóra, a szőnyegre, és Ildi azt mondta, olyant kell játszani, mint a felnőttek. A játék abból állt, hogy átfogtuk egymás vállát és jobbra-balra dülöngéltünk. Én ezt nagyon szerettem. Később azt mondta, hogy le is kell feküdni, és úgy hengergőzni ide-oda. Ez még jobb volt. A kör alakú szobai asztal csipkés terítőjének sarkát féltettem, mert az leránthatja a virágvázát, de nem lett baj. Akkor aztán felálltunk, s Ildike azt mondta, hogy ez, amit csináltunk, az a BASZ. Mert az ember meg az asszony, mikor este lefekszik, akkor BASZ.

Ezt már a nyáron is játszottuk, amikor az utcabeli fiúk elhatározták, hogy állatok leszünk, négykézláb fogunk mászkálni a libapázsitos árokparton. Rongyokból meg lapulevélből csináltunk magunknak állatfület meg bundát, és odamentünk a szervezőhöz. Neki csak egy sárral rajzolt kis kereszt volt a homlokán, s mikor kérdeztük, hogy hát ő meg miféle állat, ha nem tartja meg, amit

nekünk mondott, ő azt felelte, hogy ő az oroszlán, s emiatt neki nem kell más, ami jelölné az oroszlánságot. Ez nem tetszett, de mit volt mit tenni. Akkor aztán összepárosította a kisfiúkat meg a kislányokat, és aztán az árokparton le kellett gurulni a kiszáradt patakocska aljába, oda, ahol télen bottal tologatós csúszkát játszottunk. Igaz, az oroszlánkeresztes fiú azt nem mondta, hogy ez a BASZ, hanem azt, hogy ez a dugózás.

Amikor a félévi bizonyítványt megkaptam, csupa hetes volt benne, és zárójelben utánaírva Perjési tanító bácsi szép betűivel, hogy kitűnő. Ezt én nem érdemeltem meg. Jól tudtam ezt, mert semmire nem tudtam felelni, igaz, elég jól olvastam, de valahányszor felszólított, én megbénultam, és ha tudtam volna is, nem voltam képes megszólalni. Valahogy túl gyorsan történt minden az iskolában, nem lehetett jól elgondolkozni rajta, mi van és hogyan, s főleg, miért. Máris mással kellett foglalkozni. Rosszul éreztem magam az iskolában. Amikor pedig az 1950–51-es tanév kezdődött, a falról eltűnt a Rajk László nagy plakátképe, pedig azelőtt sokszor elmondták, hogy ő is jó bácsi. Meg a Rákosi bácsi meg a Farkas bácsi, és nem mondtak semmit, hogy miért van ez. A rádióban én aztán hallottam, hogy a Rajk bácsi minden rossznak elmondta magát. Én azt hittem, hogy játszanak... szokolyai szóval, hogy „marháskodnak"... s mindjárt bemondják a rádióban, hogy nem is igaz az egész. Persze tudhattam volna a felnőttek komoly és sápadt arcáról, hogy mi az igaz, mi a játék.

De azon a nyáron már nem Szokolyára mentem nagyapámhoz, mert onnan áthelyezték Berkenyére, a volt erdészházba pedig beköltözött egy másik erdész. Azt mondták, hogy nagyapám még az elköltözés előtt egy váci bicskakészítőmesterrel jó üzletet kötött. A padláson lévő szarvastrófeák közül jó sokat eladott bicskanyélnek, a szebbek közül meg egypárat magával vitt. Később tudtam meg, hogy 16-os is volt köztük, meg hogy „jó a terpesztése". Az egész szokolyai vadászgatásból csak arra emlékeztem, hogy egyszer vagy a gróf, vagy Geiszt uraság népes bohém társaságot hozott Vácról vagy Pestről, és a nők nevetgélve ültek a rugós homokfutó ülésein. Köztük volt az a gyönyörű fekete nő is, aki szivarkát szívott, s én, a legfeljebb négyéves gyerek majd meghaltam, úgy kínzott, hogy nem simulhatok, ugorhatok a mellére, a nyakába.

Berkenyén a sváb gyerekektől hallottam először Sztálin nevét – úgy mondták, hogy Sztálin degeneralisszimusz. Mondták, hogy egyszer csak jött egy csomó teherautó, egyes házakból az embereket felpakolták, helyükre mentek azok, akik jöttek a teherautón, a sváb gazdákat meg háza népükkel együtt elvitték valahová. A berkenyei templom még a szokolyainál is szebb volt. Sokáig nem tudta senki megmondani, mi az a felírás a homlokzatán, hogy MIGAZZI. (Egy püspök neve, az építtetőjéé.) Az óvodában, ahová a húgommal én is el-

mentem, a fehérbe öltözött, ékes fejdíszes apácák németül beszéltek a gyerekekhez, ami keveset tudok, azóta tudom németül. De egy idősebb fiú megszöktetett, és elmentünk buzogányt vágni a falu végére, az erdő felé vezető úthoz, a mocsarasba. Azt hiszem, ez húsvétkor lehetett, mert az emlékem is ehhez kapcsolódik, hogy a berkenyei–nógrádi mezőben a locsolkodás után összejöttek a gyerekek, tojást cseréltek vagy pénzt dobáltak bele, aki eltalálta, azé lett a tojás, de az egész már elhomályosul. Viszont tudom, hogy a fűszerboltos fia, a Matyi a kezemet fogva jött el velem a nagyapám udvarába, ahová Schmuck Magda meg a mi Magdánk elhívta általam, megbeszélni az ellenük acsarkodó lányok ügyét. Matyi ugyanis a neki tetsző lányoknak ingyen adott bocskorszíjat a boltban, s emiatt azok, akik nem kaptak, „bemondták"– az árulkodás műszava gyerekkoromból – az apjának. Smuck Jani pedig, aki nagyapám teheneit őrizte, volt „a másik fiú". S itt kitérőt kell tennem. Már Polgáron is volt két fiú, akik körülöttem voltak, de az ő nevükre nem emlékszem. Egyszer apám adott nekik a buszon délután négy óra körül egy pár súlyos fácánt, s elhozták. Anyám kérdezte, kaptak-e érte valamit apámtól. Mondják, azt üzente, neki még van két fordulója a Tiszához a busszal, azért küldte haza a fácánt, s hogy két forintot adott nekik érte. Ez nagy összeg volt. Este veszekedés lett belőle anyám, apám közt. Hát, „a két fiú" nekem ugyanaz volt, mint Jani meg Pista Szokolyán, aztán Berkenyén is a Jancsi meg a Matyi. És később is, mindig volt mellettem két fiú.

Nagyapámat később Nógrádba helyezték át. A nógrádi vár oldalában rengeteg szilva termett. Fenn az erdőben egy katonai tábor volt éveken át, fabódék és sátrak, valóságos város, s benne a kantin, amiért a faluból szívesen mentek fel lányok, fiatalasszonyok. Augusztus 20-án a honvédség nagy tábortüzet rakott a vár udvarán. Egy srác, aki a kecskéket legeltette, másnap mezítláb belement a hamuba, és összeégett a lába. A nógrádi két fiú az erdőre járó gyerekmunkások közül került hozzám. Egyik a Hugyecz Öcsi volt, aki későbbi sógornőm, nagybátyám feleségének, Erzsinek az öccse. Én a gyerekekkel együtt eljártam az erdőre erdőtisztogatásra. A kovácsnál csináltattam egy kisbaltát. Azzal. Kettőhúsz volt az órabér, nyolc órára tizenhét-hatvan. S egy hónap alatt összejött az iskolakezdéshez a cipő ára. Akkor már Tapolcán laktunk. Apám visszament a vasúthoz, azt hiszem, jó pénzt kapott érte. Mégis, itt már szegények lettünk.

A tapolcai udvaron sok gyerek volt. Az emeleten három család lakott, lenn négy, velünk együtt.

Azért az idekívánkozik, hogy ez a hat helyen megélt gyerekkor nagyon sokféle volt a számomra.

Gyedmorozovics

A kép kinagyítása

Én még emlékszem arra a bronzcsizmára, ott a Hősök terén, azt hiszem,
hogy gimnazistaként vonultunk alatta, mikor volt még benne ember, később aztán nem volt... benne ember,
nem mondom, hogy „elembertelenedett", mert ez az egész Sztálin-dolog
embertelen volt az elejétől, kezdetétől, és még Gorbacsovnak sem sikerült húsvéti tojást tojni beléje, ott
volt, ott volt az a csizma, s akkor is,
amikor nem volt, ott volt a fejünk fölött, megmondta, nem szabad lobogni, csak az egyszínűvel, mert ha nem,
hát akkor megnézheted magadat,
hogy nem látsz semmit majd magadból, s október is azért van örökre novemberben, mert az elvtársak ezt így
akarják, az van, ahogyan azt mi akarjuk, igaz, hogy nélkületek, de mi
azért, és hanem egyszer aztán mégis,
mégis októberben lett a forradalom,
egy nagy bronzcsizma maradt a téren, talán két vagy három ember is
elfért volna benne, ahogyan visszaemlékszem
rá, a csizmára, ámde ember akkor nem volt benne
már, mondom, hogy embertelen egy nagy csizma volt, és
aztán még nagyon sokáig vonultunk ott, ahol akkor már
nem volt a csizma, mert a csizma valamilyenképpen belement egyes agyakba, és onnan rugdosott
kifelé aztán a csizma még nagyon sokáig.

Lista

Volt nekünk lelkünk, van is, ma is,
cinizmusra vezettek volna jóakarók,
én inkább gombügynök lettem,
„combügynök ez!", nevettek fölöttem,
nézegettem spirituszfőzőt, atillakabátot,
jól varrt söprűt, tehén- meg lóvakarót,
ültem a fapadon, vártam Marit,
vitatkoztunk, hogyan lehetne
túl a józsefi sorson, és azt,
hogy nem adjuk olcsón,
azt...
Reméltük.

A ceruzás

Én a ceruza egyik felén vagyok.
Ceruzámmal méregetem azt, aki mozog.

Majd megérti,
hogy legközelebb
jó közelebb.
Kinőttetem vele a ceruzámat.

(Folytatás a 93. oldalról)

Egy különös kéziratról

Beszédek Borbálához, azaz Sermones regis (Matthiae) ad Borbalam.
Apokrif a velencei Szent Márk Könyvtárból, 1880
Ábel Jenő nyomán

(A szerző magyarázata: Az itt következő szöveg valós elemekre épülő fikció. A hiteles részletek **kövér** betűvel szerepelnek.)

A Sermones regis (Matthiae) ad Borbalam, matrem filii regis – esszé? szabad gondolatfutam? szépírói játék? – kéziratot egészen bizonyos, hogy fenntartással kell fogadnunk. Először is, a kézirat eredetije nincs meg. **Ábel Jenő**, a jeles kutató utal rá, hogy **Adalékok a humanizmus történetéhez Magyarországon, Bp., 1880** című könyvében valamikor megvolt egy papírszeleten őáltala felírva, hogy még **Velencében, a Szent Márk Könyvtárban** tartott kezében egy latin mondattal kezdődő fólia-füzért, mely a második mondattól kezdve magyar nyelvre vált. A hozzá alkalmazott korabeli (XV. századi?) jegyzet **Janusz Pannoniusz kéziratának** nevezte. Ábel már csak emiatt is elutasította, hiszen Janusz Pannoniusz már halott volt (1472), amikor Corvin János még meg sem született (1473), a kézirat pedig utal Corvin Jánosra, sőt, azt az életkorát említi, amikor már nyilvánvaló, hogy Mátyás őt az utódjának tekinti. Janusz Pannoniusz azért sem lehet valószínűen a kézirat szerzője, mivel művei többnyire latinul íródtak. A jegyzet sugalmazza, hogy Janusz Pannoniusz talán azért írta meg Mátyás beszédeit Borbálához, mert esetleg így szeretett volna visszajutni Mátyás kegyeibe. **Köztudott, hogy Mátyás külföldre irányuló háborúit, illetve a nagy adókat ellenezve, nagybátyjával együtt Mátyás ellen szervezkedett. Amikor a dolog kitudódott, Janusz Horvátföldre menekült.** Egészen az összeesküvésig belső embere volt a királynak, pécsi püspök. Vélhető, hogy megbánta királyellenességét, s a Sermones útján remélt volna bocsánatot Mátyástól, akiről közismert volt, hogy nagyon gyönyörködött a szépen írott szóban. Itt van egy furcsa csavarvonal az érvelésben, miszerint a Sermones kézirata Mátyás szájával azt mondatja, hogy a **balkézi felesége (Mátyás felesége, Borbála) nem azonos Janusz édesanyjával, holott mindketten a Borbála névre hallgatnak, s Janusz nem azonos Corvin Já-**

nossal. Ez ugyan tény, de vajon miért kellene erre utalnia a királynak? Erre semmi szükség. Hacsak azért nem, mert esetleg Janusz a Sermonest megírva, talán arra játszott rá, hogy a jó humorú Mátyás méltányolja az „ál-párhuzamot", azaz azt, hogy Janusz quasi Corvin Jánossal hasonlítja össze, így a király „fiának" játssza magát, s ugye, még az anya személye is ugyanaz – Borbála. A furcsa az, hogy íme, Mátyás éppen a tagadással hozná létre ezt a gyanút. Ám... az életkori évek, mint fennebb írtuk, kizárják Janusz Pannoniust.

A Sermones, melyet Ábel Jenő talán lemásolt (talán lefényképezték valamikor), ma csak gépiratos másolatban van meg a Régi Kéziratok Kft. irattárában. Vagy a második világháborúban semmisült meg a kézirat, vagy a leégett irattárban pusztult el, talán elkallódott. Így a Januszra utaló hamisító személye is felderíthetetlen. Van tehát egy XX. századi írógépen leírt kéziratunk, amely a következő latin mondattal kezdődik: *„Fama est, ut sermones regis (Matthiae) ad Borbalam, matrem filii regis veridici esse."* Azaz: *„(Csak) hírlelés – de fordítható úgy is, hogy pletyka – miszerint Mátyás király beszédei Borbálához, fia anyjához, igazmondóak volnának."* Az érvelés mindjárt fennakad azon a tényen, hogy a *„fama"* szó fordítása lehet hírlelés, pletyka (azaz elutasító megjelölés), de lehet elfogadó értelmezésű *„szóhagyomány"* is, tehát: *„Hagyomány, (úgy tartják), hogy Mátyás király beszédei a fia anyjához, Borbálához, valót mondanak."* A két ilyen ellentmondó állításhoz járul az is, hogy az igaz (verus) és igazmondó (veridicus) vagy a kéziratra – annak eredetiségére –, vagy a benne foglaltakra vonatkozik. Ugyanis a veridicus szó másik felét egy zöld tintapacni takarta el, s ezt a gépátirat is feltünteti. (Az accusativus cum infinitivót kívánó mondat talán mégis nominativus cum infinitivo, ám a sermones pluralis nominativus-accusativus egyezése folytán ez eldönthetetlen.) De anélkül, hogy különböző korok eltérő latinnyelv-használati szokásaiba mélyednénk, leszögezzük, hogy a Sermones kéziratot hamisításnak gondoljuk. **A kor bizonyos tényeinek mintegy a vázára épített áldokumentum Mátyás jellemrajz-rekonstrukciójára tett kísérlet**, amely meglehetős lélektani hatása ellenére is legfeljebb irodalom, szépbeszélés, képzelt valóság, de semmiképp nem hiteles dokumentum.

Mindenesetre a kézirat szerzője ugyancsak csavarosan érvel a valódiság mellett akkor is, amikor a kitalált Mátyástól vett szavakkal – hogy ami volt, az van – mintegy saját hitelét erősíti meg felettébb furfangosan. Ilyen értelemben tehát a Sermones, mivel egyszer *„volt"* – mármint a megírásakor –, hát ilyen értelemben most is van. Továbbá: ugyan nem fejti ki a kézirat, de nyilvánvaló, hogy Mátyás felfogásában az ország jövője és a fia – egy és ugyanaz. Legszebb üzenete talán ez a kéziratnak, hogy az apa és fia maga a folytonosság.

Különös párhuzamnak adódik a bal lábára sérült Corvin János és Magyarország képzetének összevetése. (Corvin János egy kiskorában elszenvedett bokaficam miatt húzta a lábát, ám kiválóan lovagolt.) Az is tűnődésre késztet, hogy Mátyásnak mind a főrendű cseh Katalinnal, mind a nápolyi hercegi Beatrixszal volt házassága utód nélkül maradt (Frigyest még korábban végül haragjában maga hagyta ott, amikor az adta is volna, meg nem is a lányát feleségül Mátyáshoz), nos, Mátyás a közrendű Edelpeck Borbála – a boroszlói **(ma Wrocław)** Edelpeck polgár, alkalmasint parasztpolgár és kereskedő lánya – a magát „paraszterejű apától" származtató Mátyás számára a megvalósult valóság volt. S használ erre az esetre a magyar népi bölcsesség egy szólást: Suba a subához, guba a gubához.

Úgy gondoljuk, hogy Mátyás „életének" – eredményeinek, hatalmának – titka éppen a közrenddel, mondhatjuk úgy is, hogy a néppel való erős, természetes szövetsége volt, persze nem hanyagolva el a külországi kapcsolatokat.

Hello, mester!

Egyszer felhívtam telefonon
Leonardo Da Vincit.
De azt felelték: „Nincs itt!"
Mondom nekik: „Nem ott nincs itt,
hanem itt nincs itt!"

Kutatás a családnevem után

Családnevem (Konczek) magyar nyelvterületen – a vér szerinti rokonságomat leszámítva, s így írva – nem fordul elő. Egy szúrópróba a budapesti telefonkönyvből azt mutatja, hogy Koncz van szinte számtalan, rajta kívül Koncza, Konczér, Konczi, Konczili, Konczos, Konczwald, Koncsag, Koncsal, Koncsár, Koncseg is előfordul. Koncsekből viszonylag sok található, s Koncser, Koncsik, Koncsok, Koncsol, Koncsos, Kontsag, Kontsek, Kunczner, Kuncsák és Kuncsik is, de Konczek nem.

Hogy valami közük lehet egymáshoz, sőt, hogy valamennyien a Koncz tömeges előfordulással tartanak valamilyen kapcsolatot, ezt már régóta gondolom. Nevemet gyakran s szívesen mondják Koncseknek, holott a nagyszülői emlékezet szerint is mi a nevünket mindig Konceknak mondtuk.

A Koncsek kiejtés magyarázatául sokan szláv eredetet hoznak fel. Az orosz „konyec" – vég, vége – s annak szláv variációi sugallhatják ezt. Mások – Nagy Iván *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal H–K* kötete alapján – mondják, hogy a Koncsek egy meglehetősen széles ág, s Koncsek formában már kb. a XIII. század óta előfordul (Korossi ág). A dvoreczi Koncsek család viszont Turócz megyei régi birtokos nemes család, „törzseül Koncsek Balás íratik, ki állítólag 1389-ben élt". Négy ágazata a Simunovecz, az Ursini, másképp Medveje, a Zacharje, továbbá a szorosan vett Koncsek név alatt ismeretes, akik az ország több részébe elszármaztak.

Tehát ez a turóczi hungarus – vagyis a történelmi Magyarország területén élt személy, etnikai hovatartozásától függetlenül – nemes volt. Szükségképpen magyar királytól kapott nemesi címmel.

Apám mesélt kutyabőrről, amelyet ő még látott gyerekkorában. Csakhogy ez – csavarvonal következik! – éppen nem a Koncsekokról szólt, hanem apai nagyanyámról, Gaál Stefániáról, aki nem került fel a bőrön vezetett leágazási táblázatra. Nőket ott nem jegyeztek a gyulai Gaál ágazatban.

Ne mondjam, hogy gyerekkorom óta izgat a rejtély, s úgy tűnik, máig nem tudok elszámolni róla hitelesen?

Apai dédapám, József egyik dokumentuma Koncsek módra írja a nevünket. De ez az irat vegyes magyar–szlovák falusi környezetben született. Igaz, egy magyar nevű elöljáró írta le így. Az elöljáró neve magyar.

De a mi nevünknek sohasem Koncsek, hanem mindig Koncek volt a kiejtése. Ez a kiejtés hagyományozódott, attól függetlenül, hogy ki hogyan írta.

Tehát ha magyarrá akarta tenni Koncsekként beírva valamely hivatalnok ezt a Koncek nevet, nem tett jót.

Takácsmester dédapám bizonyára nem sokat foglalkozott vele, hogy egy dokumentumban hogyan van írva a neve. Mondta, hogy ő Koncek, nyomán a nagyapám is, nyomán az apám is. S nyomukon én is.

A kiejtést éppen azért tekintem alapvetőnek, mert hallás után ejtve magyarul is, szlovákul is Koncek. De leírva a „c" a szlovákban azért idomulhat „cs"-vé, mert úgy jobban „kézre áll", azaz a szlovák nyelvűnek jobban esik „cs"-nek olvasnia. A Koncsek lehet Konceknak írva, ám ha a c fölé még egy egy kis „v"-szerű jel is kerül, a szlovák kiejtésben végleg eltorzulhat Koncsekká.

Ez eddig is elég bonyolult. Különösen akkor, ha számba veszem, hogy apám szerint a mi nevünk valószínűleg lengyel név. Nyomát ennek annyiban találhatom, hogy a lengyel kacik (az a alatt kis farkinca, ez „on"-nak, a „ci" „csi"-nek ejtendő), tehát a „koncsik" szó azt jelenti, hogy „szeglet, zug, sarok". Lengyel telefonkönyvben is próbáltam a név után nyomozni. Van-e a lengyel telefonkönyvben Konczek név? Addig jutottam, hogy elképzelhető.

A kutatás során eljutottam James Koncekhoz (1954–2001), aki „Top Jimmy" néven a könnyűzene sztárja, blues-énekes volt Los Angelesben. Májbetegségben hunyt el.

Helena Koncekról annyit tudtam kideríteni, hogy Ausztráliában valahol, valamikor az E6A 349 szobaszámon lakott, s „honours student" (az „évfolyamelsők egyike") volt.

Mikulas Koncek szlovák professzor hidrometeorológus-klimatológus, geofizikus, matematikus-fizikus, természetkutató a múlt században élt, 1982-ben halt meg.

Van egy aszteroid (kisbolygó), amelyiknek Koncek a neve, átmérője 10,4 mérföld – kb. 25 km–, 2003. szeptember 1-jén 02:37-kor Afrika fölött volt látható, itt vonult át északkeletről délnyugatra. Valószínűleg Mikulas professzorról nevezték el.

Miriam Konczek – ő tehát nem Koncek, hanem Konczek – 2000 júniusában Herbornban díjugratásban, a 2. osztályban nulla hibaponttal 46,6 idővel lovagolta Fendy nevű lovát, legyőzve Cornélia Krötzöt és Sandra Schnugot. Miriam Konczek egyetlen (akire akadtam), akinek a neve, akárcsak nekem,

Konczek. A prágai „Dva Kącieka" vendéglő (a farkincás ą = on) is elgondolkodtató. Azt jelenti; „Két macska."

Hogyan lett a Koncek név mégis Konczek? Azért – apám változtatta meg –, hogy ne lehessen Koncseknak olvasni. Apám nem értett a nyelvészethez. Azt akarta elérni, hogy ne olvashassák Koncseknak, mert az szerinte nem magyaros. S ebben megegyezett és egyezik ma is azokkal, akik így gondolják. Nincs igazuk. A Koncsek ugyanis magyar név, miként például Kossuth Lajos neve is magyar név. Bár szláv (tót) eredetű...

(A nevek világában Kossuth Lajos neve egyébként igen érdekes. Kossuthról a Valóság 2003/11. számában Várdy Béla írja: „Annak ellenére, hogy a Kossuth név szláv eredetű – a nyelvészek szerint ugyanis a kohut [kakas], a kossuch [kecskebak] vagy a khosot [törzs] szóból származik –, Kossuth Lajos családja a XIII. századig visszamenőleg mindig magyar volt. Némelyek szerint már 1263-ban, mások szerint pedig a XV. században – Mátyás király 1479-ben kiadott címeres levele alapján – emelkedtek a magyar nemesi rendbe. Ezt követően a családfa szerteágazott..." A cikk bemutatja, hogy az Amerikában ma is élő Kossuthok nem rokonai a magyar Kossuthnak, aki szlovák (tót) nevű, mert ők „tót Kossuthok."

Érdekes tehát, hogy Várdy Béla szerint, valaki szláv eredetű névvel régóta magyar volt. Ez Kossuth Lajos története.) Számomra Kossuth Lajos néveredetének magyarázata – Várdy Béla szerint – analóg módon azt is jelenheti, hogy a Koncsek magyar név is lehetett tót szóból eredően Koncsek, majd így nemesítve magyar nemes Koncsek.

Ehelyett azt gondolom, hogy családom apai ága nem volt nemes (apám anyai ágán viszont az: gyulai Gaál). Az apámtól örökölt név azelőtt Koncek volt. A nagy családomban mindig magyarul beszéltek, az anyai ágamon pedig csak magyar nevűek kapcsolódtak a Koncekokhoz. Magyar vagyok. És nem nemes.

Módozatok

Szövegszerkesztés régiekből

Görbedés

...vagy gubbadás a hajónál az, amidőn annak eleje és hátulja megszáll,
közepe pedig változatlanul marad, vagy megfordítva.

A görbedés rendesen a rossz és egyenetlen
megterheltetésnek
a következménye.

Szemérmes érzőke

A szemérmes érzőke a levél ingerlékenységéről nevezetes,
azért gyakran üvegházban látni.
Levelét és levélkéit ízület köti a szárhoz.
Ezek este maguktól, nappal pedig
(ha hozzányúlunk)
azonnal összecsukódnak.

Az összecsukódás és a lelankadás okául azt gyanítják,
hogy hozzányúláskor a sejtek feszesssége
(nedvöket elbocsátván)
csökken,
s a felső oldal szövete kiterjeszkedhetik.

A kiürült szövet nedvvel újra megtelvén
a levél ismét föléled,
előbbi helyzetét visszanyeri.

Honvédlovassági felügyelő

...feladata a honvédlovasság egyöntetű kiképzését vezetni,
- folytonos harcképességben tartására ügyelni,
- a lovassági szellemet ápolni,
- a honvédlovasság továbbfejlesztéséről gondoskodni, s
- a huszártisztek szolgálati beosztása, áthelyezése és előléptetése, valamint a honvédlovas csapatok fegyvergyakorlatainak megtartása iránt
- a honvédelmi miniszternek javaslatokat tenni.

Ellenőrzi továbbá a pótlovazást és a szolgálat-kezelést.

Erdei szellem

... a kalotaszegi magyar néphitben „vad öreg" néven ismeretes.

Ez mindaddig végezte a favágók nehéz munkáit,
míg ezek elkezdték bosszantani,
mire aztán felhúzódott a rengeteg erdőbe,
s üldözi az odatévedt embereket.

Ez a „vad öreg" a magyar és székely néphitben
„erdei csoda" néven is előfordul.

Hosszú szőrrel fedett, zömök testű, vad tekintetű,
ki sűrű erdőkben kóborol,
és a fák és vadak felett őrködik.

Szalmahangszer

...vagy szalmaharmonika,
a század első felében meglehetősen elterjedt hangszer.

Hosszúkás, négyszögletű kiszárított vékony fenyőfalemezek
skálaszerűen hangolva száraz szalmára voltak fektetve
három-négy nyolcad terjedelemmel, s kromatikus sorrendben,
melyek szintén szárazfából készült verővel hozattak hangzásba,
mint a cimbalomnál.

A szalmahangszer inkább csak mint kuriózum
tartotta fenn magát
egy ideig.

Járgány

...oly mezőgazdasági mótor,
mely a gazdaságban alkalmazott állatok vonóerejét
munkagépek hajtására teszi alkalmassá,
mely célból
(miután a munkagépek rendszerint
forgó tengellyel hozatnak működésbe)
az állatok haladó mozgását
forgó mozgássá alakítja át.

Az állat csak bizonyos középsebességgel halad,
mely sebességet munkagépek hajtására sokszorosítani kell.
A sebesség nagyobbítására
egy vagy több kerékpárból álló kerékművek,
u.n. áttételi szerkezetek szolgálnak.

(Más fordulatszámmal jár például
a szecskavágó-, őrlő-, gyökérvágó-,
és mással a cséplőgép.)

Támasztófal

Földmunkálatoknál – ha akár térhiány, akár szépségi vagy egyéb ok
– nem engedik meg,
– hogy a frissen feltöltött vagy beásott föld
– az illető talajnem minőségével megfelelő rézsűvel létesíttessék,
– (vagy kikötőknél a töltés vagy leásás oldalát
– illetve) a vízpartot –
támasztó fallal képezik ki.

Rakodópartok támasztófalainál
nemritkán a legkomplikáltabb alapozási módok
alkalmazása szükséges.

Szobormadarak

Az ember a madarakat már ősidőktől
– részint éneklő tulajdonságaiknál, részint a szépségüknél fogva –
– iparkodott házánál fogságban –
kalitkában – vagy külön e célra berendezett szobában –
mesterségesen tartani
– tenyészteni.

Különösen a kanárimadarak kedvelése járult hozzá
az állatok tartásának elterjedéséhez.

A tartásnál és tenyésztésnél különösen arra kell figyelnünk,
hogy az illető madárnak lehetőleg megadhassunk mindent,
amire szüksége van.

Ajelzés

Kezdetben csak látható jeleket használtak.

Az őrházakat ugyanis olyan közel építették egymáshoz,
hogy egyik őr a másiktól látható jeleket adhasson.
E célra magas árbocfát állítottak fel.

A hallható jelzéseket csengettyűvel,
kézi és gőzsíppal,
kürttel
avagy harangütésekkel
vagy durranó jelzőkkel adjuk.

De a csengetés figyelmeztető jelül is szolgál.

Végre harangütésekkel jelzünk.

(A jelzések különböző csoportosításával
a vonatszemélyzet érthető jeleket intéz
az állomási és vonatszemélyzethez.
És viszont.)

Emlékezet

(memoria) ama képessége az elménck,
melynél fogva ami a tudatban egyszer volt,
miután kiszorult belőle,
mégis valahogy megmarad bennünk,
adott alkalommal pedig ismét visszaidézhető a tudatba,
s mint olyan, mely már egyszer megvolt benne,
felismertetik.

Emlékezni annyi, mint egy (a tudatba visszaidézett) tartalomra
(mint már egyszer benne voltra)
ráismerni.

Mennél huzamosabban s erősebben vésünk valamit tudatunkba,
annál jobban megmarad.

Habosítás

...hullámszerű felületek készítése szöveteken.

Leginkább selyemszöveteken alkalmazzák.
A habos felület olykép készül,
hogy két szövetet színoldalukkal egymásra hajtva,
melegített kandeláberen átbocsátanak.

A két szövet érintkező része ekkor egyenlőtlenül
nyomódik össze,
amennyiben némely helyeken a felső szövet
kötőpontjaival találkoznak,
s erős lapítást szenvednek.

Más helyeken a felső szövet kötőpontjai
az alsó szövet fonalközeivel találkoznak,
s nem lapíttatnak.

A lapított fonalrészek kis tükröket képeznek,
amelyek a fényt másképp verik vissza,
mint a sértetlen fonalrészek.

Miáltal hullámszerű felület áll elő.

Gyorsiroda

...az a gyorsíró hivatal,
melyet az országgyűlési beszédek leírására szerveztek.

A gyorsiroda jelenleg négy revizorból,
tíz gyorsíróból,
két gyakornokból
és két turnusvezetőből áll.

Minden beszédet egy gyorsíró és egy revizor jegyez.

Szárnyakötél

...a hajóvontatásnál használt vendégkötél,

mely a vontatókötéllel ellenkező hajóoldalon
levő bakra erősíttetvén
másik végével
a vontatókötélre köttetik.

Célja az, hogy a vontató gőzösnek
(a kanyarulóknál) a fordulást megkönnyítse,
amennyiben a vontatott testek súlyát
szükség szerint
a kanyarodásra kedvezőbb oldalra helyezi át.

Hangugratás

...így nevezik a magyar nyelvtanban
azt a jelenséget,
hogy bizonyos szók
a ragozásban
egy-egy magánhangzót
elvesztenek,
mintegy kiugratnak.

Például: pödör, pödri.

Sok idetartozó szóban
ez csak újabban keletkezett
látszat.

Például: álom, álmot, titok, titkot, érdemel, érdemli.

(Ezeknek ragtalan alakjuk is
magánhangzó nélkül dívott még a XV. században:
álm, titk, érdeml stb.)

Szivacsok

Ha az élő szivacsot feldaraboljuk,
akkor minden darabkájából új szivacs fejlődik.

A szivacsokat azelőtt
– nem ismervén a szaporodásukat –
(sejthalmaznak tekintve)
a protozoákhoz számították,
újabb időkben pedig (igen sokan)
a Coelenteratákhoz sorolják.

De tulajdonképpen nem tartoznak oda.

Taránd

(állat, rénszarvas, iramszarvas)

Társas állat, és nagy csapatokban él.
Gyorsan megy és fut,
ügyesen úszó,
s kitűnő szaglása van.

Hallása és látása is éles, és nagyon óvatos.

Agancsait decemberben vagy januárban hullatja el.
Párzása szeptemberre esik,
s a tehén áprilisban borjazik.

A fejéskor mindig megkötözik.

Talált dolgok

Aki elveszett, tehát másnak birtokából kiesett dolgot talál,
azt magának meg nem tarthatja,
hanem a találást a hatóságnál bejelenteni köteles.

Törvényeink a találási díjat nem ismerik,
s így az nem jár,

de az esetleges költség megtérítendő.

Talapzat

Épületeknek vagy önálló funkciót viselő részeiknek,
falak,
oszlopok,
pillérek stb.
legalsó, a talajjal közvetlenül érintkező része.

Tagozásának egyszerűnek, erősnek kell lenni
(minden fölösleges
dísz nélkül).

Talapzatokra helyezhetünk
szobrokat,
vázákat
s egyéb
(különálló)
dekoratív
rendeltetésű
tárgyakat.

Gorove-díj

...a M. Tud. Akadémia egyik díja,
melynek alapját Gorove László 1839-ben
ezer forinttal vetette meg.

A pályakérdések felváltva az erkölcstudomány,
széptan és a magyar műveltségtörténet
köréből veendők.

A jutalom csak önálló beccsel bíró munkának adatik ki.

Előfogat

Ha a rendes vonólokomotív nem bírja a vonatot,
még egy másik vonólokomotívot kell felhasználni.

Ha a vonat elejére tehát az új vonólokomotívot állítják,
előfogatnak,
hogyha pedig a vonat után jön,
toló lokomotívnak nevezzük.

Fáklyatartó

...alatt merev, mozdíthatatlan karókra erősített
két vagy több vas- vagy bronzgyűrűt értünk.

...Az épületek belsejében a kandelábereket is
felszerelték
ily fáklyatartókkal,

melyeknek gyűrűibe az érkező
fáklyáját
bedughatta.

Hendekaszillabon

Görög: tizenegy szótagú vers

Phalaecus alexandriai költő nyomán
(öt trocheusi láb, a második mindig aprózott):

a falékoszi vers értendő rajta.

Olykor a szintén tizenegy szótagból álló
szapphói sorra is alkalmazzák e nevet

(feltalálója ugyanis Szapphó volt).

Héjakút

(héjakút, gólyahúgy, babtüske, hihetőleg babatüskéből kurtulva,
pásztorvesszeje, szomjútövis, csapóecset, mácsonya)

A mácsonyafejek ruganyos murvái
a gyapjúszálvégeket
a nyers szövet (daróc)
felületére hozzák,
miáltal az takarót nyer.

Eleségnövény

...melyet az ember tápláléknak használ,
nagyon egyenetlenül van a föld kerekségén elszórva.

Legtöbb és legváltozatosabb eleségnövény
a trópusok vidékein terem,

ellenben a sarkövnek a moszaton, zúzmón, gombán
s kevés ehető bogyón kívül

alig van néhány nevezetesebb odavaló eleségnövénye.

Élettan

Démokritosz az életet parányмozgásra vezeti vissza.

Szerinte a tömecsek nem támadhatnak semmiből,
s nem pusztulhatnak el.

Első Eleméri Lecsapoló Társulat

Alakult 1888-ban.

Kiterjed Szerb-Aradác,
Szerb- és Német-Elemér
községek határainak egy részére.

Tisztviselői még nincsenek, csatornaőre egy van.

Eltermősödés

Elanyásodás: a termőlevelek többszöröződése

A virágnak minden részéből támadhat,
p. a tulipán lepléből,
de főleg a hímekből,
p. a Sempervivum v. mák virágjában.

Majd csak a hím fele lesz termő,
majd az egész hím,
majd mindenféle átmenetet látni.

Emecs, Emed

Emecs (Emücs):
középkori magyar személynév,
Imre (régen Emreh) becéző alakja.

Emed (Emudi):
Árpád-kori magyar személynév,
alighanem az elavult „em" (elm, ilma)
a. m. levegő, ég szóból származott,

egy eredetű az Emse, Elemér stb. nevekkel,
előfordul Hemudi alakban is.

Gyermekláncfű

(pimpompápom, bimbófű, pimpó, pimpónya, pitypang, férfihűség)

Levele csipdelkés vagy csak fogas, ritkán ép szélű.

Közönséges, de nagyon változó fű,
mindenfelé a havasokig gyakori.

De Sade

(V. A. az „erkölcspiramis”,
Napút, 2002. április)

„Sade és Kant cselekvéselméletei
olyan alakzatot képeznek,
amely két,
alapjukon érintkező,
talpukkal összenőtt piramishoz hasonló.

A felső csúcs Kant, az alsó Sade.
Kant piramisa a jóban csúcsosodik ki,
Sade-é a rosszban.

Kizárólag Kantból nézhetjük Sade-ot,
csak a fény felől láthatjuk az árnyékot...

Persze szükségünk van arra,
hogy a jóról időnként megfeledkezzünk,
hogy kipróbáljuk az üdítő rosszat.

(De létünk alapszerkezete az emlékezés.)”

Tejfa

tíz faja Amerika meleg vidékén
Brazíliától Nyugat-Indiáig, Mexikóig terem.

Törzsét és ágait megmetszvén
tejszerű nedv árad ki belőle.

Színére és ízére a tehéntejhez hasonló,
bár kissé ragadós,
de jóízű és illatos.

Fájából hajót építenek.

Tébolyda

Őrültek háza, elmebetegek
elhelyezésére
és ápolására
berendezett intézet.

Mi sem természetesebb,
hogy az elmebetegségek
ismeretének teljes híján,
csupán az őrültektől való védekezésben
eleinte őket
a legrosszabb, s legbrutálisabb helyekre tették,
például tornyokba.

Varázsdob

Sámándob

A szitával való varázslás is
valami ilyesminek a nyoma lehet.

Tüsszentő szerek

Por alakjában az orrba felszívott szerek

Régebben az a tudományos babona járta,
hogy használatuk
mindenféle kezdődő bajnak elejét veheti.

Innen ered az egészségre kívánás
tüsszentés alkalmával.

Virágfestés

Újabb időkben divat, hogy élő virágot,
kivált hogy rózsát
festenek,

részint azért, hogy olcsóbb rózsák értékét magasra emeljék,
részint hogy a virág színe
és a nők toilettje közt
összhangot teremtsenek.

Fehér rózsa a pikrinsav
és kevéske anilin-narancsszínnek
a timsós oldatában
bársonyszínű piros lesz.
Jódlilával akárminő rózsa kéklila... (S a többi.)

Víztisztelet

jelenti a víznek mint elemnek
a tiszteletét
földi megjelenés-alakjában,
tehát a források, folyók, tavak
és tengerek
tekintet nélküli tiszteletét,
tehát méltóságuk elfogadását...
általánosan és közönségesen.

Zuboly

a Szentiványéji álomban
így nevezi Arany János a takácsot.

Zuboly tulajdonképpen a szövőszék fája,
amelyre függőlegesen álló fonalak
vannak erősítve.

Czinka

Keresztneve ismeretlen

híres cigányzenész volt a XVII. században.
Őt és két fiát – Sándort s Ferencet –
tartják a híres Rákóczi-nóták
(mint a Rákóczi siralma ...kesergője ...búcsúja, illetve
a Rákóczi- és Bercsényi-nóták)
szerzőjének.

Két fiú közül az egyik Czinka Panna atyja volt.
Czinka Panna Somogy vármegyében született
(s meghalt 1772-ben),
s kilencéves korában már olyan tisztán hegedült,
hogy a szép reményre jogosító gyermeket
több Gömör megyei földbirtokos,
s kivált saját földesura, Lányi János
saját költségén Rozsnyóra küldte kitanulni.

Tizennégy éves korában férjhez ment egy ügyes cigányzenészhez.
Nemsokára férjével és annak két fivérével egy kis zenekart alapított.
Jó földesura a Sajó partján nemcsak házat építtetett a számára,
hanem bandájának minden két évben új s szép piros ruhát csináltatott.

Később már egész zenekar állott a fiaiból.
Sok pénzt keresett s hagyott az örökösöknek.

Szanyin táskája

Mihail Petrovics ARCÜBASEV (1878–1927) nevét ma leginkább a *Szanyin* című regénye nyomán ismerik. Még inkább talán a Karinthy Frigyes készítette gúnyos átirat nyomán. Vagy talán már azt sem olvassák?

Mindenesetre a Szanyin-problémán nem könnyű túllendülni. Számomra a probléma akkor tetőzik, amikor a regénybeli művelt társaságból valaki megkéri rá, mondana beszédet Zarugyin sírjánál, s ő triviálisan nyilvánítja ki megvetését, hiszen Zarugyin öngyilkos lett. („Miért olyan ostoba valaki, hogy megöli magát?")

Érdekes végiggondolni, hogy Szanyin tulajdonképpen azoknak a hősöknek a rokona, akiket „fölösleges ember" szóval illet az irodalomtörténet. Ezek a hősök Puskin Anyeginjétől Turgenyev Bazarovján s más hősökön át egy számtalan társadalmi nyűggel terhelt korszak „feleslegesei" voltak, akik majd szellemi előkészítői lettek a XX. század nagy orosz forradalmának.

Ugyan, milyen messzi van az az idő! Biztos?

Szanyin az értelem nevében viselkedik részvétlenül. A részvétlenség az ő forradalmi „imidzse". Az – amit nem tesz meg. Hogy megérteni sem hajlandó: adott esetben a mérleg serpenyőjébe csak saját létezését hajíthatja a világnak szóló figyelmeztetésül az ember. Szanyin szemében az ilyesmi – nyavalygás.

A regény azzal fejeződik be, hogy Szanyin leszáll a vonatról és elindul a mezőn. Táskája a vonaton maradt, s nem is biztos, hogy véletlenül. „Minek is az a táska? Egy táska – az élethez?"

Csakhogy a talált tárgyak osztályán a táska ma is megvan. Benne furcsa lelet: az emberi kapcsolatkultúra cselekvő tagadása. (Formálisan még csak számon sem kérhető. Hiszen – Szanyin, ugye... nem tett meg valamit. Nos hát, éppen ez az...)

Szanyin belépője

Szanyin a réten át megyen.
Szanyin? Szanyin el-elfelejti
súlyos táskáját. Nem mereng
a halálon sem. Megy csak. Ennyi.

Szanyin csak megy. Tekintete
fényes, akár az elmeél.
Szanyin? Mintha legyintene.
S Szanyin beszél. Ő elbeszél.

Szanyin szabad, akár a szél,
Szanyin beszél és elbeszél,
Szanyin mellettem *el*-beszél.
De miért nem mellém beszél?

Szanyin beszél, nevetve él,
Szanyin? Pedig nincs is talán.
Öngyilkos „entellektüél",
kinek kopogtass ablakán?

Szanyin emitt masírozik
az örök rozsmezőkön át.
S egy zörgő garnizon-mozi
hátul – ágyékból – fényt okád.

Kádergyár

„Ó, faros traktorosleány!
Maradj velünk! Ne még, ne még...!"
Jó közös ritmus old hiányt.
Egy fiúkollégiumét.

A fiúkét. A bakaszag,
a kültelki mozi.
S éjjel a pokróc alatt
mind malmozik.

Né, egy káderbe vont a négy
összetolt ágy! A képzelet
mit is idézne? Szőke térd-
s comb(„térgy magadhó'")-tényeket.

Pedig ölelni volna jó,
aki lett volna, messze tűn.
Ezt hagyja ránk? Közös hajó
-ban, -ben vallani. Hol a bűn?

Hisz kedves nőkre van joga
és vágya is külön-külön
mindünknek. Mégis óvoda-
igazgató úr csíp fülön.

Szanyin mint igazgató

„Nézze, a bunkócska sárga,
a bunkócska igen drága,
azt húzzák a vaskapába,
vésse jól a kobakjába!

Ha nem vési kobakjába,
majd vésik a kobakjába,
a bunkócska igen drága,
hej, te bunkócska, te drága!"

(Felelni volt csak szép jogom,
ha szűk világ a vallatóm,
s ha nem szólok, más nem felel,
amikor halni, halni kell.

Amikor átszakadt a gát,
lassan és türelmesen
arcába mondtam önmagát.
S mosolygott: „Nem így van teljesen...")

„...fiam, a bunkócska drága,
mivel földig ér az ága,
igaz, hogy tőből kivágva,
de hát attól olyan drága."

Folyamodás Szanyin ügyvédjéhez

Glubokó uvazsájemüj
goszpogyín kollég'-advokát,*
az ember attól nem hülye,
hogy nem hülyítteti magát.

Meghalt Zarugyin s Szolovejcsik,
node, emberi alapon...
gondolná-é Ön, hogy csak ennyi,
hogy kötél vagy egy pléhgolyó?

Ugyanis észre kéne venni,
hogyan lesz vélük kevesebb
éppen az, ami még embernyi,
s nemcsak dünnyögni: „Így esett."

Szanyin mosolya végzetes.
Létemet nem lenni készteti.
Szanyin nem természetes,
hanem természeti.

S jaj, Zinaida nyugtalan,
zilál a keble, mint a vágy,
asszonyi búval megfogan,
csónakzó virághintaágy.

* **Mélyen tisztelt ügyvéd-kolléga úr!** (orosz)

Szanyin táskája

A vasúti pályaudvari csomagmegőrzőben

Odébb lökik. Öreg bútor.
S leltár készül, mi van benne.
Áll az idő, vén konduktor
sapkába' meg szemüvegbe'.

Szanyin táskája ez. Olyan,
mint apámé volt, vasutas
bádogtáska. Vagy...? Komolyan
mondom... tán csak nem ugyanaz?

S az ott? Bazarov bicsakja.
S zacskóban... „ír-mag"... Mi lehet?
Nini, kis ördögfej csapja
föl a sótartó-födelet.

...„csornüj vóron".* Hát ez meg mi?
S papírdarabka: ...„a pártba..."
S őrölt bors meg nagy kötegnyi
papír... „bunkócska, te drága".

Csörgő jelvény, bádogplecsni...
s a szabad szelek szárnyain
kissé leszáll Szolovejcsik,
„Vojgyítye, mílüj goszpogyin!"**

* **csornüj vóron** (rab-vagon) Tkp. „fekete varjú"
** **Vojgyítye...** Jöjjön be, édes úr! (orosz)

Szanyin kilépője

Szanyin? De hisz csak kitalált
fickó. Bár, amúgy érdekes.
Nagyon kell ügyelni rá.
Ez természetes.

Szanyinhoz nekem van közöm.
Annyira,
mint ahogy közös a törülköző
tucatnyi férfira.

...És azt hitte, hogy van joga
tőlem kérdezni meg:
„Mi van? Nem jó a ...szoda,*
a közös élvezet?"

Szanyint zsebre is teheted,
drágám, e korszakos regény
fűzve-kötve éltetett
néhány költeményt.

Szanyin – a szattyán párnaszél,
körülfodroz, én meg – hagyom.
Szanyin majd mindent elbeszél.
Sosem lesz altatóm.

* **valószínűleg „uszoda"** (szövegromlás)

Anna Ahmatova

(1889–1966) versei

A világlíra orosz klasszikusa, az orosz Szapphó, a sztálini diktatúra idejének nehéz sorsú, erős karakterű asszonya, aki egész életén át tartó méltánytalan mellőztetésben élve építette fel művét. Főként lírája, de tudományos kutatásai (többek közt Puskinról) és a keleti nyelvekből készült műfordításai is jelentősek.

Rémület kavarta éji árnyak...

Rémület kavarta éji árnyak,
Hullongó holdfényben *fejszefej*.
Házfal mögött zajok motoszkálnak.
Patkány? Szellem? Tolvaj illan el?

Fülledő konyhámon vízbe csobban,
Rozzant padlón számvevést kopog,
Szikrázó koromszakállat ontva
Szökken túl a padlásablakon.

Villan föl, de elhalványul nyomban,
Gyufám dugta el, gonosz manó,
Mécslángom kioltja. Csillanó
Fegyver jobb. Puskák mellembe nyomva.

Volna jobb csak zöldellő mezőben
Ácsolt nyers vérpadra dőlve kint
Örömszó és nyögdelések közben
Piros vérem elfolyatni mind.

Én keresztem, szívemhez szorítlak,
Isten, add, jaj ,vissza lelkemet,
Édes-rotható enyészet-illat
Émelyít s az ágyam jéghideg.

1921

Jósoltam én kedveseimnek

Jósoltam én kedveseimnek
Halált, s meghaltak sorra mind,
Jaj, jaj nekem, e sok sírvermet
Előre látták szavaim.
Keringnek, mint hollók, rivallva,
A vér fölött, mely párolog,
Jaj, szívem kéjes riadalma
Zúdítja őket, vad dalok.

Mint szív a mellemben, közel vagy,
Oly' édes nékem ily' közel.
Jöjj és hallgass meg – engem elhagyj,
Bűvöllek – menj, menj tőlem el.
Ne tudjalak, úgy küldenének,
Jaj, Múzsa, ne hívd őt sosem,
Éljen, s ne mondja őt az ének,
Ki ismeretlen kedvesem.

Újévi ballada

Unatkozik, felhők között, a hold,
Bágyadtan egy szobába les.
Ott hat teríték áll az asztalon,
S az egyik teríték üres.

Ez férjem, én s néhány barátunk.
Köszöntjük, ím, az új évet.
De ujjainkat vérbe mártjuk,
S a bor, mint a méreg, úgy éget.

A gazda emeli telt poharát
Méltósággal és mozdulatlan:
„Földre, tisztásra, mert e föld – hazánk,
S mert itt fekszünk alatta."

A másik úgy beszél, mint egy ima,
Ám tűzzel az arcomba lobban.
S így kiált: „Iszom a dalaira,
Mert itt élünk mind mi azokban."

S a harmadik, az, aki elhagyott,
Nem is sejtve tán, hogy letűnt,
Így szól: „Azokra kell hogy igyatok,
Akik még nincsenek velünk."

Visszanézett, s mondta, vár rám...

Visszanézett, s mondta, vár rám
Mennynek fehér küszöbén,
S megjósolta haldokolván,
Jóságos leszek s szegény.

Áttetsző ég lágyan reszket,
Hallom zúgni szárnyait,
S kenyérhéjat felezek meg
Azzal, aki éhezik.

Máskor, mintha csata után,
Felhő száll vér tavain,
ő hallgatja csendes imám,
S szerelmes szép szavaim.

Íme, ez hát itt a tenger partja...

Íme, ez hát itt a tenger partja,
Íme, bajra s dicsfényre a gát.
Ölemben zokogsz, s nem tudom, bajra
Vagy örömre értsem-é okát.
Nem kívánok látni több rabot már,
Foglyot, túszt és elitélteket,
Csak veled, drágám, ki nem hajoltál,
Osztanék kenyeret s födelet.

Leonyid Volodarszkij

(1950. április 29. –) versei

A versciklus elé – melynek egy része Leonyid Volodarszkij 2008. őszi, peregyelkinói tartózkodása idején született, az ott lévő alkotóházban –, az író a következő jegyzetet kapcsolta: Peregyelkinóban van az Írók Alkotóháza. A városka valamikor a szovjet írói jólét és érvényesülés jelképe volt. A versek közt említés történik az írók peregyelkinói temetőjéről is, ahová temetkezni mindmáig presztízs-értékű, ezért az újgazdagok komoly összegeket fizetnek érte, hogy olyan híres emberekkel aludhassák együtt örök álmukat, mint például Paszternak. Az alkotóház bejáratán most is ott van a táblácska: „A Szovjetunió Irodalmi Alapja".

Peregyelkinó

Hej, Peregyelkino! Írni nem? Itt
illetlen volna, és nincs megengedve,
az embert madárraj figyelmezteti,
s a kavardult hóesés reggeli kedve.
No és azok ereje, akik itt
szenvedték valahány nyűgét e kornak,
a sűrejét érzem én is, ki nyakig
ülök már benne,
te, te orosz Mekka!
Á! Inkább Golgota, inkább vérpad volt.
S a nagy szovjet ábránd gyermekei:
„Sipirc!" – mutattunk ajtót,
s most... rózsacsokrétákat rakunk neki
a sírra. „Mi nem feledünk!" – danolásszuk,
és tömve a ház, a mi írói házunk,
s hajh, nyögve-morogva, de újra beszállunk,
mint valami körhintába, csak szálljon a szánunk.

(2008. december 11.)

A Szovjetunió Irodalmi Alapja – Írók Alkotóháza

Alkotóház. Faliújság. Óda.
Poharak – no nem a vizet ivónak,
ezek itt a „nem-szabadság szovjet poharai",
hát ránk maradtak, akár a kéznyomai.
S egy vénecske tábla, az is... az is még ott –
mint portást riasztó jelsor: visít, dudál,
és biztos, hogy kiveri a biztosítékot,
s visz mindent magával, ami, ami már –

(2008. június 29.)

Az öröklét válasza

Nekem van közöm a szabadsághoz
egy országban, ahol tengernyi a hiánya,
ezért úgy vélem, szerencsés adottságom,
hogy szívemmel dobban a Kozmosz e vágyban.

És gyönyörűek ezek a ritmusok,
senki nem vethet véget nekik sosem,
hát csak az életet választhatom,
s az öröklét válasza: „ Igen, igen!"

(2008. június 12.)

Marina Adrianovának

Félcipő. Női. A sarka magas.
Úgy ringtál, mint sétahajón – s veled én.
Avagy talán inkább a sors tenyerén
a sötét cipődben, te kis hazudós.
S volt valami rítus az elgondolásban,
amikor váratlan... vége!
Érintetlenségedet hogy malasztra váltsam
át, s Magamra s Istenre
s a Mindenségre.

(2008. november 22.)

Az apród

Szeszélyes királylány apródjának lenni
költő számára válhat szép érdemmé –
Azazhogy ez amolyan finom dolog,
mint amikor mélyen meghajolok
a legnagyobb lelkesedés csúcspontján,

hol földi dolgoknak már értelmük sincs tán.

(2008. november 22.)

November 4-e és 7-e kérdéseihez, avagy az orosz jégen*

Az ostoba ünnep a frászba elhúz most,
véget ért a mi „Nagy Októberünk".
S mi maradt?
A jég. Iszonyatosan csúszós.
„Él-pilóta" legyen, ki ezen repül.
Mert a szovjet jégréteg...?... biz' olvadékony-vékony,
s pottyanunk mi is, ide...oda...
Dobol a dobhártyánkon
a „Hurrá!" meg a „Jajjaj, nemoda!"

Ámde ki van a tribünökön? Mi. Furcsa.
A megkettőződés míve miénk.
S kinek meg-meghörren a tüdőcsúcsa,
azt elnyeli sorra a lék.
Minékünk parancsba adták: „Mosolyogj, hé!"
Ugyanis klasszaknak kell látszanunk.

...Akár egy bumm-zenés felvonulás-tér –
De tolong már a tavaszunk.

(2008. április 16.)

* **Volodarszkij november 4-ét illetően** bizonyára az 1956-os magyar forradalmat leverő szovjet tankok budapesti bevonulására gondol.

Amikor elutaztam Peregyelkinóból

Utolsó estém a házban úgy ért véget,
hogy először volt hó, aztán hó nem volt,
és megritkultak a beszélgetések,
világvég-jósnokokról.

Nostradamusról, no meg Vanga* tornyán
túl váltva át a tévés látnokokra –
helyettük hóvirág-mezőkre, lelkesen lobogva,
zúgva... de nem úgy, hogy: „Félre a kormányt!"
Mármint az efféle világvég-témákról.
De... csakis hóvirág. S még kerítés sem volt
– újgazdag-birtok körüli vascölöpök.

Csakis a hó, a hó minden fölött.
Azt hirdette, hogy úgy jó.
Lehet, kicsit huligánkedvű, de tán csak vidám,
ám ez volt a „puszta" valóság,
a többi: képzelgés, sóhaj.

Mind, mind mondta a saját igazát-sorsát,
mit Isten üzen neki hóval.

(2008. november 11.)

* **Vanga** – tévéjós.

Temetjük Rimma Kazakovát

Rimma sírjánál gyászőrség, díszben,
mert óvni kell őt a tolakodóktól,
Rimma, rimánkodunk érted a rímmel,
életed lírai sors volt,

s mi, költők, így kísérjük poetesszánkat
eredeti honába,
mert erdő a hervadhatatlansága,
Rimma – életünk ajándék-tündérlánya.

Amott a fűben el lehet heverni,
ott virágok nőnek és versek,
és dalok (de nem indulók) zengik,
hogy nincs kordonnal lezárva a végtelenség.

Szállj, lobogj, teremts hát, te
szerelmes tündér!
Mi itt maradunk, nem tolongunk elő,
Te a fény otthonába léptél,
s micsoda titok az, milyen erő!

(2008. október 21.)

Szabadság, egyenlőség, testvériség

Peregyelkino, az írók temetője

A SZU-ban az írói elit
– kitüntetések meg elismerések
elismertjei és jól ismertjei,
méltóak a dísztemetésre.
A nagyok sírjai! Ám a maffia
már megveti itt is a lábát,
nézz akár a Setó* habjaira,
s nem kell, hogy Istent kiáltsák.
Majd eldönti Ő, hogy kit? mit? miért?
kiismeri magát lélekben, arcban,
hát gombold újra a mellényed,**
jobb itt halkan
imádkozni mindenekért.

(2008. augusztus 26.)

* **Setó** – japán sziget
** **A Deák Ferenc-i mondás** „nemzetek fölötti" szabad értelmezésével. *(A ford.)*

A Gyűrű villámai közt

Most a Gyűrű villámai közt járkálok,
mint viharzó sötét park fái között,
s mind erősebben mozdulnak meg az árnyak,
emez átleng rajtam, amaz eltörött,

de nem valami ártalmatlan agyrém,
itt maga az élet viaskodik,
és zúdít ránk, kegyvesztettekre örvényt,
a végtelenbe kifutó Baj hadait.
S az ég olyan, akár a lélek, kinek
hitéből elszökött a kékség,
node valakinek mégis meg kell menekülnie,
bármi fura, élnie kell, semmi kétség,
s ott, ahonnan csak szép szó inthet,
nem S.O.S, hogy „Mentsétek meg lelkeinket!"
Ott, ahol, lehet, tócsák maradtak csupán,
mert Vízözön vonult át a mezei
térségeken, és a katasztrófa után
csak barbár jós kérdezgeti,
hogy magot vetni, szeretni jön-e idő,
s lesz-e termő táj, s ott élhet-e ő.

De tényleg. Elérjük-e azt a hazát?
S a Gyűrű villámai közt... szóra se nyílik a szád.

(2008. szeptember 10.)

Rémálom...

Egy Senki Közép-Európában

Képzeletbeli játék a magyar etikai határokon túl*

Első rész

Szereplők:
Ember
Hivatalos

Hangkészlet:
agyagmadárka, vízzel töltve, ezzel csiripel Hivatalos (nem szép hang, harsány, erőszakos, kínlódós),
élő madárhang (szép hang, valódi énekesmadár hangja),
pacsirta (főleg a hegedű trillázó, szabad játéka és a „lebegések"),
továbbá egy dal- és kupléegyveleg, melyben szerepel:
az osztrák császári lovassági induló, az „O Joseph, Joseph...",
majd egy orosz, első világháborús katonadal, „Raz-dva, tri, nyi bedá, kanaré-é-ji zsálabna pajút...",
majd orosz kuplé, „Po úlice hagyíla balsája krakagyíla...",
majd „Kellene ma éjjel egy kis haccáré, haccacáré...",
majd „Rasszcvetáli jáblonyi i grúsi...",
majd ismét „O Joseph, Joseph...",
majd „Úttörők, énekeljetek, Rákosi pajtás bennünket boldog jövőbe vezet..."
majd „Kossuth Lajos azt izente...",
majd „Oly távol, messze van hazám...",
majd „Mint hosszú copfos barna lány...",
majd „A vén budai hársfák békésen suttognak..."
Bekonferálás után egy Mireille Mathieu-szám szól: „Álmaimban látlak én...." *(franciául)*, közben férfisóhaj, Ember sóhajtozik, tovább a Mathieu, majd átúszik a pacsirta játékába, Ember könnyű sóhaja stb.

* **Etikai!** Nem pedig etnikai.

EMBER Az ember zenét hallgat, kedves dolgokra gondol, a kedvesére gondol, ugye... az ember... a dolgokra *(hangosabban)* A DOLGOKRA... igen, no és... gondol, ugye...

(Sóhaj, megint a zene: Mathieu – ebbe hirtelen agresszíven belevág az ajtón dörömbölés hangja, majd eltorzult, nem érthető emberi beszéd, amely megfelel a „Te, azt üzenték, hogy azonnal menj be a hivatalba. Érted?" mondat ritmusának, tagolásának, de nem értjük.)

EMBER *(leplezni akarja a dörömbölés miatt rajta esett méltánytalanságot)* Az embert megkérik, hogy legyen szíves... Ugye...

(Újra a döngetés.)

EMBER *(nehéz sóhajjal)* Hát az ember elzárja a rádiót, lekapcsolja a CD-t, ugye, a villanyt is leoltja, ha mennie kell, ugye...

(Megint dörömbölés.)

EMBER ...jól van, jól van már...

(Lábcsoszogás, lélegzés, szuszogás stb., most megy fel egy lépcsőn.)

EMBER Az ember kopog *(kopogtatás)*, aztán belép, ugye... Csend, csend, csend. *(Szerényen kicsit köhent.)*

HIVATALOS *(a nagyon elmélyedt, fontos ember stílusában)* Naaaa? Tehát?...

EMBER *(zavart hezitálással)* Én, ugye, jó napot kívánok... ugye... eeee...

HIVATALOS *(undorral)* Miiiiii?

EMBER ...csak azt, hogy... ugye...

HIVATALOS No, várjunk csak. Maga eljött ide a hivatalba, és összevissza beszél. Kérdezte itt magát valaki? *(Választ sem várva derűsen, szinte barátkozóan, nevetve).* Hát akkor? *(Nevet.)* Hallgasson. Jó?

EMBER Igen.

HIVATALOS No látja. Most viszont kérdezem. Most már lehet beszélni.

EMBER Igen.

HIVATALOS *(csodálkozó jóakarattal)* Hát mért nem beszél?

EMBER Eeeee, miről, miről kérem?

HIVATALOS *(az evidencia vidám fölényével)*: Hát a Szabó Bé Dérő̈l... hiszen tudja... Tehát...?

EMBER Én ilyent nem ismerek.

HIVATALOS Jó, nem ismeri Szabó Bé Dét. De azért *(játékosan, huncutul fenyegetőzve)* beszélt maga. Beszélt. Há? Ugye? Beszélt... beszélt valamit... Há???

EMBER Igen... a...

HIVATALOS *(segítőleg)* A múltkor is, a múltkor is... miről is...?

EMBER Én csak azt mondtam, hogy az ember néha valaki más. Más is lehet. Néha. Lehet.

HIVATALOS Lehetne. *(Kedélyesen nevetgél.)* Ha, ugye, mi megengedjük neki.

EMBER Igenis, kérem szépen. Izé, én ugyanis úgy vélem...

HIVATALOS *(megbotránkozva)* Mit csinál? Vél? Vél??? Maga vél??? És... ugyanis? Még hogy ugyanis??? Maga? Ugyanis? *(Nem kap levegőt.)* Maga vél? Hát ez, ez, esz, esssz...ssssszz. *(Sziszeg, mint a kígyó.)*

EMBER *(öntudattal)* Úgy vélem...

HIVATALOS Hm... Nos? Tehát hogy is volt azzal a Szabó Bé Dével?

EMBER Én Szabó Bé Dérő1 nem tudok semmit. Legfeljebb azt, hogy ő nem az Ef Laczkó Esté.

HIVATALOS *(fáradtan beszél, közben papírt zizegtet)* Hej, nem akar maga megérteni engem. Most mondja, ki kérdezte itt magát valami Ef Laczkó micsoda... *(zizeg a papír)* ehhh!

EMBER *(készséges, magyaráz)* Természetesen, természetesen, ugye... de én Szabó Bé Dérő1 nem tudok, és egyáltalában véve én csak azt tudom, hogy nem azonos az Ef Laczkó... *(megijed, majd mégis befejezi a szót)* ...val... ugye... val...

HIVATALOS *(csúfolja)* Val, val. *(Jóakaratúan.)* Maga... egy javíthatatlan. *(Hangszínt vált, „fenn van", elnézően érdeklődő hangon.)* És... és ezt honnan veszi... ezt a...

EMBER *(megörül)* Hát onnan, hogy én az Ef Laczkó Estét elég jól ismerem, és hát, így... Az Ef Laczkó Esté nem azonos Szabó Bé Dével...

HIVATALOS Csakhogy az előbb nem ezt mondta! Maga azt mondta, hogy *(hangosan kiemeli)* SZABÓ BÉ DÉ NEM AZONOS. És most mit mond? Most azt mondja, hogy *(hangosan megint)* az EF LACZKÓ ESTÉ NEM AZONOS... *(Elnéző hangon.)* Mármint a másikkal. Szóval... keverjük a dolgokat, ugye, keverjük, kevergetjük... *(Suttogva, de számonkérően.)* Mit hazudozik itt nekem? Mondja, ember, mit hazudozik? Inkább térjünk a tárgyra. Tehát?

EMBER Én nem ismerem Szabó Bé Dét.

HIVATALOS Nem ismeri. Nem ismeri. Akkor honnan veszi ezt a...? *(Hangját felemeli.)* Nem is ismeri, és mégis állítja róla, hogy nem azonos. Horribile dictu! Ez azt jelenti, hogy kimondani is szörnyű. Latinul. Latinul jelenti. Tehát hogy mer valamit állítani valakiről, akit nem ismer? Hogy meri állítani, hogy nem azonos?

EMBER Nem azonos a másikkal, akit jól ismerek. És azzal nem azonos.

HIVATALOS Csakhogy maga... *(„lecsap rá")* az előbb a másikról mondta, hogy a másik nem azonos ezzel... Hahá? Most rajtakaptam. Kaptuk. Kaptuk. Tukk! Tukkk! Tukk-tukkk-tukkk. *(Nevetgél.)*

EMBER *(akaratlanul nevet)* Na, ne...! Ne izéljen!

HIVATALOS *(megint halálkomoly és kinyilvánít):* Mi itt nem izélünk, kérem, mi itt, itten, ugye... *(Felordít.)* Hát hülyének néz maga engem?

(Csend, csend.)

HIVATALOS No és mi is volt azzal a... tudja, az előbb...

EMBER *(szinte szégyenkezve)* Ő, ő saját maga... Szóval, hogy az ember néha nem ő saját maga...

HIVATALOS No, ez érdekes... mondja, meséljen...

EMBER *(magyarázólag, örömmel)* Ez, ez lényegében egy feltevés...

HIVATALOS *(közbevág)* Várjunk csak!!! Feltevés. Azt mondja... *(Ízlelgeti a szót.)* Fell-ttevés. Feltevésss. SSSSS! Ilyenről még csak nem is hallottam. *(Infantilis nevetés, majd megörvendve a másik szónak.)* Lényegében. Lényegében... Ahá, hahá... Lényegében. Feltevéssssss. SSSSSS! *(Hangszínt vált.)* Tehát. Tehát. Honnan ismeri Szabó Bé Dét? Megmondja végre?

EMBER *(rimánkodva, kétségbeesetten)* De hát én nem ismerem Szabó Bé Dét... én csak Ef Laczkó...

HIVATALOS *(tréfálkozva)* Ejnye, ejnye no! Törölje meg az orrát, itt egy tiszta zsebkendő. Nézze, ha, ugye... *(Orrfúvás, hangos, „trombitálva".)* Ha ugye, ez a, ez a maga Ef Laczkója is egy ilyen. Há?

EMBER Milyen?

HIVATALOS Hát, hogy nemcsak ő maga, hanem... hanem... *(kuncog)*, hanem más is. Hanem ő a Szabó Bé Dé is?

EMBER Az nem lehet. Az nem lehet, mert... mert az Ef Laczkó az nem azonos a Szabó Bé Dével... Mert az Ef Laczkó az nem olyan, az... az...

HIVATALOS *(huncutul, játszva)* S honnan tudja? Honnan?... tudja? Há? *(Nyafogásszerű kérdő zönge, rábeszélően.)* Mmmm???

EMBER Mert én esküszöm, hogy az Ef Laczkó – az nem Szabó Bé! Az Ef Laczkó – az Ef Laczkó...

HIVATALOS *(nevet, gúnyosan „kiegészíti")* A Szabó Bé Dé meg Szabó Bé Dé, ugye ezt akarta mondani? *(Kéjesen „lecsap".)* Csakhogy ezt nem mondhatta, mert az előbb azt hazudta, hogy azt, hogy ugye, azt maga nem ismeri. Már megint rajtakaptam. Ember, maga rajta van kapva!!!

EMBER *(meggyőződéssel)* Nem ismerem Szabó Bé Dét.

HIVATALOS *(gúnyos)* Nem ismerem... nem ismerem... pedig... hihi... *(évődve)* ismeri!!! Megmondjam? Megmondhatom. *(Ravaszkodik.)* Mondjuk, ismeri, csak eddig nem tudta. De mindjárt megtudja... Ez a Szabó Bé Dé... *(hatásszünetet tart)* ...én vagyok. Érti? És maga engem már ismer egy ideje. Igaz?

EMBER *(bután, elképedve)* I-i-igaz... eeee...

HIVATALOS Tehát én vagyok Szabó Bé Dé.

EMBER *(bárgyún)* Hehe... tényleg, ugye... ha maga az, akkor tényleg... de tényleg...

HIVATALOS *(jótékony elnézéssel)* No látja, ugye, no, no, ugye, ugye... Igaz, hogy csak most mutatkoztam be, de azért... nos, ismer, ugye?

EMBER Hát.... Végeredményben...

HIVATALOS *(buzgó izgatottságban)* Inkább mondja így, hogy... hogy... a *(kiemeli, szinte kéjesen kielégül a szótól)* A LÉNYEGET TEKINTVE... Ez nagyon jó kifejezés, szoktuk használni. Szoktuk...

EMBER Hát, ugye...

HIVATALOS Na látja! Szóval régóta ismeri Szabó Bé Dét.

EMBER *(ő is huncut, de örül, hogy végre igazat mondhat)* Hát, nem olyan túl régen, de...

HIVATALOS De... de... *(Rikkant.)* Ha mi összedolgozunk, látja... Szóval azért úgy régecskén... hehehe...

EMBER I-i-i...

HIVATALOS GEN. GEN? IGEN. *(Nevet.)* Akkor hát ezt írásba is adhatja. Itt írja alá. Itt... itt... *(Kéjes izgalommal lihegi.)* Itt... itt... itt... jó... úgy... úgy... itt... itt... Jó! Jó. Igen, jó, hogy aláírta.

EMBER De mi van rajta?

HIVATALOS Nagyon korrekt a dolog. Az van itt, hogy *(kiemeli)* MÁR RÉGÓTA ISMEREM SZABÓ BÉ DÉT. És aláírta. S most vacilál? Vacilllállllll???? Hogy hátha mégsem vagyok én Szabó Bé Dé? Megnyugtatom magát, hogy a lényeget tekintve, ugye, *(kiemeli)* A LÉNYEGET TEKINTVE én vagyok Szabó Bé Dé.

EMBER ...ne haragudjon, de mégis, mi ez *(kiemeli)* A LÉNYEGET TEKINTVE, ha egyszer tényleg maga, ha ugye, ha...

HIVATALOS Ó, hát mi is az, hogy lényeg? A lényeg. A lényeg a lényeg. Ollalá! *(Bizalmaskodva.)* Ugye, nem fog haragudni, ha most egy kicsit, hogy úgy mondjam, körülröpködöm magát örömömben? Ó, köszönöm! Itt a kis csiripelőm-csiripolóm... Ezt jókedvemben mindig megfújom, tudja... *(Felhangzik az agyagmadár csiripolása-bugyborgása, mint egy értelmetlen mondat, „tüttürürü", mely megfelelhet annak, hogy „Jajjj, de nagyon kedvelem én*

magát, tudja-e? Tudja-e?") ...íígy... így... így ni... hopp és hipp! Azt mondja, hogy hoppá! Hogy hopppá! Juj, de jó volt! *(Magyarázó kedélyességgel.)* Nézze, végeredményben, ugye, a lényeget tekintve ugye, *(kiemeli)* A LÉNYEGET TEKINTVE a világ tele van mindenféle emberekkel. Ezeket hol így hívják, hol úgy hívják. No és? Hát most már, mondja, itt ez a Szabó Bé Dé... *(nagyon gyorsan, szinte egybemondva, emelkedő hangon)* együttjártmagaiskolába? – udvaroltegyüttegylánynak? – voltveleegyüttkatona? *(„Lecsap.")* Nnnn-nem!!! Nem és nem! *(Nevet.)* Hát akkor? Ki ez a SzabóBé Dé? Mit tudom én? Mittudomén? Hát akkor, most mondja meg igaz szívére, ugyan miért zavarná magát, ha ez a Szabó Bé Dé éppen én volnék?

(Hatásszünet.)

EMBER ...Csak volna? Nem maga az...? Eeeee... én most szeretnék hazamenni, kérem.

HIVATALOS *(megértően)* No, igen. Az ember – hazavágyik. Az ember, az, kérem, hazavágyik. Az ember, ugye, az.... Az egy olyan... Hazavágyós! Ugye? *(Felhangzik a Pacsirta trillája, szépen, mint egy álom. Majd a Mathieu is.)* ...Szóval hazavágyik. Segítek magának. Mivel maga is segített nekem. Csak még azt mondja meg, hogy milyennek ismerte meg Szabó Bé Dét?

EMBER De hiszen nem ismerem. Én nem ismerem Szabó Bé Dét!

HIVATALOS *(megdöbben)* Hát akkor mit írt alá az előbb?

EMBER De én ezt nem akarom... én... én...

HIVATALOS Ne húzza az időt! Szabó Bé Dét hatásosan gondolkodónak ismerte meg, vagy nem?

EMBER Hogy hatásosnak-e? Az... biztos!

HIVATALOS Köpne talán? Itt a köpőcsésze. Nálunk nem tilos köpni. Sőt... szabad. Nyelni is, azt is. Gombóc? Nyelni. Szabad. Egyáltalán, amióta aláírta a papírt, magának mindent szabad. No és... *(Nevet, hirtelen ötlettel.)* Azt a papírt most már meg is semmisíthetjük. Hiszen mindketten tudjuk, ugye. Minek az a vacak papír... itt az öngyújtóm, tessék. *(Sziszeg az öngyújtó.)* Úgy van, úgy... de szépen lángol, most lefelé fordítani, igen, amint belekap a láng... ez szép... ez szép volt... és most a hamuját is, ugye... ezt eltapossuk, ezt el... *(Lihegve elsikálja a padlón.)* Így jó. Jó.

EMBER ...és én mostan hazamehetnék, kérem? Engedjen engem haza...

HIVATALOS *(tiszta szívből kacag)* Még hogy engedjem... Jaj, ez jó... hogy én... hihi... jaj, a derekam... hahaha, höhöhö... hihihi... ember, ember, hát magának mindent szabad, azt csinál, amit akar. Nem érti??? Hiszen már aláírta.

EMBER Igen, kérem. De... el is égettem...

HIVATALOS *(helyreigazít)* ...tük. Tük. Tük-tük-tük. Elégettük. TÜK. Nem tem, hanem TÜK! Egyébként mit számít az a mai technika mellett? Bármikor rekonstruálható egy koromszemből az egész. Meg aztán ipari kamerák, fényképezőasztalok... tudja, a technika... amint éppen aláírja, még az megvan valahol. Meg van örökítve. Ember, *(kiemel)* MAGA MEG VAN ÖRÖKÍTVE!

EMBER Csak az bánt, hogy aláírtam... Ha nincs megörökítve, akkor is.

HIVATALOS Hát persze hogy nincs megörökítve. Nyugodjon meg. Nincs is nekünk magával semmi bajunk. Úgy látom, maga egy rendes ember... *(Szünet.)* ...mint én...

(Fogcsikorgatás, Ember lihegése)

...és mi, rendes emberek, igazán megbeszélhetjük egymás közt, hogy... ki az a... jó, jó, nem a Szabó Bé, azt már tisztáztuk. Az nem számít. De még nem tudjuk, hogy ki az Ef Laczkó Esté... Hán? Mit akar vele?

EMBER Nem akarok semmit.

HIVATALOS Jól hangzik. Csak nem teljes. Valamit még tegyen hozzá.

EMBER Mi? *(Dühösen.)* Nem akarok semmit, nem akartam semmit, nem fogok akarni semmit...

HIVATALOS *(egy műélvező gyönyörével)* Ez így majdnem jó, de ha lehetne, öööööö, hogy ugye... majd segítek, hiszen maga egy rendes ember. Mint én. Eeee... öööö... ha lehetne úgy mondani, hogy... *(kiemeli)* A JÖVŐBEN AKKOR SEM FOG AKARNI SEMMIT, HA ESETLEG AKARNA VALAMIT...

EMBER Mi???

HIVATALOS Akkor sem akar semmit, ha akar valamit.

EMBER Magától aztán tényleg semmit.

HIVATALOS És most gyűlöl? *(Nevet.)* Kis pont vagyok én. De ha kijelentené, hogy egyáltalán soha senkitől semmilyen körülmények közt, de soha, de soha, de semmit, de semmit nem fog akarni... sőt ha akarna, akkorsemfogakarni....

EMBER *(fojtott dühvel)* Magát... meg kellene ölni.

HIVATALOS *(tárgyilagosan)* A fenét kell engem megölni. Ne csacsiskodjék már, ember. Inkább azt mondja meg, ki az az Ef Laczkó Esté?

EMBER *(már-már be van csavarodva)* Nem mondom meg... nem mondom meg... nem mondom meg!!!...

HIVATALOS Bizonyára azért, mert nem tudja, kicsoda ez az Ef Laczkó Esté?

EMBER *(felhördül)*

HIVATALOS No, látom, belegyezett ebbe is. Nem tudja, ki az. Tehát nincs is. Ef Laczkó Esté nincs. Nem létezik. Nem is volt. Nincs is. Nem is lesz.

EMBER *(fájdalmasan, mélyről, megalázottan)* Én... én vagyok Ef Laczkó Esté. Amíg vagyok, én vagyok. És nem akarok más lenni. Én csak Ef Laczkó Esté akarok lenni. És nem is leszek más. *(Hörög.)*

HIVATALOS *(évődik)* Nem is leszek... nem is leszek... Maga nagyon makacs. Makkaccs! Kaccs, kaccs!!! *(Flegma fensőbbséggel.)* Ide figyeljen, maga... ember... a mi nyilvántartásaink szerint – kapaszkodjon meg – Ef Laczkó Esté is én vagyok. *(Ráripakodik.)* Értette??? Vegye tudomásul, hogy én vagyok Ef Laczkó Esté, és én vagyok Szabó Bé Dé is. Maga pedig... Nincsen.

EMBER *(összetörve)* Igenis, kérem szépen, én... én... nem vagyok.

HIVATALOS No, csak azért! *(Hangot vált.)* Maga – NEM VAN... Különben, elfáradt? Én is. Megjegyzem, én is. Én is nagyon elfáradtam. Most már hazamehet.

(Hosszan szól a zenés egyveleg, majd átúszik a Mathieu-számba, s a végén hirtelen újra hallatszik, ahogy egyre hangosabban dörömbölnek az ajtón.)

Második rész

(Technikai: Mathieu, Pacsirta és egyveleg, lassan ráúszik Ember hangja.)

EMBER Azt már elmeséltem, hogyan hívattak a hivatalba, gondolom is, azért hivatal, mert oda hívják az embert, oda hivatalos, ugye. Tehát ott elvették tőlem a nevemet, igaz, előtte még rá akartak beszélni, hogy én nem az vagyok, aki vagyok, hanem más vagyok, de aztán azt mondták, hogy nem is igaz, és nem vagyok egyik se, másik se. Most már igazán jó volna tudnom, ki vagyok én. Vagy legalábbis mit gondolnak rólam ott. Ott, ahová hívni szoktak... De ezúttal a magnetofonomat szándékosan tettem a zsebembe, és be is kapcsoltam. Gondoltam, járjunk már végére ennek a történetnek.

HIVATALOS *(megint az agyagmadár hangjait fújja, majd)* ...ne haragudjék, kérem, hogy megvárakoztattam. De tudja, úgy szeretem ezt a kis hangszeremet, hogy néha eljátszadozom rajta magamnak, mintegy pihentetőül. *(Még egyet füttyent.)* Szóval, hol járt, merre járt?

EMBER *(lassan, nyugodtan)* Otthon voltam.

HIVATALOS Világos. Az ember elmegy haza, mert elmehet. Hiszen nem tilos az. De sőt... Szabad. Szabad hazamenni. Parancsol egy cigarettát? Parancsol?

EMBER *(gúnnyal)* Nem parancsolok.

HIVATALOS Hihi, ez jó. Nem parancsol. Ez jó. Talán nem is dohányzik? Manapság minden változik, ugye? Azelőtt dohányzott, úgy rémlik nekem...

EMBER Nem kérek.

HIVATALOS Semmit nem kér? Van itt erdeifenyőillat, orgonabokrosmájusikertvégillat, muskátlisablakillat, narancsfákillata, mangrófaillat, habvertekorallzátonyillat... na?

EMBER Nem.

HIVATALOS Hát akkor?

EMBER Mindenesetre itt vagyok, mert szeretnék a szemébe nézni magának.

HIVATALOS *(hebegve „félreérti", csúsztat)* Eee, ez megtisztelő számomra. Az ön részéről. Eee... csak nem haragszik azért a kis múltkoriért, azért a tudja... óóó, kérem... amikor eljátszottunk egy kicsit. De hát azóta minden megváltozott, ez a szoba is, mit mondjak, csupa ragyogás, madárcsicsergés *(ronda bugyborékolás)*, miegymás.... Látom, hogy eljött... eljött hozzám...

EMBER Mondták, hogy üzent értem.

HIVATALOS Üzentem volna? Meglehet. No de nem kellett volna azt olyan komolyan venni. Ugye az ember beszél, hol ezt, hol azt, én meg a múltkoriban arrafelé jártam, s gondoltam, hogy... No nézze, valóban, ott gondoltam rá, hogy régen láttam magát. *(Kívülről, „vénkurvás" édelgő pikírtséggel.)* Hogy van? *(Mélyről, rábeszélően.)* Jól érzi magát? Hihi. Jól érzi önmagát... ez jó... önmagát??? Ugye nem fél tőlem?

EMBER *(nehéz sóhaj)*

HIVATALOS Úgy is van. *(Szándékosan félreérti, mert neki így jó.)* Nem kell félni, ugye. Minek is az? Igaz? Oda megy, ahová akar, azt tesz, amit akar, ugye. És mégis eljött. *(Mélyről.)* Hát látja, ezért becsülöm én magát. *(Vihog, a szájára üt.)* Majdnem azt mondtam, hogy ezért szeretem én magát... *(Bizalmasan.)* Tudom, maga valóban nem fél. Nem azért jött el, mintha félne. Hanem... *(vihog)* mert... kíváncsi... *(kiemeli)* KÍVÁNCSI... Én is az vagyok. KÍÍÍ-VÁNNNN-CCCSIII! És tudja, mire vagyok kíváncsi? Arra, hogy jól érzi-e magát. Amióta aláírta azt a papírt. Hová is tettem... Ja, ugye azt elégettük, hihi...

EMBER És az, hogy egy koromszemből is rekonstruálható, meg az ipari tévékamerák, meg a fényképezőasztal?

HIVATALOS *(jóságosan)* Ugyan! Maga kis csacsi! Csacsi. Csaccccsi! Kacccs, csacccs! Se kamera, se fényképezőasztal... *(Szünet, szünet, szünet...)* Hanem, *(elnyújtva)* haneeeee-m, ugye... *(„lecsap")* az *(kiemel)* EMLÉKEZET, AZ EMBERI EMLÉKEZET!! Hihi! Mert az emberi emlékezet, ugye... az

emberi emlékezet, mint jól tudjuk... *(megint hatásszünetekkel „kínozza" Embert)* az emberi emlékezet... *(röhögve)* az szubjektív, vagyis megbízhatatlan. Tehát semmi baj... Nyugodjék meg.

EMBER No de, maga akkor azt mondta, hogy én nem is vagyok, maga pedig két nevet is szerzett magának, az enyémet meg azt a Szabó Bé Dét, vagy micsodát. És azt mondta, hogy a regiszterben mind a kettő maga. Én meg nem vagyok. Pedig az Ef Laczkó én vagyok. És elvette a nevemet tőlem. És nem volt nevem.

HIVATALOS *(csodálkozva)* De hát megengedtem, hogy oda menjen, ahová csak akar...

EMBER *(magának)* ...hogy utálom...

HIVATALOS Jól hallom, utál? De hát minden megváltozott. Magának most nem utálnia kell engem, hanem.... Khm, khm... kedvelnie, ugye, hiszen ugye, minden más lett, mint azelőtt volt... Ha jól figyel, észreveheti, hogy e helyett a régi agyagmadaram helyett is, ugye *(az agyagmadár bugyborékol)*, fel-feltűnik egy igazi madár, annak aztán igen szép hangja van. Csak sajnos az a baj vele, hogy nem engedelmes. Mert ez itt, ha megfújom, szól, de az igazi madár csak akkor énekel, ha ő is úgy gondolja. Hallgassuk csak... *(szünet, szünet)* ...semmi. Azt mondják, ha fiatalok figyelnek rá, akkor igen szépen szól...

(Technikai: beúszik a Pacsirta legdallamosabb „lebegő" zenéje. Majd élő madár reggelt köszöntő éneke, ez át-átmegy egymásba.)

Most szerencsém volt.

EMBER Talán azért, mert én itt vagyok...

HIVATALOS Ez meglehet, ez meglehet... hihi... De ha már itt van, tudja, azért kérettem, hogy elmondjam, most maga lehet Ef Laczkó is, meg Szabó Bé Dé is. No, mit szól?

EMBER Micsoda? Használhatom a nevemet, sőt rám akarja most ruházni azt a Szabó Bé Dét, akit nem is ismerek? Azt mondta, hogy maga a Szabó Bé Dé!

HIVATALOS Azzal én csak játszottam. Nem voltam én soha Szabó Bé Dé, csak úgy mondtam. Megjátszottam. A körülmények, tudja, a körülmények. Az akkoriak, ugye.

EMBER Amikor elvette tőlem a nevemet, az emberek akkor is tudták, hogy én ki vagyok. Úgyhogy menjen maga innen a fenébe az elégetett papírjaival meg a fényképezőasztalával meg ezzel a kretén agyagmadarával együtt.

HIVATALOS *(mélyről)* Cseréljünk helyet. Üljön a hivatalos székbe.

EMBER Minek?

HIVATALOS Először is, ez kényelmesebb. Másodszor meg, írhat magának egy igazolást, hogy tényleg maga az Ef Laczkó Esté, és még azt is kinyomoztathatja, hogy ki is az a Szabó Bé Dé. Komolyan gondolom. Azt mondta, azért jött, hogy a szemembe nézzen. Hát most én kérem, nézzen a szemembe.

EMBER Én a szemébe nézek magának. Csak azért sütöttem le, mert úgy csillog a maga... de hiszen magának nincs is szemüvege... mivel csinálja ezt a csillogást... jéé!... Mondja, magának... az arca csillog?

HIVATALOS *(fáradtan)* Hát, tudja... csak egy kis időre üljön ide át, s majd megért mindent... S ha itt ül, minden kérdésére őszinte választ kaphat...

EMBER S ha itt ülök, akkor nem?

HIVATALOS Fáradt vagyok. De, akkor is, ha ott ül. Kérdezzen.

EMBER Kicsoda maga?

HIVATALOS Ne lepődjék meg. Én... szóval... én senki vagyok.

EMBER Senki? Az hogyan van? Ezt így nem lehet mondani, hogy maga senki. Maga egy senki? Így akarta mondani? Hogy maga egy senki?

HIVATALOS Nem. Én jól mondtam. Én... a senki vagyok. Ne féljen tőlem. Nem tehetek erről a csillogás-villogásról. Én a senki vagyok. Egy nagy senki. Egy nagy közép-európai senki. Egy nagy kelet-közép-európai senki, ha így jobban tetszik magának. Régebben jobban csillogtam, s az ilyeneket, mint maga, az nagyon zavarta akkor is, de hát *(nyög)* nem én tehetek róla...

EMBER *(együtt érez vele)* Mi az, hogy... Hogy maga senki... hogy senki volt, amikor először hívott?

HIVATALOS *(rezignáltan)* Ez egy régi-régi történet. *(Motyog, majd...)*

(Technikai: belevág a császári lovassági induló. Friss, feszes, pattogó, majd átmegy a Raz-dva, tri nyi bedá, majd ez a Kellene ma éjjel egy kis hacacáré, majd a Po ulice hagyíla... majd az O Joseph, Joseph, majd Rasszcvetáli jáblonyi i grúsi, majd Úttörők énekeljetek, Rákosi pajtás bennünket boldog jövőbe vezet, majd /mélyről, nagyon szépen/ Kossuth Lajos azt izente...)

...én meg itt vagyok azóta is.

EMBER Szóval maga megfelelt a császárnak, a cárnak, a...

HIVATALOS Igen, az oroszoknak is, közben megint a németeknek, ugye, aztán megint az oroszoknak, aztán az ötvenes évek, ide az ötvenes években kerültem. Itt voltam. Először az ajtó mellett álltam, aztán mondták, hogy üljek ide a székre. Szóval azt javaslom, fiatalember, hogy írja meg sürgősen magának azt a papírt, mert ha van papír, csak felmutatja, ugye, és mindjárt nincsen probléma...

EMBER És... és ha én vállalnám a kockázatot, hogy papír nélkül is én vagyok? A viselkedésemből akkor is láthatná mindenki, hogy milyen vagyok, nem? Például hogy nem vagyok hazudós. És hinnének nekem.

HIVATALOS Nekem ez nagyon tetszik. Jó is volna. De nem lehet. Tudja, a gyakorlat. Mert ha valaki azt hazudná, hogy ő – ő, s nem is igaz? Hanem valaki más? Honnan tudjuk meg, ki ő? Hát a papírból. Nézze, az embereknek annyiféle szokásuk van. Van, ahol a nem választ igenlő fejbiccentéssel fejezik ki. És fordítva. Azt mondja az ipse, hogy igen, s közben csóválja a fejét, hogy nem. De ha látom a papírjából, hogy bolgár a lelkem, mindjárt tudom, hogy ja, ez egy bolgár, ők meg fordítva mutatják. Értse meg, a papírt pont a becsületes emberek kedvéért alkalmazzuk. Mint maga. Meg én.

EMBER Maga aztán fura egy madár.

HIVATALOS Meglehet. *(Agyagcsiripelés.)*

EMBER Ide figyeljen. Én voltam Bulgáriában, s az embereket abból is meg tudtam ítélni, hogy milyen a viselkedésük, az arcuk, a mozdulatuk, nem pont a biccentésből. Még a kenyeret is úgy szelték az egyik faluban, mint nálunk régen a nagymama.

HIVATALOS Egyszerűen imádom magát. Én is ismerem azt a kenyérszelő mozdulatot. Az ember megmarkolja a kést, mintha ölni akarna. Aztán nem emeli fel, hanem a csípőjéhez szorított óriás kenyérbe akasztja, és szépen maga felé húzva leszel egy hosszú szeletet. De hol van ma ilyen kenyér?

EMBER Az már igaz, hogy ezek az úgynevezett kézikenyerek széthullanak, mert összevissza vannak gőzölve. Hogy nem szégyelli magát, aki ilyent gyárt az embereknek? S még azt hazudja, hogy erre van igény. A szemtelenje.

HIVATALOS Tehát, a papír. Igen? Nézze, úgysem szabadulhat a papírtól. Mert most hazamegy innen, papírt fűz a gépbe, leír mindent... ugye, no látja...

EMBER Már megint mit csillog úgy, maga úgy elvakítja az embert...

HIVATALOS ...mondja csak ki nyugodtan. Úgy elvakítom, mint egy vallatólámpa. Én már semmin nem sértődöm meg.

EMBER Hogy oda ne rohanjak már! Én nem gyártok igazolást. Nekem arról nem kell papír, hogy milyen vagyok.

HIVATALOS És mi más az egész irodalom,mint igazolás, önigazolás. Hogy ilyen vagyok, meg hogy én olyan vagyok, de szép vagyok. *(Keserűen sóhajt.)* Eszerint a magaféle irodalom tehát annak igazolása, hogy nem kell igazolás. Mondhatom, jól benne van a kanyarban, fiam.

EMBER Kérem, hallgasson már. Kérem!

HIVATALOS Úgy van. Kér. Valójában korlátoz. Ami magának szabadság, az nekem tiltás. Csak hagyjuk az ideákat,

EMBER Éppen hogy ne hagyjuk az ideákat. A nem-ideákat kell korlátozni.

HIVATALOS Hát az meg mi? Nem-idea? S miért nem? Neki nem jár meg a cím? Mi az, hogy nem-idea?

EMBER *(mélyről, erővel)* Maga. Maga nekem nem ideám. Először féltem magától, most unom magát, de mind a két esetben azt kívánom, hogy ne magával kelljen nekem itt okoskodnom.

HIVATALOS No igen, a gyakorlat. Hogy úgy mondjam, ugye, gyakorlatilag, öööö, a gyakorlat, hát ugye volt azelőtt egy gyakorlat, egy gyakorlati gyakorlat, ami gyakorlatilag, de, ámde, most... eeee... belezavarodtam... *(nevetgél)* ám ha most csiripolok egy kicsikét, mindjárt, ha csiripelnék, csiripolnák, csiripolgatnák, csürüpölgetnék, mert az igazi madár az nekem nem csürüpöl, ugye....

(Az agyagmadár bugyborékol, majd csend és lassan az élő madárének áhítatos szépsége.)

HIVATALOS *(megilletődve suttog)* ...jaj, az igazi madár... nézze, ott... ott... *(Hangot vált.)* Kapja el, kapja el a lábát, jaj, ott azt a *(vicsorít)* ott, ott a szárnyát... hát mért nem kapja el, ha mondom? Megfoghatta volna, akkor aztán *(kéjeleg)* hhá-hááá!

EMBER Jó az a madár így is. Ha akar, ideszáll hozzám, énekel nekem... szép, mint a szerelem...

(Technikai: Mathieu: Álmaimban látlak én.)

HIVATALOS Akkor térjünk a tárgyra. Khm. Khm. Szóval maga itten hazamegy, ugye, hazamegy nekem, aztán papírt fűz a gépbe, ugye, és megírja itten, ugye, hogy mi és hogyan. Megírja papíron tiltakozását a papír ellen. Használja az eszközrendszert az eszközrendszer ellen. Hallottam már ilyet. Van ilyen madár, ha már a madaraknál tartunk.

EMBER Tényleg van ilyen madár.

HIVATALOS Nézze, egyszerűsítsünk. Ideül a székembe, és megtiltja a... ejnye-bejnye. Rontom-bontom, tom-tom-tom... megtiltja a papírt. Aztán az írógépet. Aztán minden klaviatúrát átragasztunk fekete szalagokkal, mi??? *(Egész lelkesen.)* A számítógépekét is. A zongorákét is! A televízióknak letakarjuk a nagy, hályogos szemét, há? A rádiókban is csak szívküldi lesz. Semmi más. De önmagunkat nem tiltanánk meg.

EMBER Maga olyan... *(undorral)* mint a paradicsomi kígyó.

(Technikai: az élő madárhang „helyesli".)

HIVATALOS ...Na, megint itt van ez a madár. No, most elkapjuk. Maga csak maradjon nyugodtan, hadd tolászkodjék csak ott a vállán... úgy, úgy... *(settengve)* most... hé, ne lökdössön... hiszen el akarjuk kapni, nem? *(Ámul.)* Mit csinál? Maga a tenyerébe veszi a madarat? *(Dühösen.)* Markolja meg, markolja meg. Ááhh!

EMBER *(nevet)*

HIVATALOS *(magában, önvigasztalóan)* Hát, jó, csak játsszék a madarával. De miért volnék én kígyó? Nélkülem ennek az egésznek semmi értelme sem volna. Csak a nagy végtelenség, ugye. Én adok értelmet. Én adok neki értelmet. Adok neki. *(Vicsorog.)* Adok neki.

EMBER *(a madárcsicsergés közben)* Hát, tudja... *(nevet, komótosan, jókedvvel)* hogy azt a jó istenit magának!!!

HIVATALOS Az jó volna. Ha volna. Ide figyeljen...

EMBER *(miközben a madár elhalkul)* Figyelek. Mit csillog már megint?

HIVATALOS Hát tudja, ki vagyok én?

EMBER Ki?

HIVATALOS Én... *(nehezen)* ...én a tükör vagyok. Azért csillogok.

EMBER *(majd hanyatt esik a csodálkozástól)* ...hogy mi???? Maga egy tükör?

HIVATALOS *(fáradtan)* Az. Összetörni a tükröt, azt igen. Azt igen. De megtisztogatni, azt nem. Nem vagyok én kígyó. Én a tükör vagyok. Azt mondja most, hogy van más tükör is? Igen. Igaz. A szép, édes kis nőcskék-tükröcskék, a kellemes fiúcskák-tükröcskék. No de én? Nekem a foncsoromba is beleégett az a sok mocsok. Mert az asztal fölött voltam, szinte a pulpitus fölé emelkedtem egykor, aztán levittek a pincébe, aztán felhoztak a pincéből, aztán már maguk sem tudták, hová is tegyenek engem... pedig hát én mindig igyekeztem... *(hirtelen hangosan)* mért nem kapja el már azt a kurva madarat???...

EMBER *(nevet)*

HIVATALOS Ott voltam, ugye, az asztal fölött, és én csak azt az arcot tükröztem vissza, amelyik ott volt szemközt velem, az asztal túlsó oldalán...

EMBER *(cinikus)* ...hogy pontosak legyünk, a padon ülve. Két szélen fakanál, középen meg aranytál, ugye? Vagy csajka? Maga meg rabul ejtette az ember szívét?

HIVATALOS Nem kell azt úgy, aztat úgy, ugye... mert hát... Csak azok voltak veszélyesek, akik visszanéztek. Azok a veszélyesek, akik egyenest belenéznek a tükörbe. Nem szólnak, nem beszélnek sokat. Ezek aztán tudnak hallgatni, az már biztos. *(Csend.)* Elárulok egy titkot...

EMBER Egy titkot?

HIVATALOS Azt. Aki a tükörbe bele mer nézni, de egyenesen, azt a tükör nem vakítja el. Csak akik lesütött szemmel nézegetnek rá. De csak azok veszélyesek, akik szembenéznek. Maga olyan szembenézős, tudom. Lehet, a madár is ezért kedvelte meg magát...

(Technikai: Oly távol, messze van hazám, Mint hosszú copfos barna lány stb.)

HIVATALOS Az 1956-os események után...

EMBER Azt úgy mondjuk, hogy a magyar forradalom után...

HIVATALOS ...56 után... tudja... ehhh... *(Fáradt legyintéssel, közben: A vén budai hársfák békésen suttognak.)*

EMBER *(érdeklődve, vidáman)* És mondja, maga velencei?

HIVATALOS Hát, van egy kis nyaralóm Velencén... ja, hogy nem vagyok-e velencei *(kiemeli)* TÜKÖR? Nem. Nem mondhatom. Egyszerű kis szabványtükör vagyok. Hét-húsz. Itt van a hátamon ceruzával.

EMBER Ez bizony elmosódott. Jól össze van maga fogdosva. Mi ez a hét-húsz?

HIVATALOS Ennyibe kerültem. Gondolom, nem látszik jól a piszoktól. Piszkos vagyok.

EMBER Szó, ami szó. Maga elég piszkos. Menjen hát Velencébe, maga hét-húszas.

HIVATALOS Eeee... megkérhetném valamire... szépen kérem... megtisztítana engem?

EMBER Mi?

HIVATALOS Ha megtisztítana. Ott van a szidol.

EMBER Nem tegeződünk.

HIVATALOS Mi?

EMBER Azt mondja, szidol. Szidjam meg?

HIVATALOS Nem, nem megszidni, hanem szidol. Érti? Szidol.

EMBER Nem értem. Szidol. Mit szidol? Mit szidsz?

HIVATALOS A szidol egy tisztítószer, olyan, mint a spré, a tükörfény.

EMBER *(fickósan, évődve)* Ja? És közben azért szidjam is?

HIVATALOS *(fáradt humorral)* Tán már azt sem bánom. Megtisztítana? Mondja...

EMBER Mondom. Legalább szebbnek látja önmagát az, aki magába néz.

HIVATALOS Mert ugye Jézus még a lábát is megmosta a... kinek is?

EMBER Ne szemtelenkedjen, öreg! A zsarolást nem tűröm.

HIVATALOS *(rimánkodva)* Kérem, kérem, nem zsarolom, kérem. Kérem...

EMBER No, „tükröm-tükröm, mondd meg nékem", én biztos vagyok benne, hogy ezentúl a hivatalokban is két ember néz majd egymás szemébe, és

nem kellenek az ilyen tükrök, mint maga. Akár egyik oldalt ülnek, akár a másik oldalt ülnek a hivatalokban.

HIVATALOS *(szomorúan)* Meg hát mocskos is vagyok, ugye... Szóval nem borotvál meg?

EMBER Mit? Borotváljam meg szidollal?

HIVATALOS *(nagyon készséges, egész élénk)* Ne, ne, jó lesz szappannal. Szappannal. És borotvával..

EMBER Borotvával? Hűű, a csillagát. S mondja, öreg, nem fél, hogy reszketni fog a kezem? Még megvágom az arcát. Nem tudok én ilyen eszközzel bánni. Nem az én világom.

HIVATALOS De, de... nem fog reszketni... hogy úgy mondjam... *(nevet)* ide a rozsdás bökőt, hogy nem fog reszketni, ez jó volt, ugye... *(Nevet...)* BÁR AMI AZT ILLETI, EGY JÓ KIS MEGHALÁS SEM VOLNA ÉPPEN UTOLSÓ... Egy jó kis *(pattintgat az ujjával)*, jó kis meghalás... meghhallllássss. SSSS! No, beszappanozna már?

EMBER Most balra. Most jobbra. A fejét balra, nem a... úgy, balra, jobbra, balra, jobbra... egy kicsit megint balra, most jobbra még... most középen, a centrumban, jó, jó, no, most hát a borotva... no, nézzük. Így. Íííí-gy, ni. Jó. Tovább, rendben van. De... hallja-e, maradjon békén! Mit ugrál??? Megmondtam magának, hogy... Jézusom!!! *(Ijedten.)* Mennyi vér??? Vén marha, beleugrik itt nekem a borotvába. Hát megőrült?

(Technikai: ijedt, sajnálkozó madárcsicsergés.)

EMBER Látod, madár? Hát most mit tegyünk?

(Vége)

Bölcskari mondó

Menza, menza, menzura,
nincsen csizma bronzura,
Gyedmaróz és tonzúra,
a régi cenzúra.

Merre, merre, merre hát,
Arrarát és Cserrehát,
vagy vasszögekkel verve át,
szeresd Kovács Verát.

És Tyepluha vagy Tyopluha,
Tapolca polca, völgy Cuha,
a bruhha-hahha-ha, húha,
egy bányász új ruha.

Szeged? Save our... Sávária?
Oly barna volt a Mária,
és Márti lári-fárija,
s hogy rám nem várnia.

Talán... meg kellett érnie,
mi kérhető, azt kérnie,
kűrje eleink bérnie,
s lassan beérnie.

(1966)

Visszatisztelgek

Tisztelt Hallgatóság!

1960–1965 közt a Ménesi úti kollégium lakója voltam; számos barátságféle és vonzalom szülőhelye akkoriban – s azelőtt, és remélhetően ma is – az az épület.

A vers, helyesebben a versnek csak csírája a hatvanas években keletkezett, ez az *„1966"* dátum a vers alatt: megközelítő utalás, mindenesetre tükrözi a szerző segítő szándékát az értelmezést illetően. Ugyanígy a laza későbbi évszám stb. is. Ugyanis Konczek az alma mater iránti vonzalmának engedve gyakran ellátogat ma is az épületbe, illetve a mai bölcsészek közé – be-beül egy-egy *„barátja-oktató"* foglalkozására, nem fedve fel személyét, minek az? –, és ezúttal is foglalkoztatja az élettel lehetséges élő kapcsolat ápolásának módja, ha csupán így, hallgatólagosan is, hogy úgy mondja. Azaz csendes szemináriumi hallgatólagosan.

Szeretném még előrebocsátani, hogy ez a szeminárium egyszeri alkalom. Minden, az itt felvetett – esetleg megszólítás (utcai stb.) nyomán nem tisztázott – kérdésre a továbbiakban a szemináriumunk alapkövéül választott **James Joyce (1882) íróhoz jól feltett kérdésekkel lehet választ kapni.** (J. J. ugyanis soha nem halt meg.) Róla – sok egyéb közt – azt is tudnunk kell, hogy kifejezetten ellene volt lábjegyzetek és magyarázatok esetlegesen a műhöz való illesztésének, úgy vélte ugyanis, hogy nem helyes megfosztani a befogadót a kíváncsis szenvedés nyomozati jellegű gyönyörétől, amikor ezt a tanítását mélységes főhajtással igeneljük, nem tehetjük meg ugyanakkor, hogy... hogyan táncol a színpadi táncosnő?... igyekszik fodros szoknyát viselni, és amikor a nagy kört táncolja (lásd: rondó), úgy a szoknyaszéllel (mármint a szoknya alól felcsapódó nőillatú szél), ergo fel kell villantanunk Joyce tanár úr megközelítésének ajánlható módját, másrészt – táncról lévén szó – a férfias lábdobbantások kottamentes *„beérzését"* is jó elsajátítani... tehát, mondom, hogy Joyce, Joyce tanár úr.

És nagyon jó még az is, ha az ember átlag kéthavonként az állatkerti majomketrec előtt – alakot talán nem is adva érzelmeinek – elmeditál, elementár, kalendár, kalengyál, kalengya, hangya, esetleg szól... *„...te, te géppisztolyás-fejű..."* módon, néha tán ódon, de-de-de-demokratikus és szabad gondolni. Legalább. Módon. Mondom.

Tehát – **a szóbohóc nem ripacs.** Szögezzük le?! A szóbohóc: kifejezőművész, megjelenítő. Élőben segíti a mímus, írásban – mivel nem alkalmazhat

zenei előjelzeteket – bizonyos ráhangolódás szükséges az opus átvevéséhez. Ez elérhető – mondjuk többszöri elolvasással.

Sorról sorra kommentálom a húszsoros verset. Előbb a cím: A „mondó" – „rondó" asszociáció helyénvaló. Több mondó is van. Ezek a századvégi körtáncok mintájára refrénszerűen lezárják az idő egyes szakaszait.

Első sor: Menza, menza, menzura (helyebben mensura) – azaz asztal, közösségi étkező és mérték (latin). A többit (JJ) szellemében.

Második sor: 1956. október 23-án Sztálin – úgy ötembernyi magas – bronzszobrát a térdnél lángvágóval elmetszve távolították el a forradalmárok a budapesti Hősök terén, s az ott maradt csizmáról a humor Csizma térnek nevezte el az ünnepi felvonulások, katonai díszszemlék korábbi helyét. (Szíves baráti közlés: zavarában a posta Csizma térre közvetítette a leveleket 1957 tavaszáig. A többit: JJ) A diákok közt is meglévő besúgókat – szájhagyomány szerint – K. Gyula néven ezóta nevezték. Utolsó könnyítés JJ nyomán: Sztálin-csizma – Caligula – Káli Gyula – K. Gyula – Gulag. Lásd a 436. oldalt. Érthető Konczek borzadása, amikor frissen vett felesége, Erika a pincéből azzal rohant föl, hogy megijedt a kágyulától. Később kiderült, hogy ez a meztelen csiga neve Vasban. További jó: egy *„Vasmeztelen csiga"* – kagyló – kágyilló – kagyló – kágyula, és *„sérójától kángyellásodik a mácsó"*...

Harmadik sor: Gyedmaróz: JJ – a Télapó – Sztálin apó csizmája – a Pavel Morozov Lásd Gyed Marózov, vagyis Pavlik Morozov nagyapja... Pavel Morozov beárulta apját a Csekának, hogy rendszerellenes, kulák, ezért „hős" lett. (A Cseka, mint nálunk az ÁVH.) A tonzúra magyarázatául pedig annyi, hogy a bölcsészkarra – bölcskar, ugye – kispapok is jártak, eleinte a *„leig fekete gombosban"* – mi a neve? – aztán civilben. Ami a cenzúrát illeti, ez többnyire csak frizuraigazítás volt, ugyanis már pannonhalmi diák korukban kihullott a hajuk: latinul, görögül, héberül, németül, angolul, franciául beszéltek, ne, mondjam, hogy irigyeltük őket. *Mondom.*

Negyedik sor: Cenzúra természetesen akkor is volt.

Ötödik – hatodik – hetedik – nyolcadik sor: Ez a szerző meditálásának kivetítése: nem tudta, mit kezdhet a diplomájával (ráadásul még hiányzott egy vizsga, azt hiszem, *„tudományos kommunizmus"*, vagy legalább *„tud-szoc"* volt a neve, és a P. nevű vizsgáztató elképedt, amikor Konczek azt mondta, igen fáradt, és nem akar vizsgázni ebből a tárgyból. *„De miért?" „Mert nem akaródzik mondani ilyeneket."* Jóval később aztán mégis, így lett diplomája. Nem teljes értékű diplomával Vas, Nógrád megye jött számításba, esetleg az Ararát – lehet, a rím kedvéért.

Kilencedik – tizedik – tizenegyedik – tizenkettedik sor: Tapolca JJ és Kniezsa-szeminárium, és tisztelt tanárnőim, Páll Erna, Zöldhelyi Zsuzsa, továbbá nyelvészeti stúdiumok. Cuha-völgyben bányásznak állni – Estók Tivadar bölcsész barát még egyetemista (kollégista, a Hovanyecz-féle alagsori súlyemelőterem aktivistája) korában is le-leszállt egy-egy síhtára, azt hiszem, Tatabányán. Adtak *„foglalót"*, előrepénzt, az jó lett volna.

Tizenharmadik sor: MÚOSZ-személyzetis (*„Van hely Szegeden és Szombathelyen. Egy év gyakornokság, fizetés 1050 forint.")* – Hát, akkor Szombathely...

Tizennegyedik sor: Mari több volt mint nő és barát.

Tizenötödik sor: Mártival volt egy rövid tavaszunk, de ő sokat sürgött-forgott (Forget JJ), pedig én is mozgalmista voltam, sőt, sportfelelős.

Tizenkilencedik sor: Kürje eleink (JJ), de azért mégis: a Kyrie eleison... görög nyelvű imakezdés. – Ami a bérnie szót illeti (eltekintve a JJ-kötelezvénytől), ezúttal kifejtő magyarázatot: 1. Gergely Ágnes a *„béok"* igehasználatról szóló tudományos jegyzete ihletével (l. Absztrakt tehén); 2. a „bérni" – szóteremtés (bérelni) értelmével; 3. Mármint hogy elődeink sorsát mintegy bérelni, átélni, átvenni, albérelni, s aztán majd lesz saját lakás is, persze... igaz, lett...

Huszadik sor: beérnie: tkp. önmagát. Egy ilyen meditatív kurzus keretében, emlékezve a pályatársakra, vonzalmakra és unzalmakra (JJ), sorsfordító „asszonyvillanásokra" – atomzápor, neutron-özön és pozitron-trón! –, szóval, arra, hogy jó volt így is...

Francia mondó

Ez a „mondó" az ifjúságról szól

„Konc vagyok, Budapest városából..."

Pontosan ötszáz évre rá, hogy Villon Francois
elhagyta végleg Párizst, meg-megállt, legyintve rá,
s a ködbe tűnt, akár a szürke, (a) ködbe tűnt szamár,
s gondolta, aligha fog ide visszatérni már,

pontosan ötszáz évre rá, hogy megvolt már a vers,
a „seggem súlyán fontolódva érzem, mily' nehez",
egy francia, ki francos is, kit Franci városa
a vízköpőivel leköp, Párizsnak nem kellesz soha...

pontosan ötszáz évre rá, no, két esztendeig
még várni kellett, s hatvanötben lejárt nékem is,
cementes zsákban kötve össze eggyetemeim*
kincseit, a könyveket, hogy meg kell menteni,

derékaljként vagy főm alá, úgy rakva sorba jól,
ha lángra lobb', mert semmi szén, se fa... kis alkohol?
mert (al)bérleti a dupla ágy, s szoB-Bánknak** két felén
Bertalanúr az alb-'komám,*** emitt meg éppen én

két túlsarokba' ágy, közzzül****
két szék (tán pad?) meg én,

nagyjából ötszáz évre rá, hogy Villon Francois
elhagyta végleg Párizst, én egy francos víg szobán
nevettem önmagam ki, ám magamhoz leg-közel
vacogtam: „...édes Jézusom, ó szentlélek jövel!"*****

Jegyzetek

A hatvanas évek derekán Szombathelyen néha Villonéval mértem össze – vagánynak képzelt ártatlan – sorsomat. Ebből legalább a groteszk öngúny gyümölcsei termettek, de más – ne mondjam, hogy nagyon méltó – elfoglaltságok helyett megtette (tán) ez is.

De erről a ritmizálóba tévedőről térjünk csak a monoton, perdületlen szövegre. Az a helyzet, hogy nem szerettem elhagyni Budapestet. A Gerelyes Endre – és Baranyi Ferenc – humorral (és jó adag jóakarattal) áldva így hát lehetett játszani – játszásiból...

Akkoriban pályakezdő városomban, Szombathelyen idilli dolog volt, hogy reggelente a tejboltban, ahol a tejet a poharamba mérő ifjú lány megkérdezte: „Felet?" „Magát igen" – mondtam neki mindahányszor, s ő néha elmosolyodott. Ebből talán látható, a versemben fennebb idézett csillagocskák is humoros magyarázatot igényelnek.

* – Azért írtam „eggyetemeimet", mert gondoltam, hogy mi az 1 számot eggynek mondjuk, s így tehát az eggyetemeim is így helyes, annál inkább, mert nekem például akkor egy volt belőle, az egyetemeimből.

Mondtam is a Magyar Tudományos Akadémiának ott a Roosevelt téren, hogy a nyelvészek magyarázatai nem elégítenek ki, igazán hallathatná szavát, de nem szólt semmit. Kicsit hűvös is volt ott a Roosevelt téren, ahol mind a 49 ablaknak meg a két nagy bejárati fakapunak mondtam ezt – en face, de beláttam, hogy igen hűvös van, s esetleg nem ez a legkézenfekvőbb módja az észrevételem közlésének, ámde a dolog ennyiben maradt.

** – A szoB-Bánk azért van így, mert albérlő-társammal, a „Bertalanúrral" – egybe, szigorúan egybe, ahogyan szállásadónk mondta – a szoba két ellenkező felében így feküdtünk a két ágyban. (Én egy G. nevű lánnyal néha máshogyan is.) Egyszer meg Bertalannal a megyei lap 1965-ös fél évfolyamával begyújtottunk a vaskályhába, szóval sokáig jó kormosak voltunk.

*** – Alb'-komám, ugye ezek után evidens, hogy Lajos.

**** –Iitt azért van ennyi zzzz, mert néha még megzizzzzent egy-két fáradt légy az október végi szobában.

***** – Az ima szavai amúgy tréfásak is voltak, meg nem tréfásak is. Mindenesetre – hideg volt.

1.

Persze az idő tájt nem jutott idő filosz-munkára. Dadajgattam magamban a Villon-négysorost, s hajh, mennyi időbe került, amíg végre jutott... Hogy úgy mondjam, a feladat ott „ketyegett" hosszú éveken át. Ismertem a szép fordításokat, s magam is Faludy Györgyét kedveltem, azt, hogy „Francia vagyok Párizs városából, / Mely lábam alatt a piszkos mélybe vész, / s most méterhosszán lógok egy nyárfaágról, / s nyakamon érzem, hogy a seggem mily' nehéz."

2.

A fordítás nagy népszerűsége elgondolkodtatott. Ott van ugye Illyés Gyula pohár-hűs-kútvíz-tiszta fordítása, a „Francia vagyok, csak ez kellett, / Párizs szült (Pontoise mellett). / Rőf kötél súgja majd fejemnek, / Hogy mi a súlya fenekemnek."

Minden a helyén van, minden jó. A „Pontoise mellett" értéséhez tudnunk kell, hogy Pontoise Párizstól északra egy település volt akkor – persze ma is az, Argenteuil után, Párizstól úgy 25 kilométernyire –, egyébként Pizzarro megrendítően „kapriccsózós" tavaszi festményei „szólnak" a faluról, határáról, a tájról, ő itt lakott egy időben.

„József Attila fordítása – „Francia vagyok, mérgelődhetem, / pontoise-i Párizs volt szülőhelyem / Most hát egy kenderkötéltől fejem / Megtudja majd, hogy mit nyom fenekem." – azért tetszik, mert a „most hát" közeli jövőként való fordításával a „majd" helyett élőbbé, valóbbá teszi a helyzetet. Nem szeretem, hogy „pontoise-i Párizst ír", mert úgy gondolom, magyarul sem mondunk ilyesmit, például: „szentendrei Budapest", ahelyett hogy Budapesten, a Szentendre felé eső részen.

Mészöly Dezső levesz a lábamról.

„Francnak születtem, megbántam nagyon, / Párizs szült, ott, hol Pontoise vagyon, / Egy jó öles kötéllel nyakamon / Immáron seggem súlyát latolom."

...állandóan ezt a tökélyt mondogatom magamban, s csak igen halkan, hogy a latolom helyett a latolgatom talán igazabb volna. Mészöly Dezső a Villon-versek közül többet lefordított korrekt és „argó-korrekt" változatban is.

Én szeretem azt a megoldást, amelyik szituációba helyezi a verset, mintegy „ráérti" a szövegre a dramaturgiai körülményt. Faludy György titka is ez.

Ő egyébként magyar betyárt csinált Villonból. Faludy akasztandó embere afféle züllött kapcabetyár lehetne, akit az első nyárfára felhúznak. Ez – tisztelettel szólva – „magyar betyár magyar ecsettel". Jó. Az sem bánt, hogy az eredetiben szó sincs „piszkos mély"-ről, „mily' nehéz"-ről – csupán „nehéz"-ről. – A vers „lelkét", szilajságát, vagy inkább a „szegény Villon" nyomorult, hányaveti vagányságát tökéletesen megjeleníti, azonkívül azzal is kedveskedik nekünk, hogy elképzelhessük bő szárú gatyában, ólompitykés mellényben, fekete kalapban – nagyjából olyannak, mint a Szegénylegények, a Jancsó-filmbeliek... –, ez tehát adaptáció, „átírás". (Azt írja egy irodalmár, hogy manapság jobban elfogadják-kezelik Faludy fordítás-művét, amely nem műfordítás.)

Egy műfordító barátom a kérdéshez úgy szólt hozzá, hogy: „Csehov *Visnyóvij szadja* magyarul *Cseresznyéskert*, s nem Meggyeskert, mint amit szó szerint jelent, mégpedig azért, mert magyarul nem annyira meggyeskerteket, mint inkább cseresznyéskerteket mondunk, s még akkor is, ha több bennük a meggyfa, egyébként meg tudvalévő, hogy a körtét almának kell fordítani, hogy igaz legyen."

Akkor – emlékszem – ehhez azt tehettem hozzá, hogy lám, a szerelemre csábító Éva-alma sem mondjuk jonatán vagy batul, hanem az a vérszín fürtös gyümölcshúsú csoda, a gránátalma, amelyet nálunk jóval drágábban árulnak darabonként – mert a bibliai helyszínen az volt „kézenfekvő". Hogy valójában Éva anyánk édes melléről van szó, az megint más kérdés. Másrészről a cseresznyéskert helyett a cseresnyés – nem sz, hanem s – azért lenne jobb, mert a cseresznyésrétes is jobb ízű, ha csereSnyésnek mondjuk... (Továbbá a Jóisten mentsen meg minden valódi műfordítót a „számonkérő-okos beleszólótól", aki betűnként ellenőrzi, mit mond az ember... miközben az eredetit igyekszik – a puccos újgazdagja – úgy tartani kezében, mint jobb helyeken a Bartók-partitúrát szokták koncert közben a nézőtéren.)

Van tehát valami, amit az ember szeret, ha nem is betű szerint kapja. Ezért jó Faludy. Ezért jó József Attila is, és ezért kimagasló Mészöly. (Illyés – „csupán" korrekt, kiváló.) Van ez a valami, amit magyarázni nem lehet, csak érzékelni.

Ez az, amin tűnődtem, amikor munkához kezdtem.

3.

A francia eredeti így „hangzik" – azért van itt idézőjel, mert a vers és a dal élőszóval történő megjelenítésekor a szóvégi „néma ö" is hangzik, tehát például „pontuászö":

„JE SUYS FRANÇOIS DONT' IL ME POISE /
NÉ DE PARIS EMPRÉS PONTOISE /
ET DE LA CORD D' UNE TOISE /
SCAURA MON COL QUE MON CUL POISE"

FRANCIA VAGYOK, EZ BAJ (PECH),
PÁRIZSBAN SZÜLETTEM, (A PONTOISE-I RÉSZEN),
ÉS EGY RŐF HOSSZÚ KÖTÉL
JELZI NYAKAMNAK (FEJEMNEK), HOGY NEHÉZ A SEGGEM.

Így hát bennem a híres villoni négy sor úgy szólal meg, hogy a narratív néma ö-k hangzanak. A vers egyszerűsége, sima, beszélt nyelvi „folyása" egyként tükröz keresetlenséget, lamentálókedvet, talán beleegyezést, ugyanakkor tisztességes helyzetjelentést, „tudósítói tényszerűséget"... és tükröz el nem rejthető hetykeséget is. A verssorok felkapott jambusai ennek a hetykeségnek a képzetét erősítik. Belül is van egy „jambikus izgatottság" (Vas István mondja József Attila-elemzésében, hogy „...az ereszkedő trocheus (– u) határozottabb, sőt keményebb az emelkedő jambusoknál (u –)". S még valami: Villon igen gyakran „rímkényszeresen" írt. Ez azért van így, mert gyakran rímjáték-feladatot oldott meg.

Nos, nincs mit tenni, nálam ez lesz a könnyeden-tréfásan vagány, „odaseneki" Villon. Soraiban ugyanakkor titkolt férfibánat is érződik. Meg kell oldani a francia két jelentését. Baranyi Ferenc erről hitelesen beszél. Annak nincs jelentősége, mondja, hogy Ferenc a neve, ugyanis francia nemzetisége miatt volt peches a sorsa a franciákra haragvó bírák előtt.

Mészöly Dezső „franc"-a erre már „rátripláz", igen jól. Figyelemmel kell lenni a „dont'il me poise" lehetőleg hű fordítására. (Ez a legtöbb variációt kibírja, élnek is vele a klasszikus fordítók.)

Az akasztás képére nézve Faludy megmondja, hogy nem nyárfa az, hiszen így ír: „A város (Párizs) felett... a Notre-Dame és a mai (1936-ban írja Faludy – K. J.) Gare de l'Est helyén a tizenkét karú, negyvenméteres szálfákból összeácsolt montfauconi bitó, melyen tucatjával lógtak az akasztottak..."

Mészöly Dezső ír – fordításában – az „irhaszárítóról" – ez az a monstrum, melyen: „A nagy irha-szárítón... zsiványoké a fölső emelet...", vagyis a bűnözőket bűnük súlyossága miatt – „osztályozva" – akasztották alsóbb vagy fölsőbb sorba, szintre, „emeletre", „polcra", „grádicsra" stb. Ezen az „akasztógerenda-gépen"– én így neveztem el – az egész szörnyű Coquillard-banda, tolvajok, rablók, gyilkosok, betörők, útonállók, minden rendű és rangú kurvák, hamiskoldusok (álvakok, álsánták stb.) elfértek volna. Egész Franciaországban féltek tőlük. Tehát a Coquillard-ok, a kagylósok céhszervezetszerű bagazsériája, melyhez Villon is tartozott...

XX. századi kitekintés a bűnöző céhekről

(...Egyébként a bünöző-céh a középkorban szokásos „tömörülés" volt. Sem Puskin *Anyeginjéről* s más orosz remekművekről Szombathelyen akkor nem, jóval később, a rendszerváltozás után még kevésbé nem volt szó. Nos, a Szovjetunióban a céhszerűen szervezett bűnöző-világ még tartotta magát. Talán ma is...? Mint másutt, más néven.)

A „blatnüje" nem egyszerűen tolvajok – ők az elitbűnözők. Másutt talán a maffia meg a camorra... szervezett... Az orosz zsebtolvaj, a „karmanyik", „karmanssik", a „zsulik" (ez is többnyire zsebtolvaj, de egyszerűen tolvaj is) csirkefogó, szélhámos és kalandor is lehet, az „alsó osztályba" tartozik más piti bűnözőkkel, besurranó, „bemászó" tolvajokkal együtt (így lopni például „tajkóm zabirátyca"). A zabrálni, ugye, máig megmaradt a második világháborús oroszból jött jövevényszavak közt. Az idő modernebb... a csaló például „faljszifikátor".

De az elit, a „blatnój" legalább nagyon ügyes betörő-tolvaj, vagy „vzlómsik" (mackós, srenkes), vagy „bangyít" – rablógyilkos... „nehéz fiú".

A börtönben a „blatnój" a nem dolgozó elitbűnözők rendjéhez tartozik, amerikai – de régi dolog ez is – tábornoki sapkához hasonlóan élre igazított fejfedőben, vasalt nadrágban, kibokszolt bakancsban jár, csicskásai szolgálatai következtében valóságos úr, a börtönőr is bizonyos tisztelettel kezeli... Szakmai önérzete van: „még nem piszkoltam be a kezemet munkával". (A szovjet börtönök tetováltjait bemutató, nem nagyon régi, magyar fényképes kiadvány a témáról többet is mond...)

4.

Vaszilij Suksin egy szovjet filmen börtönből szabadult, megjavulni akaró bűnözőt játszik. Ez a *Vörös kányafa*. A hőst nem engedi el az alvilág, megölik. Suksin egyébként erzja, s mint ilyen, valahol finnugor magyar-rokon.

Azoknak az éveknek, amelyekről most beszélek, tehát az 1960–1970-es éveknek a férfiideáljai közt Suksin mellett ott volt Paul Newman, Gerelyes Endre szenzációs amerikai párja is. Az amerikai szőke színész, a *Bilincs és mosoly* hőse. És a *Kilenc perc* ökölvívó-humanistája (novellában, filmen is), mint mondtam, Gerelyes Endre, aki nyakatekert módon udvarol barátja kedvesének: úgy, hogy kiütteti magát a fiú által. Gerelyes, a Hemingway-rajongó, no meg Alain Delon a *Rocco és fivéreiben*... Akkoriban én egy gyermekotthonban ötven árva kissrác „apja" lettem volna, ha elégnek bizonyulok nekik egymagam. A bűnözőkével érintkező gyermekviláguk ekkoriban tárult fel előttem.

Új kitekintés a középkori Párizs kivégzőterére

Sok változatot készítettem.

A Faludy által leírt teret – mely tudomásom szerint a későbbi Gréve tér, a városi tanácsház körül, a későbbi guillotine-nal is (melyet nem Goulotin talált fel, csak javasolta a bevezetését) –, szóval azt a városközepi, Szajna-parti teret minden bizonnyal piacnak kell elképzelnünk.

Jövés-menés, árusítás, kínálgatás folyik, bárány-birka-tyúk-liba zajong, kasok és kosarak tornyosulnak, krumpli, répa, retek, mogyoró... Talán ott van Huguette, az apátnő, aki Villont jól tartotta egy időben, s aki ki-kiszökött a kolostorból, hogy amúgy férfimód jelentős pusztítást végezzen borban és a másik nemben, aztán Marthe, a „fondorlatos lány, kinek csalárságától megdermed az ér", aztán Jacqueline, Perett, Ysabeau, meg persze Vastag Margot, no és a kis Maca... Meg az átkozott Catherine de Vauselles, aki nem szánta lefogatni és megveretni gazdag kitartójával a szegény kis Villont, kinek szíve Kati iránt égett leginkább...

Villon tehát a börtönben ül, a Châtelet-ben, 1462 decembere van, vagy 1463. január első napjai. Valószínűleg letartóztatták – „elkapták" („elkapdosták"), bezárták, mert (egykori pénzrablási ügyét is „felmelegítve") utcai botrányokozásban vétkesnek találták.

Halálítéletét várta. Azt hiszem, a neve, a születési helye pontos közlése, helyzetének rövid leírása a kihallgatónak (vagy a kitöltendő kérdőívnek), a második két sor pedig a világnak szól. Tudja, hogy ott fog lógni a piactéren. Mint egy liba, amelynek nyakát hurokba dugják, míg a karos-rugós mérlegen gyorsan lemérik. Olyan hamar nem döglik meg, de rúgkapál istentelenül!

Az első változatom így szól:

(első)

FRANÇOIS VILLON RÖVIDVERSE,
amikor a Châtelet börtönében akasztását várja 1462 késő telén

Én, Franci, francia, Párizs bukott fia –
(Pontoise felől) kinek bitón kell lógnia.
Szorít gallérom is, lehúz a segg (rugós mérleg nyila
mutatná így az ing koszcsíkján): van jó pár kila.

Megkísértett egy másik változat is:

Franci vagyok, francia, a külváros fia.
(A pontoise-i részről), kinek bitón kell halnia –
Gallérom koszcsíkján jelezvén, seggem hány kila.
Mintha rugós mérleg mérné: kileng sorsom nyila.

(A „kila" a kilónak tájnyelvi szava.)

5.

A kép dramaturgiája szerint az akasztás előtt ollóval körben lenyírt gallér ott lóg Villon nyakán. Így a kötél összébb-összébb húzódva egyre nagyobb értéket jelez a koszcsíkokból képződött sávon. A scaura a mérésre utal.

Mészöly Dezső zseniális fordításában a „latolomat" „latolgatomra" cserélném. (Ugyanis a „vagyon" szóval már eléggé archaizált. A „immáron" csak „botlat", míg az immár szóval teljesen harmonikus volna a negyedik sor.)

További megkísértéseim közül:

(második)

EGYSZERŰ VILLON

Én francia vagyok, a Franci, restellem,
párizsi vagyok amúgy, a Pontoise felőli végeken
születtem, és most rőt kötélen lengetem
a seggemet. Bizony, nehéz nekem.

Ez a végső sor kilendít a súlymérleg-helyzetből az egész sorsára. A „végek" talán van, akinek „magyarít", így végvári vitézre asszociálunk, holott erről nincs szó.

(harmadik)

A SEMMIT GYAKDOSÓ VILLON

Francia vagyok, a Franci, és bár balgán hangzik, mondhatom,
hogy Párizs, ez itt, a Pontoise felőli rész a szülővárosom,
most meg egy öl hosszú kötélen rángatózva nyaklódom és gyakdosom
a semmit: fontolgassa csak a seggemet... hisz most már b...hatom.

A harmadik sor végén álló gyakdosomról: „Gyakd, uram!" formában fennmaradt egy nyelvemlékünkben. Alkalmas az archaizálásra. A szó azt jelenti, amit ma b...sziknak írunk, szemérmesen. („Gyapjasát, ki gyakran gyakja..." – írtam 1968-ban egy versemben magam is.) Jó szó, kár, hogy nem hozzuk vissza az unalomig elkoptatott b...ik helyett. A gyakorlat, gyakori szavakban a szógyök megvan ma is.

A semmit gyakdosó Villon, amint libaként rángatózik, „nyaklódik" a kötélen?... Ezért nem tudtam lemondani ez utóbbi változatról.

Baranyi Ferenccel a diákköri kollégiumi közösség után megint találkoztam. A négy sor fordításával munkám összegző tépelődései közben lepett meg. Ő ezt írja: Francia vagyok – s ez nagy bajom / Párizsban Pontoise

mellett lakom / most kötél vár rám, nyakamon / Méri fejem, hogy mit nyom a farom.

Megint egy Villon-négysoros. Jól perdül, egyszerűsége – igen jó.

Meggyőző, amint indokolja, hogy a Ferenc-francia dilemma feloldása a következő: franciaként a franciákat gyűlölő bíró előtt rosszul járhat, tehát a Ferenc itt nem szándéka szerinti kettőzés. Villon azt tartja bajának, hogy francia.

(Valójában a „vörös házban" Guillaume nagybátyjánál vagy éppen a Vastag Margot kocsmájában lakott, s még hány helyen. Bár... meglehet, éppen Pontoise mellett is, ahol született. De a négysoros nem ezt írja, hanem azt, hogy Párizsban született a Pontoise felőli részen. A nagy akasztógép a Szajna-parton volt, nem messze a Notre Dame-tól, a későbbi Gréve tér környékén, Faludy a Gare de l'Est környékét nevezi meg helyéül... Villont a városközpontban akasztották. Azaz akasztották volna, hiszen megúszta...

(negyedik)

AZ AKASZTÓGERENDA-GÉPEN LÓGÓ FRANCI DIÁK

Egy nagy franc vagyok én, a francia Franci, s ez nem frankó, egyszóval
nem nagy becs', dics', ám
Párizsban, amott a Pontoise-ra kifutó mocskos utcákon nyílt ki a csipám,
és most egy méteres kötélen rugdalózom, akasztógerenda-gépnek felső grádicsán,
és tudhatom, hogy jó nagy súllyal húz le a p...ám.

Csak játék.

Ebben a változatban, ami most következik, Villon szerepet vált. Most éppen magyar hazánkfia, aki külföldre „szakadt", s **ferencvárosi** kedvese meglátogatására készül.

(ötödik)

A FRANZSTADTI VILLON

Francia vagyok, de született franzstadti.
Hát te, parléz-e már francö, baszkikám,
Párizsból jöttem Pontoise-on át, de nincsen sztrádamatricám,
a zsernyákok belógattak, de röhögök a kutricán,
mert ölelésre Mázsás Maca vár, a régen k...rt cicám.

(hatodik)

AZ IDEGENLÉGIÓS VILLON

Franc belétek. Körmöm rághatom.
Párizsban már beütötték a vízum-ablakom,
itt meg a rácson át a nap se süt be rám,
szoros a légiós-kötelék – úgy bizony,
e fogdában, hol seggem veri két súlyos vasgolyóm.

(hetedik)

VILLON SZÖRFÖZIK (egy kolostorban)

Ferences vagyok. Fiam, óvjon oltalom!
Parizer a vacsorám és nincsen honlapom,
Egy Microsoft-programon lógok, szörfözök, kutatgatom,
hogy ki a Jóisten oldaná meg holnapom.

Íme hát Villon. Az összes hozadékával, amit felkavart. Igaz, van még egy, amelyben Villon valósággal illeg-billeg szerepében, hogy most annyian nézik. Itt az a képzete támad, hogy őt valóságosan kimérik, mint egy libát.

(nyolcadik)

A PIACI VILLON

Franci vagyok, a francia, most itt lógok a piacon,
egy kötélhurokban, egyébként a Pontoise felőli részről Párizsból származom,
ám lebuktam, s előre-hátra föl-le bukdosom,
forgatva rátok nehéz alhúsom.

S most, ördögöcskék, sipirc! Villon apátokat tisztelhetnétek annyira, hogy nem űztök gúnyt minden sorából. Te meg, öreg Villon, ki mostanában éppen az ötszáznegyvenedik évfordulódhoz közelítesz – vagy elhagytad már? –, mármint a halálod 1463, 68...? Vagy 69? – évfordulójához, hát, nyugtasson Isten.

Ugye, nem mondod rá, hogy „'Je m'en fous!" Amit, ha szalonképesek vagyunk, úgy fordítunk le, hogy „Teszek rá!"

S miért ne lennénk azok?

Játékok...

Három szössz'

1.
Magaddá őrizlek.

2.
Igaza van,
pedig nincs... (!)

3.
Nem hozta el
az erőszakosát.

Kiegészítő szössz'-ök

1.
Ki vezet?

2.
Milyen legyen?

3.
Így?

4.
...most te.

5.
Hm?

6.
Mmmmm?

7.
Hhhhh?

Kitérők és betérők

Egy szőrös nő, ha jó dögös,
pohara van, de nem sörös-
kriglije,
és aztán semmije.

Egy marós nő, ha jó faros,
nem éri sóhaj, balzsamos,
se más.
Dommage!

Quelle dommage,
que nous n' avons pas
d' un peu d' fromage.
halomba.*
Egér se kér?

Vágyom én nagy serleget,
nem egybegyöngyedt sörhabot.
Szinte Grál.
'sz integrál.

„Hangyaszálak"

Még ma is, néha, eltűnődöm,
hogy ki lehetett az a rosszkedvű, aki
hangszálnak írta át a hangaszálakat,
s kijavítottam, és ő hangyaszálnak
írta át a hangaszálakat.

* Milyen kár, hogy nincs egy kis sajtunk... (francia)

... helyett

Ha... miként az imént említette...
hm... rólam ön amúgy is tud mindent...
...mit mondjak?... Mit kellene...

szóval...
mit nem?

...de azért,
úgye-úgy-engedi
(úgye-úgye)

hinnem,
hogy kell...
s hogy kell...

mondjuk egy kávé mellett,
bárhol,
esetleg a Hyatt helyett,
de Hayek
azért kerüljön szóba.

Ön hogyan véli?
Thonuzóba?

Hm

Tetszik nekem az ön érzékeny lírája,
csakhogy – lássa be –
többnyire másról van szó.
Mondom... többnyire.

Kincs

Nekem vannak belső jelentéseim.

Óvás

Ha te mindig hadonászol,
ismét felvérzik a jászol.

Eset a madárkával

Kibögrentette,
bögrémet az Auchan-
büfében,
ott a madaras shop –
s hopp,
te kismadár

Új tétel

Theometriát oktat.

Zongora és kacaba

(zord szonett)

Tengerészek tengenek,
kerge részeg hengenek,
zenge részek zengenek,
zongorászok zöngenek.

Lenge részek lengenek,
hadd ne lennék hópuha,
piha-pihe pampula,
de tetégedemet!

Mert kaccan ám a kacc-ruha,
s bár kaccagányok korcanak,
és kacaba-báró bárba jár,

mi hallgatjuk, hogy tré duma,
ha elsörbült a bor-csanak,
te, én, két kismadár.

A kiskutya

Amádé úr, a generál,
s mert „csurr" a „csörr", azám,

tudhatja, szépen fejre áll,
ha szóra nyíl a szám.

S mert „hajjaja" a „hejjeje",
és grú a drú a szrú,

felül van jól a fej helye,
ha szlipliköttya fú.

Igaz, hogy báró nem vagyok,
se mézes kismadár,

s lehet, andalgó angyalok
se „mordsza pokk" ma már,

ám énekelni jólesik,
habár nincsen kutyám,

a szerte-lenne dagg veszít
egy kömme-kömm prutyán.

1–16. sorok: (Ez az Amádé László játékos és kedves lényének ajánlott „mórika") utánzat (A. L.: 1703–64) a következő tréfákat rejti: 1. „Néha csurran, máskor csöppen" helyett – csörren. 6. torzított angol a grow, a draw, a through (nő, húz-von, át) szavakból 8. Leginkább a „Kelekótya, kotty belé, szilvalé..." 12. Argó: goromba felszólítás közösülésre (Bp., XV–XVI. ker.) 15. „Szertelen nagy dog" veszít (szerte lenne)... 16. „...egy göndör kiskutyán"

Mus murmurandi

Bizalmam van, mert hizlalom,
igazgat ám az izgalom,
öt vagy kilenc vagy tíz valóm,
és mindet vállalom.

A nagy varázsló? Egyre megy.
Egeret szülnek nagy hegyek,
s a kisegér is egyre megy,
mesét mesélgetek.

Bár kisegérnek nagy vagyok,
fülemet csípik új fagyok,
azért csak vígan harapok,
aztán fogat mosok.

Legény a taligáról

Legény a tajgáról.
Ez volt az első szovjet film,
amit játszottak Tiszalökön.

Nem tudtuk, mi az, hogy tajga.
Azt mondtuk,
Legény a taligáról.

Napraforgómagot rágtunk,
s köpködtük a mozielőtérben.
Kapcaszagú volt a hely.

B. Traven A taliga
című regényét is olvastam,
de nagyobb koromban.

Erről Simonffy Andrással is
beszélgettem egyszer,
de akkor már aztán tényleg
idősebbek voltunk.
Jóval.

A híd

Egyetemista koromban,
amikor a Ménesi úti lovardában laktam,
éjszaka is el-elmentem,
magányosan,
a hídhoz,
hogy elbeszélgessek vele,
jó híd volt.
És az ma is.

A Sanyi bácsi unokája

Jaj de jó a királynőség,
gyermekláncfű, tulipán,
Sanyi bácsi ismerős rég,
visszahozza gurigám.

Jaj de jó a királynőség,
koronám a tulipán,
rágógumi illendőség
céljából a gumifán.

Jaj de jó a királynőség,
aranyalma, tulipán,
se tetves ág, se felhős ég:
túl vagyunk a nehezén?

Üzenet

Tisztelt Cím! A cimborája
dulakodni indula,
hangos volt a csimpojája,
el is szállt a hímpora.
Neveti a csimpánza,
ki a farkát himbázza.

Természetesen

Természetesen: leszünk mi.
Nem leszűkí-
tetten.
A jóságos isten
érjen tetten.

Pedig, szegényt,
volt, hogy kinevettem.

Flasztervigasz

Döntsük el,
hogy kockakőbe
kapaszkodunk,
ám ilyen hátívvel –
közben azért
lágy csöcsű
édesünkre
gubbadunk –

Né! Hogy ez meg mit mível!

Utálat

Te, te mikrofonleszopó dúsduma!

Rocky

Kedves török
ne(mes) (ter)(e)k éljenek
vissza önök
a türelemmel,
én nem vagyok olyan
leplezett „tör"-ök,
ha én török,
az örök!

Hm? II.

Figyelj,
hétfő – kedd – szerda – (csütörtök)
csűrt ördög
péntek

s persze Robinson,
s akkor Péntek –

Nyugalom

Nézd, a madárlábak nagyon jók a hóban,
pedig nem tehetek róla,
s persze, a hó az ibolyacsokor
takarója,
de addig még sétálgatunk –

Alapmű

Szorbonn-toá és Integrüel*

Utcai

Jó ez a vadhajú utcai lány.
Szürcsöli a citromfagylaltot májusban.
Kirabolja belőlem a csókokat.

* azaz Sorbonne és Pantagruel

A nyolcvanhét éves Kristó Nagy Istvánnak

Valamikor, úgy negyven évvel ezelőtt, egy budai művelődési otthon színpadán azt mondtad, kedves Kristó Nagy István, hogy a Kilencek a magyar irodalom új hajtása, a népi vonal, a Petőfi – Ady – József Attila, majd Juhász Ferenc – Nagy László, a már szintén neves Hetek (Ágh Istvánék, Bellával, Buda Ferenccel, Kalász Lászlóval, Raffai Saroltával, Ratkó Józseffel és Serfőző Simonnal) után.

Ott álltam előtted. Én következtem a beszédben. Egy verset olvastam fel, melyet azóta sem nyomtattak ki sehol – nem is akartam. Arról volt szó benne, hogy nem akarok „hőbölögni". A műsor után, a folyosón aztán megkérdezted, hogy biztosan így akarom-e mondani? Nem inkább „hőbörögni"? Tudod – mondtam akkor –, a felnevelő kisvárosi világomban, Tapolcán a Tyúkpiac tér 2. alatt – most Fő tér 12., s azóta is – ezt a szót így mondták: „hőbölögni". Azért, mert így elítélőbb, „lekezelőbb". Tehát ha én nem akarok hőbölögni, akkor már igazán tartom magam valamire. Bizonyára mosolyogtál rajta.

Most, hogy nyáron betöltötted a 87. évedet, s erőben-egészségben ott voltál a könyvhéten, a Vörösmarty téren, Fekete Gyula a Trikolórnál kiadta az *Azám, hazám!* című könyvedet az *Örökségünk* sorozatban, egymás mellé kerültünk a *Formáért sóvárgó* kötetem dedikálásakor (Hétkrajcár Kiadó), s jólesett, hogy most is azonnal megismertél... Mit beszélek? Én ugyanis rosszul fogalmaztam, hiszen akkor még nem töltötted be, csak június 16-án, s a könyvnap előbb volt... No, én, a fiatalabb vétek el valamit? Szóval most is jól elbeszélgettünk. Az *Azám, hazám!* című köteted azzal nyújtottad át, hogy „Az első példány Konczek Józsefé". Ritka kincseim közt van eltéve.

Hogy azonnal elolvastam végig, ezt ne is mondjam. Nagyon élveztem minden sorát. A kötet legérdekesebb írása számomra az a bizonyos tanulmány, amelyik a népi írókat veszi sorra a kezdetektől. Ez terjedelmes lexikon-szócikknek készült, ám nem jelent meg. Ha most lennék bölcsészhallgató, hálás volnék, ha valaki a kezembe adná, „Ebből készülj a szigorlatra!"

Az Ezredvég folyóiratban közölt könyvkritikáidban az ismertető közben kifejtett gondolataidnak azért örülök, mert a rövid írásoknak megvan az a jó tulajdonságuk, hogy szívesebben olvassák, s a könyvhöz is kedvet csinálnak, közben pedig nem éppen jelentéktelen gondolatokat kapunk Kristó Nagy István világlátásáról. Vannak itt olyan tanulmányok, amelyek akkor is érdekesek, ha már olvasta őket valahol az ember, mert együtt a könyv anyaga imponá-

lóbb. Emberi arculatot rajzol – a Kristó Nagy „tanár úrét". Hiszen tanár úr itt nálunk mindenki, aki tanít bennünket „nem középiskolás fokon" – mint József Attila írta. Nagyon elgondolkodtam egyik tanulmányod gondolatsorán, midőn azt írod, hogy a két háború közti irodalmi törekvések (a népi, a polgári és a szocialista törekvések) a formavilágon belül maradva, a lényeg megmondásáig nem mindig tudtak eljutni. Egy-egy sajátos formavilág „kiteljesítése" egyúttal annak mintegy a meghaladását is jelenti, s nekem éppen a legújabb verseim miatt volt ez érdekes. A forma (a külső) művelésével valami lényegesre, azaz belsőre törekszünk, s ez az irodalmi művekben sokféleképpen „jön elő".

Eszembe jut, hogy a budai megismerkedésünk után sokkal később az írószövetség könyvtárában, a kis kerek asztalnál beszélgettünk. Tudtad, ki vagyok, pedig évtizedek óta nem láttuk egymást. Persze hogy jólesett. S Te kérdezted, hogy vagyok. Akkoriban jelent meg a *Damó* című regényem. Hogy te Faulknerral, az angol irodalommal, Günter Grass-szal, a magyar népi írókkal foglalkoztál, a magyar nácikról szóló alapvető tanulmányod is megjelent, búvárkodtam a szólásokat gyűjtő nagykönyvedben, olvastam írásaidat, ez mind bennem volt, s magamról? Hát... nem olvassák a *Damót*. Hogyhogy? Igaz, általában sem olvasnak. Te aztán írtál róla pár mondatot a szokásos könyvismertető rovatodban, erre Alföldy Jenő hívta fel a figyelmemet (akinek a *Damóról* szóló kritikáját már el is fogadta a Kortárs), s így indult el, hogy lassan mások is méltatták a figyelmükre. Igaz, először egyik ismerősöm magánlevélben dicsérte meg, s azt írta, hogy a könyv két figurája, a Deák (Damó) és a Hadnagy olyanok, mint az emberarc két fele. (A kistükröt az orrunk mentén arcunkhoz állítjuk, s a visszatükröződött szimmetrikus másik meg az eredetivel együtt... különös látvány.) Ugyanis az emberarc két fele más. Így igazi. Ezzel az ítéletével telibe találta könyvem lényegét (egyfelől), mondtam is neki, írja meg ezt a lényeglátó ítéletét folyóiratnak. Megírta a kritikát, s írt sokfélét, csak éppen ezt a „két arcfél"-hasonlatot hagyta ki. Később egy szerkesztő is elolvasta a *Damót*, s azt mondta, most már mit írjon ő róla, amikor sem a Google, sem más forrás, sem folyóiratok nem említik. Válaszul felsoroltam neki azt a körülbelül tíz jeles magyar irodalmárt, kritikust, akiket megkértem, foglalkoznának a könyvemmel. (Volt olyan is, aki azt mondta, nem kapta meg. Adtam neki még egyet. Erről sem írt.) Ez a könyv valószínűleg zavarba hozta az embereket.

Most már a *Damó* egyre több értő szót kap, s köztük Gyimesi László méltatását is az Ezredvégben. Barátaim kedvelik ezt a könyvet, s az is igaz, hogy nem a tömegigénynek írtam. Hát... azért az, hogy „megindult", lényegében Veled kezdődött. Hogyne lennék hát hálás, amikor a 87. születésnapodon köszöntelek!

Olvasom, hogy Günter Grasst tartod a legnagyobb írónak. Én is szeretem. A német, gdanski születésű Grass, aki pár évvel született később nálad, olyan író, aki nem megszokott poénokra tör. *A bádogdob*, az a sokat emlegetett alapmunka, és még sok más regénye – s amiket ismerek közülük – számomra azt a fajta mesélőkedvű embert jeleníti meg, amilyennek kezdettől Thomas Mannt éreztem. Grass valamiképpen „a belső poénok" embere. Tanulságai megértéséhez tudomásul kell venni azt, amit így fejeznek ki: „A könyv is olvassa az olvasóját." Vagyis okos embernek a könyv többet mond. Van egy regénye, amelyik arról szól, hogy egy új temetőbe összegyűjtik a hazájuktól-szülőföldjüktől távol került, elhunyt, idegenben eltemetett embereket. Erre a kegyeletre a leszármazottak áldoznak. Nagy üzlet! De a tanulság több. Az emberiség végre úgy kezdhetné rendbe tenni a dolgait, hogy először a múltját helyezi harmonikus nyugvópontra. Halottait az őket szülő hazai anyaföldbe temeti el. S aztán rendezhetnénk az élők ügyeit.

A háborúk után mindig feltámad a reménység, hogy most ez volt az utolsó. A tanulság? Nincs utolsó (?) Iszonyú azt hinni, hogy az új technika új kipróbálásra, új összecsapásra éhezik. Pedig ez történt eddig. Nem lehetne ezt meghaladni? Nem új a gondolat. A „meghaladás" igénye – stílus is, nemcsak politikum.*

Rendszerváltásunk, amely felvetette a humánum értelmezésének talán új formáit is, miért zárná ki azt a polgári humanista álláspontot, amit Karinthy Frigyes is képviselt? Létezik egy írása, amelyben Doktor Forradalomnak azt javasolja, hogy most már olyan forradalom kellene, amelyik a forradalom szükségét, magát a forradalom szükségét teszi fölöslegessé. Amíg „ez a harc lesz a végső", addig még mindig az egy „ez a harc", amiről gondolkodunk.

A „minőség forradalma" kellene? A Németh László-i gondolat? Petőfi is megmondta: „Ha majd a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán / akkor mondhatjuk, hogy megálljunk..."

De micsoda kifacsart észmenet az, amelyik arra hivatkozik, hogy most még a szellem napvilága nem ragyog, ezért tehát elő a fegyverekkel...?!!

* Karinthy Frigyes Csáth Gézáról írva egy fontos szempontra hívja fel a figyelmüket. Olyan írásművész Csáth, mint azok, akik megfigyelésének értékeit, szóval mondanivalóikat nem nyűgözi le a mindent egységesítő formának az a misztériuma, ami ösztönös és nagyon is szubjektív művészek írásaiban, a legkonkrétabb és legkörülírtabb mondanivalót vagy megfigyelést elvonttá és homályossá tompítja. (...) életprogramunk kialakult börtöne az, amit „kiforrott stílusnak" nevezünk el, holott egyszerűen (...) ez a börtön beidomítja értelmünket, érzelmünket és képzeletünket az érdeklődésnek egy magunkra erőszakolt látszólag logikusan összefüggő rendjére.

(Halász László könyve Karinthy Frigyesről, 45. oldal)

Iszonyú elgondolni, hogy Hirosima, Nagaszaki, Drezda után talán új technika készül az újabb pusztításokra. Ez lenne „fejlődés"? Az emberi értelemmel mi lesz? Karinthy Frigyes egy önmagát is megszüntető teória híve volt. És nem tréfa, amit mondott!

Azt gondolom, kedves István, hogy a Te gondolkodásod, amelyik humanista baloldali, ilyen gondolatokat is kezel, ismer, dolgozik velük. S amikor köszöntelek, azt mondom, így gondolkodik Rólad egy fiatal. Ez én vagyok.

Tartson jó erőben az Isten!

Ott gerle fészkelt...

Úgy nyugszom meg benned, mint a feltarajló
patakhabok, hullámok között a réten,
erdő alján, amikor a tarló
megmondja, hogy learatták régen,
ott ahol a tölgyek lelépdelnek a mezői
vízérhez, az ott szélesre tárul,
de frissessége sziklák hűsét érzi,
ködfoszlányok szakadnak a fákról,
az ősz ilyen: e gyerekkori dombokon
a minden megelégedettség békéje lakott.
Ott gerle fészkelt, messziről borongó
alkony mesélte a vonatot,
amint a völgyből hirtelen kibukkan,
dohogva áll meg s gőzfelhőt kavar
a kerekek közé, és túl, ott fenn
a dombokon és más falukban
kolompszó leng, a csorda hazatart,
s hát később Vergilius gyönyörű lelkét tanulva
megéreztem, sorain is átüt ez a gyermekkori emlék,
amint az érlelő őszökbe múlva
együtt kereng vele tavasz és nyárvég,
s tán kitekint a kis tölgyerdő mélyén
rejtőző tél, vaccantja fogsorát,
mert fázik magának, mikor az első havak jéggé
fagynak, ismét olvadnak, s megint lefagynak,
amikor a láb
a harasztban
(avar nevű is, mint a nagyon régiek),
lustán kotorva, csúsztatva torlasztja, dúlja
a volt időt, és nem lehet és nem is kell azokban élnie,
csak itt és most, e mezőre borulva
s a patakban elnyúlva, nyugalom,
s az elvégzett évszak új fordulója
mint életemet uraló
rend az enyém, hol már elszállt a gólya,
és visszajön, s mint ahogyan én jöttem hozzád,
csapongva, szárnyammal ölelve, majd
arcomat
öledbe ejtve őszelői ködben.
Te légy végső nyugalmam is. Maradj.

Csakazért is

A pünkösdi rózsa volt ilyen ruganyos és bársonyos
és gömbölyű, mint a farod – ...még régebben,
Szokolyán a templommal szemközti házsoron...
és dőlnek rám ujjongó jó szagok, a szád,
ismerős zamatod, hónaljad rozsmezői, a te illatod,
drága nőszag és erős csillagzó tekinteted az őszi tornácon,
amint léptél előttem, és fátyolvirágok libegtek,
és szállt a sok szirom, mint élő lepkék rebbegtek,
miközben már vártam sóváran, fordulj meg, nem bírom,
hogy ne öleljelek, add csuklód, válladat,
a gömbölyű arcod, a koponyád, nekem való derekad,
hátadat, s a szád, a szád, a szád, a szád, a szád...

Éjszakai beszélgetés

Az van leginkább, amiről nem beszélünk.
Az magának van, bár kimondva nincsen,
ámde lehet, és így az életünk
csak abból épülhet, amit az Isten
szólnunk
és cselekednünk sugall, jövőt
képzelő és kiteljesítő leheletünk
egymásba kavarodva formálja a lehetőt,
igaz, hogy másképpen is élhetünk,
de nem jó úgy. Csak az, amit eldöntött
a megbeszélt vagy mondatlan cselekvés,
s mert fűszeres irgalmakkal az ördög
szeretne közbeszólni, csend és
figyelem várja minden moccanását,
mert lehet meghallgatni, hadd beszéljen,
unjuk a csábító „mamása-kását".

(Folytatás a 106. oldalról)

Madách

„Időátlépés" és beavatási mítosz. Az álom és Madách *Az ember tragédiája* álom-színeinek összefüggéseiről, tekintettel a *Hófehérke*, a *Csipkerózsika* és az Igazmondó góbé *még igazabb kalandjai* című mesékre.

Életünknek majdnem a felét alvásban, azon belül kisebb időben álomban töltjük. Az alvás és az álom pihentet, hogy másnap dolgozhassunk. A munkával megkeressük a nyugodt pihenés feltételeit.

Álomban az álmok egy típusában – az agy az éber állapotban nyert benyomásokkal *„játszik"*, felidéz, kombinál, sugall. Ahhoz is hasonlítják, mint amikor a komputer bizonyos program szerint szisztematikusan újrarendezi a szabadon beírt anyagot, és értelmezhetővé változtatja a képeket. *„Megkeresi az ösztönös játék rációját – program szerint."*

Azért alszunk és álmodunk, hogy másnap kipihenten menjünk munkába, vagy azért dolgozunk egész nap, hogy este jóllakhassunk, lefekhessünk a házunkban. Létezésünk egyik fele feltételezi a másikat. Kell mind a kettő.

Az ősi boldog mezőkre, amikor nem kellett egész nap dolgozni, az ember már csak álmában látogat vissza. Vagy művekben, amelyek boldogságot rajzolnak, pihentetnek, erővel töltenek fel.

Képeket álmodunk. Ezért az álom dekódolása, megfejtése, jelentésének feltárása a képekből adódik. A nyelv itt másodlagos. A más-más népek álmodói a saját nyelvükön mondják el a közösen egyforma álomképet. Az álom nincs nyelvhez kötve. Egy ihlető epikus motívum vagy észjárás nem a nyelv szerint minősül valamilyen néphez tartozónak, hanem egyéb jelekkel. Egy közösnek tapasztalt kép értelmezés szerint is jelenthet mást és mást, attól függően, hogy ki nézi, értelmezi.

Ma meglepő számunkra, ha térben és időben, valamint nyelvben távol eső kultúrák néha ugyanúgy dekódolnak egy-egy álomképet. A boldog mezőkön még értettük egymást, a nyelvek sem különültek el. Lehet, hogy nem is kellett beszélnünk, anélkül is tudtunk gondolatot cserélni?

Személyes tapasztalat vezetett, hogy vannak közös közhelyek. Egy álomfejtő könyvet lapozgattam, amikor egy kazak nemzetiségű, nálunk élő fiatal-

asszony, beleolvasván a könyvbe, csodálkozva mondta, hogy a fehér kutya az álomban náluk, kazakoknál is jót, hűséget, szeretetet jelent, a fekete kutya, főként, ha vicsorog is, ellenséget, haragost jelez.

A kutya már a kőkorszakban az emberhez szegődött. Más népeknek is van képzetük a kutyáról. A fény, a világosság, a fehér, a ragyogás, mint a napsütés, a nap ragyogása vagy a kutya fehér szőre természetes módon kapcsolódik a jó képzetéhez, a fekete színhez elég annyi is, hogy a sötét az éjszaka színe. Az emberhordára a farkascsorda éjjel támadott, s fénnyel, lángoló fahasábokkal győzték le. A tűz, a fény, a nappali világosság biztonságot, tehát pozitív képzeteket sugall.

Több példát is lehetne hozni. Amit idéztem, csupán annak érzékeltetéséül tettem, hogy az ún. *„kollektív őstudat"*, íme, így is megnyilvánulhat. Persze az álomfejtés, mint valami szótározás, nem tudományos módszer, s a kép mellé írt jelentésből is más-más, különféle megfejtésekre következtethetünk. Az álomfejtő könyvek is néha eltérő vagy ellentmondó *„megfejtéseket"* rendelnek azonos álomképekhez.

Az emberben azonban él egy képzet vagy vágy, hogy a valamikor régen közösként megélt tapasztalatot ma is használható tudásként élje meg. Az ember – még a tanult ember is – hajlandó ráhagyatkozni, ha a reggel fellapozott könyv az álmot kedvező jelként magyarázza. Lehet, nem hiszi, de mégis jó játékból elfogadnia, mert kedvező, s ha játszva is, de kellemes képzetet kelt. Az álomfejtések tehát valamiképpen mégis hatnak, s nem azért, mert valóban pontosan ezt vagy azt jelentik, hanem mert az emberek bizonyos része – ha játékból is –, elfogadja, vagy látszólag elfogadja.

A művészetben a képzetek keltésével ugyancsak lehet befolyást gyakorolni. S nem szorul bizonyításra, hogy a művészi képzet nem felel meg a valóságnak bizonyos olvasatban; Gulliver sem az óriások, sem a nyihahák országában nem járhatott. A mű igazmondásának felfejtéséhez az a kulcs kell, amelyik megmondja, hogy társadalombírálat rejlik a műben.

Az álmok megfejtésének is ilyen a jogosultsága. Freud–Jung mélylélektani elemzései gyakran használnak fel a magyarázatokhoz mítoszmagyarázásokat – közismert az Ödipusz-komplexus Freudtól. Megfejtésekkor az ember beavatottja lehet bizonyos tudásnak, amely a felületi szemlélődésben rejtve maradt.

Ha álom és mű kapcsolatait kutatjuk, nyilvánvalóan a tartalmi jegy, a mondanivaló összemérhetősége a legfontosabb számunkra. Ha két művet hasonlítunk össze, olyankor is a legkézenfekvőbb a tartalmi azonosságokat megmutatni, mert ezek a legmeggyőzőbbek.

Madách Imre *Az ember tragédiája* című alkotásának kutatása során legtöbbször a tartalmi elemek összemérésével találkozunk. Amikor a *Biblia*, a *Faust*, az *Elveszett Paradicsom* szolgál elemzésekben az összemérés alapjául, a történetet mérik össze.

Azon szeretnék elmélkedni, hogy a tartalmat illető összeméréseken kívül más összefüggések is kimutathatók, s ezek is lehetnek fontosak, amikor a Madách-művet magyarázzuk. **Egy mű megszületéséhez nemcsak a tartalmi azonosíthatóságok szolgálnak, hanem más ihlető alapokat is feltételezhetünk, s néha komoly okkal.**

Maga Madách Imre mondja a *Tragédia* felépítéséről: *„Az egyes képeket vagy momentumokat úgy igyekeztem egymás után helyezni, hogy ezek egy bizonyos cselekvő személynél is mintegy lélektani szükségből is következzenek egymásból."* A folyamat bemutatásának – teszem hozzá én – *„szükségszerűje"* az idő. Az időben kell megtörténnie, egymás után következések sora a mű.

S a *Tragédia* egészének ismeretében az az érzésünk támad, hogy Madách ugyan folyamatában is, ám ugyanakkor mégis **egyszerre szemléli** az egész történetet. S ilyesmit sem a *Biblia*, sem a *Faust*, sem az *Elveszett Paradicsom* nem tesz. Madáchnak van egy képzete az emberiségnek az ő koráig megélt, s majd azon is túl, egészen a kozmikus és az eszkimó színig terjedő összefüggéséről.

Ezt a madáchi gondolkodást azzal igazoljuk, hogy Madách a III. és a XV. színben a Paradicsomon kívüli helyet ábrázol, s ott szereplőink már tudatában vannak mindannak, ami eddig történt, illetve annak, ami történhet. Az idő erre is, arra is folyik.

Ilyesmi a valóságban – a felületen nézve – nincsen. Tehát az, hogy valaki el sem mozdul, s mégis számos helyszínt bejár, nem lehetséges. Csak az álomban. Sem a *Biblia*, sem a *Faust*, sem az *Elveszett Paradicsom* nem álomi történetként ábrázolja a megtörténteket.

(A *Bibliá*ban lévő álom más. Ott az Úr álmot bocsát Ádám szemére, hogy párjának, társának megteremtését lehetővé tegye. Éva tehát Ádám testi valóságából kiszakítva jön léte a *Bibliá*ban. Ott is az egyik bibliaváltozatban, méghozzá az után, hogy az Úr már megteremtette az embert – saját képére teremtette... nem őt, hanem őket. Azt lehet gondolni, hogy ebben a változatban az Úr androgünt – kétnemű embert – alkotott, majd szétválasztotta őket, azaz a bordából Évát alkotta meg.)

A műben nem az Ádám bordájából az álom idején való teremtés-álom szerepel. Ám a *Tragédia* elemzésekor – majd visszatérünk erre – van jelentősége a kétféle álomnak – a bibliabelinek és a Madách-műben szereplőnek.

Ádám a *Tragédiá*ban megöregszik. Ezért szokták mondani azt is, hogy az egyes színek – a Fáraó alakjától az eszkimó színig – mintegy Ádám emberi életkora éveinek, életkorszakainak, ifjúságának, férfikorának szimbólumai – az ifjú Fáraó, az öreg Kepler stb. Az eszkimó színben már „*bot mellett jön le a hegyről*".

Éva viszont nem öregszik. Ennek a felismerésnek is akkor lesz jelentősége, amikor az eszkimó színt követő XV. színben arról szól Ádámnak, hogy „*utolsó csókod oly hideg vala*". Látni fogjuk majd, hogy Éva Ádámmal való együtt álmodásának problémáját ebből a szempontból tudjuk jól megközelíteni.

Ezek előrebocsátásával egy gondolat erejéig térjünk vissza a kollektív, a közös tudat hitéhez. Az imént szándékosan nem mondtam azt, hogy a magyar is, a kazak is ősrégi kutyatartó nép, pásztortársadalom volt. Tehát hogy onnan is magyarázható a kutya mint szövetséges, hű társ megbecsülése. Azért nem mondtam, mert könnyű ellenérv volna, hogy esetleg az eszkimók és az indiánok is így viszonyulnak a kutyához, s ezek nem magyar-kazak közösségek. Ha viszont most a gondolatmenetünkbe illesztjük, éppen a kollektív, a közös egyik jele lehet.

Annál érdekesebb, amit ugyancsak a mélylélektani elemzések nyomán olvashatunk. Elvégeztek olyan kísérletet, melynek során a kutatók azt kérték egészen kis gyerekektől, hogy rajzoljanak olyasmit, amitől félnek. A gyerekeket úgy válogatták meg, hogy érintetlenek voltak a felnőttek riasztgató meséitől. A gyerekek mégis félnek. Van bennük egy ősi félelemképzet, félelemérzet. Ezt az mutatja, hogy az egymástól – és előzetes felnőtt-befolyásoltságtól – mentes rajzolásuk során sötét élőlények jelentek meg a rajzokon. Ezek a lények – akiktől ők félnek, akikről rossz álmukban álmodnak – rendszerint bozontos állatok, szőrösek, feketék, patájuk vagy szarvuk is van gyakran. Sem ősbivalyról, sem ördögről nem hallottak. XX. századi kicsik, úgy hároméves körüliek. Ha nem is felismerhetőek, az állatformák, de azokhoz hasonlók. Fekete gubancok, szőrgombócok.

Miért nem éppen olyasminek dekódoljuk őket, mint a puli? Így nem jutunk előbbre. Mindenesetre állítják, hogy a gyerekek nagynak mondják az ijesztő állatfélét. Igaz, a puli kicsi, ha ugyan többnyire fekete is. De amitől félnek, az nagy.

Fontosabb számunkra az összefüggés, hogy a gyerekben a pontosabb képzet a csúnya, fekete, ijesztő állatszerű valamiről nem azonnal alakul ki. Hanem egy „oda-vissza meséléssel", ami azt jelenti, hogy a felnőtt az első beszámolókat meghallgatva valamiképpen visszaigazolja a gyereknek, hogy van olyasmi, amit álmodott – képzelt, s legközelebb már a felnőtt által pon-

tosított formában lát masztodont, szauruszfélét, bivalyt. Holott sosem látta ezeket. Nehéz ugyan elképzelnem, de bizonyára van olyan lehetőség, hogy ilyen, úgymond érintetlen kisgyermekeket vonnak be a kísérletbe. Ha ezt elfogadjuk, azt fogjuk gondolni, hogy az ártatlan-érintetlen gyermek tudatában van valaminek, amit majd a felnőttől tud meg pontosabban, mi is az, s így később már vadbivalynak vagy éppen dinoszaurusznak mondja is azt, amit rajzolt. Még később, amikor felnőtt által sugallt vagy rajzolt dinoszauruszt is lát, maga is azt utánozza, s meg lesz győződve róla, hogy már egészen kis korában dinoszauruszokkal álmodott.

Számomra ebben a gondolatmenetben az az érdekes, hogy a pontosítás a felnőtt segítségével történik.

S ebben ráismerni vélek az Ádámmal történt, a történelmi színekben megvalósuló beavatásra. Ádámot, aki ártatlanként élt a Paradicsomban, a történelmi színek során beavatás éri. Az nem okoz logikai buktatót, hogy a beavattatás a XV. szín felől nézve annak a múltnak a megtudása, amelyet ő a III. színből még mint jövőt várt. A III. színbéli ártatlan Ádám így kvázi apja a Fáraónak is, a többieknek is, akik a színek során követik, s emiatt fiatalabbak nála, mert időben később lesznek. Másfelől a XV. színből visszanézve öregebbek hozzá képest, hiszen ugye már a prágai szín idején sem létezett például a Fáraó.

Az időhaladásról – azt valahonnan valameddig tartó egyenesnek képzelik, s rendszerint bal lentről jobbra föl haladónak látják – ilyen képzettel nem boldogulunk. A *Biblia* története elindul valahonnan a teremtéstől, és eljut az Újszövetségen túl egy epikai időrendben az evangelistákig, Szent Pálig stb. A *Faust* és az *Elveszett Paradicsom* ugyanígy felfűzhető lineáris időképzetre.

A *Tragédia* időképzete viszont kör, sőt körkörös. Ezen azt értem, hogy a kör visszatérő, önmagával bezáródó vonal. A történelmi színek mindegyikéről elmondható, hogy bennük eszme keletkezik – eszme elaszik, s ezt rendre ismétli mindegyik. A születéstől az elaszásig záródó kör mindegyre ismétlődik. Végül az összes kör összeszerveződik a III.-ba térő XV. szín által – spirális nagy körré.

Tehát a *Tragédia* időhaladása spirális körforma, mint a DNS-modell. A spirál felsőbb foka a XV. szín, amelyik a III. *„fölött"* van. Egy szempontból ugyanaz – fentről nézve –, más szempontból úgy több, hogy közben van az idő és az eltelt idő tapasztalata.

A beavatás fokai az egyes színek. Mint már utaltam rá, hogy egyes magyarázók szerint a Madách életkora szakaszainak megfelelő Fáraó – ifjúkor, eszkimó szín – agg ember... a saját élete teljes *„előre megéléseként"* – beavatás fokai.

A néprajz ismeri ezt a fogalmat, hogy *„beavatási mítosz"*. A fogalom kapcsolatot tart az ősi beavatási rítusokkal is, amikor a férfivá válni akaró fiatalnak különféle próbákat kell kiállania. Ádám is ilyen fokozatokon megy át.

De vajon egyedül, vagy Évával együtt? Azaz együtt álmodnak-e valóban? Lucifer a bűvös álmot mindkettőjükre bocsátja. Sok tanulmány született már abból a kérdésből, hogy Éva ugyanolyan tudatosan, ugyanazt álmodja-e, mint Ádám, vagy nem. Esetleg nem is álmodik. S ráadásul nem is öregszik meg.

Jegyezzük meg, hogy a történelmi színek: Ádám, s nem Éva álmai. Hogy ketten alszanak és álmodnak... de ugyanazt-e? A XV. színben az a bizonyos *„utolsó csókod oly hideg vala"* azt állítja, hogy Éva ugyanazt élte meg álomban, mint Ádám.

Lehet, hogy Éva csak úgy van Ádámmal végig a III.-tól a XV. színig, mint Ádám képzete, mint Ádám „belül lévője"? S amit mond vagy cselekszik, azt mintegy Ádám által képzelt alakként teszi? Ez a *„belül lévője"* arra a képzetre inspirál, hogy a Lucifer által (és Madách lényének luciferi része által) *„levezényelt"* álomban Éva még éppen úgy *„belsője"* Ádámnak, mint a *Bibliá*ban elmondott teremtéskor, amikor Éva még oldalborda volt. Így a bibliai álom, ami előtt az Úr kiveszi az oldalbordát, és a Madách-műbéli álom, amikor Ádám immár nem a teste, hanem a lelke bensőjeként hordja magában Évát, valamiképpen Lucifernek az Urat utánozni akaró tette? Hiszen majd ő is leválasztja Évát Ádámról – ő nem a testéről, mint az Úr tette, hanem a lelkéről. Mégpedig akkor, amikor Ádámnak az *„utolsó csókod..."* utalásból tudomásul kell vennie, hogy Éva nemcsak a lelke bensőjeként volt vele a történelmi színekben, hanem valóságosan. Hiszen Éva a XV.-ben már a *„valódi Éva"*, s nem lehet az Ádám képzelte Éva, mert itt Ádám már nem álmodik.

Mi következik ebből? Az, hogy Ádám önbecsapásként vélhette, hogy Éva alakjait a rabszolga nejétől Júlián s a többi történelmi alakon át csupán képzelte, s most kiderül, hogy nem, Éva igaz volt a Fáraó kedvesévé lett alakjában, Júliaként, Kepler feleségeként és eszkimó asszonyként is.

S ez miért baj? Azért, mert Ádám önérzete védekezhetett volna azzal, hogy nem baj, ha Júlia cinikusan beszél őróla, hogy ő maga pedig egy lóval tartotta egyenértékűnek Évát, nem baj, ha Éva tricoteuse-ként izzadt, véres pórasszony, nem baj, ha Kepler feleségeként szajha, hiszen ő, Ádám mindezt csak képzelte. Azaz mazochista **öngyötrését kéjjel kiélte képzeletben, s azt is élvezte, hogy mindez az Éva csak az ő képzeletében van, majd az álom véget ér, és Éva olyan lesz, mint volt, s nem is tudja majd meg, minek képzelte, s minek nem őt Ádám a történelmi színekben – élvezvén azt is, hogy nem az.**

S íme, Éva valóban fiatal maradt, tehát – gondolja Ádám –, tehát nem volt ott valóságosként az álmaimban. Nem öregedett velem együtt, olyan maradt, amilyennek a lelkem látta és látja.

S ekkor Éva mégis odaszúrja, hogy *„utolsó csókod..."*.

Tehát tudja? Azt is tudja, hogy azért volt hideg a csók, mert az eszkimó nőtől – tőle, Évától – undorodott? (S nem azért, mert ott hideg volt.)

Ez Lucifer gonosz csele volt Ádám ellen. Azt engedte hinni az ártatlan Ádámnak, hogy ő egyedül álmodik, s Éva csak az ő *„belsője"*. Az a fajta nő, aki kicsit butus, de a férfinak éppen így felel meg. (Ez – Madách képe a nőről.)

Lucifer megcsavart csele, hogy Ádám tudatában azt hitette, Éva nem *„a saját jogán"* van az álmokban, s most Éva szavain át tudtul kell vennie, hogy: **„De, de bizony, Ádám, valódi voltam. Tudatodból születek meg, most válok le a naiv lelkedről azzal, hogy te is megtudod, amit az ördög is tudott, meg én is, hogy igazi voltam eddig is. Te, jámbor Ádám! Hát azt hitted, csak képzeletben vagyok piszkos rabszolganő, cinikus Júlia, szajha Kepler-feleség, miközben te tudtad, hogy Fáraóként, Sergiolusként, Keplerként stb. is Ádám vagy? Én is tudtam, hogy a történelmi nőalakokban viszont én voltam az – Éva. És piszkos voltam és gyilkos voltam, és szajha és büdös szagú eszkimóasszony is voltam. Amikor utolsó csókod hideg volt. Nincs tehát mit egymás szemére vetnünk."** (Azaz a mélyebb olvasatban: **„Igen, én, Fráter Erzsébet mondom, hogy nincs mit egymás szemére vetnünk. Mert igaz, hogy éjjel férfiak aludtak nálam Csesztvén, s talán nem is hazudik a szakácsnő, hogy látta. De az is igaz, hogy a feleséged voltam, s mégis udvaroltál másnak is..."**)

Beavatásról van szó. **Madách Imre önmagát avatja be Ádám beavatása útján az élet förtelmes mélységeibe, az asszony állhatatlan jellemébe.** Így döbbenti rá önmagát, hogy hite a nőről csak széplelkűség volt. **A nő nem virágszál**, hanem ordas, gyilkos, szajha. Is. Ez a beavatódás.

A mesék közt vannak beavatódásmesék. Ezek közt olyanok, amelyek álomban valósulnak meg. Amikor a *Tragédiá*ban *„időátlépéssel"* Ádám elébe megy a rá váró sorsnak, a beavatódás álomi szakaszát mi megláthatjuk.

A madáchi beavatódás – gondolkodás. Bár a mesékben is van álom, az ezeknek az álmoknak az idején megtörténő beavatódások nem ilyen racionálisak. Hófehérke hétévesen, hét törpe közt él tizennégy éves koráig, mert a boszorka akkor mérgezte meg, amikor ő még hétéves volt – tehát elalszik, de hogy mi

történik vele hét éven át, azt nem tudjuk meg. Tudjuk persze. A mitikus hetes számmal is titkosított időben, hét év alatt kislányból érett ifjú lánnyá lesz az ugyancsak titokzatos hét törpe őrizete alatt.

(A hét bolygót szokták itt *„behelyettesíteni"* a hét törpe helyére.) A *Csipkerózsika* mesében az egész kastély elalszik a csipkefa-bozóttá változó ligetben. (A szüzesség védője a csipkebokor-erdő, s a kulcsra járó, tüskés fém erényöv képzete sem túl erőltetett.)

Mindkét mesében fontos szerepe van a csóknak. Igaz, az eredeti Grimm-mese Hófehérkéje úgy támad életre, hogy az egyik törpe, aki az üvegkoporsót viszi, megbotlik, s a mérgezett alma-falat kiesik a szájából Hófehérkének. De van olyan változat is, ahol a megmentésére érkező herceg csókolja életre. Csipkerózsika a herceg vagy királyfi csókjától kel életre. S éppen eladósorban vannak mind a ketten. Ebben a két mesében a beavatási mítosz arról szól, hogy a kislányok szervezetében változások zajlanak le, mire megérnek a szerelemre. Ez az időszak – szemérmesen titkolni való szakasz.

Ádám ugyan nem csókra ébred a XV. színben, de abban mégis van valami összefüggő rejtelem, hogy Éva éppen a csókra utal, amikor Ádám, s ezáltal *„lelkében ráébred"* a valóságra. (A *Piroska és a farkas* meséje azért nem tartozik vizsgálódásunkba a pirossal – mint a menses jelképével –, mert a kisleányt felfaló Farkas mint a tisztaságot megrontó támadó nem utal a Műre. Egyébként fordított motiváció – a Farkas felhasított hasa sem a *Tragédia* problémakörével vág egybe. A fordított motiváció az, hogy a férfi Farkas fogadja be – *„kapja be"* – Piroskát, ami még akkor is érdekes, ha a Farkas nagymamát játszik. A piros sapka más jelkép is lehet, nemcsak a kislányé, hanem éppenséggel férfitestrész jelképe. Az is fordított szimbólum, hogy a Farkas felhasított hasába raknak köveket – tehát nem szül, hanem fordított folyamaton megy át. Ezek is elrejtések, de nem letakart, szemérmes, **jelöletlen elrejtések**, mint a *Hófehérke* és a *Csipkerózsika* mesében, hanem **drasztikus elrejtések**. Mindenesetre a beavatási szertartásoknak vagy letakart, vagy nyilvánvalóbbá tett, magyarázott eseteiről van szó.)

A tanulmány elején arra utaltam, hogy a Műhöz többnyire tartalmi illesztésekkel mérik a más irodalmi alkotásokat. A három mese hozzámérése is lényegében tartalmi alapon történt. (Annak kutatása, hogy a Grimm testvérek mesegyűjteménye a nevezetes Madách-könyvtár vagy más könyvtár, esetleg szóbeli közlés útján vagy másként eljutott-e Madách Imréhez, nem feladata ennek az írásnak. A hagyatéki könyvtári listán a Grimm-mesekönyv nem szerepel, igaz, a mesék nemcsak könyv által terjednek. Éppen a mesékről mondja egy kutató, hogy nem egy esetben az élő mesét gyűjtő folklorista nem is sejti, hogy

mesélője könyvből ismeri a mesét, tehát nem szájhagyományt ad tovább. Ez is az *„oda-vissza mesélés"* esete.)

De vannak, vagy legalábbis lehetnek a Madách-mű ihletői közt más alapok is. Az *Igazmondó góbé...* csalimese sajátos időszemléletéről szeretnék szólni.

Az igazmondó góbé olyan eklatáns módon vázolja fel az időátlépés esetét, hogy nehéz megállnunk: össze ne hasonlítsuk a *Tragédia* időátlépésével. Ugyanis a góbé kalandjai azzal kezdődnek, hogy *„Egyszer csak azon veszem észre magam, hogy apám házasodni akar, s anyámat akarja elvenni..."* Tehát ő még nincs, de már *„azon veszi észre magát"*... (arra eszmél, ugye, milyen érdekes a kifejezés?), majd a mese végén megjön a malomból, *„meghoztam apám lelkét"*, mondja (lélek-gabona-élet-liszt), s most már nincs akadálya a házasságnak.

A még meg sem született fiú elmegy, hogy apjának lelket szerezzen. Az idő előre is, hátra is folyik itt is, Madáchnál is. Az időátlépés itt is kör alakzatot sejtet, miként a *Hófehérke* és a *Csipkerózsika* mese is visszatér – egy idő után – a kiindulóhelyzetbe. Miként a góbé, mikor hazaér, illetve Ádám, amikor a III. és a XV. színben is van, időeltolódással, időátlépéssel.

A góbé még más érdekes dolgokat is művel. Így beszél: *„Megnyergelém a szürkét, felülék a barnára, s úgy elmenék a sárgán, egy lejtőn ki s egy hágón be, hogy a föld is szakadt utánam."* A Mű színeinek változásában valami közelebbről magyarázni nem szükséges, **ún. animatív rokonságot** vélek látni a góbémese ezen fordulatával. Az is meggondolásra késztet, hogy a hágón bemenő góbé a föld alá megy, mintegy ott is keresi apja lelkét. Ez a *„lukon a föld alá"* több magyar népmese fordulata.

S a két prágai szín közé ágyazott párizsi szín talán valamiféleképpen ugyanilyen **„dramaturgiai lyuk" – a „párizsi" lyuk a prágai szín „testén"**. Az oda való lemerülés után történik a guillotine-nal a lenyakazás. Ilyen halálnem az athéni színben is Miltiadész önkéntes halála, amikor a pallos alá hajlik. (Az ösztönök mélyén ott van a véres esemény.)

Az itt említett időfolyás és a lenyakazás kapcsán horoszkópiák hívei egyrészt arra emlékeztetnek, hogy Madách Vízöntő jegyű, másrészt a 77-es szám mint Vízöntő Szaturnusz-jegy a Kaszás (a Halál) képe, a magyar öregé, aki itt két kaszával jár. Ergo a két lefejezéses színben Madách mintegy önkasztrációt imitál az osztályához közel álló vezér és népszónok álcájában önmaga fölött, hiszen mindkettő ő, Ádám.

Ha ezek az érdekes összefüggések nem is győznek meg, érdekesnek érdekesek, s mint a tanulmány elején mondtam, annyiban, amennyiben többen hisznek benne, vagy elgondolkoznak rajta, említeni lehet őket. Miként azt is,

hogy az év 12 hónapja úgy is *„előállítható”*, ha III-tól XV-ig számoljuk a színeket (azaz 1-től 12-ig a hónapokat), s mivel ez így tizenhárom, az egymást eggyé fogó III és XV által éppen 12, ezek a teljes évkör hónapjai. Vannak próbálkozások az egyes történelmi színek és a hónapok összevetésére. Aki ebből többet tud kihozni, a számmisztikával foglalkozva, bizonyára megírja majd gondolatait.

Mármost annak kutatása, hogy az *Igazmondó góbé* mesét Madách ismerte vagy nem ismerte, lehet, nem felesleges, de nem olyan fontos. A Művet ihlető Madách-gondolatmenet alapjának vélhetem az igazmondó góbét is, aki szintén elhozza apja lelkét, miként Ádám az emberiségnek lelket hoz a Mű tanulságául.

A góbé a mesében önmagát többször a saját hajánál fogva lódítja a jó irányba. Horribile dictu, olyankor is, amikor éppen nincsen feje. Így beszél: *„Elmenék a kerítéshez, hajamnál fogva kilódítám magamat az útra... egyhelyt találok két embert, s mondják, te fiú, hol a fejed...? Tapasztom a derekam, hát nincs ott a fejem. Vissza avval én sebes kutyafuttában a forráshoz. De hát mit látok? Az én koponyám nálam nélkül magát megunta, s neki már csak annyi esze volt, hogy minekutána ott felejtettem, magának sárból kezet, nyakat, derekat, lábat csinálgatott, s a jégen csuszkálva sikondálva kaptam meg...”*

A saját hajánál fogva önmagát lódítgató góbé s a magát hajánál fogva kiemelő Münchhausen báró ugyancsak rokon motívumok. Olvasva vagy mesélve, a magyar mesére is hathatott a báró, vagy a magyar mese a báróra.

Az is elgondolkodtató, hogy a magyar csalimese góbéja az elveszített fejét is vissza tudja szerezni. Madách Imre a feláldozott élet (Miltiadész és Danton) képében a lét értelmét szerezte vissza. Az apai lélekkel, a tanulsággal, az Úr mint Atya szeretetével.

Amikor Madách *Az ember tragédiájá*nak feltételezhető ihletői közt a mesékről is szólok, s néha a horoszkópiát is említem, annak oka a magyar csalimese esetében annak a szándékomnak a láttatása, hogy elfogadtassam, akár tudta, akár nem tudta, **Madách Imre, nem lehetett független – bizonyos, közvetlenül ugyan talán nem magyarázható, de a magyar csalimese lélektani hátterében mégis kimutatható – magyar népi gondolkodásbéli közösségtől.** Arra is rámutattam, hogy a góbémese a maga magyarosabb motivációjával jobban alátámaszt bizonyos beavatási szertartási gondolatokat, mint a három Grimm-mese. Az álomképekben megnyilvánuló és körkörössé, spirálissá, DNS-vonalszerűvé szerveződő struktúrájával a biblia és a nyugat-európai idézett művek „egyenesvonalúságától” is különbözik.

A horoszkópiát illetően Madách Aladár közlésére hivatkozom, aki szerint apja, Madách Imre is foglalkozott ezoteriával, horoszkópiával, éppen úgy, mint majd ő később, kiterjedtebben. De ezoterikus gondolatok a dokumentatív értékű összefüggés nélkül is értelmezhetők a Mű környezetében.

Összefoglalásként: arra tettem kísérletet, hogy ***Az ember tragédiáját*** **mint beavatási mítoszt** értelmezzem.

Irodalom

Palágyi Menyhért: *Madách Imre élete és költészete*, Bp., 1900
Voinich Géza: *Madách Imre és Az ember tragédiája*, Bp., 1914
Balogh Károly: *Madách az ember és a költő*, Bp., é. n.
Bodor Aladár: *Az ember tragédiája mint az egyén tragédiája*, Bp., 1905
Kardován Károly: *Az ember tragédiájának magyarázata*, Bp., 1935
Horváth Károly: *Madách Imre*, Gondolat, 1984
Striker Sándor: *Az ember tragédiája I–II.*, Bp., 1996
Biblia, Református Zsinati Iroda, Bp., 1985
Madách Imre: *Az ember tragédiája*, Waldapfel József bevezetőjével, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1955, *Csodakút*, Pontifex Kiadó, 1984
A Madách Szimpózium I–XII. kötete, 1993–2004

(Folytatás a 163. oldalról)

Laura-napló, rendhagyó igék

Egy nevetés emléke

Első vers

Valószínű, hogy vannak bátyjai,
gondoltam már első pillantásra,
amikor az ajtó előtt várakoztam, s megjött,
mondta aztán, ő az új tanárnő.

Ugyanis a tanárnőnek csokoládéíze volt.
S ez - hogyan is mondjam, hiszen én
nem ízleltem, mégis tudtam.

Verő szemhéja, kacsó meleg keze
teljességgel olyan volt, mint az, amikor egy ifjú nő
testvérbátyjai szeretetében nő fel,
s ettől – csokoládéíze lesz.

Mert ilyenek a nők.

Második vers

Gondoltam, majd Laurának nevezem,
ugyanis már nem kislány, mint amikor a bátyjai
csokoládéízűvé nevelték.

S mondtam magamban: „...zsonduló hársfa
s csobbanó mély illat ez, ahogyan hívlak téged,

s nehéz visszabotorkálnom a kérdéseidhez,
amikor eleven képként mozdulsz, magyarázol,
véremet agyamba felkívánod,
s tágra meredt szemmel vagyok – másutt igazabban."

(Megalázkodásom
s nevetésed túlgyöngyöző áramában
mondom neked, Laura,
és a névben gömbölyű karod,
válladat és erős combjaidat élvezem.)

Harmadik vers

Én – elloplak más szeretetéből.
Más néven nevezlek, ne találjon rád soha.
Sűrű, csokoládéízű csókodért sóvárgok.

Merre sétálsz, amikor a véremen
átrobog egy mozdulásod is?
Szenvedem a képeket. Így hősi, ihaj, jó, közöny
tart fogva egy éjszakai üvegkirakatnál,
s felrezzenek elsuhant szoknyára,
lehet, Te voltál? Bár Te lehetnél –

Micsoda veszett kutya a lélek,
hogy törleszkedhetnék bár tenyeredbe.

És nem teszi.

Csak fájóan vonít,
s fúródnék melled, combjaid közé –
beszéletlenül.

Negyedik vers

Én azt hiszem, hogy van benned cigány vér,
mert pacsirtaszabadságú a teljes nevetésed.

S miért gondolom,
hogy csokoládéízű lesz a csókolásod?

Szívemet a döbbenésre, döbbenetre kéred,
pedig nem tudsz rólam

(dehogyisnem),

kellemes asszony lehetsz.

A te neved a szerelem.

Ötödik vers

Ki kell tépnem magamból e varázsoló arcot?
(Sokkal igazabb a fájdalom?
Kielégítő!

Így legalább tudhatom,
hogy legmélyemig átjár, birtokába vesz,
megjegyez magának, s gyönyörködve megy tovább –)

Szerelmem, jó fájdalom,
költözz, mégis, kérlek, az ő alakjába,
költözzél asszonyi hajlataiba,
költözz a lelkébe,
ne hagyd őt el,
meleg, széles arcát tegyed az arcomhoz,
ne tépje el.

Ámde süllyedjen és süllyedjen tovább.

Hatodik vers

Azt kívántam, hogy keressél engem.
S megszólalt a vidám telefon.

Van ok hívni egymást
pontosan negyvenhatmillió

(meg még egy).

Tehát, tudjad, kankalinvirág-húsú, ízes szerelmem,

azért telefonáltál,
mert jól tudod,

Te vagy a Szerelem.

Hetedik vers

Mióta van ez?
Mióta van ez, hogy akár egy bogár,
úgy némulok el,
micsoda létezésemet megelőző
ok késztet, hogy nem akarok szólni.

Mitől félek én?

Csak illesszen engem a melle, két combja közé,
hasán jól nyugtasson,
beleálmodhassak drága ligetébe,
bozontjába,
lüktetését szívembe dobogja át
és érlelődjék szótlanná zamatos mosolya.

Tengeráramába fogadja be őt csillagzó csókomat,
vulkánforróságig.

(Meg akarok én merülni Benned,

lehet, nem én vagyok, aki lennék,
hanem a gyermek, az eljövő?
Sejtjeim hatalmas buzgósága
téged kíván, ő zsarol, engem, az eljövő,
Terajtad által
– az édes teher.)

Nyolcadik vers

Újra-újra felvérzik bennem a mozdulat,
ahogyan közel hajolsz hozzám
és azt mondod, hogy nem méltó hozzád a kapcsolat,
amelyben élsz.

Pedig szabad vagy. Ezt nem hiszed?
Engedelmesed vagyok.
Engedelmesed egy hűtött szenvedélyben.

Idegen formák között –
talán a nyelv, talán a képzetek?

A szerelem a csontjait is kitapintja
és feldíszíti hússal, vérerekkel az Asszonyt.

Délszaki forró, gömbölyű csípővel,
meleg combközzel, éden-hajlatokkal,
homlokát a lüktető eleven őstojáshoz –

Emeld arcodig fel őt,
a Te arcodhoz.

Másképp nem élhet.

Kilencedik vers

Kitépem magam a hallgatásból.
Maradjanak magukra a rendhagyó igék.
Rendhagyó vigalmak, borulások.
Az öleljen körül, ami szép.

Egy szó – „drágám" – másképpen nem hangozhatik,
a „darling" – magyarul csupán egy cigaretta,
s nem nevezhetem meg a szívem felől így.

Magára marad, mint a magyar, a bánat,
azt is rosszul olvassák el, fekete könyvemből*
szóltam Hozzá,
s jobban szereti a láncait.

A száj, mely zsúfolásig csokoládéval teli,
az idő ketyegését élteti.

Csacsog Laura – pedig
az idő kalitkájában lakik,
s nem jöhet ki onnan.

* **„fekete könyvem"** – A *Damó* című regényről van szó. Masszi Kiadó, 2001

Tizedik vers

Mindig féltem a nagyhangú férfiaktól,
ők valamit mindig elrontanak.

A szerelmet az orgonabokrokból
vártam kilépni, hol ruhátlanabb
a virágoknál s engedelmesebb,
s magától is tudja hódító jogát,
hogy nagyobb engedelmességgé vonzzon
minden bírást, azt, aki méltó hozzá,

és mutassa meg termő kincseit.

Bátran nyúljon az izmaim közé,
csináljon meg magának.

(Drágám, e versek egykor Hozzád szóltak, nem beszéltek,
úgy tudom, hogy lehet kincs a hallgatás.
Egy nevetés emléke ez –)

„Vétlen Volga"

– gondolatok a „nulla struktúráról" –

Egyszer elém tettek egy papírlapot, s megkérdezték, mi van ráírva.

– Olga – olvastam.

Nevettek. Volt, aki harsányan, volt, aki csak modorosan.

– Nem, nem... – szólalt meg végül egyikük –, ott az van írva, hogy vétlen Volga.

– ???

– Hát van ott „vé"?

– Nincs.

– Hát akkor vétlen, mondhatjuk. Nem?

– Mondjuk, „vé" nélküli.

– Azaz vétlen, mondhatjuk.

– Hát.

– Szóval nem Olga van ott, hanem Volga, vétlen Volga. Érted?

– Hm.

– S ha legközelebb kérdezzük, mit fogsz mondani?

– No, hát azt, hogy vétlen Volga.

– Jó. Pedig ugye más van ott, ott az van, hogy Olga. Igen? No most! Nem jó válasz az a vétlen Volga. Ott ugyanis az áll, hogy eSZtelen SZolga.

– Itt az áll, hogy Olga.

– Ejnye már!!! Hát mégsem érted?

– Attól tartok, hogy nagyon is... Nagyon is értelek téged!!!

(Ezt a jelenséget nevezhetjük „nulla struktúrának". Ugyanis az, ami folytán a feladatot feladó személy nekem az irányítóm lehetett, az a valami nincsen kifejezve. Nulla. A struktúrán, az ábrázolton kívül lévő, azaz „nulla struktúra". Mint a „vé", mint az „eSZtelen" és hát SZ-telen... a nulla struktúra arra való, hogy az irányító az irányítottat új és új magyarázatokkal ellátva – végső soron – a saját irányítói pozícióját biztosítsa. Hogy mindig ő adja ki az új és új értelmezést.

Ezt a jelenséget sokféleképpen megélhetjük. Adott esetben megszégyenítésként, más esetben pedig talán tanításként, egy módszer bemutatásaként és átadásaként.

Azt hiszem, a lényeg az átadás tónusán van. Hogy kinevetnek-e engem, aki most az irányított szerepébe léptem, vagy tanítanak valamire. Kérdéses az is, hogy ez-e a tanítás megfelelő módja. Azaz, hogy...)

...miért kell folyton a hibaelkövetést megélnem?

Vagy mert a beavató módszere nem jó? Tiszteletlen. Sértő.

Nyári köszöntő

Hej, mil**yen ci**terák, jó inú citerahúrok villannak meg ilyenkor,
a nyár delelő hónapjában így estefelé, egy hársfa alatt, amikor fapadon
fekszik a hangszer, és lágy lúdtoll zsondítja a dallamot,
s mézes fürtként dús muzsikáján szőke, vidám asszonyszó átmosolyog!

Hej, mil**yen ci**rpelő-tücskös, de tűz-szagú alkonyat érik a hársfa alatt,
amikor porlepte két karral, vállal a férfiak is hazatérnek,
hűs vályún mosakodva, földre lefolyatva a fáradtságot,
hol dózniból sodrott, ügyesen nyalt cigaretta
mámora száll, nikotinfüst, gyújtva parázsló ágról,

hadd hevered**jen, ci**bálva bakancsot a felzsongó citerához
férfi, gyerek, míg a vacsora illata itt jár,
s a konyhához csábít mindnyájunkat oda és túl
a családi kör mindenkori megújulásával,

hej, a réten a száradni megfordított, lekaszált rend
mellett a Dunántúl, a Felvidék, s persze az Alföld
ipszilon-ágú mezei csermelyei mint aqua vitae
ágaznak el, és még parittyanyelű játékos kedv is –

ám ha ki érti, tovább ne kutasson,
de e versben a fő sorok élén tudja meg az, aki nem...

(Alföldy Jenő hetvenedik születésnapjára)

Mit szólna Kafka?

A pénztárgép és más mechanizmusok működése

(Franz Kafka az európai uniós Budapesten)

Már akkor gyanút fogott, amikor születésnapja táján – június elején – az egykori Monarchia délebbre eső államában járt. Budapesten a Délivasútnak nevezett pályaudvar pénztárcsarnokában hosszú sorban álltak az emberek. Jegyet szeretett volna váltani, hogy visszautazzék Brüsszelbe, ahol a modern szabványok hivatalában dolgozott.

Jól tudta azt Franz, hogy eleintén az ilyen tömegek nem okoztak sok gondot a Magyar Államvasutak gyors kezű pénztárnoknőinek. Azidőtt, amikor még fiatalon el-ellátogatott a magyar fővárosba, a pályaudvarokon igen hamar jegyhez lehetett jutni.

Azok a régi-régi pénztárnokok, pénztárnoknők a kis üvegablakhoz hajoló utas beszéde közben már nyúltak is erre-arra, csukott szemmel a hátuk mögé, csípőből jobbra le, közben bal kézzel a fejük fölött felfelé. Úgy tűnt, hogy mire végére ért mondókájának az utas, egy pillanat múlva már erősen koppant is a kisablakon belül a pecsételő, a jegyen a dátum, s már nyújtotta is kifelé, másik kezével a bankjegyet vette el, s egyazon pillanatban a másik markában a visszajáró monétákat tette le.

Most viszont? Elhatározta, hogy nem azonnal nézi meg, miért áll a sor. Elővette ezüstfedelű Doxáját, felkattintotta, s teljes tizenöt percig várt. Azelőtt ennyi idő alatt úgy száz-százhúsz ember fogyott volna el előtte, most – jóakarattal számolva is – csak legfeljebb tizenöt. Letelt az idő, s ő kilépett a sorból. Előrement a pénztárhoz.

A pénztárnoknő nem állt, hanem ült. Ez rendben van, hiszen elfáradhat. Azonban ültében kezével a fejét támasztotta, s valahová oldalt nézett, ahonnan kattogás hallatszott.

Automata adta ki a jegyet. Már legalább negyvenöt centi hosszú szalag bukott elő a gép kis száján, s még mindig kattogott, még mindig nyomtatta egymás alá a sorokat. Franz szorongást érzett a mellében.

Franz odaérkeztétől a kattogás befejeztéig – nézte az órán – egy perc és tizenöt másodperc telt el. Ekkor a jegyvásárló utas mögött álló következő utas kicsit előbbre lépett volna, ha nem üt az orra az előtte lévő hátába. Bocsánatot kért, s visszabillent a helyére. A pénztárnoknő ekkor előhúzott egy blokkno-

teszt, majd visszadugta s egy mappával cserélte fel, s elkezdte lassú kézmozdulatokkal, kézírással kitölteni a lapot. Időnként csendesen kérdezett valamit az ablak előtt álló utastól, majd írt tovább rendületlenül. Azt már nem volt kedve mérni Franznak, hogy ez mennyi ideig tart.

A számlát – mert az készült – a pénztárnoknő meglobogtatva kinyújtotta az ablakon, az indigót még egyszer, kinyúlva, megigazgatta, majd tollat nyomott az utas kezébe, hogy írja alá. Azután meggusztálta, jónak találta, és behúzta az egészet. Ezután gondosan széjjeltépkedte a mappa lapjait, egyet kiadott az ablakon, bocsánatot kért, kicserélte, adott egy másikat, majd a jegyeket dugta ki összehajtva, hogy a félméteres papírkígyó kiférjen, átvette a pénzt, visszaadott. S ekkor közelebb léphetett a következő.

Franz bosszankodott, hogy miért kellett kifognia egy ilyen lassú jegyvásárlást, ám a következő utasnál pontról pontra megismétlődött az egész játék.

A bordó kosztümös nőre figyelve próbálta elütni az időt. Az nyugodtan álldogált, és két keze gyors mozdulataival a táskájában motoszkált. Franz érdeklődve nézte. A nő – fiatalos harmincas – valahová a magasba nézett, mint aki nincs is itt jelen, s közben boszorkányos gyorsasággal járt a két keze. Időnként az oldalán lévő másik táska felé nyúlt, bedugott valamit, majd kezdte elölről a motoszkálást. Franz gyermeki ámulattal figyelte, mi lehet ez. Az asszony álmos, sötét pillantása megakadt Franz arcán, lustán elmosolyodott, s megkérdezte, min csodálkozik.

Franz szótlanul mutatott a táska felé. Az asszony előhúzta két kezét a táskából, s bemutatta, hogy icipici csillogó huzalt fűz át gyorsan egy inggombnál nem nagyobb fémdarabkán, azt megcsavarja, a másik oldalról hozzáerősít egy kis, négyzet alakú fémlapocskát, majd az egészet bedugja egy gyűszűhöz hasonló kis félgömböcskébe, arra gyorsan ráfordít egy másik fémhuzaldarabkát, s amikor kész, bedobja a másik táskába.

„Napi ezret-ezerkétszázat csinálok. Tudja, amíg a gyorssal kijutok Bécsbe, az másfél óra, csupa üres idő. Egy-egy úton elkészülök legalább kétszázzal. Egy darabért egy eurocentet kapok. Köztisztasági alkalmazott vagyok odakinn. A Mariahilferstrassén, a templomnál van egy százméteres szakaszom, azt nekem kell tisztára söpörnöm minden hajnalban öt óra előtt. Aztán ezt csinálom. Csak ritkán jutok haza Pestre, de ezt az időt is meg kell ragadnom a pénzkeresetre. Nagyon szeretek olvasni. Ha beszállok a vonatba, magam elé teszem a könyvet, s a kezem közben is jár, már jól begyakoroltam...”

Franz csak nézett. Az a különös szorongás, ami gyakran elővette, most egyre inkább erősödött. Nem akarta megkérdezni az asszonyt, mire használják majd ezt a kis szerkezetet, amit ügyesen összerak.

Tartott tőle, hogy a jegykiadó automata egyik alkatrésze lesz az.

Gyimesi László

„Hiszek magunkban, szerelmes hazánkban"

Hogy mehettünk el érzéketlenül éveken át e mellett a ragyogó regény mellett? Hogy hallgathatott róla az egész irodalmi élet? (Alföldy Jenő értő kritikája üdítő kivétel volt, de kivétel: pusztába kiáltott szó.)

Konczek József, az *Elérhetetlen föld* meghódítóinak egyike már hét éve pontot tett a *Damó* című alkotás (regény? kisregény? novellafüzér?) utolsó mondata végére, s lassan hat éve annak is, hogy a Masszi Kiadó megjelentette a könyvet. És azóta tart a süket csend, ha szóba kerül. Pedig a beharangozója kitűnő volt: Vasy Géza figyelemfelkeltő fülszövege, Juhász Ferenc vers-magasságú értékelése helyén kezelte a művet: a magyar próza csúcsteljesítményei között.

Nem elemzést, nem tanulmányt kívánok kerekíteni a *Damó* pikareszkje köré, ezt minden bizonnyal nálam érdemesebbek, megkésve bár, de megteszik. Rövid írásomnak a célja mindössze az, hogy a könyvtúltermelés válságában fásulttá tett, ellustult figyelmünket egy valódi alkotásra fókuszáljam.

Divat ma az egy-egy táborra felesküdött ítészek körében a szomszédvárak teljesítményének teljes negligálása, sőt, ami rosszabb: ma már halvány törekvést sem látok arra, hogy legalább elolvassák (elolvassuk?) azt, ami nem a saját zászló alatt születik. Jaj annak az alkotónak, akit nem fogadtak be valamely sáncok közé, jaj annak szászszorosan, aki saját ízlésére vagy jóérzésére hallgatva önként tartotta távol magát a bozótharcoktól. Megírhatja a legjobb művet is, az észrevétlenül porosodik idegen raktárak mélyén, s a működő terjesztői hálózatok tudomást sem szereznek létezéséről. Miközben a felszín fecseg percnyi könyvdiadalok papírhajói körül, míg mű-pótlékokat fényesít a torlódó habzás, az értékek lesüllyedni, elsüllyedni látszanak. (Nemcsak a *Damó* sorsáról beszélek, sorolhatnám Konczeké mellett mások neveit is: a nem létező írók sora alkot visszhangtalanul, hozza létre tulajdonképpen azokat a műveket, amelyek fenntartják a magyar irodalom legjobbjai által meghatározott irányt, szolgálnak és értéket teremtenek akkor is, ha szolgálatukra nincs kereslet, s értékeik rejtőzködők maradnak.)

Történik mindez azokkal a ritka alkotásokkal is, mint a *Damó*. Mert ez megfelel minden tábor esztétikai elvárásának, minden iskolát kielégít – olyan mennyiségű és minőségű tudást, műveltséget, intelligenciát sűrített az alig több mint száz oldalba az író, amely egész életműveket tarthatna a mulandóság fölé.

Csak néhány utalást a részletekre! A könyv a magyar történelem nagy túlélőpróbájának, a török hódoltságnak az idején játszódik. Nem a csatatereken, a várvívások vérzivatarában, hanem a hétköznapokban, az állandósult végveszély peremén túlélni akaró, s így akaratlanul balga vagy magasztos hőssé váló emberek világában. A különféle magatartások (nemesi-nagyúri, katonai, paraszti, értelmiségi szerepek, férfi és női karakterek) a tartalmas, cicomátlan, magától értetődő hazafiság kialakulásának és megtartásának mintaértékű példáivá nőnek. Ugyanakkor a narráció bizonytalansága megfelel a korszerűnek vélt regényelméleteknek: nem tudjuk, nem tudhatjuk, ki az elbeszélő – sőt a főhősök személyazonossága is nemegyszer bizonytalan. A posztmodern pápák megnyalhatják a szájuk szélét: lehet, hogy maga a regény írja magát? Persze ezek az „eredmények" nem kívülről aggatódnak a beszélyre, hanem a sokszínű nyelvi-esztétikai szövet szerves részeiként teljesítik a szerző által meghatározott funkciójukat. Tudja ő, hogyan kívánná a trendi irodalomtudomány! Tudja azt is, mit kívánt tegnap – elég, ha a vétlen árulás sartre-i dilemmájának újrafogalmazására gondolunk az írás elejéről...

Sorolhatnám a példákat, de ezek csak a mű elolvasása után érthetők. Így csak azt hangsúlyozom, hogy mindenkinek, aki úgy érzi, köze lehet a magyar irodalomhoz, a *Damó* kötelező olvasmány! Szerkezete, történetei, alakjai, a több szálon futó cselekmény racionális, mégis álomszerű összefuttatása miatt is, a kitűnő jellemábrázolás, a visszafogott, de mégis telivér nőalakok jellemzése miatt is, s mondhatnám tovább, de csak a számomra legfontosabbról szólnék.

Ez pedig a mű nyelve. A Balassi előtti kor irodalmi nyelvét újraalkotva (megalkotva?), a tájnyelvek eszközkészletéből bátran merítve, bizonyos anakronizmusokat is vállalva, Konczek József olyan írói nyelven szól, amelynek nincs párja élő irodalmunkban. Nem arról van szó, hogy régies szavakat, kikopott ragozásokat, elfeledett igeidőket használ! A nyelv szövetét alkotja meg – ahogy a korból, az életből, a társadalom adott viszonyaiból szervesen következik, a világ újrateremtése mellett mintegy felfedezi újra az annak leképezésére alkalmas, hiteles eszközkészletet – prózában, versben egyaránt.

S mivel tudatos, régimódian művelt író, leleménye túlterjed a szavakon, mondatai minden kifogást állnak, s ezek a mondatok úgy kapcsolódnak össze bekezdésekké, mint a verssorok strófává, s a fejezetek feszes ritmusát ezek a remekre formált bekezdések adják. A fejezetek zenei igényességgel, matematikai pontossággal ellenpontozzák egymást – a természet örök ritmusával a háttérben.

Amikor először elolvastam a könyvet, csak ennyit tudtam mondani: ilyen szépen nem beszél senki más magyarul. Újraolvasva kiegészítem: és kevesen tudnak ilyen sokat az irodalmi mű törvényeiről, a szerkesztésről, az akció és narráció arányairól. Mind az egész műből, mind a részletekből egyértelmű: a költő Konczek József ezt a könyvet önfeledt elragadtatásban írta, de a szárnyaló poétára végig ott vigyázott a tanár Konczek József, rápirított túlzásai miatt, terelgette, nyesegette a mondatokat-bekezdéseket, s így sikerült igazi mesterművet létrehozniuk.

Konczek József: Damó, Masszi Kiadó, Budapest, 2001

G. Komoróczy Emőke

„S érzi, öröktől készen állt a forma, betölteni mit elrendeltetett..."

Konczek József könyveiről

„Ki az időt kitanulta,
tiszta lapot nyit a múltra.
(...)
Két ikszlábú faasztalon
Kiterítve az ifjúság.
Körülötte gyertyák, habok,
Poharakból kicsap a láng"
(Kiterítve az ifjúság)

Konczek József a Kilencek köréből elsőként publikált országos jelentőségű folyóiratokban: a Kortársban, majd az Új Írásban. Kőország című költeménye 1963-ban az Alföldben jelent meg, több más verse a Napjainkban, az Örökösök című veszprémi antológiában (1966); a hatvanas évek derekától pedig rendszeresen közölt különböző – országosan ismert – periodikákban (Alföld, Napjaink, Palócföld, a szombathelyi *Sor* című antológiában, valamint az Életünkben, sőt az ÉS-ben is). Az *Elérhetetlen föld* című antológiában (1969) Konc néven adta közre verseit. A csoport egész pályafutását végigkísérő jeles irodalomtörténész, Vasy Géza – a sikeres indulás ellenére – így ír róla 1988-ban: „A kilenc sorsból – most főképp a költői sorsra gondolva – a legfurcsább minden bizonnyal Konczek Józsefé. Társai közül leginkább ő az irodalmi élet mostohafia, a jó szerencsével neki sikerült a legkevésbé találkoznia. (...) Kezdetben pedig semmi nem mutatta, hogy neki kell majd legtöbbet harcolnia" (lásd: *Kilencek*, 2002, 97–105.). Első verseskötetét évekig „fektette", majd korrigált változatait többször is visszautasította a Szépirodalmi Kiadó – annak ellenére, hogy már évtizednyi rendszeres publikálás volt a háta mögött. S mivel vidéken élt (az egyetem befejezése után, 1965 nyarától Szombathelyen újságíróskodott), lassan kirekesztődött a fővárosi irodalmi életből. Bár Juhász Ferenc elismerő figyelemmel kísérte pályáját, ösztöndíjjal is támogatta, s az Új Írásban mindvégig teret adott neki, neve a fővárosi berkekben lassanként feledésbe merült. Már nem tekintették „fiatal" költőnek, ugyanakkor a „befutottak" közé sem számították. Majd csak az *Elérhetetlen föld II.* antológiája (1983) hoz újra ismertséget számára; ekkor már ismét Pesten él. 1984-ben napvilágot látott egy

vékony kötete az *Eötvös Könyvek* sorozatban *(Galambok, galambok a történelemben);* majd 1987-ben a Palócföld gondozásában *Episztola*, valamint *Egy szó* címen vers-válogatása jelent meg. Írt színijeleneteket, humoreszkeket, irodalmi riportokat, rendszeresen fordított az orosz költészetből (írásait publikálta is különböző napi, heti, illetve havilapokban). Ironikus rajzban festette le a késő Kádár-kor visszásságait (*A Manufaktúra*, Kapu, 1990. szept.). Költői pályája azonban csak a rendszerváltást követő évtizedekben teljesedett ki. Nem véletlen tehát, hogy idegen maradt számára a hagyományos „váteszi" szerepkör, s *Petőfi* Sándor születésnapjára ő *A XIX. század költői* kesernyés hangú ellenarspoeticáját írja meg: „Én nem vagyok lángoszlop. Fáj a hátam. / Gyötrik bujkáló, görcsös bánatok. // Nem tudok mást, mint eldalolni / saját fájdalmam s örömem. // Van hát rám szüksége ennek a világnak? / Engem, akár a hangszert, félretesz" *(A XXI. század költői).*

A XX. század derekán voltaképpen nem a költők mondtak le a „prófétaságról", hanem a (kultúr)politika fosztotta meg őket társadalmi hatósugaruktól (miközben fennhangon a *„Lobogónk: Petőfi!* szlogent hangoztatta). Konczek József sokáig türelemmel s viszonylag derűsen viselte helyzetét – amint erről a Csontos János készítette interjúban beszámol *(Együtt és külön* – a *Kilencek*, 1988, 22–27.). Az újságírásban mintegy „kiélte" társadalom-alakító szenvedélyét, s hosszú éveken át tengette a kisvárosi értelmiség egyhangú, sok-sok munkával teli napjait. Családot alapított; a köznapi feladatok lekötötték erejét s idejét – de kezdettől fogva tudta: ha költőként szeretne szóhoz jutni, nem maradhat vidéken. Életművének valódi arányai csak most, az ezredfordulón kezdenek körvonalazódni (*Damó* – kisregény, 2001; költemények: *A tájjal maradtam* – 2006; *Ölelhető térség* – 2006; *Napozik a dongó* – 2007, *Formáért sóvárgó* – 2008; műfordítások: *Ahmatova ifjú arca* – 2007). Talán most végre – a hányatott életút után – révbe ér, s sikerül kiadatnia több, még kéziratban fekvő munkáját. 1994-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét; majd különböző költői díjakat is elnyert, a balatonfüredi költőversenyen a Quasimodo-díjat két ízben is; s más, kisebb-nagyobb pályázatokon ért el első helyezést. Ő maga úgy érzi: végre sikerült megteremtenie önmagában az áhított szintézist. „Ki az időt kitanulta, / tiszta lapot nyit a múltra" – írta még kora fiatalon; s most, korosodván, úgy tűnik, valóban rálátást kapott egész eddigi életére.

Konczek József nem vallomásos, önfeltáró költő, verseiből mégis kirajzolódnak életének főbb állomásai, legmaradandóbb alapélményei. Költészete részint leíró-elbeszélő, másrészt viszont teremtő-mitizáló jellegű. A népdalok formakincse, a népi élet természethez kötöttsége alapvetően meghatározza poétai szemléletét.

1942. február 14-én született Magyarnándorban, Nógrád megyében, ahol apja, a felvidéki magyar parasztszármazék Konczek József – átszökvén 1939-ben Szlovákiából az Ipolyon – vasutasszolgálatát töltötte. Itt nősült, de a család csakhamar Szokolyára költözött (az apa ott lett állomásfőnök, s egy személyben forgalmista, távírász, poggyászfelvevő). Fiuk alig ötesztendős, amikor továbbköltöznek (Tiszalökön, Polgáron laknak), majd az ötvenes években Tapolcán telepszenek meg (ekkor már négy gyermeket nevelnek – nagy szegénységben – a szülők). Leendő költőnk itt jár iskolába, egészen érettségiig; de a nyarakat anyai nagyanyjánál, Szokolyán, illetve rokonoknál, Nógrádon, Berkenyén tölti. Innen fakad mély összeforrottsága a tájjal, a vidéki élettel – a természet nemcsak felnevelő, hanem mindmáig éltető közege.

Anyja-apja megismerkedését, egybekelését szeretettel örökíti meg *(Egy régi vasárnapi fénykép apámról)*. Szülőfaluját pedig játékosan-kedvesen, „gyermekvers"-ben idézi meg: „Magyarnándor dombja-völgye, / nagy határa, vékony földje / annyi kicsi ösvényt terem, / mint a ránc a tenyeremen. // Magyarnándor völgye-dombja, / akácfája, tölgye lombja / nyugalmamat körülfonja, / 'Jöjj ölembe, jöjj karomba!' //...// Utacskáim, erdőm-mezőm / körülfognak védelmezőn, / színek, zajok és illatok / mint vérerek a magzatot" *(Csillagos ég)*. A számtalan helyet, ahol megfordult, mind-mind versbe foglalja, s mint eleven tájkép-gyűjteményt fűzi össze később *Napozik a dongó* című népköltészeti ihletésű, formagazdagságú álgyermekverskötetében. Az ezerarcú táj, a Felvidék híres-neves irodalmi emlékhelyei az ő igazi lelki otthona; szinte létformája a „vándorlás" (*Cseszte*, a *Madách-kúria*, *Horpács*, *Vámosmikola*, *Szuhafő*, *Kétbodony*, *Drégelypalánk*, *Nagymaros* stb.). Madáchról versciklusa és tanulmánya is jelent meg (Palócföld, 2004/5. – illetve a XV. *Madách-Symposium*, 2008). Számára az egymásba hajló évszakok ritmikus váltakozása az örökkévaló – önmagába mindig visszatérő – idő, amely mégis mintegy spirálisan előrehaladva jelzi a lassú múlást is: „A Duna mellől hirtelen / tavasz, nyár, ősz, tél itt terem, / csalános árkok, vízerek, / virág-vadillat fűszerek, / s a fenyőárnyas temetők, / s a kaszálók, a legelők //...// hol nyíló jázmin suttogás, / virágon dongóbrummogás / hol körte-kerteken varázs / a vaslevélzöld csillogás / és nyári esőzuhogás..." *(Dunazug)*. A versek sodró árama, szimultán ritmusa szinte örvényszerűen vonja be a költői világba az olvasót, a természeti körforgás szédületes varázshintajába emelve őt. Színek-illatok-fények kavarognak köröttünk; zsong-zsibong az eleven, elpusztíthatatlan Élet.

Szokolya a hajdani Éden a költő emlékezetében: „Csupa virág Szokolya, / virágdíszes rokolya, // Királyrét a határa, / királyleány szoknyája //...// Margaréta zöld-fehéren / fény-suhogva zúg a réten // karmazsinnal mezei / török-

szekfű színezi". A gyermekkor legmélyebb élményei kötik ide. Anyai dédanyja, Káré Magdolna, aki őt nagyanyjaként szerette-nevelte (ugyanis lánya, a költő igazi nagyanyja – mint a versekből kiderül – nagyon korán meghalt tüdőgyulladásban, 1946-ban), életre szóló útravalóval látta el: népi bölcsességgel, a föld szeretetének, tiszteletének fontosságára okítva őt. Káré Magdolna még az ősi hagyományokhoz ragaszkodó, azokból táplálkozó öregasszony volt: „ha szükség volt rá, minden állatot – tehenet-kutyát-lovat-tyúkot – meggyógyított. S embert is. (...) Rendszeresen járt virágot, bogyót, gyökeret gyűjteni, engem vitt magával. Gyermekkoromnak ezek az alapozó élményei" – emlékezik a (déd)unoka (vö: Csontos-interjú), gyönyörű verset szentelve emlékének: „Gyerekkorom boszorkánya, / vadludaknak királylánya. // Húzza a harang a delet, / húzta az ág életedet. //...// De ez a föld, ami kicsi / élet terem, visszaveszi. // Új időt kezd, tejes búzát, / talán nem is emlékszik rád. //...// Csak a hajad nő ki onnan / fésült fűben, fűsorokban" *(Káré Magdolna)*. S ahogy a költő maga is idősödik, úgy válik egyre fontosabbá számára az egyszerű „paraszt-nagyasszony" emléke; már-már mitikus fénybe vonja alakját (*Káré Magdolna és a Czeizel-képlet, Káré Magdolna stilizált halála)*. A *Nagyanyám lakodalma* című versben siratja el. Hiánya az évek múlásával egyre fájóbb *(Búcsúztató)*.

Viszonylag korán távozott apjára – „aki eget hordott erős vállán" – ugyancsak megrendülten s megrendítően emlékezik Konczek: „Szólítják őt a hajnalok / és az én nevemet mondják. // A sínekre én tévedek, / belőlem a, jaj kiszakad, / hoznak, apám, hoznak téged / zászló sötét füstje alatt" *(Apám)*. Nem volt könnyű élete a családnak, az apa ivott is, de igyekezett mindig gondoskodni betevő falatjukról. Fiának hegedűt vett kéz alatt, s védte-oltalmazta mindnyájukat *(Majd az éjszaka)*. Özvegyen maradt anyjuk támasza a két fia lett, akikre azonban már kevésbé számíthatott *(Anyám, arany liliomszál)*.

A költészet iránti fogékonysága korán ébredezett. Négyéves korában Szokolyán hallotta unokanővérétől, aki Vácra járt iskolába, a *Kőmíves Kelemen* balladáját, amelyet – érzékeny kisgyerek lévén – azonnal felfogott. „Napokig sírtam-zokogtam, remegtem. Akkor kínzott meg először műalkotás. Addig is hallottam verseket, dalocskákat, de azt, hogy miért van így? Miért kellett vér a falhoz, hogy a kövek összetapadjanak?" – ekkor még nem tudta felfogni (vö: Csontos-iterjú). Mégis, lehet, hogy éppen ennek hatására talán már ekkor megfogamzott benne öntudatlanul a mitizáló hajlam s a népköltészet iránti nyitottság, ami egész későbbi látás- és alkotásmódjára rányomta bélyegét. Éppúgy, mint a tájjal való egylényegűsége. 1961-ben megérkezvén Pestre, az egyetemre, otthonossá vált számára az urbánus táj (is), hiszen kedvelt fáira ott is rátalált. A Ménesi úti

kollégiumban azonban kissé idegenül érezte magát, de csakhamar megismerkedett „költő-palánta" társaival, s 1961/62-ben már meg is jelentek versei a *Tiszta szívvel* című egyetemi antológiában. Példaképének Juhász Ferencet tartotta – de nem követte az ő sokirányú asszociációkra épülő költészetburjánzását.

Versei nem (ön)életrajzi vonulat mentén kapcsolódnak össze; számára a kronológiai folytonosságnak nincs jelentősége. Szinte egybemosódnak s egymásra vetülnek fiatalabb és idősebb kori alkotásai; az évek múlásával alig-alig változik ön- és tájszemlélete. Bár minden róla és a természetről szól, mégsem mondható „alanyi" költőnek – a világ mint objektív valóság érdekli őt, s általános élethelyzeteket formál verssé. Szívesen építkezik ciklusokban, kedveli a nagyobb formátumot: élményeit szerves spirálvonalban fűzi egymáshoz (ismétlődő témák, mind magasabb, elvontabb szinten). Köteteit – mellőzve az időrendet – mozaikszerűen állítja össze; a mellérendelő viszonyban álló egységek homogén életérzést sugallnak, s nem eseménytörténetet rajzolnak ki. Bizonyára a késleltetett megjelenés alakította ki ezt a fajta építkezési módot: érvényét vesztette a versek keletkezési ideje, s a tematikus kapcsolódási pontok váltak fontosabbá. „Egy múlt-modellel és egy jelen-modellel dolgoztam – jellemzi alkotásmódját a fentebb idézett Csontos-interjúban – annak tudatával, hogy a jelen a jövő felé mozog." E tézis-antitézis jellegű kettősségből létrejövő szintézis – „egyfajta újraösszegzés, sorsszemlélet, elrendezés": a kettő dinamikus harmóniájába belesimul a valóság sokszínűsége.

Tandori Dezső így jellemzi nemzedéktársa első (negyvenéves korában megjelent!) kötetét: „Konczek Józsefnek az egyik legnagyobb költői ereje a látszólagos dokumentumszerűségben rejlik; de aztán – mint alaphelyzetet szívósan őrizve – messze túllendül a tárgyszerűségen, s ezek igen magas költészeti pillanatok". Számára a továbbiakban is a legtermékenyebb út (lenne) ez a részben belülről figyelés, részben külvilág-rögzítés – felmérés". „A megfoghatatlannak és a megfoghatónak, valamint a nem körvonalazhatónak" ilyen triója „csak ritka pillanatokban jöhet létre" (Mozgó világ, 1987/3. sz.).

Konczek számára a legmaradandóbb és legmélyebb élmény a táj: „Felnőtt / éveim, mint legelésző csikók úgy széledtek széjjel az őszben. / Köves utcákon járok, lábdobbanásom tüzet csihol / Fürjek is röppennek, a szem erre-arra kaszál / bokros fények alatt, mint ott az a krumplibokor / megköt bennem haragtalan izzással egy emberi táj" (*Táj* című korai költeménye). Ő maga is a táj része: erről a szilárd alapról indul el, felszárnyal, s ide tér vissza mindig, mint Ady „fel-feldobott köve". Nem véletlen, hogy válogatott kötete is ezt a címet kapja: *A tájjal maradtam*. S most már nyilván végérvényesen vele marad: benne leli meg végső nyugalmát...

Indulásakor Konczek József némileg „majakovszkijos" gesztusokkal, a fiatal József Attila lázadó hangján, a közösségért, a közösség nevében szól (*Kőország, Fáradtság, Indultok-e már?*). Jogaiért perel: „Én úgy értelmezem, hogy a visszaütés joga nélkül szabad nem vagyok" (*Szieszta*). Részvéttel, együttérzéssel tekint az Élet kárvallottjaira (*Küldjétek haza, Bányászasszonyok, Mérsékelt égöv, Bauxitosok* stb.). Nyaranta maga sem restelli nehéz testi munkával megkeresni a tanulásra valót (*Koromreggel, Tüskefogú*). Az *Elérhetetlen föld* fülszövegében így vall erről: „Szeretem a fizikai munkát. (...) A két kézzel keresett kenyér becsületéhez máig sem ér fel semmi a szememben." S azóta is úgy érzi, 'magasabb' sorsáért, diplomájáért felelősséggel tartozik azoknak, akik a két kezük munkájával dolgoztak érte.

Csodálja az erős, termékeny, az Életet továbbvivő s önfeláldozásban nem lankadó asszonyokat (*Asszony, Asszonyok, Bányászasszonyok, Kenyérnagy csípőjű asszonyok* stb.). Rendkívüli szuggesztivitással jeleníti meg az Élet továbbadásának rítusát (*Hősi ének egy ménről*). Ugyancsak kirobbanó, expresszív képekkel idézi meg a falusi életet: „Felrobbantak a kazlak, / mikor a dombon megálltunk lihegve, / mellünkre csorgott az arcunk, / Krisztuskendő volt az izzadságunk, / s nyerített a nyírfaerdő, / sóhajtott a táj" (*Erre futottunk*). Érzelmi-hangulati változásai is a tájjal összhangban vannak, onnan meríti plasztikus képeihez az ihletet. *Gyászbeszéd egy fűzfa fölött* című versében elsiratja eleven játszópajtását, gyermekkori próbálkozásainak tanúját és társát („Füzéres lombodba fogódzva tanultam meg én itt úszni"), amelyet most kivágnak, elpusztítanak (kell a hely az építkezéshez!). Máskor allegorikus költeményben örökíti meg a vízparton „üldögélő" ifjú nyarat: „haján virág, / margaréta, nőszirom, / vadrózsa meg szarkaláb, / koszorú meg nyírfalomb..." Bukolikus hangon, némi erotikával átszínezve utal az „áldott" eső termékenyítő hatására: „Harmatban fürösztik arcukat a rózsák. /.../ Jófajta / májusi / eső / esik" (*Reggel*). Szerelmes versei is erősen a tájhoz kötődnek; abból merítik hamvas tisztaságukat (mint pl. a „Hűvös vize nyárnak, ősznek, / jártam hozzá, mint az őzek, / vadvirágként hajladoztam, / ráhajoltam, hírbe hoztam. / A hangja is melegített, / hordtam, mint a bársonyinget. //.../// Ez a hűvös víz, az élet / hol megvolt, hol semmivé lett...").

Első asszony-élménye egy lelkileg végtelenül mély kapcsolat, barátság, amelyből az ifjú költő sokat tanul. Az egyértelműséget, őszinteséget keresi-látja benne: „Az én világomba a *tiszták* fértek. / S bár volt ott még hely, addig fel se nőttek. / Hess innen! zöngő – zöld – arany legyek!" (*Hess innen!*).

Csakhamar – egyetemi évei zenitjén – találkozik az életét felforgató szerelemmel. Választottja mintha nem bírná (nem is akarná?) vállára venni, elhordozni társa szerteágazó, sokkomponensű életét. Költőnk harmatos-gyönyö-

rű versek sorában udvarolja körül kedvesét, szerelmük izzik és lángol, aztán mégis elhamvad (*A tündér, Dicsérő, Almafák, Fénykép, Reszkető arca türelmes tűzben, Vigyáznám arcod* stb.). Mintha a Természet ritmusában élnének – kettejük búcsújába a nyarat sirató szomorúság vegyül: „Nézd, én becsukom a tündérboltot, / iramodom tág nyarak iránt. / Ki reményekből nem lehettem boldog, / meg sem írom ezt a krónikát. //...// Én megmondtam, hogy ne légy ellenemre, / nézd, füvek, fák, lovak a társaim, / s néha tisztáson megáll az ember, / és csapkodnak az erdő szárnyai. // Látlak, ahogy szemedet kitárod, / gömbje kúszik föl, a csúcsokig, / van, aki ilyet még sose látott, / nézésedtől az ég jóllakik" (*Napló*, 1965).

A költő később – már jóval szakításuk után – számvetést készít kapcsolatukról (*Galambhangú turbinák*). A Fiú-Lány párbeszédére épülő szövegben a lét kettős aspektusa tárul fel: a kettő elválaszthatatlanul összetartozik, egymást feltételezi és kiegészíti. „Létezésünk törvénye egy másik létezés. //...// Úgy kell, hogy megéljük egymást, olyan irgalommal, / ahogyan új arcát éli az örök anyag. // Búg a felkavart Idő, mely időt és időt szül..." A Lány sorsa hátterében történelmi titkok sejlenek. Övéi – még nem is olyan rég! – zuhanyrózsák alatt várták a rájuk leselkedő végzetet; ő nem tud bízni egy „győztes" saját életben. „Hajam gyász-színe egy rettenetben / őszülhet. Fehér lesz, mint a hó..." (*Galambok, galambok a történelemben*). A Fiú érzi: e gyász-titok feloldhatatlan; de ő nem a Múltban akar élni: a Jelentől kéri a Lány kezét: „Meggyfák hívnak menyegzőre /.../ Rétek hívnak beszélgetni". Csakhogy a Lány az Idő mélyébe rejtezik – a távolság köztük áthidalhatatlan: „Galambbá kell átváltoznom..." (békegalambbá? áldozati galambbá? Netán /Szent/lélek-galambbá?). Szótlanul búcsúznak – hiszen a szakítás után még mi mondanivalójuk lehetne egymás számára? (*Egy látogatás első percei*). A költő évtizedek múltán is fájdalmas-gyöngéd szeretettel idézi meg Kedvese tovatűnt alakját (*Idéző* című ciklus a *Formáért sóvárgó* című kötetben): „Szerelmesem az erdei manók nővére volt. / És mind hozzá beszélt, / a fű, a gally, a gyík, a felhőmoccanás / és mindben társakat talált, / s mint búzatarlón száz sugárban szertefutó – / (...tán egy apró Máriácska csipkeláng-szobor...?) / Hozzám akár egy korom-hunyt-szempilla-pille halkan hullt alá" (*Dalocska*). Meghitt pillanatok emlékét eleveníti fel (*A vártemplomban, Az első szakítás, A második szakítás*). Majd – évtizedek múltán – a végzetes és végleges lezártság tudata rádöbbenti: az irreverzibilis idő tőrbe csalta, immáron semmin nem lehet változtatni. „Ígérte hófehér haját / és én lélekben, s jóban, rosszban... / S magához hívta a halált, / míg verstárgyakban várakoztam. // Mondják, hogy mosolygó halott... / azt mondják, mosolygott a szája. / Már soha többé nem fogok / belehalni a mosolyába" (*A kedvesem sötétbe' járt...*).

Első nagy csalódásán túljutván, lezárja ezt az életszakaszát: az egyetem befejeztével, 1965 nyarán Szombathelyre megy, a Vas Népe megyei lapnál helyezkedik el, és beleveti magát az újságírói munkába. Ekkor még úgy érzi: lesz ereje-ideje házat-hazát emelni gondjai fölé, s ez a ház „egyszer majd maga is megszólal / magyarul, tisztán, / akár egy népdal" (*A ház*). Istentől – kinek léte felől bizonytalan – csupán annyit kér: „Istenem, engedd meg, hogy legyünk / törődj, vagy ha úgy kívánod, ne törődj velünk... /.../ Legszebb erőd, érts meg, az Istenre, / hogy ne legyek a teremtés ős ismeretlenje. /.../ Magyaráznak téged úgy is, én uram / mint lélek nyugalmát, mikor gondtalan. / De nekem az nem létezés, amely hontalan, / annak van hazája, kinek gondja van" (*Imádság*).

Még azon az őszön megismerkedik a kiváló ifjúsági gátfutó-bajnoknővel, akit szinte rögtön feleségül is vesz. „Isteni alakkal, asszonyi vonzerővel, bátorsággal, önbizalommal" büszkélkedő szerelme sok versének hősnője lesz (*Erika, Üzenetek, Rendezgetés, E könnyű rózsa, A hangszer-asszony* stb.). Ez a szerelem maga is mintha a Természet része lenne, a meghittséget sugalló táj adna keretet neki: „Te, kiben oldódom, megejtő szemű, / tüzem őrzője vagy, lassú léptő csillag, / komolyságom mellé szelídült / szökellni való vágy, fény, eltáncolatlan / indulatom titka, / engem kicserélő, / dobbanásaimat visszahangzó ház //...// Eltakar minket a múló-hulló erdő" (*Október – Erikának*). Boldogan alakítják ki közös otthonukat: „Szoba. / A mi szobánk. / Kisebb egy szerelmes ölelésnél. / Ágaskodik az ágy, / levegőt akar. / Sugárút fölött lebeg az arcod" (*Forgatlak, forgatlak*). Megtartó erőt jelentenek egymás számára az élet nehézségei közepette (*Nézlek, te vagy hát a béke?*). Az újságírás fegyelmezett munkája, a vidékre, falvakba kijárás mindennapos fáradalma nem sok időt hagy a versírásra! Irodalmi kapcsolatait is nehezen tudja építeni – a helyi adottságok viszont szűkösek a számára. Mégis boldogok, mikor az *Angyali üdvözlet* megérinti őket: „gyengéd öklökkel dörömböl" az Idő kapuján leendő gyermekük. „Áldottak mélységeid, / áldottak érintéseink / Tekinteted tudott szelíd nyugalma. / Elfogadj megint" – fordul feleségéhez, a létezés csodájával tekintetében (*Lesz idő*). 1972-ben megszületik lányuk, akit féltő-óvó gonddal fogadnak. Költőnk ujjongva megáldja őt: „Tetőtől talpig fusson be folyondár, / hajnalvirágok trombitáljanak / a szád sarkán, tűnődj a nagy folyónál / s a lábadhoz sirályok szálljanak //...// Itt langyos Duna-táji záporok / májustól őszig szárnyukkal takarnak, / arcod megnő, nagy szemed párolog. / S beszélni lesz kedved, pedig magad vagy. / Beszélj csak hozzám. Ez a te hatalmad" (*Májustól őszig – lányomnak*). A „kislány" később maga is a Táj szerelmese lett.

Konczek József még ugyanez évben feljön Pestre egzisztenciát teremteni – magának és családjának. Éveken át „ingázik" a főváros és Szombathely kö-

zött; az APN (Agensztvo Pecsatyi Novosztyi) szerkesztője lesz, majd 1990-ig a Pallas Lapkiadó a munkáltatója (a Fáklya című lap olvasószerkesztője, valamint a Szovjet Irodalom című folyóiratban publikálja műfordításait). Családjával láthatatlan sugárszálak kötik össze: „A férfi néha asszonyától / időben, térben elkerül. / Micsoda fénysugárnyi távol! / ...amint az égen átfeszül... // S a nő így lép egy léleksávra, / az egyensúlya végtelen //...// Vele szemben lebeg a férfi, / a két lélegzés és örök // két tekintet egymást ígéri / a bizonyosságok fölött" (*Egymáshoz*). Néhány év múlva sikerül Pesten lakáshoz jutniuk; a kis család újra egyesül. 1979-ben mégis elválnak; a költő Pomázra költözik.

A tájból merít vigaszt, s erőt. Újra szorosabbá válik kapcsolata egykori társaival, a Kilencekkel: „Az évek is, mint vasalt szánkók, csúsznak / a lejtőn lefelé, korai télben. //...// Valahogy minden elhalkul, elborul, / pedig most nyár van, kemény, erős nyár van, / simulj talpam alá, betonút, //...// míg társaimmal éles villanyfényben, / pányvás mosollyal, / szombatokkal áldva, / tündöklő éjszakában ballagunk" (*Pányvás mosollyal*). 1983-ban újranősül. A Mártához írt szerelmes versek jóval érzékibbek, szókimondóbbak – ez a viszony a hódoló és hódoltató erotikára épül; ugyanakkor a csendes megértés és nyugodt boldogság pillanatai is jellemzik. Az anyatermészet valamiképp összefügg a nőiséggel – e viszonylag kései, érett testi szerelem mindkettejük számára a „termékeny" őszt hozza el: „Lopva kaptam el tekintetét. Ő már nem az. / Rám sugaraz. Tarkóját a tenyerem alá takarom. / Szívemen fektetem sokáig / Hogy élünk is, az semmiség" (*Tenyerem alá*). E kapcsolat – túl minden testiségen – két lélek találkozása is: keretet kínál mindkettejük számára. „E tinta ég alatt az őszi gyertyafény / gömböt remeg körém és lassú, rebegő világot //...// Mit rajzol még? Talán elveszett willendorfi asszonyt? / Rejtekező ősi testmosolyt? / Amint figyeli a formáért sóvárgó képzetek / szenvedő alázatát. / Arctalan. Lélek-mély, komoly" (*Formáért sóvárgó* – Mártának).

A latin szeretők nyolc szonettből álló ciklusa nyíltan – mégsem obszcén módon! – fedi fel a test, a primer, olykor nyers férfi-nő viszony titkait, a szerelmi párbaj játékos incselkedéseit, az érzékek találkozásának feloldó hatalmát. A férfi-nő viszony összekötő-megtartó ereje mégis – túl a testek összhangján – a metafizikai síkon megélt élmény (*Áldott legyen, Szerelmem, te, halálom, te*). Konczek számára a test birtoklása iránti vágy egyszersmind a lélek utáni sóvárgást is jelenti. A beteljesülés a test/lélek békéjét kínálja – s ez az Élet legfontosabb megtartó ereje. Nagy lélegzetű, filozofikus hosszúversben énekli meg az egyetemes természeti összefüggések „tiszta rendjét", amelyben mindennek (a madárdalnak, a pataknak, a mezőnek-rétnek, a tölgyerdőnek, a virágoknak) – s így két ember kapcsolatának is – magától értetődő helye van. Hiszen ki-ki csakis a másik által válhat egésszé, élheti meg a teljes boldogságot (*Hallgass rám, szerelem*). Ez a sze-

relem voltaképpen a Mindenség szerelmével egylényegű: „Tudod-e a madárnyelvet? / Üres most a táj, / tél jön. Majd én leszek szigorú, / s majd az emlék tömbje áll / a bronzreves hidegben, hópor-hímporú, / tiszta szagban. Gyökerek fölött. / S feldobogok, szebben, mint a vas- / lépcsőházak, s emlékszem rád, mint a rög. / Föld leszek, Föld. Nehéz és havas" (*Föld voltam még*).

Hosszú évek múltán ez a szoros kötelék is meglazul. A költő az egyre mélyülő árokkal érzékelteti ezt szimbolikusan: „A brutálisan betakaratlan árok / amit a kérésedre ástam, / az a két méter mély árok / még összetartott minket a kertben. //...// Szerelmetlenem! Soha / éjszakákkal miért nem érlelődtél, soha? / Álmodlak én a kertedben: / meztelen világítasz, ruha / nem is kell, / sírgödör a meggyvirág-szirmos csatorna" (*Árok*).

S ha az árok szakadékká mélyülő – mi más marad, mint a táj, amellyel Konczek egész életére összeforrt. Újra kiköltözik Pomázra, bár nem válnak el. „Hazám lett a város?" – kérdezte huszonöt évesen önmagától, s rögtön válaszolt is rá: „Nem, igazán soha! /.../ Zajos utcákról / az emlék oda tántorul, / hol fák / meg őzek / nyugalma / el sem kerül" (*Fák meg őzek*). Ott, a kőverte tisztásokon érzi most is otthonosan magát, ahol az elvadult lovak szabadon, szilajon legelnek, „nem csillog a lábukon béklyó, se lánc /.../ úgy lépdelnek a lovak, / nyakukat emelik néha, / fejükkel visszavágnak hátukra, / orrukból bársonyos levegő tör elő" (*A villámok lovai*). Hiszen természeti mivoltunkból fakad az élet folytonossága: „Omlott földből, éltető-szerelmes / széles létezésnek / kavargásából kiragyogó / ükök, dédek szeme néz" – ím, „ez az embermegmaradás elve" (*Idéző*). S mivel természeti törvény maga az elmúlás is – szinte megnyugvással tölti el, hogy az Élet „túléli" őt: „Arcom ha majd esők nem verik, / a harmat akkor is megszületik reggelig / s levelek élén fut végig a víz... //...// Erdő mögül villan a vihar, / köves országúton, krumpliföldeken rohan, / és az eső alatt föld-sötéten / érez, fölszaglik a hant" (*Erdő széle*).

A Kilencek közül talán ő a legfilozofikusabb – számára a táj nem pusztán érzéki, hanem érzelmi, sőt intellektuális élmény is. Szókincse, szóhasználati módja is a természeti világból táplálkozik. Életképek sorában örökíti meg a hajdani paraszti élet lényegi 'tartozékait', amelyek ősidők óta kísérik életünket (*Otthon – vogul motívum*). „A táj nem embertelen, / a táj ember nélküli" – objektív valóság (*Kattog a fény*), amelyhez mélyen személyesen viszonyul; olykor ontológiai asszociációkat kapcsol hozzá. *A vetkőző nyárfa* mintha élet/halál egymásba való áttűnését jelenítené meg számára: „Egy nyárfa decemberben is / arany levelekkel áll a fenyőfák között. // Nem volt ideje elveszíteni / díszét, amelybe nyáron öltözött." Vonat érkezik – egy hirtelen kis fuvallat, s a fa pil-

lanatok alatt ledobja „brokátarany díszét". A leszállók észre sem veszik. Talán csak a képzelet játszott költőnkkel? – az aranyló fa ott se volt? –, vagy csak most eszmélt „múló idejére"? Bárhogy is volt, a költő az úgynevezett „termékeny pillanatot" (Lessing kifejezése az ábrázoló művészetekre vonatkozóan) ragadja meg, amelybe egyszerre sűrűsödik múlt és jövő – „virány, kopárság és gyász".

A szarvasok könyve című versciklusa (1987–1991) „a szarvassá változott fiú" motívumkörére asszociál (azaz a Természettel egylényegű, abban feloldódó tisztaságra, ártatlanságra). Az égő színekben tobzódó táj (*a zöld* különböző árnyalatai, illetve az *égkéktől* a *kökény* színéig, a cseresznye- és barackszirom *fehér*, illetve *rózsaszín* pompájáig, a *sárga* virágú, *búzaszínű* fénysugárig a spektrum teljes skálája felvonul itt!) szelíd varázsa otthonosan veszi körül. A tavaszi illatozó rét, a vidáman csobogó patak, a homokban napozó gyíkok, az akác- és nyárfák meghitt, barátságos közegében felszabadultan érzi magát. A *nyári* fényözön, a szél borzolta mező s „a dióbarna délutánnak földutat rejtő mélyein", a „ragacsos-hős vadcsapásokon" közelítő őzek, amint „az erdőalji rozsvetésben" csendesen legelésznek – számára maga az ős-nyugalom. S „az augusztusi hársfalombok" mézes fénye máris egy új tavasz ígérete; miközben „az iramló szarvasok csordája" még a *késő nyár* derűjét élvezi. Az ősz aztán mindent elront: „Kifakult szelek zörögtek. / Füstöltek a fák. // A patakpart, a rét – sár, rom, szilánk, / vérző látvány a fák alatt". S a tél? „A kocsma hátsóudvaron" egy kicsavart nyakú, kihűlt szőrű szarvastetem vár dermedten feldolgozásra. Majd újra kezdődik minden elölről: „Az üreges vadalmafának / villám sújtotta katlanát / beszövi rikkantó virághad, / s zöldell megint az almaág". Itt az új tavasz (*A dióbarna délutánnak, Az augusztusi hársfalombok, Fű vagy virág, A szarvas ott feküdt a deszkán...* stb.).

Konczek egy ideális, képzeletbeli tájat teremt magának, amelyben „paradicsomi" boldogságban él(het)ne: „hol nádas húz át vízfodrok között / az erdő bronzos hajlatáig // és azon túl a szittyós rétekig, / feloldott dallamként, / ahogy talán a röpdöső madár, / ki lüktetéseit kopogja, / szárnyak kemény ti-ti-ti-ti-táit". Gyönyörködik „a széjjelolvadó nap"-ban, amint átlényegül „ezüstös fénnyé"; s mikor az is elfogy, „megbolydul a mély": „a forrásokból csillagok szakadoznak föl", s ő – megszabadulva súlyos gondjaitól – gondolatban magasba szárnyal, s nézi, amint „védekező égbolt-nagy burokban / hevernek az eggyé-oldott rétek, / erdők és tavak között" (*Nem létező táj*). Költői ereje a külső és a belső szemlélethez egyszerre szóló, érzékletes, láttató leírásokban van. Választékos szókincse (is) a szemléleti valóság/képzelet/éteri áttetszőség határmezsgyéjén lebeg; az elvont képzeteket természeti köntösbe öltözteti. Valóságosan együtt lélegzik a tájjal,

mintha az lenne egyetlen igazi társa az Élet rögös útjain. Egyik legjellegzetesebb verse ebből a szempontból az ifjú Nyarat megszemélyesítő *Június:* „haján virág / margaréta, nőszirom / vadrózsa meg szarkaláb / koszorúnak nyírfalomb. //.../ A tiszta szagú víz fölé / száz mezőről dől az illat, / fényporrá zúg szét a fény, / és megcsobban az esti csillag. / A kankalin a vízre ér, / megleng a szélben egy kicsit, / s a széles zöld tenyérlevélbe / nedves csillag törülközik."

A táj: maga az élő múlt (is) Konczek József számára. Meg lehet/kell kapaszkodni benne. Nem véletlen tehát, hogy olykor régi korok hőseinek maszkját ölti magára.

Álarcos költeményeknek tekinthetők a Balassi modorában, strófaszerkezetével, képkincsének felhasználásával írt darabok (*Az jó Balassi Bálintnak újabb versei*, Palócföld, 2004/6. sz.). Ő is talajt vesztett, nemegyszer, mint nagyszerű elődje; olykor menekül önmagától s a felvert „szelektől", a csillagos égre szegezve tekintetét. Saját életérzését kódolja a régies formába (*Amikor menekültében hóvihar éri utol*). Másutt költőtársához méltóan fohászkodik az Úrhoz, hogy bocsássa meg neki túlontúl „földies" vágyait, s emelje őt a „sugárzó égbe, angyalok körébe" holta után (*Az egy isteni szeretetre, miként Júlia szerelmére is vágyik*).

Máskor Szent Ferenchez imádkozik lelke üdvéért: „Nehéz az én szívem, / vigasztald szelíden / Ferenc, féltő jó testvér, / aki pénzt és ruhát / atyádnak adva át / alázatossá lettél." S bár költészetében nincsenek kifejezetten „istenes" – Isten-kereső – versek, mégis a létezést Istentől áthatottnak érzi – szinte panteista módon (*A történet örökzöldje*). Voltaképpen azt ismeri fel: „Jézus mindig újra megszületik, és újra és újra betölti sorsát" – mert az emberi világ mindig keresztre feszíti a Tisztaságot és az Igazságot. Így az emberi történelem csakis tragikus, végzetes lehet, hiszen „újra és újra kiveti magából a Megváltót" (Turcsány Péternek adott interjú, 1995).

A szerep-líra körébe tartozik *Vág lovag énekei* is. A ciklus a veszprémi Horizont című folyóirat 1989/3. számában jelent meg; kötetbe még nem került be. A keresztes hadjáratok idejéből itt maradt (mert 900 éves álomba merült, s 1989-ben újraéledt) katona érzelemvilágába kínál betekintést – három nőhöz (hetéra, szűz, feleség) fűződő viszonyát illetően. A hetérát könyörtelenül megleckézteti („én mindig azt az egyetlent szerettem, / ki lelkébe fogadta gondjaim"). A kacér kis kölyöklányt, ki fanyalog hódolatán, az Idő könyörtelen múlására inti. S végül megtér hitveséhez, aki hűséggel várt rá, mert felismeri: egyedül őmellette lehet az, aki (*Falfirka, Küsz, Melyek mögött a némaság...*). De valódi megnyugvást Vág lovag számára (is) csak a természet jelent. „A lassan forgó fénysugárözönt" szemlélve önnönmagában keresi Istent, kit „kívül nem lelt sehol" – s immáron „érzi: öröktől készen állt a forma, / betölteni mit elrendeltetett" (*Vág a szérűskertben*).

Konczeknek különleges érzéke van a humorhoz, iróniához is, amint azt *Szanyin táskája* című ciklusa mutatja (Kortárs, 2005/6. sz.). *Arcübasev ugyane* című regényében újrateremtette az orosz irodalom „felesleges emberének" típusát, akinek alapvonása a részvétlenség („elmulasztja" tenni a jót, közönyösen félreáll mások szenvedését látva). Dilemmája: lehet-e? szabad-e? tud-e? értelmesen cselekedni – avagy jobb eleve lemondani a tettről? Szanyin tulajdonképpen magát félti-kíméli; csak beszél, beszél, de nem tesz semmit. Látszatra nem „bűnös", s mégis az – jórészt a „szanyinokon" (ilyen a többség!) múlik, hogy a világ valójában megvált(oztat)hatatlan.

Bizonyos értelemben az ilyen „Szanyin-félék" gúnyos-ironikus rajzát láthatjuk az *Azt mondták, öljem meg a kutyát* című nagy ívű versprózában, amelyet már-már az álhumanitásról, önzésről (vagyis: általában az *emberi* életről) szóló példázatnak (akár „tankölteménynek") is tekinthetünk. Inkább bölcseleti, mint leíró jellegű; a valódi humanitásra törekvő személyiség „szabadsághiányos" létállapotának érzékeltetése az ellenséges környezetben. A lírai hős igen mély, mondhatnánk: szereteten alapuló kapcsolatot köt kutyájával, aki – állat létére – okos, önérzetes, szuverén „egyéniség". „Játszva sétál két lábon, bár senki nem tanítja rá." Ha gazdája olykor-olykor fegyelmezni kényszerül őt, „szinte-szinte emberi sértettséggel tekint rá". Egyetlen „bűne", hogy elevenségével, játékos nyugtalanságával túl nagy zajt csap maga körül; „zabolátlan szabadságvágyában" bokron-kerten átugrik, nem ismer korlátokat, gyakran megtámadja az „engedelmes és jól nevelt" többi ebet. Így aztán a szomszédok mind gyakrabban s türelmetlenebbül követelik a gazdájától: ölje meg kutyáját. „Egyszerűen úgy döntöttek, / hogy a kutya nem illik / a kutyákról eddig elfogadott / környékbeli megítélés kánonjába, /.../ ámbár derék, jó kutya, de nem idevaló." A gazdi természetesen szabad szellemű kutyája oldalán áll; képtelen lenne őt megölni, vagy akár csak rabságra odaajándékozni valaki másnak. Így hát végül szélnek ereszti – fusson, amerre lát. „Lelökte fejéről a fém-szíj-kosarat. Visszanézett még, s mint akik értjük egymást, / mentünk – ahogy mondják – / ki-ki a dolga után. / S mostanában úgy érzem: én vagyok az a kutya."

Kettős alteregó tehát e prózavers? A felettes én, amely nem tudja megfékezni az ösztön-ént? Sőt nem is akar megválni tőle? Bizonyos értelemben igen. Mindenesetre Konczek magas fokú intellektualitással dolgozza fel legbenső (s nyilván legfontosabb) dilemmáját. Jól tudja: ha valaki kirí viselkedésével a környezetéből, s nem lehet őt alkalmazkodásra kényszeríteni – deviánsnak minősül a konformista többség szemében. Ő mint gazda együtt érez kutyájával, s semmiképp sem akarja „karámba" kényszeríteni; ugyanakkor tisztában van vele, hogy a „társadalomban élés" nem lehet zökkenőmentes ilyen „kutyával"

(ösztön-struktúrával), így hát megválik tőle: boldoguljon most már a saját felelősségére (ami, természetesen, az életben lehetetlen). Ugyanakkor okvetlen felvetődik bennünk a kérdés: miféle „közösség" az, amely nem tűri el az elevenséget, a szabadságvágyat, s csakis a pórázon tartott „kutyát" fogadja el?

A kilencvenes évek Konczek életében – nemzedéktársaihoz hasonlóan – a számvetés időszaka. A *Tél elé révedő* ciklusban már huszonhárom éves korában szembenézett mind az egyéni, mind a nemzeti történelem csapdahelyzeteivel, amelyekből nem látott kiutat. „Az *égen* / olyan derűsek megint a felhők, / mint a gyermekkori álom. / Már régen / gondolkodom a halálon. // A földön / minden növényi élet / vagy börtön, / vagy semmivé lett. // A parton / cipők állnak, mint a szállodai folyosókon. / Arcom föltartom. / Az időből kopogva hull az ólom" (*Égen, földön, parton*). A part, ahonnan 1944-ben annyi embert belelőttek a Dunába, történelmi szimbólum lett – az emberi kegyetlenség, a gyilkos indulatok szimbóluma. Ezt a felismerést erősíti meg a Radnóti áldozati halálára írt vers, amely téren-időn kívül helyezi a mindenkori ártatlan meghurcoltak mártíromságát. A gyászmenetben mindannyian együtt vonulunk – mégis egyedül („Arcokba tekintet nem mélyed, / önmagát vizslatja csendes indulattal / az ember"). A költő is beáll az áldozatok sorába: „Elhagynak engem az emlékek. / Megyek utánuk a csendes menetben. / Fedetlen fűvel lépdelek, / mint aki mindent megértett, / mondja mégis a történetet" (*Mégis*).

Az emberi lélek kettősségét rendkívüli módon jeleníti meg az ugyancsak a szerep-líra körébe tartozó „*korjag-versek*"-ben (*Rénszarvas fia versei* ciklus). A Gergely Ágnesnek ajánlott költemény-füzér egy Fellini-utalással kezdődik: „A fehér bohóc arisztokratizmusát / kigúnyolja a színes bohóc, / a színes bohócot pedig lenézi / a fehér bohóc. / Valójában ők ketten egy ember. / Egy művész."

A korjag-versek valamiféle primer ős-tisztaságot, egyértelműséget, az *eredeti* emberi őszinteséget, természetességet képviselik az elhazugult modern élettel szemben. Szerzőjük voltaképpen tréfából „feltalálja" a korjag nyelvet, amely – hangzásában – az ősi magyar kifejezésmód és a finn-örmény-török-csukcs-kamcsatkai stb. nyelv elemeinek keveréke. Egy Franciaországban élő korjag nyelvtudós, Soulagin (amint azt az *Előzetes szemügyre vételezés* című részben a szerző felfedi) éjszakánként párizsi dolgozószobájában fel-alá járva magnóra mondja e szövegeket, amelyeket rajta kívül senki sem ért, még közép-európai származású felesége, Agathe asszony sem. A verseket aztán Soulagin lefordítja franciára, a „fordító" pedig magyarra (így azok Konczek ciklusában háromnyelvűek). Laza szövésű szonettek, inkább csak a szonett alaksejtelme tűnik át rajtuk. A magyar szövegváltozat sok mindent elárul a

költő és fordító benső világáról: témája elsősorban a hűség, a hazaszeretet, visszavágyás az ősi honba stb.

„*Csillant a bokron* eső őszi méze, / és lenn az úton, lágy, korai fagyban / a lábnyomokat magam mögött hagytam" – indul az első szonett a távozás örömével; ugyanakkor a távozó bizton tudja: az elszakadás az ősi földtől nem végleges („hozzád, e helyhez visszaérkezünk"). „*A messzi-messzi erdők* ködfelhőbe bújnak" – s mintha a régi fény sem tündökölne már a táj fölött. „*Lagon szerette* zölddel éledett / mezőinket és lombossá fakadt" erdeinket, „hisz elmondhatta: itt volt otthon, / hol idegen-szájú új énekek / hírelnék most már: nincs ismert hazád". De ő meghalt – így Soulagin énekel helyette: „Lagon arcát az arcom fölött hordom", aki „madármezőt és tóval friss határt" teremtett verseiben, hogy mindenki megismerhesse hazája természeti gazdagságát, szépségét. Egy korjag asszony szerelmes éneke (*Amikor ősszel*) s *A korjag menyasszony dala* az itt élők egyszerű és őszinte érzelmeiről, a takaratlan féltékenységről és a primer összetartozásról, az egymás iránti vágyakozásról árulkodnak. Az utolsó, a hatodik költemény a legmegrendítőbb: a szülőföldjét elhagyó ifjú korjag a vadludak nyomán indul útnak: „S ha tugla-szárnyakon az égig úsztam, / jobbkézről látom, vergődő madár / a nap, vérzik, a domb mögé bukott" (*Megyek, megyek a tugla lábnyomában*). A vers francia fordítása félbeszakadt: a honvágy sújtotta Soulagin váratlan halála lezárta a ciklust.

Konczek önmagát „a fordító"-ként aposztrofálja, aki nem a korjag verset, hanem annak francia fonetikus átírását ültette magyarra – s eközben figyelt fel rá: „ezek a korjag szövegek afféle 'tündér-beszédek', önmagukban értelmetlen nyelvi imitációk, hangzatok". Talán nem is több és más ez, mint a korjag nyelvtudós tréfája, aki esetleg „honvágy és szorongás" uralta éjszakáin a gyermekkori játékokat játszotta magában. „Vigasztalásul? Nosztalgiából?" S mégis: e látszólag értelmetlen halandzsa-szövegek valami lényegeset árulnak el magáról a költészetről. „Soulagin két irányban építkezett. 'Lefelé', a tudattalanba, az ellenőrizetlenül előtörő szavak világába, a tündérvilágba, a természeti öntörvényűségek közé, és ugyanakkor mindezt 'felfelé', a szonett tudatos fegyelmébe integrálva." Mondhatnánk úgy is: Kelet és Nyugat között próbált hidat építeni.

A korjag-versek természetesen Konczek József fantáziájának s nyelvi játékosságának szülöttei. Huizinga szerint (*Homo ludens*) a költészet a játék körében fogantatott, „a szellem játszótere" – egy sajátos külön világ, melyben egészen más a dolgok arca, mint a való életben. Konczek visszanyúl az archaikus kultúrák mélyrétegeihez – ahol még az „apa-cuka-funda-luka" stb. típusú játékok érvényben voltak, s a közösségi mondókák humoros világa mindenkinek természetes közege volt. A varázsolás, a gyermekjátékok, gyermekdalok – mind-mind a játék-elvből eredeztethetők.

Konczek ilyen jellegű kísérletező kedvét mutatja az *Ölelhető térség* című kötetének három utolsó „térkép-verse" is: *Térkép halottainknak* (városneveket helyez el az ország térképén tükörírással, mintha a holtak alulról szemlélnék a városokat); az *Alapszavaink égi portája* című hatalmas tablón ősi szavainkat helyezi el, játékos pároztatással (hó – hő, jó – jő, tó – tű, ma – mi – mű, ük – ül – űr stb.); a *Békés távcső* pedig egy telt női alak idomaiba beírt szöveg.

Ugyancsak a játéksztön munkál Konczek Józsefben *Damó* című kisregénye írásakor (Masszi Kiadó, 2000), amelyben saját lénye legrejtettebb rétegei tárulnak fel, belevetítve hősei (a Hadnagy s Damó) figurájába. Az elbeszélés zömmel egyes szám harmadik személyben pereg, olykor első személyre vált, s mindig más-más szereplő szemével látjuk a történéseket. A központi hős mégis Damó, bizonyos értelemben a szerző alakmása; a téma (bakonyi végvári harcok a XVI. század derekán) inkább csak keret és alkalom ahhoz, hogy az író szembenézzen az őt feszítő benső problémákkal. Ő maga „kulcsregénynek" tartja könyvét: a török időkbe vetíti vissza az orosz megszállás több évtizedes időszakát, s hősei sorsában a megmaradás, a túlélés esélyeit, lehetőségeit latolgatja. A kisregény alcíme: *„Irritációk és alakoskodások"*. Juhász Ferenc „mítosz-prózának" nevezi ajánlásában a művet: „Ezekben a történetekben a lírai én középkori alakká varázsolódva él, szeret, játszik, bukdácsol, táltos-szemekkel nézve az időt a török hódoltság magyarországi korában. Történeteiben irónia, humor, vadméz, vadvirág, vér, harc, szenvedély, izgalom örvénylik, halhatatlanul a maga módján."

Minden fejezetet *Damó balladájá*nak egy-egy versszaka vezet be; a regényt a ballada egésze zárja. „Damó, az átkozott zsivány" „réten-erdőn" bolyong, „nádasokban bujdokol", „ábrándokban él" – végiggyalogol a történelem eme vad korszakán mint alakítója és elszenvedője. Bár részben az író alteregója, valójában mégis tőle független, a saját autonóm sorsát élő végvári vitéz, ki kétes származása ellenére nagy tudású „deák" lett; sikerült a korszak magasabb műveltségében némi tájékozottságra szert tennie, miközben az élet alacsonyabb régióiban is otthonosan mozgott. Felnevelő közegéhez, a cigánykaraván vidám, természetes, természeti életmódjához, szabados életszemléletéhez mindvégig hű maradt.

A szerző „trükkje", hogy kettős alakban jelenik meg. Damó, a púpos deák, Istvánffy Pál úr bizalmi embere, akinek fölöttese – s talán természetes apja – a Hadnagy; bizonyos helyzetekben, jelenetekben alakjuk egymáson áttűnik (személycsere!). A Hadnagy saját képzeletbeli teremtményének tekinti Damót („akit púposnak mondanak, s én, a Hadnagy, elképzeltem és megírtam őt"). Úgy is felfoghatjuk tehát: egyugyanazon személy ifjonti s érettebb alakmásai ők ketten – az író előhívja az Időből hajdani énjét, s rávetíti saját idősebb kori

önmagát, hol egyik, hol másik hősébe bújva bele. Gyakori szópárbajaikból, vitáikból, egymást hol segítő, hol taszító viszonyukból kétpólusú látásmód bontakozik ki, így kettős fénytörésben látjuk az eseményeket. A nézőpontok, idősíkok váltogatásával többdimenziós valóságképet sikerül az írónak kialakítania, miközben a drámai dialógusokból, lírai monológokból kirajzolódik a szereplők belvilága is. Damó büszke a nevére („dóm, domb, kenyér domója"). A „púpos" állandó jelzőt akkor kapta, amikor a Hadnagy – talán féltékenységből? – egy nyílvesszőt lövetett a hátába, s attól kissé meggörbült. „Atyja" tehát nem mindig akarta a javát, olykor inkább a vesztére tört. Kettejük viszonyából mégis egyfajta „bölcs" életszemlélet kerekedik ki; felismerjük: egymásrautaltságunkban mindannyian testvérek vagyunk.

Konczek megkísérli rekonstruálni a végvári harcok nyelvezetét; s ha olykor némileg túlzásba viszi is az archaizálást, mégis hiteles: kifejezésmódja a hamisítatlan népnyelvben gyökerezik, az élőbeszéd plasztikus szemléletessége, képi gazdagsága, humora, derűje hatja át. Hősei beszédmódja a népi észjárást őrzi. „Komoly beszédeiből kiragyog szép szavainknak ízes fűzése, érezem rajtok, az én gyermekkorom nyelvit mondják, szemem is könnyezik." Az írásmód (a helyesírás is!) a beszélt – olykor „fésületlen" – régies magyar nyelvhez igazodik; így valóságosan megelevenedik a múlt, s a könyv lapjai sugárzó élettel telítődnek. A cselekmény a természeti ritmushoz igazodik: nyár elején, *májusi* „pásztoridőben" indul, s *októberben*, gyümölcsszüretelő őszben ér véget. Valami lezárul – de majd újrakezdődik minden. Damó derűsen gyönyörködik a Természet soha nem szűnő munkálkodásában: „Minden rögöcskében, valamint rajta nyőtt minden növínekben érezem azt a lassú, pontos mozgást, mely nem áll meg sohasem, mint maga törvénit tejjesítő összesség." A kisregény kivételesen szép leírásai – mind szuggesztivitás, metafizikai érzékenység, mind nyelvi megformálás tekintetében – a szerelmi találkozások. Az író rendkívüli bio-pszichikai empátiával és érzéki hitelességgel örökíti meg Damó szerelmeit, akikkel – mint neki rendelt társakkal – önfeledten kapcsolódik össze, testileg-lelkileg magáénak érezve őket... A hat fejezet címe a hónapok pergését jelzi; voltaképpen színes-eleven életképek sora bomlik ki előttünk. A szereplők egy-egy típust jelenítenek meg – a különböző társadalmi rétegek életteli képviselői. Beszédmódjuk saját rétegükhöz igazodik; a biblikus nyelvezethez is erősen kötődik – a felidézett kor szellemének megfelelően. Gyimesi László a kisregényről írt kritikájában (*Ezredvég*, 2008. január) épp e nyelvi szövetet tartja rendkívülinek: az író „a világ újrateremtése mellett mintegy felfedezi újra az annak leképezésére alkalmas, hiteles eszközkészletet".

A *Május* a toborzás időszaka: a Katona harcba hívogatja a Parasztot, aki vonakodik, mert nem fogja fel (Brecht *Kurázsi mamájához* hasonlóan), hogy

a háború őt magát, családját, házát-földjét is fenyegeti. A Pásztorok elfogják s megvádolják a lenézett Damót, majd kínzói faggatják („beszélj, mondj el mindent lelked könnyebbülésére"). Már itt megismerjük a főbb szereplőket: Damóhoz a cölöp-várból „egy hollóhajú lány", Idus tartozik, aki gondját viseli, étellel-itallal, szerelemmel jóltartja. De ő csak a „terek lyán" (aki valójában örmény) után sóvárog, kit megmentett elrablóitól, majd a füzesben megszeretgetett. Az Úrasszony azonban a vár tornyába záratta őt – „jó lesz váltságdíjnak, cserébe a nagyságos Úrért". No de természetesen Istvánffy úr kiváltásához ez nem elegendő. Később tudja meg Damó: a lány tőle viselős. A gyereket majd Idus veszi magához, s sajátjaként felneveli.

A *Június* és a *Július* izzó hónapjai úti portyázással, viszontagságos csavargással telnek. Istvánffy úr Damót Sárvárra küldi: hozná el neki „az új Bibliját". A Púpos sikeresen el is végzi a küldetést, de egyik hajnalon váratlan kalandba keveredik egy „terekkel", aki álmában le akarja őt szúrni. Szerencsésen megmenekül, de Bibliáját elhagyja futó sietségében. Sopronon áthaladva, a Főtéren megpillantja pellengérre állítva gyermekkora „veres rózsáját", egy varázslatos szépségű cigány lányt, akivel együtt játszogattak-bolondoztak a cigánykaraván édes-zűrzavaros útjain. Később újra találkozik a Kedvessel, mikor a „terekek" rajtaütésszerűen megtámadják a cigány-kordét – próbálná menteni a Szépséget, de az eltaszítja őt. Damó végül hazatér, s beszámol kalandos útjáról Idusnak, aki látszat-haraggal korholja: „országnak kóborollója, te! Mikor köll már hazagyüni?" Elképed, mikor megtudja, hogy „félnótás" párja elvesztette a Bibliát, melyben „titkos levél volt elrejtve Peréni fijának ügyiben"; de már nincs mit tenni. Végül is – egymást vigasztalva – összebújnak: e zűrzavaros időben legalább ők ketten tartozzanak össze.

Az *Augusztus* aztán mégis visszahozza Damónak a cigány lányt, a gyönyörű Kálmosvirágot, aki a „terek" Ibragimot, sőt Pál urat is bűvkörében tartja. Damónak varázslatot s jóslatot ígér, mikor – immár beteljesült szerelmük nyomán – a nádasban összebújva felidézik közös élményeiket. Ibragim féltékenyen meg akarja lesni őket – de a Hadnagy hátulról leszúrja a leselkedőt. Később a törökök Damót gyanúsítják a gyilkossággal. A két szerelmes boldogan hiszi: egyesülésüket áldás kíséri („lészen gyermek-gyümölcsünk", „lélekkel övezve születik majd meg egy-testünkből gyermekünk"). E részt a *Földisten-apánkhoz* szóló himnusz zárja, amelyet Damó mint „biblikus verset szerzett": „Magyar fődnek népeji – magyarok, szlávok, szászok, svábok, sidóuk, cigánok, olájok és muzsikásak" – egymás testvérei „az Élet imádatában". Damó a himnusz végén hálát ad a „Mindenvalónak", hogy a föld virul s táplálja fiait, s hogy mindenek örvendnek („ollan nagyon éreztem rajtok az életnek a kimondhatatlanságát").

Az író e részbe kódolja (játékosan) mindazon költőtársak nevét, akiket elődként/rokonként becsül és szeret. *Földistenapánkban* Juhász Ferencet tiszteli; az ág-bozontok szó Ágh Istvánra utal; *Buda* zamatai, jóízű szőlőborai hátterében Buda Ferenc áll; a „szél arat kóbolló fölhőköt" szókapcsolatban Ratkó neve van elrejtve; a belladonna, kalász, serfőzés, „szöllőköt kötöző raffija" szavak Bella István – Kalász Márton – Serfőző Simon – Raffai Sarolta nevét rejtik. A Hetek után a Kilencek következnek: „Isten szép mezeji" s az olájok Mezei Katira, Oláh Jánosra vonatkoznak; az asszonnak rózsát (Rózsa Endre), utasnak (Utassy József), mónárnak (Molnár /Péntek/ Imre), kisbencének, (Kiss Benedek), kovácsnak (Kovács István), zsigának (Győri László beceneve) pedig sok örömöt s minden szépet-jót kíván: „Völgyekben búzát, laposokon árpát, napos dombokon *céklát* (itt rejti el saját – Konczek – nevét), cukros répát, kolompért." E névrejtő játék is a mű „kulcsregény" voltát látszik igazolni; voltaképpen a közös ifjúkor íze-zamata, emlékei örökítődnek meg benne.

A *Szeptember* című részben tárulnak fel a sors-titkok, s itt ismerjük meg a végvári élet rejtett értelmét: kard és kereszt mitikus kapcsolatát. Az ember maga is keresztet formáz, ha karját széttárja; a kardmarkolat íve kereszt alakú; de aki lecsap vele az ellenségére, annak már „nem lészön többé kereszt" a kardja, „mert vért ivott vala". A bölcs leereszti kardját, se jobbra, se balra nem suhint vele. De a vitézek többsége nem bölcs: ha foglyot ejtenek, tüstént lenyakazzák. „Főd a vért béissza, testit dombba elkaparják kardval." Mindezért azonban életükkel fizetnek ők is, ha gyilkosan támad a török! A Hadnagy egy csata előestéjén elárulja „lelki fiának", hogy annak idején, éveken át egy szép cigány lány volt a szeretője – tőle való Kálmoska. „Légy hálával, mert megmentettem az életedet Ibragimtól, s adtam neked az életet lányommal, Kálmoskával." Azzal egy talizmánt nyújt át Damónak, amelyet Ibragimtól vett el – szerencsét hoz majd neki. A török hajnalban támad, a Hadnagy megsebesül; „fia" hátán cipeli haza Idushoz, aki gondjaiba veszi mindkettejüket.

Október folyamán aztán elcsitulnak a harcok; a végvárba visszahúzódva a Hadnagy s Damó színdarabot ír, társulatot szervez. A veszprémi vásáron elő is adják a Púpos történetét egy szekér-színpadon – ezzel is éltetvén a már holtakat („a lelki valóságban mégis élnek a régiek"). A vásári játékban Damó játssza a Hadnagyot, az ő ruhájában („Így hiába keres éngem a török az Ibragim megölése vádjával – ha én a Hadnagy vagyok, akkor nem vagyok a Damó"). A népi farce-okra emlékeztető jelenetek sora pereg előttünk személycserék, szerepcserék eleven forgatagában; a végén Kálmoska vidáman javasolja: „Építsünk egy várat! Igaz, a török mindig bontja, de mi mégis újraépítjük!" Felugranak a kordéra, s továbbhajtanak. Damóra még egy nagy feladat vár: az oltári szentséget, amit Istvánffy

„naccságos úr" rábízott, Esztergomba kell vinnie, nehogy „terek kézre kerüljön". Oda is a Hadnagy képében indul; de előbb Istenhez fohászkodik, hogy sikerüljön elvégeznie feladatát. Valóságos Hiszekegyet küld az Úrhoz: „Hiszek az Életben, / hiszek igazában, // hiszek a Szeretet megmaradásában, / hiszek magunkban, szerelmes hazámban, / meggyötört szavaink felvirágzásában /.../ ránk hazudott rossznak elmúlatásában / és legjobb mimagunk feltámadásában" (*Damó imája*).

A záró rész (*Hazafelé*) két síkon értelmezhető. A köznapi valóságban a török elől menekülők tízezrei lelnek átmeneti menedékre a palánkvárban. Damó kenyérrel-borral ellátja őket, s közben Kálmoskára és születendő gyermekükre gondol, no meg a Hadnagyra. Részvéttel hallgatja az otthonukból elűzöttek panaszát, s mikor hónapok múltán továbbvonulnak, útravalóul adja nekik: „bárhová mész, mindig magadban keressed az irányt". De mikor a tábor elcsendesül, Damó a palánk mellett elmerül a táj élvezetében, gyönyörködik a természet csendjében, a „betakarításban" – s úgy érzi: annyi viszontagság után *hazaérkezett*, élete révbe ért.

Damó tehát az író alakmása – ugyanakkor képzeletbeli fia. Aki nem lett. S mégis úgy érzi: él, és a természet lélegzetében, hullámzásában, ragyogásában ott van ő is. „Volt, hogy lehetett volna, hogy volt is; volt, hogy nem lett, de azért kell tudnom. Ez az én fájdalmam. Enyém, mint minden életé, aki nem élhette meg a neki ígért, ajándékozott időt." Így válik érthetővé a Hadnagy és Damó kettősének többszöri szerepcseréje – voltaképpen az Apa–Fiú–Apa hármassága testesül meg bennük. Az író a maga fájdalmát-gyászát és sóvárgását vetíti bele hősei lelkébe. „Gyötrődő férfiszívével" megidézi meg nem született fia árnyát: „Ideérzem a fiamat. Közelítem, aztán eltolom magamtól. Koromsötét iszapmélyben motozó halak közül néz vissza rám az arca. Onnan akart megszületni, oda merül vissza, érzékenyen játszik velem, s mozduló szájával mondja: 'nem vagyok, apám, csak képzelsz engem...' Így vagyunk együtt. Tiszta az ég. Koromsötét a patakmély, patak, gyász-patak..." A zárszóban tehát leplezetlenül megvallja: „Így gondolkodtam Damóról, akit púposnak mondanak, én, a hadnagy, aki elképzeltem és megírtam őt..."

Konczek József életműve e kisregénnyel lett teljes – vagy „majdnem teljes". Szemlélődő alkata, a tájjal harmóniában élő egyénisége, az elpergett évek élménygazdagsága arra predesztinálja, hogy a korábbiaknál szélesebb spektrumban is feldolgozza élettapasztalatait. Az ezredfordulón immár világosan kirajzolódtak alkotói egyéniségének karaktervonásai. Életműve jóval nagyobb formátumú, többrétegű, mint azt korábban gondoltuk.

Ködöböcz Gábor

„Én a verseimet az elfogulatlan őszinteség helyzetéből akarom írni"

Konczek József az 1969-ben színre lépő és a „szétbotozott nemzedék"-ként számon tartott Kilencek költőcsoport leginkább rendhagyó pályájú költője. Múltbéli mellőzése okán „az irodalmi élet mostohafiá"-nak is érezhetné magát, ha nem volna benne tartás, méltóság, kurázsi és önbecsülés. A másfél évtizednyi visszautasítás, agyonhallgatás és perifériára kényszerítés sem törhette meg, mert az önértékére és életfeladatára fiatalon ráeszmélő emberként pontosan tudta, hogy előbb-utóbb az ő ideje is elérkezik. *A tájjal maradtam*, az *Ölelhető térség*, a *Formáért sóvárgó* és a *Damó* szerzője joggal lehet hát büszke magára, mert sohasem adta fel a harcot és önmagát, az ütések súlya alatt pedig még erősebbé vált. Mint ahogy elégtételt érezhetnek azok is (nincsenek túl sokan!), akik a nehéz időkben önzetlenül biztatták, támogatták, és sokra hivatott tehetségét felismervén hittek benne akkor is, amikor a hatalmasok a futottak még szerepére kárhoztatták, mondván, hogy a nehéz természetű és hajlíthatatlan Konczek Józsefnek nincs helye a magyar irodalomban. Hát lett. Ráadásul mára nem kevés értő olvasója, őszinte híve és tisztelője is akadt. Jelen sorok írója is örömét leli Konczek József munkáiban, és a kiemelkedő teljesítménynek kijáró elismeréssel, a kvalitásos alkotót megillető tisztelettel tekint a szerzőre.

1. Minden helynek különös varázsa, sajátos kisugárzása és jellegzetes szellemisége van. Életed során sokfelé megfordultál, de a legfontosabb helyszínek egyik kezemen is megszámlálhatók: Magyarnándor, Tapolca, Budapest, Szombathely, Pomáz és újfent Magyarnándor. Szellemiekben és lelkiekben mi mindent kaptál ezeken a helyeken, miben ragadható meg a genius loci művészi-emberi hozadéka?

Az a baj, hogy ez a mi emberi kultúránk az emberségnek csak kis szigetein épül. Ezek a szigetek valóságosak vagy gondolatiak (ilyen a művészet is), és az állati eredetből következő titkolt vagy nem titkolt gyakorlat ezt is át- meg átszövi. A szigeteket még jóakaratúak is rombolják.

Nekem volt szerencsém a valóságos hazában egy réten, virágok közt eszmélnem magamra háromévesen – a szokolyai réten. A Börzsönyben az erdei kis patak tavaszi hozadéka barna csipkefátyolos tölgylevelek harasztja, kimosódott hóvirágcsokor, a vízben csillogó, aranyló, kavargó homok az elvonulóban lévő háború után az első igazi emlékem. Álltam ott a réten, ahol később majd margaréta, vadszegfű, harangvirág és pipacs... *A tájjal maradtam* verskönyvem címlapjára azért választottam Szinyei Merse Pál *Pipacsos rét* című festményét, mert nagyon hasonlít a Szokolyáról a kastélyhoz lefelé vezető szerpentinre és

környékére, s úgy gondolom, hogy az a kisgyerek, aki virágcsokrot visz az anyjának, én vagyok, bár anyám nem így öltözött. A rét, a margaréta-rét... erről verset írtam, s az az érdekes benne, hogy a margaréta magában foglalja a rétet. A rét a titok, amit a kisebb is magában foglalhat. Ez érdekes volt nekem így.

Akkoriban így beszéltem: „a bácsik meghalasztották azt a másik bácsit"... „a Jóisten nőlesztett nekünk szép hóvirágot"... „a fázóssak elmentek a bányából". A háború képei ezek. Embert lőttek agyon, szép volt a hóvirág, a politikai foglyok elszöktek a kőbányából, a kastély mögül, mert már nem őrizték őket. Azért hívtam fázóssaknak őket, mert dideregtek. Különben én – hogy úgy mondjam – „a kétpontos evel" beszéltem, nincs ilyen a gépemen, azért mondom így. Palócozni most is jólesik, ha Magyarnándorban vagyok.

Az 1945-ös tavasz előtt még télen a mocsaras réten át menekültünk, mert jöttek az oroszok. Beteg nagyanyám, Széles Annamária, Dornay Sándor anyai nagyapám felesége letett a sárba, s ott ügyetlenkedtem, mert nem bírt felvinni a dombon. Berlinerkendőben nézegettem. Később Makrai bácsiéknál a lángok átvillogtak a konyhai tűzhely lyukain, még később egy nagylány sorban a földes konyha padlójára öntötte a pohár pálinkákat, s azt mondta az orosznak, hogy már megitta, az meg újra-újra töltögetett neki... valaki, egy magyar elhívta a lányt... később ostyát sütöttek.

1946-ban Tiszalökre, majd Polgárra, onnan 1950-ben Tapolcára költöztünk. 1960-ban az ELTE-re jártam, utána Szombathelyen éltem, megnősültem, kislányom született, aztán Budapest, Pomáz, megint Magyarnándor, a szülőfalum. De közben a Szokolya melletti Berkenye és Nógrád község is a hazám volt – ma is az, mert ott a rokonaim élnek. Kisugárzása elsősorban Szokolyának volt és van. A *Dunazug* című versemben írtam erről. Ez a *Formáért sóvárgó* verskötetemben van.

Mi Szokolyán úgy voltunk a talán másfél kilométerre, a dombon túl fekvő faluval, hogy állomásfőnök apámon múlott, hogyan ad tehervagont a vác–balassagyarmati vonalon a krumpli-, cukorrépa-rakománynak, s ebből a kapcsolat jellege is következett. Azt hiszem, a faluban szerettek minket. Anyám úrilánynak számított, nagyapa erdész-vadász volt a grófi kastély melletti kúriaszerű házban (szolgálati lakás, nagyapa állami alkalmazott volt), apám a szlovákiai mai Zsitavce – akkor Zsitvagyarmat – faluból 1939-ben átszökött az Ipolyon, mert a faluja nem magyar közigazgatás alá került, s itt vasutas lett.

Szirota Jani és Léránt Pista volt a nagyapa teheneinek pásztora, s köztük botlogtam. Ők körtét, szőlőt loptak nekem, én meg dohányt nekik a nagyapa ládikójából. Szép volt az alkonyat, amikor a köd lefolyt a hegyről a vasútállomási völgybe, mi a kastélyban laktunk, mert az oroszok elől féltette a szép

épületet a tulajdonos, minket beköltöztetett, igaz, a másik részében az orosz parancsnok rendezkedett be a telefonzsinórokkal... Este, amikor a faluba vitték a tejeskannákban a friss tejet, a sötétülő erdőben még madárhangok hallatszottak. Egyébként a réten nem léptünk aknára, s a tehenek sem, pedig a háborús szemét, a fegyverek, a roncsok ott torlaszolódtak a rét szélén, az erdő alatt... A most készülő *Sócsillag* című verskönyvemben *Árnyék* címmel írok az aknák közt menekülő Csodaszarvas-Szarvasfiúról.

És Szokolyához köt az az emlék is, hogy fekszem az illatos fűben, s egy nagyobb falusi lány rám fekszik és csókolgat. Ez kitörölhetetlenül gyönyörű emlék. S a többi is. Makrai bácsi a favágótőkén – amit mi favágatónak, s nem favágítónak mondunk – üldögélt, cigarettázott, a széles karjára tetovált két angyal – akik a koronás magyar címert tartják – „mocorgatta" a szárnyát. Azt hittem, tényleg élnek. Makrai bácsi somolygott rajtam, s izmai mozgatásával „mocorgatta" az angyalokat.

Szokolya református, evangélikus, katolikus magyar, Berkenye katolikus sváb, Nógrád község zömmel evangélikus tót falu volt, s ez ma is majdnem így van. (Rám szóltak, hogy ne mondjak én szlovákot meg németet, jól van az tótnak meg svábnak.) Mi katolikusok vagyunk, s Magyarnándor is katolikus falu. Minden nyarat itt töltök.

Tapolcán 9–18 éves korom közt laktam, és kamaszkoromban a szó szoros értelmében sokat éheztem. Nyaranta könnyebb volt, mert falun volt krumpli, bab, kenyér, zsír is. Tapolcán tudtam, mi az éhség mámora. Knut Hamsun *Éhségét* egyetemista koromban olvastam. Igazat ír, az éhes ember olyan... pontosan. Volt éhezés az egyetemi nyáron is, amíg nem kaptunk fizetést a gyárban... Szombathelyen a diploma után éltem öt évet.

2. *Vasy Géza alapvető fontosságú könyvében (*Kilencek. Az Elérhetetlen föld *alkotói, Miskolc, 2002, Felsőmagyarország Kiadó) poétikai és líratörténeti szempontból is valódi rangja szerint értékeli a Kilencek helyét és szerepét. A monográfus egyebek mellett a következőket írja: „Az élő magyar költészetnek majd minden tendenciája megmutatkozott a Kilenceknél (...) Poétikai módszereiben, eljárásaiban az* Elérhetetlen föld *a sokféleség egymás mellett élő szabadságát, vagyis egy plurális művészetfelfogás szabad értékrendjét helyezi a kor merev ideologikumú művészeti irányításának a tükre elé." Vasy Géza egyetértőleg hivatkozik Petőcz Andrásnak a Palócföld 1982-es évfolyamában megjelent és akkor igencsak bátornak számító gondolatára: „Nyugodtan mondhatjuk, hogy a magyar irodalmi többsíkúság, a modern magyar irodalom kibontakozása valahol ennél az eseménynél, a Kilencek, az* Elérhetetlen föld *megjelenésével*

kezdődött." A nemzedék útjára és teljesítményére belülről is rálátó emberként hogyan reflektálnál a fentiekre, hiszen fölöttébb izgalmas, hogy negyven év elteltével milyen fénytörésben látszanak a dolgok.

Erről a kérdésedről – Petőcz András „többsíkúság" szavához – az jut eszembe, hogy egyetemista voltam, s úgy köszöntek rám páran, hogy „Szia, mi van a síkokkal?" Egy vitában azt mondtam egyszer, hogy az élet síkjai, s ez alkalmas lett az ugratásra. Nem ugortam persze, s ők is tudták, hogy az életnek valóban vannak értelmezési, szemlélési-szemléleti síkjai, csak éppen a vidékről feljött friss bölcsészgyerekeknek érdekes volt ez a szó... sík. Van, amit nem lehet másként mondani, gondolom ma is.

Renoir *A mezőn átvezető út* című festményét azért szeretem, mert ez is hasonlít a szokolyai rétoldalhoz, lefelé a faluból, összemérhető képek a Szinyeivel is, a valóval is, azzal a különbséggel, hogy azt az oldalt bebokrosították azóta, és magasleseket emeltek a fák, bokrok fölé... A magasles a vadászathoz kell. A Renoir-képen a faluból lefutó nyaralók lehetnek talán Zebegényből, az ottani Szőnyi nyári festőtáborból átjött lányok, asszony, gyerekek is... ezek az idő síkjai, vagy lehetnek Szokolya úri nyaralóvendégei...

Ehhez illik, hogy Magyarnándorban akarunk nyaranta művésztábort csinálni. Barátaim a tornácon, a kisszobában, az udvaron alhatnak, a falut festik, verset írnak... lehet, hogy a falu ad ebédet... A dolog az elején tart. Pár barátom már meglátogatott, s ott is volt kis ideig. Például a nyáron Dorka nem akart a házban aludni, kinn feküdt a fűben az udvaron, a babvirágok alatt, s amikor a hajnali kis eső elől be akartam menekíteni, mondta, hogy nem aludt. Mit csináltál? Feküdtem hanyatt és beszélgettem az Istennel. Ezt értem. Én hajnalban szoktam beszélgetni Vele. Magyarnándor fölött, fölöttem az ég a háromnegyed rész, alatta az udvari fű egynegyed rész... tényleg ott van valahol a Jóisten a felhők mögött. Magyarnándorban jó ott lenni. A falu emlékszik a sebekre, amelyek történelmiek, s a falu gyógyítani is tud.

A tapolcai vonatkozású *Alsótó-utca* című versemben azt írtam, hogy írják föl a noteszukba: az Alsótó-utcában mindenki mindent tud külön-külön és általában, és még jobban tud, mert így létezik az utca minden lakójában. Ez az a sokféleség, soksíkúság, amit meglátott Petőcz András. A vers kezdő poénja az, hogy az Alsótó-utca „egyszerűen rendhagyó" eset, mert annyiféle, de ha nem írják föl azt a noteszukba, akkor csak – utolsó sor – „ rendhagyóan egyszerű" eset. Volt, aki felírta a noteszába. És valóban. Ez a vers akkor csak rendhagyóan egyszerű lehetett, hogy elhagyhassa a szokásrendet, a zsúfolásig egyöntetű nagy „tam-tamot".

Én így válaszoltam a kérdésre, amit az élet tett fel. Rózsa Bandi írta: neki csak kérdezni van oka, a választ nem tagadja, de aki kérdezni sem tud, az hogyan értené meg, hogy (a költőnek) mire nincs válasza? Mi tudtuk, hogy válaszolnunk kell. Nem az, hogy nem tudtunk, hanem mi nem is akartunk kérdezni, úgy látom. Ez a vers csak a *II. Elérhetetlen föld*ben jelent meg, de adtam én választ az antológiánkban is. A válaszom így hangzik: *Öreg Makrait a szél ütötte meg.* Nem én, nem mi. A politikai hatalom birtokosa köteles óvni az életet. Azért engedtük át neki a döntési jogunkat. Ha nem tud vele élni, alkalmatlan. Ez elég keményen hangzik egy 22 évestől. Hát akkor mit nem harcoltam én, milyen arctalan voltam én? Megelőzöm egyes kérdéseidet. Külön furcsa ez Prágai Tamástól, aki az *Inka utazás* című könyvének (ön)interjújában kiválóan megmagyarázza, hogy minek az inspiráló hatására született a regény. Az a regény a modern irodalom olyan kérdéseit modellálja, hogy igazán elismerésem érte. Ha tehát egy elemző elme – ez Tamás – számára, íme, így kell megmagyaráznom, hogy a nevezetes fényes szélről mi volt a véleményem, akkor igazán zavarban vagyok... Aki miatt egy falusi öregember – aki majdnem olyan, mint a Jóisten – „meghalasztódik", az valamit nem jól csinál. Ráadásul nem is csak hanyagságból hulltak az öregek, hanem az erőszak hatására szívinfarktusok, önakasztások stb... Erről Takács Imre nagyon őszintén írt. Délelőtt hirdette a pártpolitikát, délután bevitte beadásra (elvételre) a tehenüket. Az *Öreg Makrai* versben nekem az volt a legfontosabb, hogy nem mi vagyunk felelősek Makrai bácsi haláláért. Talán a „tam-tam", a „csinnadratta". Ennek kimondása után hogyan álltam volna sorba a könyvem kiadásáért? Álltam, holott tudtam, hogy az a politikus, aki a cintányért meg a dobot kezeli, naná hogy nem fog kiadni. Hiszen vádolom... Ez a vád fennállt az elmúlt időben, közben is időszerű volt, és ma is az, ma talán inkább. Akik értik, a „meghalasztás", azok értik az „elhalasztás" technikáját is, hogy egy keserű-groteszk „megmondom az őszintét" hagyja el a számat. Aki hagyja meghalni Makrai bácsit, az engem is hagy meghalni. Én őt zavarom, idegesítem. Nincs arcom? De van. Ez az.

*3. Prágai Tamás egyik megvilágosító erejű írásában (*Harctalan nemzedék. Ideológia, kánon és költészet '89 után, *Kortárs, 2008. november) az alábbi látlelettel szolgál: „Csaknem tíz évvel ezelőtt hosszabb, lelkes tanulmányt írtam a 'fiatal költészetről' – lelkesedésem időközben elapadt, reményeimet az azóta eltelt évek nem váltották valóra. (...) Az erős költészet feszültségek eredője. Csak a megjelenítés szűnni nem akaró vágyából és a kudarc pengevágásai nyomán születhet meg. Nincs jele annak, hogy ez a nemzedék ezt a harcot felvállalta volna. Pedig, ahogy a keleti bölcs fogalmazott, harc nélkül nem lehet győzni."*

Kérdésem: az 'arctalan' és 'harctalan' nemzedékek évadján egyáltalán van-e még létjogosultsága a nemzedéki szerveződéseknek, és kínálkozik-e valamiféle esély a győzelemre? Esetleg be kell érnünk kevesebbel, és Nagy László üzenetébe kapaszkodva („Ha reménytelen a Lehetetlen, elbukásunk is ünnepély"), az irodalommal kapcsolatos elvárásainkat is újra kell gondolnunk?

Az eltelt időben is ezt ismételgetem. Az életért való felelősség azt jelenti, hogy én élek követni való életet, s nem folyton kimagyarázom, hogy most ez miért nem, azt miért nem. Egy érzelmi törés is hozzásegített, hogy meggyőződjem róla: nincs nekem maradásom a fővárosban. Vidéken lehet nekem dolgoznom, ott talán több a levegő. Valóban, kicsivel több volt – Szombathelyen. Mintegy „lemerülve" sikerült nem kompromittálódnom – ez mára nyilvánvaló. A „sikeresen kiiktatott K. J." – lehet, hogy nem is akart olyan nagyon oda „beiktatódni". Az én *Öreg Makrai* versemből valami következett és ma is következik, igazán szégyellheti magát a hatalom, hogy csak lapítani tudott miatta. Hiszen... amúgy... „beengedtek a hatalomba engem is". Újságíró lettem, s nem kis gyötrelmek árán vívódtam a versem igazán. Az *Elérhetetlen föld I.* versei egy elemző tudat számára azt is közölték, hogy nem a nép, nem a nagyanyám világa a bűnös, s nem mi, a(z akkori) fiatalok... Ezt úgy lehetett kivédenie a hatalomnak, hogy hagyott szépen minket megöregedni méltatlan helyzetekben, megalázottan, egyébként nagyon ügyesen.

Éppen ez volt a harc. Ez a harc. Mert azért tudtam azt én is, hogy valamikor majd elmondhatom ezt. Egyébként nem „felvállaltam" a harcot. Esetleg vállaltam, elvállaltam. Felvállalni a disznókereskedő szokta a várható szaporulatot. Kedves Tamás, javítsd ki ezt a rosszul használt igét. A harchoz muníció kell. Nekem évtizedekbe került, amíg megtermeltem. Tudtam, hogy egyszer majd sorban kijövök a könyveimmel. Arra nem számítottam akkor, hogy addigra (eddigre) a könyvekre nem lesz szükség. Vagy jóformán alig lesz rájuk szükség. Ma, amikor magam kiadatom, magam elajándékozom a könyveimet, még jó, ha valaki elolvassa. Bizonyisten igaz, van, akinek könyvet adtam, s csóválja a fejét, ő bizony nem kapott. Ez elgondolkodtat. Hát a kényelem érdekében már neves ember is hazudik? Igen.

A feszültségekre én rátelepszem a zsigereimmel, s megemésztem őket. (Nyilvánvaló, hogy gyomorfekélyem volt 24–62 éves korom közt. A falu meg a nyugdíjaskor meggyógyított.)

A nemzedéki szerveződés sajnos manipulálható, és nagyon nehéz elérni, hogy ne manipulálódjék.

Hogy mi itt most beszélgetünk, bárhogyan legyen is, propaganda a számomra. De hidd el, én elvagyok „látványok" nélkül.

Néhány könyvemet már kiadtam, s ennek örülök.

Az a tanítás, hogy lehetetlen, elbukás, ünnepély... tudod, ő, Nagy László mondta azt is, hogy csak a lehetetlenre érdemes vállalkozni... Ez... hát?! Egyébként elbukás meg ünnepély? Ugyan már. Micsoda romantikus képzetek. Vállalkozni erre kellett, a munkára. Nekem nem a „díjra korbácsolt versenyló", hanem a *Hősi ének egy ménről* fedeztető ménje, a tennivalóba belegebedő, de a végén Pegazus-szárnyúvá váló ló lett a sorsom. S az elvárásokat nem átírni kellene, hanem kicserélni. A munkát várni el. Ez a harc. Ez az arc.

*4. Minthogy a költő életének legfőbb értelme a költészet, a legfontosabb stációkat a versek és a kötetek jelentik. Noha rangos folyóiratokban (Új Írás, Kortárs) nemzedékedből elsőként publikáltál, műveid keletkezése és megjelenése között nemegyszer hosszú évek telnek el. Miközben pályatársaid a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején rendre megjelentetik első köteteiket, aközben te sajnálatos módon csak a nyolcvanas évek derekán juthatsz kötethez (*Galambok, galambok a történelemben, *1984; *Egy szó, *1987). Habár téged az átlagnál jóval erősebb, teherbíróbb és szuverénebb alkotó személyiségnek tartanak, a dilemma mégiscsak nyugtalanító: ki tudja, hogy mi minden pusztul el, vagy mi az, ami meg sem tud születni a kényszerű várakozás/várakoztatás közben?...*

Erre a kérdésedre csak azt mondhatom, hogy bírom. Vagyok.

5. Miként azt legutóbb G. Komoróczy Emőke, Alföldy Jenő és Gyimesi László írásai is bizonyítják, napjainkra meglehetős konszenzus született arról, hogy tehetséged és teljesítményed alapján nemcsak nemzedéked, de a kortárs magyar irodalom bármely alkotójával kiállod az összevetés próbáját. És bár a realizáció nem egyenlő a rivalizációval, érdekel, hogy mit gondolsz műveid recepciójáról, a nagy magyar irodalmi „prérin" való jelenlétedről, a kánonban elfoglalt helyedről és szerepedről? Esetleg bizonyos kérdésekről van-e valakivel/valakikkel vitád?

Most már afféle „igazságosztó", vagy mi szerepbe lovagolom bele itt magamat, de van, amit csak úgy lehet mondani, ahogyan van mondva. Tudod, hogy öreg parasztok milyen természetességgel tudnak mondani, és jól mondani és szépen mondani olyan szavakat, amiket egy illemtankönyv tiltana! Azaz, a mondás tónusa, környezete, dramaturgiája nagyon fontos. Én a verseimet az elfogulatlan őszinteség helyzetéből akarom írni, s mást is.

Én nem rivalizálok.

Mostanában a türelem nem erősségem. Nemrég hangosan átkozódva kifakadtam egy „könyörgöm, akasszuk fel!" kitételű versre. A „vers" elég kusza volt.

A déli háborúban embereket nyársba húztak, motoros fűrésszel megcsonkítottak... nem mondok többet... s valaki kiáll, hogy Héjjas, Prónay, Ostenburg iszonyatát idézze fel. Ez a mondat a *Valahol Európában* nagy filmünkből való, ahol a kis Kuksi, az országúti csavargók bandájának legkisebbike a betörésből származó szesztől berúgva jótevőjüket, a zenetanárt-zeneszerzőt akarja felakasztatni. A vers a magyar filmre, a magyar kultúrára szégyent hozott. Abban a közegben, ahol a *Hideg napok*, a *Vérbosszú a Bácskában* és a közelmúlt déli háborúja emléke eleven, az iszonyatról úgy érdemes szólni, ahogyan Tari István, Apró István, Bata János és Vicei Károly a Magyarkanizsai Írótábor antológiájában. Sajnos van olyan felelőtlen alkotó, aki gyilkolásra lázít. A tábor vezérgondolatát, hogy a mi erkölcsünk a szembefordulás, megszégyenítő volt így átértelmezni. A bátor szembenézés és voyeur provokáció különbsége ez.

6. A Kilencek a legszembetűnőbb rokonságot világképi és poétikai szempontból a Hetek költészetével mutatja. Az élmény- és érzékenységformák érintkezése, az értékvilág nagymérvű egyezése, az esztétikai magatartás lényegi azonossága a két csoport között szoros kapcsolatot, folyamatos párbeszédet teremtett, a kádári–aczéli hatalommal szemben pedig afféle véd- és dacszövetséget hozott létre. A nem jelentéktelen habitusbeli különbségeket is figyelembe véve művészi-emberi vonatkozásban mi volt ennek a dialógusnak a fő hozadéka? Számodra mit jelent és miért fontos a Hetek néhai költőivel (Ratkó József, Bella István, Kalász László, Raffai Sarolta), illetve ma is köztünk lévő tagjaival (Ágh István, Buda Ferenc, Serfőző Simon) évtizedek óta tartó személyes ismeretség és barátság?

A Hetekhez a közös ihletforrás közelít. Ez a tárgyak, munkaeszközök, életkörnyezeti részletek-darabok, a vidék erkölcse... Olvassuk egymást, s ez elég is. Ami a „véd- és dacszövetség" kifejezést illeti... nincs itt – s szerintem nem is volt – semmiféle véd-, főleg nem dac... Remélem, ők is úgy gondolják, hogy mint valami fa ágai, összetartozunk. Személyes kapcsolatot nem kerestem egyikükkel sem. Nem is kell. Serfőző Simont régen ismerem, és szoktunk beszélgetni.

7. A Kilencekről és a Hetekről értekező Jánosi Zoltán pár évvel ezelőtti tanulmányában (Hitel, 2003. november) a következőket írja: „A Kilencek köztudottabb eredményei mellett most hadd történjék utalás csupán a szinte tökéletesen elfeledett és az újabb kori lírafejlődésünkből sikeresen kiiktatott Konczek József műveire. A Káré Magdolna *című költeménye például a Sinka*

*utáni modern, »besűrített« balladát teljes emberi sorstükörként teremti újra. Ez, valamint a többi folklórintegráló alkotása is (*Nagyanyám lakodalma; Anyám, arany liliomszál; Öreg Makrait a szél ütötte meg; Vállaimban tintás rózsa*) egyfajta líratörténeti párhuzamként fogható fel például Szöllősi Zoltán, Kiss Anna, Kalász László, Várkonyi Anikó ezen az ágon később nagy értékekké nyíló alkotásaival." Gondolom, ez a kontextus és az értékelés nincs ellenedre. De vajon a népköltészet archaikus rétegeihez és szemléletformáihoz való visszanyúlás mennyire volt részedről tudatos, avagy önkéntelen? Ennek kapcsán az sem érdektelen, hogy mit gondolsz a hagyomány és újítás, a tradíció és modernség érintkezéséről, illetve a fentebb emlegetett folklórintegráció alkotói pályádon betöltött szerepéről?*

Ennek a kérdésnek azért örülök, mert Jánosi Zoltán azt integrálta a saját szemléletébe, ami nekem is a legfontosabb. De én nem vagyok kiiktatva. Valakik félre akartak tenni, s ideig sikerült nekik. Mondjam azt, hogy amíg én is akartam? Mondom, azzal kellett foglalkoznom, hogy legyenek írásaim, tehát a kenyérkereső újságírás mellett írtam szépirodalmat. Juhász Ferenc – akit máig „irodalmi apámnak" tartok – azért végig figyelt rám.

A költő-névsorról az jut eszembe, hogy a párhuzamosnak két „szára" van, s nemcsak az egyik párhuzamos a másikkal, hanem a másik is az egyikkel. Líratörténeti párhuzam? Az én szempontomból nincs líratörténet. Ezek a költők szerintem egymástól függetlenül „nyílnak értékké", s itt már a Zoli szava szerint.

A népköltészet szeretete, forrástápláló ereje nekem tudatos. Amikor az egyetemen Walt Whitman, Kassák és Saint-John Perse végtelen-féktelen szabad verseinek viharában lélegeztem, egyszer csak dobogni kezdett bennem Káré Magdolna sorsa. Róla és a paraszti őseim sorsáról szabad versben? Magyaros versforma kellett hozzá, s ez hozta magával a mondanivalót is... Sok érzelmi mélység származott ebből számomra... Nagy László „ropogós ritmustömbökről" is írt az antológiánk előszavában, s azt hiszem, ezt éppen az én verseimre mondta. Jánosi Zoltán ítéletében viszont lényegi meglátássá érlelődött a Nagy László-i észrevétel.

A szerelmet olyannak szerettem volna, mint a *Tavaszi szél vizet áraszt*, s nem a balladás-démonos érzést akartam, nem a halálba táncoltatott lány balladáját, de nagyanyámat úgy kellett megírni, hogy élete kellékei egyúttal a börtöne is lettek. Mi legyen? Vagy ebbe halunk bele, vagy „a szél üt meg"? (Esetleg azt is, aki – a „szél"?) Én nem szerettem soha a 120 százalékos teljesítményt. Legyen az 100. De 99 se... A magyar népköltészet – jó anya.

Világirodalmat azért tanultam, hogy a magyarhoz mérhessem. Ha ez furán hangzik is, a dolgok a maguk folyamatában ilyen iskolásan zajlottak. Minél jobban elmélyedtem az egyikben, annál izgatottabban vágytam a másikra is. Így vagyok a modern törekvésekkel is. Izgalomba hoznak. Én a hagyományból nem kiléptem, hanem – hogy úgy mondjam – ráborultam, mint kotlóstyúk a csibéire a héják elől. De nem a modernség a héja. A modernség is ott van a kosárban. Nem bántják egymást. Védeni azoktól kellett mindazt, ami a látásomba fért, akik állandóan – *Király-Király, adj katonát* módjára – „lecsatlakoztak" egyikhez vagy másikhoz.

Az újítás a forma oldaláról lehetséges, így gondolom. Papp Tibor, Ladik Katalin és Szombathy Bálint művészete igaz értékeket hozott. A modern náluk mindig egy formailag is kényes-koncepciózus-kidolgozott alakban jelenik meg. De azokkal a kísérletekkel, amelyek őket vagy egymást másolják, maszatolják, nem szeretek találkozni. Ladik Kati legutóbbi *Teslá*ja, Papp Tibor – Kelemen Erzsébet által meggyőzően, jól méltatott – számítógépes „játszásai" számomra követhetőek, tetszenek és inspirálnak. (Törekvéseimből egy kis mutatvány az *Alapszavaink országa* című „tervem", a „hangok szorzata"... az *Ölelhető térség* versfüzetemben.)

Már régebben volt, hogy Csontos Jánosnak elmondtam – még egyetemista volt Debrecenben, s az interjú az egyetemi lapban megjelent –, hogy Max Bill téridomaiban és rajzaiban valami matematikai alap fegyelmével dolgozik, s amikor a műben megjelenik egy – irodalomról szólva – nem textuális, hanem valami – mondjuk éppen matematikai – más elem, valami izgalmas történik. Így a szövegalkotásban is. Ez bizonyos trendek-sorozatok kifutását is hozza, így Papp Tibornál is, most. Én az *Alapszavaink*kal azt akarom jelezni, hogy a hangok szisztematikus összeillesztgetésével milliárdnyi szót is alkothatunk – be kell határolni –, és az új szavak közül kiválogathatunk szép hangzású szavakat. Ezeket felajánlhatnánk a nyelvnek mint organikussá válható alapokat.

Szombathy Bálint arról ír, hogy a „no more" követelménye a már meglévőtől és az általa is létrehozottól eltérőt, mást kell hogy eredményezzen. Groteszk példám szerint így a művész, ha leírt egy szót egy papírlapra, legközelebbi alkotásként valami egészen mást kell alkosson, mondjuk pepita szöcskeszárnyat... Ezek az én példáim a megértésért, de nem biztos, hogy jók. Azt is mondja, hogy minden lépés után visszalépünk, majd kilépünk más irányba...én azt hiszem, hogy a meghaladás igényének jelzése, kifejezése is már más, már a modern felé mozdul...

De az altatódalokat vagy az *Országút* dalocskáját meghaladni sehogyan nem lehet...

8. Munkásságod egyik legavatottabb ismerője, G. Komoróczy Emőke nemrég megjelent nagy ívű pályaképében (Agria, 2008. ősz) a tájjal való egylényegűségedet hangsúlyozva írja a következőt: „Konczek számára a legmaradandóbb és legmélyebb élmény a táj. Ő maga is a táj része: erről a szilárd alapról indul el, felszárnyal, s ide tér vissza mindig, mint Ady 'fel-feldobott köve'. Nem véletlen, hogy válogatott kötete is ezt a címet kapja: A tájjal maradtam." *Jóllehet, életedben Tapolca is fontos szerepet játszik, a fölnevelő szülőföld, a mindig bennünk élő és megtartó tájhaza számodra elsősorban Nógrádot jelenti, azon belül is főként Szokolyát, Berkenyét, Csesztvét és Magyarnándort. Közülük is legkedvesebb lehet a szívednek a hajdani Édent s talán a létezés centrumát jelentő Szokolya, ahol önfeledt, boldog nyarakat tölthettél. S miközben csodákban volt részed, megtanultál a tájra figyelni, a természettel együtt lélegezni. Egészen bizonyos, hogy ebből költőként is igen sokat profitáltál, hiszen mindenki azt veszi észre a világból, amire megtanult figyelni. Jól gondolom-e?*

Gabi, te tudósnyelvet beszélsz. Ez így jól is van, de ezt én így nem mondom. Ez a dolog sokkal rejtélyesebb ennél. Ezek a nyelv stílusrétegei, s – tenném hozzá – ehhez kapcsolódnak a „nyelv alá" és a „nyelv fölé" alkotott más lehetőségek. Legjobban Alföldy Jenő kiváló barátom érti, mit akartam az ún. „korjag-versekkel". A Kortársban írt róluk. Talán legjobb, ha elmondom, hogyan látom én ezt belülről. Ha az ember elengedi az értelmi kontrollt, s beszélni-gajdolni kezd, különös lélekállapotba kerül, lesznek szavak, amelyek „olyannak akarnak hangzani", s ez folyamatos lehet, csak az a baj, hogy valahogy el kellene kapni őket... magnóval próbálkoztam, de akkor a tudat, hogy magnó veszi a beszédet, annyira zavart, mintha... illetlen dolog jut eszembe... ezt nem mondom ki... akkor soronként-mondatonként „merültem le", s így gyűjtöttem a szonettek sorait. Utána megnéztem, mit jelentenek magyarul!!! Igenis van jelentésük. Ehhez sokat kellene itt beszélnem. Azt tudom, hogy az ilyen „manóbeszéd" nagy élvezetet okoz.

G. Komoróczy Emőkének többszörös köszönettel tartozom. Nemcsak az orosz Anna Ahmatova magyarra fordított verseit vette óvó szeretetébe, s előszavával segítette, hogy ez az értékes líra eljusson a lelkekhez, nagy portrét is írt rólam, éppen az Agriába. Megvallom, sokszor éreztem fiús zavaromban, hogy a legmélyére lát a dolgoknak, mint egy igazi tudós. Az, hogy Vasy Géza a Kilenceket kezdettől vigyázta-magyarázta, nagy segítség volt ehhez az újabb „merítéshez", de azt, amit ő lát, Géza nem tudhatta. Megvigasztal, hogy az idő majd a helyére tesz mindent.

9. A lelki-szellemi járatainkat tisztító és a létezés izgalmával ható (mert a hátgerincet megborzongtató!) nagy költészet mindig a legméltóbbat célozza meg: a lét határainak szüntelen tágítását, a belakható világ emberileg lehetséges teljességét, az otthonra és hazára találás semmihez sem fogható élményét. Konczek József költői univerzumában is ennek a misztériumnak lehetünk tanúi. Sok szép versed közül egy (Renoir: A mezőn átvezető út*) számomra különösen kedves és katartikus. Talán azért, mert bennem is hasonló reflexek működnek a „mondhatatlan titka", a „keretbe fogott idő" és a gyermekkor tündöklete kapcsán. Ritka nagy ajándék, hogy egy vers ilyen elemi módon és egzisztenciális érvénnyel képes megérinteni az embert. Amikor ezt a remekbe szabott alkotásodat olvasom, majd mindig belém hasítanak Somlyó György szavai: „Az emberek sok mindent tudnak. És még sokkal többet fognak tudni a jövőben. De ha egyszer elfeledkeznénk arról, amit csak a költészet tud, minden tudásunk semmivé foszlanék." Soron következő verseiddel, a közeljövőben megjelenő köteteiddel – Kiss Benedekhez, Győri Lászlóhoz, Péntek Imréhez és másokhoz hasonlóan – te is sokat tehetsz azért, hogy ez ne következzék be. Erősen remélem, hogy tartogatsz még számunkra néhány meglepetést, és költőként – akárcsak Kányádi Sándornak – neked is az a legfontosabb versed, amit még ezután fogsz megírni...*

Beszéltem már Renoir festményéről. A verset is ihlette. Az a merész ecsetkezelés, ami maga a tökély, egyszerűen lenyűgöz. Azt hiszem, amíg engem a látványok-képek-festmények így tudnak ihletni, fogok jót írni.

*10. A már idézett G. Komoróczy Emőke az eddigi életműveden végigtekintve így ír: „Konczek József költői pályája csak a rendszerváltást követő évtizedekben teljesedett ki. Életművének valódi arányai csak most, az ezredfordulón kezdenek körvonalazódni. (*Damó, *kisregény, 2001; Költemények:* A tájjal maradtam, *2006;* Ölelhető térség, *2006;* Napozik a dongó, *2007;* Formáért sóvárgó, *2008; Műfordítások:* Ahmatova ifjú arca, *2007). Talán most végre – a hányatott életút után – révbe ér, s sikerül kiadatnia több, még kéziratban fekvő munkáját." Aktuális közérzetedről, folyamatban lévő vagy kiadásra váró munkáidról és a jövőre vonatkozó terveidről, reményeidről kérdezlek végül.*

Szeretném, ha a könyveimet megismerők azt látnák, hogy nem vagyok elkésve, jóllehet hatvanéves korom után „léptem pástra", de most szép sorozatosan. Új terveim is vannak. Még „nem játszottam" eleget. Szeretnék könyveket csinálni, a magaméit. Ha a *Sócsillag* megjelenik, akkor egy képverseket tartalmazó albumot készítenék.

De mi a *Sócsillag*? Nyári munkán, éjszakai vagonkirakáskor a mellemen egy nagy csillag alakú izzadságfolt lett. Ez a sócsillag.

Többen mosolyogtak rajtam, amikor az *Elérhetetlen föld* 1969-ben megjelent, mert azzal kezdtem a bemutatkozásomat, hogy szeretem a fizikai munkát. Ez igaz, egész életemben dolgoztam nyaranta, útépítésen, gyárban, szőlőben. Amikor segédmunkás voltam a Lenin Kohászati Művekben, akkora szögletes pecsétet nyomott az irodai lány a munkakönyvembe, mint a tenyerem, s később ezt a személyzetisek a következő munkahelyeken bizonyos tisztelettel nézegették, mert „a munkásosztály sűrejéből" jöttem, úgymond. Pedig csak annyi történt, hogy Gulyás Mihály, a Napjaink főszerkesztője beajánlott sm-nek (ez akkor a segédmunkást jelentette). Mi az egyetemen azzal ugrattuk egymást, hogy a segédmunkásosztály tagjai vagyunk. Akkor nevettünk, mára keserű igaz jelentése is támadt a szójátéknak. Életemet ez a kis úrifiúból prolivá lett, majd diplomát kapott XX. századi szocialista értelmiségi sors határozta meg. Alapvetően nemzeti baloldalinak vallom magam.

A kenyér-szalonna-hagyma „szentháromsága" sosem hagyott cserben.

Mindig bokamagasságban járó gondok fogtak le. Pedig szárnyalni akartam kezdettől fogva. Ide illik Nagy László mondata a „felröpülni akarókról", s a két dolog egybevágott. Sokat álmodtam, hogy szállok, s ma is néha még.

Egy vadlúd vagy kárókatona vagyok, és egy városi ház kátránypapíros tetejéről nézem, hogy mindjárt felkel a nap. Az ég savószínű, de már színeződik. Én belevetem magam a levegőbe, és elszállok a nap felé. Talán meggondolandó lett volna, hogy ezt leírjam, de miért hagyjam ki? Jólesett leírnom. Olyankor nagyon jól érzem magam. A tiszta, üres, nagy égbolt, a jó levegő, a magasság...

A Kilencekről azt is olvastam, hogy mi voltunk az utolsó kísérlet valaminek a megragadására-mentésére, ami aztán széthullott. Kicsi az esélye, hogy valaki rábólintana, ha azt mondom, hogy nem hullott széjjel. Azt írtam a *Csoportkép* című versben, hogy „mi a Kilencek voltunk, pisszeltünk vagy passzoltunk, de nem vacak vicc voltunk". Így hiszem.

Mit mondhatok még? Nem pózolok. Tudom, milyen nagy hatalom van annak a kezében, aki valamit kifejezhet, megmutathat. Én ezt a világot ilyennek láttam, látom. Ártatlan vagyok. És se harag, se bántás nincs bennem, csak várakozás a jövő iránt, a fiatalok iránt.

SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Alapszavaink égi portája,

	A	Á	B	C	CS	D	DZ	DZS	E	É	F	G	GY	H	I	Í	J	K	L	LY	M	N
A						ad							agy				aj		al			
Á					ács	ád						ág	ágy						ál		ám	
B		bá							be	bé												
C																						
CS																						
D									de													
DZ																						
DZS																						
E			eb				edz						egy				ej		el			
É												ég		éh			éj	ék	él			én
F	fa										fi											
G																						
GY																gyí						
H	ha									hé						hí						
I																				ily		
Í													így				íj				ím	ín
J										jé												
K															ki							
L		lá							le	lé												
LY																						
M	ma														mi							
N	na								ne	né					ni							
NY																nyí						
O														oh			oj	ok				
Ó														óh					ól	oly		ón
Ö					öcs														öl			ön
Ő																		ők				
P																						
Q																						
R		rá														rí						
S									se							sí						
SZ																szí						
T									te						ti							
TY																						
U																						un
Ú													úgy				új					
Ü													ügy					ük	ül			
Ű																						
V																ví						
W																						
X																						
Y																						
Z																						
ZS																						

magyar csillagok

NY O Ó Ö Ő P Q R S SZ T TY U Ú Ü Ű V W X Y Z ZS

az

ár ás ász át

bő bú bű

cső

ez

ép ér és ész év

fő fú fű

gyú

hó hő hú hű

íny ír ív íz

jó jő

kő

ló lő

mú mű

no nő

nyű

óv

öt öv

őr ős ősz őz

ró

só

szó sző szú szű

tó tő tű

út

úr üt

űr űz

vő

Tartalom

MÁSODIK KÖNYV

Apácák és lovagok

A mi apácáink szűzebbek 6

Vág lovag énekei

Szigligeti betyárkodás. 24
Bévül szentélyt 25
Jókedvű és borongó. 26
Ület. 27
Széljegyzet 28
Küsz 29
Hazudsz-e majd?... 30
Melyek mögött a némaság.... 31
Vág lovag végrendelete 32
Vág a szérűskertben. 33

Vág lovag triptichonja

Őskép melegén 34
Hogy tudtak óbégatni.... 35
Könyörgés a szélhez. 36
Madárverskép 37
A halált is közel engedtem.... 38
„Jézus? Ő – négy évszak csodája..." . 39
Megfegyelmezni – ezt nem lehet.... . 40
Ez – iszonyú.
Hogy a férfi is megszüli... 41
Az öröm – karcsú nő. Siet.. 42

Balassi-szerepjáték

(Nevének változatairól szerzé) . . . 44
(A Szent Lukács Feredőben való pajzánkodásról) 45
(A'kit egy nógrádi Gizelláról szerzett) 46
(Kiben bocsánatot Teremtőjétől nyári esőben hogy kéri, így Júliának reméli mosolyos nézését) 47
(Az imádkozó Júliát tekintve is csak angyalokra gondol). . . . 48
(Melyben ő fájdalmát az Christuséhoz hasonlítja vala, nem nagyon ijedezvén) 49
(Az kit Christinárul szerzett, amikor a templomban meglátja, által kukucskálván a színes üvegből csinát korpuszon). . . . 50
(Melyet katonacimborájához írott, amikor az egy Istenről vagyon képzete). 51
(Balassi Bálintnak utolsó verse, kit csatába indulása előtt írott, Esztergomban, 1594-ben) 52

Janicsárkeresztelő

A nádas és a vár

Damó verse 55
Asszonok erre mikor mennek... . . . 56
Damó hajnali látomása 57
Damó a kányákkal 58
Damó verse szívbélijéhöz 59
Damó írja a palánk ostromlásakor . 60
Damó imája. 61

Nádas

Selyemréti ballada 62
Kunyhó. 63
Vénasszony 64
Várépítő 65
Anya 66
Boszorka-Boróka 67
Fiú befőttes üveggel. 68
A nagyszemű 69
Apa 70
Leány. 71
Leány. 72
A vár elfoglalása. 73
Az a törökvérű magyar 74
Janicsárkeresztelő 75
Épült ez a vár... 76
Az Úrangyala zsoldkönyvéből. . . . 77
A tájjal maradtam. 80
Hírvivő 81
Mazzag 82
Helyzet 83
A telexgépnél 84
A pittóre 85

Sermones ad Borbalam

Beszédek Borbálához. 88

Lélegzik az időben

Hej, Budavár 96
Martinovics naplójából 97
A hencegő apát 98
Zokogás kódja 100
Ajkamba préselt szó. 101
Tartozom 102
Csak kérdezetlenül 103
Nem ennyi volt 103

Madách

A teljességgel feléli 104
Mindennel betöltött idő. 105
A hagyatékozó Madách 106

Káré Magda udvara

Felejthetetlen váci piac 108
Kiben a mindenség 109

Kikiáltó-versek

A fakanálárus. 110
A csibeárus 111
A cukorkaárus 112
A handlé 113
Csak Rózsa Bandi mosolyog. . . . 114
E megsuvadt és vízmosásos 117
Káré Magdolna stilizált halála... . 118
Káré Magdolna és a Czeizel-képlet 119
Epilógus 121
Harangok városa 122
Körtefa 123
Kattog a fény 124
Piros alma, körte 125
Öreg Makrait a szél ütötte meg . . 126

Tétova vérem

Hétkor 128
Tétova vérem 129
Egymásra vetített arcok 130
Az esztendő higgadt számbavétele 131
Roham 132
Téli erdő 133
Hódög 134
Tévedéstörvény 135
Meztelen átok. 136
Phaón szégyenkező
arcában Szapphóhoz 137

Kacagó gömbtükrök

Harangszó

Hiszik 140
Tevő-vevő 141
Árok 142
Aki 143
Tovább 144
Se 145
Helyben 146
Nem 147
Kevés 148
Írás 149

Latin szeretők

Öle elé egy könnyű plédet... 150
Nem fogsz visszaölelni... 151
Őszinte szeretőm 152
Áldott legyen 153
A virágidomú asszonynak 154
A szerelem, a gyöngyös... 155
Szerelmem te, halálom te! 155

Kacagó gömbtükrök

Csendülő 156
Mondj szellőt 157
Az Éden gondja 158
A hercegruhás clown
a bohócruhás herceghez . . . 159
A pacsirtanevetésű 160
Gyöngy lánca 160
Földarcodba 161
Sáfránytorkú 162
Mozdulatlan 163

Versek a Duna-parton

Mari telefonált 164
Hess innen! 165
Megfagyott óriáskő 166
Ugyanolyan 167
Terjedelmes idők 168
Szüzek 169
A jó filozófus 170
Nyugodtan félreérti 171
Kanpofák 172
A szerelmesnek 173
Halott, nyugodj! 174
Dajkálj életre 175

Őszbe hajló ívek

Bartók Béla ménesei 178
Arany-ezüst 179
Mikszáth úr második esküvője . . 180
Kisze-báb az Ipolyban 181
Öreglegény 182
Másnap 183
Bazsalikom 184
Diszkó 185
Rock ballada 186
Pokolfa 187
Bolondmalom 189

Emlékezet óta

Élvező lelkünk 191
Mint ahogyan... 195
(az alma...) 196
(két fej...) 197
(az egészséges tölgyfa...) 198
Öröklétem 199
Délidő-harangszó 200
Lamenta 201
Levél Radnóti Miklóshoz 205
Sűrű, őrületes 206
Puma és kockakő 212
A sorompónál 213
Kívülről jó ez 214
A gyöngyösök bemutatása 215
Az érlelődő délután villanásai . . . 216

HARMADIK KÖNYV

Folytatásos jegyzet

Szarnyu-atér 218
(Az álmodó álma) 219
Héjakútmácsonya 220
Zaklatott gyerekkorom 221
Gyedmorozovics 229
Lista 230
A ceruzás 230
Egy különös kéziratról 231
Hello, mester!. 234
Kutatás a családnevem után. . . . 235

Módozatok

Görbedés 240
Szemérmes érzőke 240
Honvédlovassági felügyelő 241
Erdei szellem 241
Szalmahangszer 242
Járgány 242
Támasztófal. 243
Szobormadarak. 243
A jelzés 244
Emlékezet 244
Habosítás. 245
Gyorsiroda 245
Szárnyakötél 246
Hangugratás 246
Szivacsok 247
Taránd 247
Talált dolgok 248
Talapzat 248
Gorove-díj. 249
Előfogat 249
Fáklyatartó 250
Hendekaszillabon 250
Héjakút. 251
Eleségnövény 251
Élettan 251
Első Eleméri Lecsapoló Társulat . 252
Eltermősödés 252
Emecs, Emed 253
Gyermekláncfű 253
De Sade. 254
Tejfa 254
Tébolyda 255
Varázsdob 255
Tüsszentő szerek 255
Virágfestés 256
Víztisztelet 256
Zuboly 257
Czinka 257

Szanyin táskája

Szanyin belépője 260
Kádergyár 261
Szanyin mint igazgató 262
Folyamodás Szanyin ügyvédjéhez. 263
Szanyin táskája 264
Szanyin kilépője 265

Anna Ahmatova versei

Rémület kavarta éji árnyak... . . . 266
Jósoltam én kedveseimnek 267
Újévi ballada 268
Visszanézett, s mondta, vár rám.... 269
Íme, ez hát itt a tenger partja... . . 269

Leonyid Volodarszkij versei

Peregyelkinó 270
A Szovjetunió Irodalmi Alapja – Írók Alkotóháza 271
Az öröklét válasza 271
Marina Adrianovának 272
Az apród 272
November 4-e és 7-e kérdéseihez, avagy az orosz jégen 273
Amikor elutaztam Peregyelkinóból. 274
Temetjük Rimma Kazakovát . . . 275
Szabadság, egyenlőség, testvériség . 276
A Gyűrű villámai közt 277

Rémálom...

Egy Senki Közép-Európában . . . 278
Bölcskari mondó 294
Visszatisztelgek 295

Francia mondó

„Konc vagyok, Budapest városából..." 298

Játékok...

Három szössz' 310
Kiegészítő szössz'-ök 311
Kitérők és betérők 312
„Hangyaszálak" 312
... helyett 313
Hm 313
Kincs 314
Óvás 314
Eset a madárkával 314
Új tétel 314
Zongora és kacaba 315
A kiskutya 316
Mus murmurandi. 317
Legény a taligáról. 318
A híd 318
A Sanyi bácsi unokája. 319
Üzenet 319
Természetesen 320
Flasztervigasz. 320
Utálat. 321
Rocky. 321
Hm? II. 321
Nyugalom 322
Alapmű. 322
Utcai 322
A nyolcvanhét éves Kristó Nagy Istvánnak. 323
Ott gerle fészkelt... 327
Csakazért is. 328
Éjszakai beszélgetés. 328
Madách. 329

Laura-napló, rendhagyó igék

Első vers 340
Második vers 341
Harmadik vers 342
Negyedik vers. 343
Ötödik vers 344
Hatodik vers 345
Hetedik vers 346
Nyolcadik vers 347
Kilencedik vers 348
Tizedik vers. 349
„Vétlen Volga" 350
Nyári köszöntő 351
Mit szólna Kafka?. 352
„Hiszek magunkban, szerelmes hazánkban" 354
„S érzi, öröktől készen állt a forma, betölteni mit elrendeltetett..." 357
„Én a verseimet az elfogulatlan őszinteség helyzetéből akarom írni" 377
Alapszavaink égi portája, magyar csillagok 390

Napkút Kiadó Kft.
1043 Budapest, Tavasz u. 4.
Telefon: (1) 225-3474
Mobil: (70) 617-8231
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence
Szöveggondozó: Kovács Ildikó

Nyomdai kivitelezés: Molnár Nyomda és Kiadó Kft.
Felelős vezető: Molnár Csaba

ISBN 978 963 263 488 3

6700/15

A szerző kötetei: *Galambok, galambok a történelemben* (versek, 1984) * *Egy szó* (versek, 1987) * *Damó* (ballada-próza, 2001) * *A tájjal maradtam* (versek, 2006) * *Ölelhető térség* (versek, 2006) * *Napozik a dongó* (gyermekversek, 2006) * *Ahmatova ifjú arca* (műfordítások, 2007) * *Formáért sóvárgó* (versek, 2008) * *Az okos szamár* (humor, 2008) * *Vogul szigorlat* (versek, 2011)

9789632634883

4990 Ft

Konczek József Sócsillag